

Проблеми та перспективи розвитку сучасних глобалізаційних процесів у світі

Сучасний світ постійно зазнає змін. І нині вкрай важливої уваги заслуговує питання глобалізації. У наш час навколо цього процесу завжди існує гостра дискусія, в межах якої відбувається аналіз і розуміння специфічних перетворень у сферах політики, управління, економіки, культури та соціального розвитку. Сучасна глобалізація ставить перед людством більше питань, аніж дає на них відповіді. Тому немає єдиного підходу до визначення особливостей цього процесу, його недоліків і перспектив розвитку, адже кожен науковець вкладає в нього своє, на його думку, найбільш вичерпне значення.

Глобалізація як процес виник не в останні десятиліття. Термін «глобалізація» з'явився понад 400 років тому, але поширення його використання почалося в середині минулого століття. Слово запозичене з англійської мови та походить від латинського слова: *globus* – куля, земна куля, глобус. У широкому розумінні глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі. Єдиного визначення глобалізації навіть сьогодні надати неможливо. Воно може бути або занадто узагальненим, або вузьким та характеризувати лише окремий аспект діяльності суспільства.

Представники класичної школи визначають глобалізацію як процес перетворення загального в окреме і окремого в загальне. Гіперглобалісти стверджують, що глобалізація призведе до появи нового світового порядку, в якому влада і повноваження держав фактично нічого за собою не нестимуть. Трансформісти стверджують, що глобалізація – це багатоаспектне, неоднорідне, суперечливе явище, на яке впливає багато чинників. Ця школа вбачає глобалізацію феноменом сучасного світу. Скептики переконані, що глобалізація створює і лише зміцнює зв'язки між окремими суб'єктами світу, при цьому суверенні держави відіграють провідну роль і власне керують глобалізацією. Проте найбільш повним трактуванням глобалізації є визначення Н. І. Краус, що це – об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючі взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини й навколишнього середовища.

Розкривши сутність процесу глобалізації, неможливо не описати основні причини її виникнення. До найголовніших передумов виникнення глобалізації науковці відносять: безперервний процес інтернаціоналізації, який зумовлює поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності; науково-технічний прогрес: поява інформаційних технологій, які змінюють всю систему соціально-економічних відносин, переносять на новий технічний рівень організаційно-економічні відносини, транспортні та комунікаційні зв'язки; загострення проблем, що є загальними для всіх людей і країн світу та є важливими з точки зору збереження та розвитку людської цивілізації. У більш розширеному підході, передумови виникнення глобалізації можна поділити на такі групи: виробничі; науково-технічні й технологічні; організаційні; економічні; інформаційні; політичні; соціальні й культурні.

Провісником глобалізації стала поява Великого шовкового шляху, що з'єднав Китай і Римську імперію. Перші практичні ознаки глобалізації з'являються в період Нового часу в зовнішній політиці таких країн, як Іспанія, Голландія та Англія. Поступово хвиля глобалізації поширюється на всю Західну Європу, з часом охоплюючи Північну Америку і частково Південну Америку. У 50-80-ті роки ХХ ст. глобалізаційні процеси поширюються в країнах Азії й Африки і з кінця 80-х років фактично «накривають» посттоталітарні країни Центральної та Південно-Східної Європи.

Існує багато підходів до визначення хронологічних меж глобалізації. Науковці виділяють 3 основних етапи:

- перший етап (XVI-XIX ст.) – епоха становлення індустріальної цивілізації. Великі географічні відкриття, промислова революція, утворення колоніальних імперій, формування світового ринку, виникнення міжнародної торгівельно-економічної співпраці;
- другий етап (перша половина ХХ ст.) – епоха становлення імперіалізму. Посилення боротьби за колоніальний перерозподіл світу, зародження національно-визвольного руху в колоніальних країнах і загальне панування державно-монополістичного капіталізму на основі кейнсіанських уявлень про ринкові механізми регулювання;
- третій етап (друга половина ХХ ст.) – епоха краху колоніальної системи імперіалізму і формування основ постіндустріального суспільства. Поява великої групи молодих незалежних держав, утворення ООН і розширення її функцій, виникнення і швидке розповсюдження транснаціональних корпорацій, утворення наднаціональних валютно-фінансових органів, створення НАТО, ВТО, Римського клубу та інших міжнародних організацій.

Наведені етапи розвитку глобалізації є досить поширеними та актуальними, але вони не позбавлені недоліків, адже не дають точного розмежування періодів розвитку цього процесу.

Глобалізація «збагатила світ у плані науки і культури, а також посприяла економічному процвітанню багатьох людей», як стверджує лауреат Нобелівської премії в області економіки Амартія Сіна. У «Доповіді про розвиток людини за 1999 рік» також вказується, що глобалізація «формує колосальний потенціал, що дозволяє викоринити злидні в XXI столітті». Томас Л. Фрідман у своїй книзі «Лексус і оливкове дерево» говорить, що завдяки глобалізації «з'являється все більше стимулів не вступати у війну, бо у багатьох відношеннях війна сьогодні обходиться дорожче, ніж в будь-яку попередню епоху сучасної історії».

Зростаюча взаємозалежність між людьми також сприяє посиленню солідарності у світі. Деякі організації з прав людини користуються Інтернетом для підвищення ефективності своєї діяльності. Такий підхід із залученням широких народних мас став «новим способом ведення міжнародної дипломатії, при якій уряди і звичайні громадяни тісно співпрацюють у справі подолання загальної кризи». Однак, незважаючи на плюси цього явища, багато людей, як і раніше, вважає, що активний розвиток сучасних глобалізаційних процесів у всіх ключових сферах діяльності суспільства має більше недоліків, аніж переваг.

Сьогодні Україна має достатні умови, щоб активно інтегруватися в загальноцивілізаційні світові процеси. Дослідники визначають, що перспективною сферою для України є торгівля: показник її відкритості є вищим від середнього, також характерним є високий відсоток торгових находжень (імпорт-експорт). Однак в нашій державі поки що немає достатньої кількості сприятливих умов для розвитку зручної міжнародної торгівлі. Третій рік поспіль Україна залишається на 44 місці у загальному рейтингу глобалізації світових економік з 60 країн світу. Враховувались чотири основних параметри: економічна інтеграція; персональні параметри; технологія – число користувачів Інтернет; участь у міжнародній політиці.

Пріоритетними напрямками розвитку економіки України в умовах глобалізації можна вважати: активізацію руху капіталу; інформаційно-технічну революцію; розвиток інтеграційних тенденцій; реструктуризацію економіки; системну ринкову трансформацію; формування відкритої економіки.

З точки зору місця України в соціокультурній глобалізації виникає потреба у формуванні нової соціокультурної сфери, яка б не містила в собі уніфікації цінностей та знецінення національно-культурної ідентифікації особистості. Загалом процес соціокультурної глобалізації характеризується виникненням нових наук, таких як: тотальна інформатизація та комп'ютеризація суспільства. Окрім наукового аспекту соціокультурна глобалізація проникнула також у кіно (сучасний кінематограф сповнений «американізацією»), у глядача зростає інтерес лише до сцен та епізодів насильства, жорстокості, несправедливості); в мовне середовище (запозичення іноземних слів, володіння іноземною мовою – важлива умова працевлаштування, державна мова майже повністю витіснена із загального вжитку в східному регіоні України).

Таким чином, можна виділити як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації для нашої держави. До позитивних слід віднести: можливість України брати активну участь в обговоренні режимів регулювання міжнародних відносин, можливість її входу до міжнародних коопераційних проектів, що забезпечить інвестиційну привабливість України для іноземних інвесторів, зростання доступності загальнокультурних цінностей, подолання глобальних світових культурних протиріч і протистоянь, тісне соціальне партнерство. До негативних наслідків належать: домінування економічно розвинених країн, нерівність у сфері зайнятості, уніфікацію цінностей, зростання впливу масової культури; насадження чужої для багатьох культурної ідеології і т. д.

Глобалізація – реальність сучасного суспільства і являє собою комплексний, складний, всеохоплюючий та багатоаспектний процес, який охоплює фактично всі сфери діяльності суспільства. Це явище не можна тлумачити спрощено та однобічно. У наш час досі не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «глобалізація», її хронологічних меж та етапів розвитку. Сьогодні у світі немає жодної країни, яку б оминула глобалізація. Думки дослідників та науковців щодо позитивного впливу глобалізації також розділились. Україна має потенціал, щоб втрутитися в активний світовий процес глобалізації. Однак науковці наголошують на тому, що під час впровадження інтеграційних процесів, важливим аспектом є збереження національної цілісності нашої держави, її самобутності та специфічних особливостей.

**Александрова Є.Д., студентка II курсу, група ОО-1, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет**

Гібридна війна – нове явище сучасного світу

*Борітеся – поборете!
Вам Бог помагає!
(Т. Шевченко)*

Сьогодні кожна людина, навіть дитина, знає, що таке війна. Сьогодні ми чуємо слово «війна» все частіше і частіше. Останнім часом частіше стало вживатися поняття «гібридна війна». Багато політиків, журналістів, вчених, науковців, зокрема, Максим Розумний, Анатолій Октисюк, Вадим Трюхан, Костянтин Кононенко присвятили свої наукові праці дослідженню даної тематики.

Сьогодні людство опинилося перед новим викликом – гібридні війни. Саме такі війни породжують формування нового гібридного світу, або, точніше, – гібридного світоустрою. І ми мусимо адекватно відреагувати на цей виклик, описати його не заперечуючи, але приймаючи реальність такою, яка вона є.

Експерти називають гібридну війну типом конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у XXI столітті. Гібридна війна – нове поняття в політичному житті планети, адже вперше з'явилося у військових документах США і Великобританії на початку XXI століття і означає загарбання певної території за допомогою інформаційних, електронних, кібернетичних операцій, у поєднанні з діями збройних сил, спеціальних служб та інтенсивним економічним тиском. Найбільш повно визначення «гібридна війна» надано у передмові «Military Balance 2015» – щорічного видання Лондонського Міжнародного інституту стратегічних досліджень, де зазначено, що це «використання військових і невійськових інструментів в інтегрованій кампанії, спрямованих на досягнення раптовості, захоплення ініціативи та отримання психологічних переваг, які використовуються в дипломатичних діях; масштабні і стрімкі інформаційні, електронні та кібероперації; прикриття і приховування військових і розвідувальних дій, в поєднанні з економічним тиском».

Типова «гібридна війна» складається з трьох основних етапів: підготовчого, активного та завершального. На підготовчому етапі (який може тривати кілька років) керівництвом країни-агресора, за активного залучення спецслужб, вживаються заходи з формування ідеологічних, політичних та військових передумов майбутньої агресії. На активному етапі (як правило, триває до року) проводиться прихована агресія проти обраної країни з метою безпосередньої реалізації поставлених цілей. На завершальному етапі (тривалість необмежена) агресором здійснюються дії щодо закріплення своїх позицій у країні-об'єкті агресії.

До найвідоміших історичних прикладів гібридних війн належать війна в Карабаху, Лівансько-ізраїльська війна 2006 року, Російсько-грузинська війна 2008 року. І вже близько п'яти років Україна страждає від гібридної агресії Російської Федерації. Російська «гібридна війна» – явище багатогранне. Сьогодні ми спостерігаємо її на прикладі Криму та Донбасу.

Проаналізувавши експертні опитування Центру Разумкова з проблем зовнішньої політики, можна сформулювати наступні твердження щодо сучасної ситуації на території України. Експерти погоджуються з тим, що російсько-український конфлікт можна охарактеризувати поширеним нині терміном «гібридна війна». Тобто йдеться про комплексний, багатовимірний характер російської агресії, яка містить різні компоненти: військовий, економічний, енергетичний, інформаційний тощо. На думку експертів, цілями агресії Росії є зміна влади і встановлення контролю (протекторату) над Україною, унеможливлення європейської і євроатлантичної інтеграції. Найбільш небезпечними засобами російської «гібридної» агресії є пропагандистська експансія в українському медіапросторі, ведення бойових дій в зоні АТО, мілітаризація Криму та ОРДЛО. Також вкрай небезпечними, на думку фахівців, є шпигунська діяльність російських спецслужб, підтримка «п'ятої» колони в органах влади і ЗМІ, підбурювання сепаратистських настроїв у регіонах.

Одним із фронтів такої війни сьогодні є український. Російська «гібридна» агресія таїть величезну небезпеку не лише для України, але й для Європи в цілому. Сьогодні під загрозою, з одного боку, державність України, з іншого – єдність ЄС, нинішній устрій на Європейському континенті. Відтак, вкрай важливим є пошук шляхів, механізмів і засобів протистояння імперській експансії Кремля. Україна повинна навчитись ефективно протидіяти викликам «гібридної» війни, незважаючи на складність цього завдання.

Ахмедова О.А., студентка V курсу, історичний факультет
Науковий керівник – Власюк І.М., к.і.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

«Працька весна» 1968 р.: погляд з ХХІ століття

У 1960-х роках знаковою і драматичною в історії Чехословаччини стала суспільно-політична криза. Боротьбу за її подолання та лібералізацію суспільства очолила комуністична інтелігенція, яка дала поштовх ідейному опору тоталітарній системі. Вважалося, що суттю перетворень повинна стати ліквідація «деформацій соціалізму» та демократизація не лише партійного, а й громадського життя. Невідкладними стали заходи з врегулювання словацького питання, зміна ставлення КПЧ до інтелігенції, послідовна реабілітація всіх постраждалих під час політичних процесів. У січні 1968 р. Александр Дубчек був одностайно обраний першим секретарем ЦК Компартії Чехословаччини і у квітні запропонував радикальну програму реформ. Вона передбачала демократичні вибори, більшу автономію Словаччині, свободу слова і віросповідань, відміну цензури преси, зняття обмежень на поїздки за кордон, зміни в системі управління і функціонування промисловості й сільського господарства. Громадяни радо зустріли такі новачки, що одразу відобразилось в активізації суспільного і культурного життя. Період економічних та політичних реформ, спрямованих на ліквідацію радянської моделі суспільного устрою та побудову «соціалізму з людським обличчям», дістав назву «Працької весни».

Цей період розпочався із січневого (1968 р.) пленуму ЦК КПЧ. «Працька весна» спиралася на свободу слова. За словами британського посла, атмосфера тоді була «п'яною», «уперше за 350 років чехи опинилися в ролі героїв». Водночас ілюзія єдності приховувала суперечливі тенденції. Країни Центрально-Східної Європи за порівняно короткий час кардинально змінили свої попередні оцінки «Працької весни»: від «антисоціалістичного виступу» до «мирної демократичної революції». На Заході чехословацькі події 1968 р. завжди розглядалися як процес відродження, виступ за незалежність й свободу, проти диктатури Компартії, придушений введенням військ СРСР та його союзників.

У ніч з 20 на 21 серпня 1968 р. приблизно 200 тисяч військ і 5000 танків п'яти країн Організації Варшавського договору (СРСР, Польщі, Угорщини, Болгарії, Німецької Демократичної Республіки) увійшли до Чехословаччини. Офіційним приводом для введення військ став лист-звернення групи «партійних і державних діячів» Чехословаччини до уряду СРСР та інших країн ОВД «про надання інтернаціональної допомоги». Чехословацькі громадяни протестували проти інтервенції, але були безсилі проти радянських танків. Вони прибирали вказівні знаки населених пунктів, щоб заплутати радянських солдат.

Радянські танки увійшли до Праги, оточили будинок ЦК КПЧ. Александра Дубчека і ще кількох прихильників реформ доправили до Москви, де його змусили піти у відставку. Натомість на його місце поставили Густава Гусака. Він одразу провів масову чистку, найперше, серед інтелігенції та студентів. З вільнодумством було майже покінчено. З Компартії виключили півмільйона осіб, яких разом з членами сімей, по суті, на два десятиліття викреслили з активного життя у країні.

Звісно, протести в країні ще тривали, але вже не так масово. У 1969 р. у Празі студенти Ян Палах і Ян Заїц з інтервалом у місяць зробили самоспалення на знак протесту проти введення радянських військ. Розчаровані новою політикою люди емігрували на Захід, переважно це були висококваліфіковані фахівці. У країні запанувала атмосфера розчарування. А радянських громадян, яких після Другої світової війни називали не інакше як братами-визволителями, стали більше асоціювати з окупантами.

На думку українського дослідника Ю. М. Терешка, найважливішою ознакою семимісячного чехословацького експерименту 1968 р. було прагнення антитоталітарних сил демонтувати радянську модель побудови соціалізму, а придушення «Працької весни» стало наслідком зовнішньої політики КПРС у Східній Європі. Погоджуємося з думкою про те, що Компартія користувалася підтримкою народу, а тому ця держава і її політична система могли стати полігоном для реформування «соціалізму». Російський історик К. В. Нікіфоров зазначає, що інтелігенція, яка відіграла головну роль у цих подіях, сформувалась вже при соціалістичному ладі в Чехословаччині, але відірвалася від свого коріння і частково замінила елітні прошарки суспільства, ліквідовані комуністами, відчула свою відповідальність за національний розвиток країни. Чеський історик Ч. Цисарж вважає, що «Працька весна» своїм корінням уходить у важкі роки перевлаштування світу після Другої світової війни, коли Чехословаччина опинилася у сфері впливу СРСР, і тут сформувалася сталінська модель соціалізму. Саму подію оцінено як новий варіант суспільної революції.

Отже, події «Працької весни» 1968 р. були важливим етапом у боротьбі чехословацького суспільства проти тоталітарної системи, за демократичні цінності. Ці події є предметом дослідження ряду сучасних науковців в сучасній українській та зарубіжній історіографії, потребують подальшого осмислення.

Батирєва А.О., студентка 5 курсу, 53 групи
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Науковий керівник – Юрчук О.О., д.філол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Творчість Володимира Даниленка у літературознавчому дискурсі

«Сучасна проза – химерна, але не за стилевим визначенням, а за різновекторністю художніх смислів та спрямувань. Це проза на всякий смак, і то мається на увазі й суто авторський смак, і смак читацький», – слушно зауважує П. Білоус.

Яскравим прикладом такої сучасної української літератури можна вважати й представника Житомирської прозової школи Володимира Даниленка. Якщо умовно віднести його творчість до певного періоду української літератури, звертає на це увагу О. Юрчук, то він «за світобаченням належить до письменників-вісімдесятників, яким не притаманні ілюзії шістдесятників про можливість існування «комунізму із людським обличчям» та герменевтизм сімдесятників, які шукали притулок у слові, ховаючись за ним від гнітючої дійсності».

Автор багатьох критичних робіт з історії та теорії літератури («Лісоруб у пустелі. Письменник і літературний процес» та ін.), Володимир Даниленко відкрито, розкуто та прямолінійно висловлює свою думку стосовно багатьох літературних явищ. Також Володимир Даниленко – автор низки літературознавчих і критичних статей, упорядник збірки п'яти житомирських поетів «Тен-клуб» (Житомир, 1994) та трьох антологій сучасної прози: «Квіти в темній кімнаті», найкращі зразки української новелістики за останні 15 років, «Опудало»: українська прозова сатира, гумор, іронія 80–90-х років двадцятого століття та «Вечера на 12 персон: Житомирська прозова школа». Більше того, Даниленко відомий не лише літературознавчими працями, але й численними художніми творами різних жанрів: новели, есе, повісті, оповідання, романи тощо.

«Парадоксальне авторське мислення, динамічне письмо, психологічна точність деталей, образ бінарного світу, безглузлого й одночасно обумовленого непізнаними людиною законами, карнавал побуту й буття, – ось характерні прикмети творчого почерку В. Даниленка («Сон із дзьоба стрижа», «Місто Тіровиван», «Гіні в маєтку Тарновських»)), – чітко висловлює свою думку Г. Бондаренко. Дослідниця також додає, що характерними особливостями прозаїка є його здатність з нещадною сміливістю, відчуваючи тонку межу художньої відвертості, показувати природу людських вчинків та стосунків, особливо примхи жіночого серця. Додамо, що В. Даниленко майстерно балансує на грані трагічного та комічного, бруталного та сентиментального, при цьому, у своєму стилі та поведінці героїв він ніколи не відходить від поняття «шляхетності».

Якщо звернутися саме до творчості письменника, то влучно описав її П. Білоус: «Якби спробувати кількома словами окреслити те, про що в основному пише В. Даниленко, то вийшло б тривіально: Життя і Смерть, Чоловік і Жінка. Але суть у тому, як про це пише автор, які нові смисли видобуває із плину життя, що він доводить і стверджує, а до чого ставиться іронічно». Він також додає, що в оповіданнях В. Даниленка є те, що завжди привабить читача у цьому жанрі: розважлива оповідність, цікаві сюжетні ходи, колоритність персонажів, спостережливі описи, мовностилістичне розкошування та ін.

Проза Володимира Даниленка – це постійне і безперервне експериментування з формою і стилем. Вона дружна й позбавлена будь-якої сентиментальності, часом видається дещо холодною. Більше того, у ній заховано багато таємних звуків й недомовленого, що особливо притаманно його раннім оповіданням. Об'єднавши науку своїх ранніх творів у повість «Усипальня для тарганів», автор зумів досягти нового звучання. Саме різноманітністю і постійними пошуками Даниленко і є цікавим.

Звернімо увагу на новелістику письменника. Багато дослідників відносять новели В. Даниленка до інтелектуально-психологічних, в яких динамічність сюжетів творів, загострена інтрига, деталізація, зміщення хронотопних площин та інші деталі вказують на характерні ознаки сучасної масової літератури, а саме: читабельність, зрозумілість, розважальність цікавість, комерційний успіх, «хеппенінг» тощо.

У одній із прозових збірок «Місто Тіровиван» переважно зустрічаємо жанр гротескно-іронічної новели («Тір-лі-лі», «Кімната з цикламенами»). У центрі творів – «трагічна іронія долі», тобто персонаж переживає певну внутрішню драму і не знає про те, що такі дії пришвидшують неминучий фінал – смерть. Духовне потрясіння повністю змінює долі героїв, але вони не збираються уникати долі, хоча й розуміють весь жах смерті. Письменник зображує відчуття людини у безвихідній ситуації, показує іронію життя, що нагадує твори Кафки або Данте.

Автор влучно переходить від гротескного моделювання асоціальної поведінки персонажа («Два песики», «Київській мальчик», «Чорні хрящі», «Зачаровані ходюю») – до саркастичних описів його невдалих спроб змінити своє життя («Вуха», «Солом'яний пан», «Солов'їний день»). Звідси отримуємо

дві моделі образу персонажа: «зламана особистість» – антигерой (ідеолог – «месія» («Гір-лір-лі»), Гнип'юк («Солов'їний день»), Я («Монолог самотнього каменя»), Яків («Зачаровані ходюю»), Вадим («Чорні хрящі»)) і «зайва людина» у пострадянському просторі (Пустовіт («Сливова кісточка»), Марина («Солом'яний пан»), син («Кімната з цикламенами»), Мальчик («Київській мальчик»)).

Але якщо говорити про комічне у творчості В. Даниленка, то варто згадати авторську антологію «Опудало», до якої ввійшов один із найвідоміших сатиричних творів письменника «Дзеньки-бреньки». Тут письменники постають перед нами як звичайні люди. Вони мають свої недоліки та позитивні якості, що дає можливість читачеві відпочити від серйозних високоморальних героїв. Даниленко руйнує канонічний образ письменника-інтелігента, показує, що митці слова – живі люди з плоті й крові.

Жанрово-стильова самобутність романістики В. Даниленка, яка дає змогу виділити її в окремий дискурс сучасної української прози, органічно вплетена в національну свідомість та художню практику початку ХХІ ст. Власне, на цьому наголошують критики та літературознавці (О. Бровко, Н. Заверталюк, Н. Козачук, М. Лаврусенко, П. Майдаченко, Я. Поліщук, В. Степанищенко, Т. Сушкевич, Т. Трофименко, Г. Цимбалюк, В. Шнайдер та ін.) у рецензіях, оглядах, критичних матеріалах. Вони загалом відзначають, що романи «Кохання в стилі бароко», «Капелюх Сікорського», «Газелі бідного Ремзі» демонструють жанрове новаторство автора, зокрема, деконструкцію традиційного романного канону.

Як пише Н. Яблонська, «Газелі бідного Ремзі» – сатиричний роман, у якому В. Даниленко майстерно описує часи правління Л. Кучми від імені тридцять третього кримського хана Хаджи Селіма Герая І, якого оживили спеціально для того, щоб він, як правитель, якого скидали і садили на трон чотири рази, допоміг Сарихану (рудий хан) втриматись при владі. Твір має незвичну структуру, оскільки написаний у формі газелей – любовних послань кримського хана під псевдонімом Ремзі до сорока жінок свого гарему. Кожна газель має конкретну назву, звернена тільки до однієї з жінок і розповідає одну історію з життя східного правителя в Україні. Така мозаїчна конструкція роману посилює інтердискурсивну площину: політичні, соціальні, культурні, естетичні колізії кінця ХХ ст. в Україні автор критично переосмислює або висміює, вивільняючи українську літературу з-під тиску «політичних моделей мислення». У цьому контексті іронія виступає найприкметнішою ознакою прози В. Даниленка, завдяки якій він підкреслює нестабільність, умовність усіх значень у житті людини складної доби помежів'я. Іронія пронизує усі рівні романної структури твору.

У романізованій біографії «Капелюх Сікорського» цікавим є художнє обрамлення роману – розповідь у розповіді. Починається роман із розповіді від першої особи – Романа Шепеля, емігранта, який 29 грудня 2009 року відлітає з України до Австрії та через погану погоду затримується в Борисполі. До нього підсідає Ніколас Мацалок – емігрант у третьому поколінні, що також чекає на свій рейс. Між чоловіками зав'язується розмова і Ніколас Мацалок розповідає історію, «яку розповів колись дід батьку, а батько – мені. Це історія про те, як вплинули на життя одного відомого чоловіка жінка й капелюх». Таке обрамлення є досить доречним, межі простору і часу стираються, історія Ігоря Сікорського-емігранта стає типовою в сьогоденні, актуальною. Автор моделює образ головного персонажа в динаміці та еволюції, зосереджуючи увагу на психологічних чинниках, які дозволяють проникнути в екзистенційні виміри: самоідентифікації особистості та пошуки нею істини.

Як бачимо, постать Володимира Даниленка є досить цікавою та неоднозначною. Використання різноманітних прийомів та засобів увиразнення, поєднання різних жанрів, експериментування з сюжетами, фрагментарність, подієвість та індивідуальна творча манера письменника дає можливість створити абсолютно нову сучасну українську прозу.

**Боровик Д.А., студентка I курсу, група МЕ-3, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет**

Причини розлучень в Україні

Однією з актуальних проблем сьогодення в Україні є надзвичайно велика кількість розлучень. І найбільш жахливим є те, що наша країна посідає перше місце в Європі за кількістю розлучень (за даними Держкомстату за 2015 рік, на 295 тисяч укладених шлюбів у нас припадає 130,7 тисяч розлучень, або 44,3 %). Це питання є надзвичайно важливим, адже розлучення негативно впливає не лише на окрему сім'ю, а й на суспільство в цілому.

«Сім'я – це не просто щось важливе у житті, це і є ваше життя», – саме зміст цього вислову все життя нам намагалися донести наші батьки. Проте зараз ніхто не заперечить, що порівняно з 1990-и роками ХХ століття кількість розлучень зростає майже вдвічі. І перш за все, слід відмітити, що в останнє десятиліття дуже змінилося суспільство, а разом з ним і розуміння самого значення сім'ї.

Отже, згідно зі статистикою, основними причинами розлучень в Україні є: 1) матеріальні, побутові проблеми (18,79 %); послаблення цінності сім'ї для сучасного покоління (17,45 %); психологічна несумісність (14,09 %); монотонність подружнього життя (9,62 %); нове кохання (10,07 %); відсутність дітей (4,47 %); алкогольна чи наркотична залежність одного з подружжя (16,55 %); інше (8,96 %).

Соціологи констатують, що пік розлучень припадає на перші роки подружнього життя – від 3-х місяців до півтора року. Чому ж саме цей період є найбільш складним для молодих сімей? Відповідь на це питання кожен може трактувати на свій лад. Проте саме цей час дає кожному члену сім'ї зрозуміти, чи правильний вибір він зробив. Деякі молоді люди, вступаючи у шлюб, були просто психологічно не готові до серйозних довготривалих відносин, не були готові обмежувати власну волю і підкорятися комусь іншому. Перші роки спільного життя завжди є складними. Адже ти вже маєш свою родину і повинен забезпечувати та піклуватися про неї. І саме на цьому етапі постає та проблема, яку ми можемо бачити в багатьох родин: у сучасних сім'ях відсутній розподіл ролей за статевою ознакою. І чоловік, і дружина працюють, що робить їх більш незалежними одне від одного. Можливо, саме це і впливає на стосунки людей. Адже в такому випадку чоловік не завжди в змозі відчутти себе дійсно головою родини, тим, хто забезпечує свою сім'ю. До того ж, жінка, яка працює, не завжди спроможна приділяти потрібну увагу своєму чоловікові. І це охолоджує їхні відносини. В іншому випадку, родину забезпечує хтось один з подружжя, а інший «сидить на шій». Проте ні перший, ні другий варіант не є правильним і ніколи не зробить вашу сім'ю дійсно щасливою. У родині кожен з членів має відповідати за свою роль, або слід просто розділити обов'язки навпіл. Це дасть змогу рівноправно ставитися до своєї половинки.

Великий вплив на стосунки молодого подружжя мають поради знайомих та близьких, які хочуть «допомогти». Інколи батьки чоловіка чи дружини не зовсім згодні з вибором своєї дитини, а тому намагаються показати недоліки партнера. Потрібно поважати та прислухатися до думки своїх рідних. Та не варто давати їм право втручатися у ваше життя. Адже якщо ви вирішили побудувати свою родину, то все має залежати лише від вас самих.

Також причинами розлучення є алкоголізм, ослаблення цінності родини для нинішнього покоління, психологічна несумісність, одноманітність і нудьга сімейного життя та відсутність дітей. А серед молодих родин все частіше та частіше зустрічається зрада, яка є чи не основною проблемою розлучень. Даючи згоду на створення власної сім'ї, ми переконані, що половинка ніколи не зрадить. Тим не менш, від зради зарікатися не варто. На думку психологів, кількість чоловічих і жіночих зрад приблизно однакова. Тільки чоловіки і жінки реагують на них по-різному. І якщо чоловіки сприймають секс за потрібне, то для жінок він є чимось більшим, ніж просто фізичний акт. Тому і не дивно, що зрада травмує більше жінку. Часто жінка пробає чоловікові зраду, для того, аби все ж таки зберегти сім'ю.

В Україні є велика кількість молодих сімей, які вирішили одружитись не зовсім за покликом серця. Причиною таких відносин є вагітність, зумовлена ранніми статевими відносинами. Молоді люди морально ще не готові до створення родини, не здатні нести відповідальність за когось, крім себе. Тому потрібно осмислено ставитись до всього, що відбувається в нашому житті.

Розлучення є негативним явищем для суспільства, яке руйнує соціальні та економічні цінності. Тому потрібно ще з малечку показувати дітям, що сім'я – важливий інститут суспільства, потрібно навчати їх цінувати та любити свою родину. Перед тим, як вступати у шлюб, кожен повинен зрозуміти всю важливість цього кроку, вагомість сімейних стосунків та цінність своєї половинки. Адже саме сім'я відіграє одну з найважливіших ролей у житті кожного з нас.

Вітенко В.Ю., студентка IV курсу, група ОА-82, ФОФ
Науковий керівник – Литвинчук О.В., к.філос.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Вплив віри на людський розум

З давніх-давен у підсвідомості людини закладена віра в релігію, в щось Величне і Неземне. Цікавим запитанням залишається те, що людина вірить в те, що вона ніколи не бачила. Разом з тим, вона звертається до Бога у складний для неї момент за допомогою. Саме цей факт є визначальним при формуванні у свідомості людини віри в Бога, в щось неземне. Існування Бога можливе тільки з існуванням людей на планеті, адже віра передається з покоління в покоління від наших предків.

Людина вірить в щось не просто так! Віра являє собою елемент людської свідомості, в основі якої лежить істинне релігійне вчення, існування надприродних сил, але незважаючи на те, що все це є бездоказовим.

Віра виступає складовою вільного людського вибору, яка відображає в собі істинну силу духу. Вона підпорядковується людині, навіть незважаючи на те, що існує багато сумнівів за відсутності доказів, що не прийнятні логіці, наявності браку інформації, яка не може достовірно констатувати факт.

Релігія виступає одною із частин, що впливають на духовне життя, та є результатом психічної діяльності людини – волі, свідомості, розуму, почуттів. У зв'язку з цим проявляється те, як людина ставить до навколишнього світу. Саме завдяки релігії та вірі людина може змінити деякі риси свого характеру і ставлення до тих чи інших життєвих ситуацій та вирішувати їх по-іншому.

На цій землі людина, яка не має віри, не може існувати повноцінно, бо кожна людина в щось повинна вірити і у кожного ця віра своя. Адже Бог наділив кожному людину свободою, вільним вибором та вірою в що завгодно. Саме ця свобода призвела до виникнення багатьох релігій. На сьогоднішній момент в кожній країні існує різноманітна кількість релігійних конфесій. Це пояснюється тим, що у зв'язку з вільним вибором, свободою совісті дозволяється кожній людині сповідувати свою релігію, яка їй до вподоби. При всій різноманітності релігій, істинна віра повинна бути лише одна. Це пояснюється тим, що існує тільки один Бог, бо не може їх існувати декілька. Якщо задуматись, то скільки б різновидів релігії не існувало: християнство, іслам, юдаїзм та багато інших, як би по-різному не ставились різні народи до віри, але вірять вони в одного й того ж – єдиного Бога.

Метою нашої роботи є висвітлення впливу на людський організм віри в Бога, спираючись на дослідження різних зарубіжних вчених та думок власне віруючих людей.

Як писав про віру відомий російський філософ, письменник, публіцист – І. О. Ільїн: «Віра є джерелом життєвого безстрашся, тому вона не може боятися сумніву. Сама наявність сумніву вже вказує на співвідношення людини з предметом віри: в тому, чого немає, сумніватися неможливо. Релігійний сумнів є, перш за все, свідченням істинного прагнення людини до Бога».

Серед учених, які активно займалися дослідженням впливу сили віри в Бога на людський організм, можна назвати англійського ученого Найджела Катленда, який вважав, що багато вчених у результаті своїх досліджень приходять до висновку, що за тим, що вони досліджують, стоїть розум набагато сильніший та вищий, ніж їх власний.

Пол Девіс – австралійський учений, професор математичної фізики університету в Аделаїді, автор книг про існування вищого розуму. У своїх книгах він доводив та підтверджував існування вищого розуму і вважав, що завдяки науці, яка знаходиться на стадії сучасного великого розвитку, ми можемо знайти більш впевнений шлях до Бога, ніж релігія.

Френк Тайплер – вчений у галузі фізики і математики, науковий діяч, який, спираючись на свої знання, досліджував Всесвіт. Використовуючи формули фізики та математики, учений у своїх дослідженнях доводить, що Бог існує та вказує на наявність воскресіння з мертвих та вічного життя.

Досліджуючи людей релігійних і нерелігійних за допомогою своїх методів дослідження, психологи зафіксували відмінності у роботі мозку. Вони застосовували електроди, щоб провести когнітивний контроль. За даними дослідження було встановлено, що віруючі люди більш впевнені у собі, менше переживають, зменшується їх емоційне навантаження, завдяки цьому вони менше зважають на зовнішні чинники, які негативно впливають на їх розумове світосприйняття світу.

Для кожної людини віра в Бога – це маленький світ, який відрізняється від життя невіруючої людини. Це особисте, що духовно пов'язує людину з Богом та живе у її свідомості. Для кожної людини уявлення про Бога різне. Для одного Бог – це творець усього суцього, для іншого – це Божество, яке дає життя та продовжує його в неземному житті, а для когось це Святий, якому можна розповісти про свої негаразди, проблеми, який буде слухати їх та допомагати. Надприродне, вічне ество, яке управляє та керує Всесвітом, – начало та першопричина всього буття, всіх речей. Бог вічний та безсмертний.

Оцінка людей, які приєдналися до церкви: «Життя змінилося, оскільки утвердилася віра. Тому що настають часи, коли ніхто не може тобі допомогти, а якщо віриш, то тебе ця віра рятує... Віра – це не словесне визначення. Дати визначення віри не можна, вона повинна в тобі народитися. Це стосується безпосередньо внутрішнього сприйняття людини... Я поділяю релігію на християнство і не-християнство... На мою думку, кожній людині допомагає те, у що вона вірить. Мені потрібен був захист, і віра в Бога мені допомогла» (24-річний віруючий Української автокефальної православної церкви, відвідує її півроку); «Життя змінилося, можна сказати, що духовний розвиток почався саме з приходу в церкву» (28-річна римо-католичка, відвідує громаду 6 років); «Змінилося в кращий бік моє ставлення до людей, мій світогляд. Думаю, що мій внутрішній світ також змінився. Істинно віруючою назвати себе не можу – це було б надто гучно, а віруючою людиною – так. Вірю, що Бог є, вірю і чекаю. Віра – це надія й очікування. В житті мені дуже допомагає віра, я звертаюся до Бога, дякую йому, у нас відбувається діалог» (15-річна баптистка, у громаді 5 років); «По-перше, мова змінилася, тоді була така трошки вулична, кинула випивати й курити. Характер змінився в кращий бік. Раніше, бувало, кричу, а зараз більш лагідний характер» (19-річна адвентистка сьомого дня, у громаді 2,5 роки); «Я почала себе виховувати, характер у мене змінився в духовному плані. Я виховала в собі стриманість, терпимість, витримку. Намагаюся себе виховувати» (17-річна римо-католичка, у громаді 2 роки); «Мое прагнення бути членом цієї церкви – було прагненням змінитися самому. Я став добрішим до людей, не таким байдужим, я став кращою, якіснішою людиною» (28-річний мормон, у громаді 8 років); «Мир запанував у моєму серці... Багато чого відбулося. Бог мені багато разів допомагав по молитвах і зараз допомагає. Найголовніше – в мені з'явилися мир і спокій. Я спокійно почав працювати, отримувати більшу зарплатню» (23-річний віруючий Церкви Повного Євангелія, у громаді 1,5 роки).

Зокрема «релігію люди вигадали для себе, щоб підкоряти інших людей. Сама віра не передбачає священників, церков, пап тощо»; «Релігія – це загальне поняття. А віра – те, в що людина вірить, якась одна релігія»; «Релігія – це сукупність понять, вивчає різні віри. Релігія – це щось конкретне. Віра – індивідуальний вияв культури»; «Релігія – це певна форма, а віра існує всередині кожного»; «Релігія – оболонка, не дуже потрібна (обряди)»; «Вірить кожен у щось своє, а релігія – це різні обряди, витримувати піст»; «Релігія і віра – це разом і окремо. Віра повинна бути обов'язково, хоча без релігії їй важко існувати»; «Релігія – напрям, рух. Вір може бути багато, але головне, щоб вона була у кожного в душі і серці»; «Віра у щось, а релігія – це певний обов'язок, дії, які я, може, і не хочу виконувати».

Британські вчені з Бристолья стверджують, що без віри в Бога не було б сучасного суспільства та людини, вона не могла б з'явитися на світ, не могла б існувати. Вони пояснюють тим, що ще із далеких часів, коли почало існувати людство, люди, які вірили у Бога, в чесність, порядність, справедливість, впорядкованість порядку в усьому світі, створювали сильні зв'язки в соціумі, завдяки цьому вони були більш витривалими, на відміну від інших. Саме такі люди заклали початок сучасної цивілізації та дали поштовх до її розвитку. А племена, які були позбавлені віри в Бога та не мали пріоритету в соціумі, не мали зв'язку із людьми, ставали відчуженими та в кінцевому результаті зникали, не залишаючи після себе слідів та нащадків. Вчені доводять, що віра головним чином є стимулом об'єднання людей та допомагає їм віднайти себе, знайти вихід із будь-яких ситуацій з покоління в покоління. Віра є неначе поштовхом у розвитку людства до сьогодення, у воз'єднанні соціуму, в результаті чого люди надають один одному підтримку у складних ситуаціях.

Таким чином, проаналізувавши дослідження різних учених, ми встановили, що відбуваються зміни в головному мозку віруючої людини; що віра виникає в результаті вільного вибору людини та не має негативного впливу на людину, більш того, навпаки, допомагає знайти правильне вирішення ситуації. Стосовно існування Бога, то можна сказати, що він існує, але існує у людському розумі, завдяки вірі в нього. Кожна людина вірить у щось. Є безліч речей та явищ, яких ми не бачимо, але віримо в їх існування.

Релігія виступає механізмом формування свідомості людини, у її світосприйнятті, що включає і віру в існування надприродного.

Релігія уособлює в собі важливий аспект духовного життя людини та суспільства в цілому.

Релігія своїми релігійними законами, пояснює необхідність віруючої людини поклонятись Богу, звертатись до нього молитвами, прислухатись до слова Божого. Релігійні закони навчають правилам життя, як потрібно жити, як діяти та поводитись в тій чи іншій ситуації.

Отже, за даними проведеного дослідження, ми встановили, що релігія впливає на людину та суспільство в цілому лише позитивно. Вона сприяє зміцненню суспільних взаємовідносин, вимагає дотримання Божих законів у своєму житті. Навіть незважаючи на те, що у сучасному світі швидкими темпами розвиваються різні інноваційні технології, релігія не втрачає свого значення. Велика кількість людей знаходить підтримку у церквах, храмах поруч із Богом. Релігія залишається важливим чинником у розвитку цивілізації, адже вона займає важливе місце в житті людини і суспільства.

Власенко Н.О., студентка II курсу, група ПВ-1, ФЕМ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

PR-технології у зовнішній політиці України

Сьогодні Інтернет розуміється як своєрідна «вітрина» інформаційної революції і глобальних процесів взагалі, деякий «інтерфейс» соціальних зв'язків. Саме у новому інформаційному і телекомунікаційному середовищі, яким є Інтернет, відбувається трансформація соціальних стосунків, що викликано небаченою раніше доступністю інформації і динамікою збільшення її обсягів.

На рубежі століть і тисячоліть для політиків, учених, журналістів і фахівців-практиків дедалі більшою мірою стає очевидним, що Інтернет впливає не лише на соціум в цілому, але також має сильний вплив на політику.

Саме розвиток Інтернет-мережі значною мірою посприяв розвитку PR-технологій. Структури і технології PR займають важливе місце у формуванні стратегій у різних сферах міжнародних відносин. Зокрема, у сфері зовнішньої політики, технології та стратегії PR формують програми, концепції і взаємозв'язки між державами, які допомагають досягти взаєморозуміння, компромісу і суспільної гармонії. Один із засновників міжнародної організації PR, професор Кембриджського університету Сем Блек визначив поняття PR наступним чином:

- Public relations – це мистецтво і наука досягнення гармонії за допомогою взаєморозуміння на основі повної і достовірної інформованості;
- Public relations – це спеціальна система управління інформацією з метою поширення інформаційної продукції через засоби масової комунікації для спрямованого формування бажаної громадської думки.

І в тому, і в іншому випадку PR використовують об'єктивні закономірності функціонування масової свідомості і традиційні відносини між суб'єктами комунікації. Умовно процес проникнення веб-сервер-технологій у політику можна розділити на три етапи:

- перший етап – розміщення політичної інформації, статична презентація політичних програм лідерів і партій в мережі Інтернет;
- другий етап – поява і розширення в Інтернеті діалогових форм політичної комунікації (наприклад, концепція «електронний уряд», блоги, форуми та ін.), що дозволило забезпечити постійний суспільно-політичний дискурс;
- третій етап – створення віртуальних політичних структур і перенесення частини важливих форм політичної участі (голосування) в Інтернет, що сприяє становленню «електронної демократії».

До того ж, Інтернет-технології можуть використовуватися для таких цілей: розширення доступу виборців і ЗМІ до законотворчої діяльності; зниження витрат по формуванню асоціацій і об'єднань виборців; підвищення ефективності зворотних зв'язків між виборцями та їхніми представниками в законодавчих органах влади.

Проведений українським дослідником В. Терещуком контент-аналіз 58 веб-сайтів дипломатичних представництв України показав, що ці сайти практично не виконують функцію формування зовнішньополітичного іміджу України. Основними причинами цього є:

- по-перше, частина сайтів не має версій мовою країни перебування і версій мовами міжнародного спілкування;
- по-друге, значна частина сайтів має українське інформаційне наповнення. Крім того, практично не використовуються інтерактивні і мультимедійні можливості мережі Інтернет. Також необхідно зауважити, що значна частина веб-сайтів українських посольств має непривабливий дизайн і є незручною у використанні, що також зменшує їх ефективність як іміджевих PR-засобів. Тому є необхідність швидкої модифікації цих сайтів або їхньої заміни.

Розвиток PR-технологій є дуже важливим для України. Потрібно також враховувати той факт, що Україна бере участь у гібридній війні з Росією. Інтернет є потужним засобом зв'язку із громадськістю, а також має сильний вплив на суспільство, тому необхідно максимально ефективно використовувати даний ресурс.

Сучасні політичні PR-технології дозволяють систематично і комбіновано використовувати всю сукупність інформаційних зв'язків політичної організації, реалізовувати її сильні сторони і нейтралізувати слабкі. PR стає безперервним, активним, комплексним засобом вирішення довгострокових політичних завдань, а також ефективним засобом створення іміджу країни.

Вознюк Я.О., студентка 1 курсу, група ГГ-25, ГЕФ
Науковий керівник – Саннікова С.Б., ст. викладач
Житомирський державний технологічний університет

Культура мовлення та сленг

Культура мовлення – це духовне обличчя людини. Вона свідчить про загальний розвиток особистості, про ступінь прилучення її до духовних багатств рідного народу й надбань усього людства.

Основою мовленнєвої культури є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у користуванні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними і стилістичними засобами мови. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним. Щоб цього досягти, слід вслухатися в живе мовлення, вдумливо читати політичну, художню, наукову літературу, звертаючи при цьому увагу на вживання окремих слів, на особливо вдалі висловлювання, на побудову речень, користуватися словниками. Треба активно розвивати своє мовлення: усно й письмово викладати думки, виправляти себе, перебудовувати сказане, шукати найкращі й найдоцільніші варіанти висловлювання.

Культура мовлення тісно пов'язана з культурою мислення. Якщо людина ясно, логічно мислить, то й мовлення в неї ясне, логічне. І навпаки, якщо в людини немає думок, якщо вона говорить про те, чого не розуміє або не знає, то й мовлення в неї плутане, беззмістовне, захаращене зайвими словами, непотрібними красивостями. Мовлення тоді гарне, коли воно якнайповніше і якнайточніше передає думки чи малює образи і легко сприймається, зрозуміле. Грамотне, багате мовлення – не тільки ефективний засіб передачі й сприйняття думок та образів. Це вияв поваги до людей, з якими спілкуєшся, до народу, який створив цю мову.

Спочатку необхідно з'ясувати два важливих поняття українською мови, такі як: культура та культура нашого мовлення. Культура – це вміння слухати чужі думки, не вважати себе абсолютним авторитетом, особливо тоді, коли маєш справу з людьми молодими або такими, що стоять на нижчих щаблях суспільної ієрархії. А культура мовлення, за словами відомого професора А. П. Коваль, «це володіння нормами літературної мови, вміння користуватися її виразними засобами в різних умовах спілкування відповідно до мети і змісту мовлення. Це ступінь володіння багатством літературної мови». Культура мовлення має велике національне і соціальне значення: вона забезпечує високий рівень мовного спілкування, ефективно здійснення всіх функцій мови, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства в цілому, через культуру мовлення відбувається культивування самої мови, її вдосконалення. Також культура мовлення передбачає дотримання мовних норм: вимови, наголосу, слововживання, побудову висловів, точність, ясність, чистоту і доречність, окрім того дотримання правил мовленнєвого етикету.

Головне завдання культури мови – виховання навичок літературного спілкування, пропаганда й засвоєння літературних норм у слововжитку, граматично оформленні мови, у вимові та наголошуванні, неприйнятті спотвореної мови або суржику. Низька культура мови характеризується порушенням правил слововживання, граматики, вимови та наголошення, написання. Наприклад, помилково вживають вислови «добро пожалувати» замість «ласкаво просимо», «підписка газет» замість «передплата газет», «дякувати його» замість «дякувати йому» і т. под.

Культура мови оцінюється щодо точності, ясності, виразності, стилістичної вправності, майстерності мовця у використанні лексичних, граматичних синонімів, у доборі варіантів висловлювання тощо. Висока культура мови означає володіння стилістичним багатством мови, уникнення у мовній практиці газетних штамів, канцеляризмів, діалектизмів, досягнення такої усної і писемної форми спілкування, яка б найповніше, найточніше передавала зміст думки. Мовні стереотипи, недбалість у висловленні – це бідність думки.

Культура мови безпосередньо пов'язана із станом нормування, кодифікації літературної мови, відбитим у словниках, граматиках, практичних курсах мови.

Існують такі основні аспекти вияву культури мовлення: нормативність (дотримання всіх правил усного і писемного мовлення); адекватність (точність висловлювань, ясність і зрозумілість мовлення); естетичність (використання експресивно-стилістичних засобів мови, які роблять мовлення багатим і виразним); поліфункціональність (забезпечення застосування мови у різних сферах життєдіяльності).

Кожній людині слід володіти культурою мовлення з метою досягнення комунікативних цілей та подолання будь-яких конфліктів успішно та швидко. Володіння культурою мовлення відрізняє людину освічену, ввічливу та естетично обізнану. Основними якісними комунікативними ознаками (їх ще називають критеріями) культури мовлення є правильність, точність, логічність, змістовність, доречність, багатство, виразність, чистота.

Правильність – один з основних критеріїв мовлення, що означає володіння знаннями норм та правил мови. До них належать правильна вимова звуків і звукових комплексів, правила наголошування слів, лексико-фразеологічна, граматична, стилістична нормативність, написання відповідно до правописних і пунктуаційних норм.

Точність полягає в ясності мовлення, наскільки точно та лаконічно мовець виражає свої думки, та наскільки слова відповідають темі розмови.

Логічність. Дотримання цієї ознаки культури мовлення означає логічно правильне мовлення, розумне, послідовне, у якому є внутрішня закономірність, яке відповідає законам логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності.

Змістовність мовлення передбачає глибоке осмислення теми й головної думки висловлювання, вміння добирати потрібний матеріал та підпорядковувати його обраній темі.

Доречність – це правильний добір мовних засобів для найкращого вираження своєї думки. Багатство – це критерій, що відповідає за об'єм словникового запасу мовця, різноманітність уживаних морфологічних форм, синтаксичних конструкцій. Чистота – це відсутність у мові вставок з інших мов або суржико. Суржик означає штучно змішану, нечисту мову, гібрид української і російської мов, що, безперечно, є загрозою для існування рідної мови.

Сленг – це стиль мови, що посідає місце, антитетичне занадто формальній, офіційній мові. Сленг є досить поширеним явищем у суспільстві. Він існував у різні часи та вважається відображенням культури історичних епох. Особливо популярним є молодіжний сленг («мозги закипіли», «з'їхати з теми», «шарити в музиці», «втикати в філософію»).

Жаргонізм (сленгові слова) посідають важливе місце у культурі мовлення, їх можна віднести до лексично-стилістичних утворень. Такі слова притаманні розмовній мові людей, які пов'язані певною спільністю інтересів. Сленг властивий різним групам людей і відіграє важливу роль у житті індивіда.

Сленгові новоутворення можуть бути стилістично нейтральні та стилістично знижені. Стилістично нейтральні не заважають мові та не псують її милозвучності, проте стилістично знижені є негативними, часто нецензурними, що порушують культуру мовлення. Найбільш продуктивним джерелом поповнення молодіжного сленгу є слова загального вжитку, що набувають у розмовному стилі нового специфічного значення: бомба – шпаргалка, предки – батьки, зависати – проводити час, труба – мобільний телефон. На жаль, досить великою і стабільною є група слів і словосполучень явно кримінального походження. Сленг можна класифікувати за різними ознаками. Наприклад, за стилістичними ознаками слова сленгу (жаргону), як було зазначено вище, можна поділити на звичайні, тобто нейтральні, та згрубілі (нецензурна лексика). Окрім цього, важливо, які конкретно інтереси об'єднують людей, що використовують даний сленг. За цим критерієм сленг можна поділити на той, що вживається:

- у середовищі людей, що мають справу з комп'ютерами. У даному колі найчастіше використовуються жаргонні слова англійського походження. Це викликано насамперед тим, що англійська є мовою комп'ютерних технологій: апгрейд (поліпшення, модернізація комп'ютера), батони (клавіші), миша (один із вказівних пристроїв введення, який дає змогу користувачеві через інтерфейс взаємодіяти з комп'ютером), сідьюк (дискковод та диски CD-ROM), юзер (користувач);

- новоутворення людей, які цікавляться автомобілями. Найпоширенішими лексемами цієї групи є назви різноманітних автомобільних деталей та іншого обладнання: бублик, баранка (кермо), тачка (автомобіль), резина, скати (шини) тощо;

- у середовищі підлітків, які захоплюються музикою, часто вживають такі слова: вертушка (CD-програвач), саундтрек (мелодія, що супроводжує відеофільм), плейлист (список пісень), солянка (збірний концерт). Окрім того, свої сленгові лексичні одиниці мають книголюби, спортсмени, журналісти, політики та ін. Окремим видом жаргонної лексики є кримінальний сленг, що вживається у відповідному середовищі, хоча завойовує позиції у розмовно-побутовому мовленні інших суспільних верств. Тут часто трапляються такі лексеми, як: бивень (розумово відстала людина), дядя (начальник тюрми), дока (знаюча людина), квасити (пити спиртне), качок (масивна людина), мусор (міліціонер) та ін.

Отже, культура мовлення – це основна відмінність грамотної, освіченої людини, яка дотримується норм та правил рідної мови, не засмічує її різного виду жаргонізмами чи діалектизмами. На жаль, на сьогоднішній день невелика кількість людей володіє культурою мовлення, тому часто можна почути суржик, що заважає сприймати та розуміти ідеї мовця адекватно та одразу дає знати про його рівень знань мови. Сленг, особливо молодіжний, є досить поширеним явищем у сучасному світі, оскільки саме молодь є найбільш сприятливою до змін у суспільстві. Підлітки намагаються виражати свої думки більш просто та часто не хочуть, щоб їх розуміли дорослі. Стилістично нейтральний сленг не шкодить мові, але часто сленг переростає в нецензурну лексику, що спричиняє лише негативні зміни, які руйнують мову та роблять мовлення заниженим та неграмотним. Окрім того, існують різні види сленгу, майже кожна професія має свій професійний сленг, що допомагає висловлюватися більш точно та розуміти один одного краще. Таким чином, можемо зробити висновок, що культура мовлення – це невід'ємна частина культурної, цивілізованої та освіченої нації.

**Войцехівська Ю.Ю., студентка, V курс, соціально-психологічний факультет
Науковий керівник – Портницька Н.Ф., к.психол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Стратегіальні тенденції творчості школярів з вадами зору в умовах стигматизації: теоретичні аспекти

Проблема стигматизації є однією з актуальних на сьогодні, оскільки сучасне суспільство демонструє тенденції до сприймання людей з особливими потребами як пасивних та залежних членів суспільства. Не менш важливим залишається питання розвитку творчого потенціалу особистості, як умови соціалізації. Творчі особистості так само, як і люди з інвалідністю, піддаються впливу соціальних стереотипів, які значним чином ускладнюють їх розвиток.

У роботах Л. І. Божович, В. С. Мухіної, Д. І. Фельдштейна підкреслюється інтенсивність розвитку особистості в підлітковому віці. Включення у творчу діяльність позначається на характері соціальних стосунків особистості (К. Н. Поліванова). На думку В. М. Дружиніна, Н. В. Хазратової, Н. Ф. Портницької, на розвиток творчості суттєво впливає наслідування соціально прийнятих зразків творчості. З іншого боку, внутрішніми чинниками творчості Л. С. Виготський та В. В. Давидов вважають уяву та фантазію. На думку В. О. Моляко, основним механізмом творчості є стратегії, що складають основу творчої діяльності. Здатність до творчості характеризує особистість, підкреслює перевагу і своєрідність психіки. Стратегії творчої діяльності розуміються автором як генеральна програма дій, спрямована на пошук і розробку нової ідеї. У дитячому та підлітковому віці творчі дії регулюються окремими стратегіальними тенденціями, що базуються на інвенціях (Н. Ф. Портницька).

Основними напрямками дослідження психічного розвитку дітей з вадами зору та їх включення в образотворчу діяльність є дослідження сприймання кольорів від захворювань зорового аналізатора (В. А. Бельмер, Е. Г. Боюрова), формування уявлень (Т. В. Бубнова), сприймання дітьми графічних зображень (В. П. Єрмаков), дослідження креативності слабозорих (В. З. Кантор, В. М. Сорокін).

Стигматизація вад сенсорного розвитку є одним із утруднюючих факторів формування особистості слабозорих школярів. Актуальними у психології є дослідження співвідношення стигми та соціальної ідентичності (І. Гоффман, Г. Беккер, Е. Лемерт).

У рамках теорії соціальної стигматизації (І. Гоффман, Г. Беккер, Е. Лемерт) для позначення людей з особливими потребами з'являється поняття «девіант», що розглядається як відхилення від соціальної норми, при цьому носіям даного відхилення умовно прикріплюється «ярлик» (стигма). Процес стигматизації розглядається як процес виділення одних індивідів серед інших на підставі певних відхилень з метою застосування суспільних санкцій. Через поняття «стигма» І. Гоффман розглядав відмінності між тим, якою людиною має бути у відповідності з соціальними уявленнями (фактична соціальна ідентичність), і тим, якою вона є насправді (реальна соціальна ідентичність). Про стигму мова йде, коли такі відмінності є. Згідно з А. Шюцем, ще одним вагомим фактором соціалізації особистості з особливими потребами є досвід як втілення Я-концепції та усвідомлення актуальних переживань. Досвід у процесі соціальної взаємодії має властивість до накопичення та зміни через «типіфікацію» (спосіб класифікації і надання значення оточуючій дійсності).

У контексті дослідження соціальної ідентичності осіб з особливими потребами в умовах стигматизації П. Бергер і Т. Лукман визначають проблеми інвалідності через поняття «соціальної ролі»: рольова поведінка визначається і регулюється уявленнями особистості про себе, з одного боку, та уявленнями суспільства про модель поведінки в конкретній ситуації, з іншого. Соціальна реальність, за П. Бергером і Т. Лукманом, існує в «колективних уявленнях» і конструюється в рамках свідомості в період первинної соціалізації дитини. В момент, коли дитина дізнається про існування альтернатив (як результат впливу стигматизації), соціальна реальність ділиться на кілька частин (реальні і стигматизовані). На рівні суб'єктивного сприйняття особистість може відмовитися від стигматизованої соціальної ролі, яку нав'язує суспільство. Таким чином, особистість з особливими потребами, навіть в умовах соціальної стигматизації, має можливість для виділення власного «Я» в даному суспільстві та подолання соціальних стереотипів по відношенню до наявного дефекту.

Теоретичний аналіз свідчить, що стигматизація є одним із чинників, що впливають на формування Я-концепції у підлітковому віці, яка, в свою чергу, формується під час первинної та вторинної соціалізації дитини та визначає розвиток творчості підлітків із вадами зору. Разом з тим, ще одним із вагомих чинників є виховна позиція батьків (адекватна \ неадекватна та стилі виховання (гармонійний \ дисгармонійні) (рис.1). Сукупність цих факторів зумовлює специфіку творчих дій підлітків.

В умовах стигматизації у творчості підлітків із вадами розвитку домінуватимуть прості стратегіальні тенденції створення нового продукту (копіювання та фіксації на одному способі виконання діяльності). Зменшення стигматизації особливостей дитини у свідомості батьків та її наслідків у дитячо-батьківській

взаємодії ведуть до розширення внутрішніх рамок дитини, прийняття «Я» та власних дій. Підліток в цьому випадку отримує більше довіри до власної творчості і внутрішній ресурс до використання складніших механізмів творчості (стратегіальних тенденцій компіляції та інвенційно-творчої). Випадкові відхилення від заданих зразків діяльності використовуються підлітками як відправна точка творчості.

Стигматизація			Вторинна соціалізація особистості
Первинна соціалізація особистості	Відсутність стигматизації (відсутність стигм у соціальному оточенні школяра: сім'я «-», школа «-»)	Часткова наявність стигм у соціальному оточенні школяра: сім'я «-», школа «+» або : сім'я «+», школа «-»)	
	Розвиток Я-концепції		
	Складні механізми творчості		Прості механізми творчості
	Інвенційно-творча стратегіальна тенденція	Компілятивна стратегіальна тенденція	Стратегіальні тенденції копіювання, фіксації на одній діяльності
	Чинники розвитку творчості школярів з вадами зору		
	<ul style="list-style-type: none"> • Односторонність пізнавальних психічних процесів (опора на вербальну основу); • Характер порушення зорового аналізатора та його компенсація; • Обмеженість уяви та фантазії досвідом слухового сприймання; • Наявність зразка творчої поведінки; • Виховна позиція батьків (адекватна\неадекватна та стилі виховання (гармонійний\дисгармонійні) 		

Рис. 1. Теоретична модель дослідження стратегіальних тенденцій творчості підлітків з вадами зору в умовах стигматизації

Таким чином теоретичний аналіз проблеми розвитку стратегіальних тенденцій творчості школярів з вадами зору в умовах стигматизації дає підстави для таких висновків:

1. Підлітковий вік характеризується появою новоутворень у сфері самоусвідомлення та саморегуляції. Розвиток творчості та творчих здібностей відбувається за рахунок стратегіальних тенденцій творчості та наслідування доступних зразків творчої діяльності.

2. Соціалізація школярів з особливими потребами через наявні фізичні вади відбувається в утруднених умовах, її успішність в цілому залежить від особливостей дитячо-батьківської взаємодії (стилю сімейного виховання та виховної позиції батьків відносно дитини та її дефекту), а також впливу соціального середовища (наявність або відсутність стигматизації фізичної вади).

3. Стигматизація у процесі соціалізації зумовлює дестабілізацію психічного розвитку, формуючи низку суб'єктивних бар'єрів на шляху до успішної соціалізації та інтеграції особистості в суспільство, з одного боку, та вибір стратегій творчої діяльності, з іншого.

4. Особистісний розвиток підлітків із вадами зору відбувається на тлі активізації захисних властивостей і мобілізації резервних ресурсів. Компенсаційні можливості є способом пристосування дитини до соціуму. Обмеженість зорового аналізатора утруднює формування творчої уяви слабозорих, яка характеризується стереотипністю, схематичністю, обмеженістю образів уявлень, що відображається на творчості в цілому. В умовах стигматизації фізичних вад підлітки демонструють прості механізми творчості (стратегіальні тенденції копіювання та фіксації на одній діяльності), в умовах гармонійного виховання – можливість цілеспрямованого використання інвенцій для створення творчого продукту (компілятивну та інвенційно-творчу стратегіальні тенденції наслідування і творчості).

**Галіцька І.Л., студентка V курсу, 51 групи, історичний факультет
Науковий керівник – Стахова О.О., к.психол.н., ст. викладач
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Психологічні особливості розвитку локус-контролю в студентському віці

Сучасна політична, соціально-економічна ситуація в Україні породжує в різних сферах життя низку проблем, розв'язати які під силу лише всебічно розвиненій особистості. Така особистість має бути здатною адекватно сприймати зміни в суспільстві, проявляти свідому активність. Вона повинна вміти ухвалювати рішення, нести за них відповідальність, уміти долати внутрішні й зовнішні бар'єри, що заважають досягненню мети, тобто в сучасній людині, насамперед молоді, мають бути сформовані якості особистості, які дозволяють їй бути успішною.

Не останню роль у вирішенні зазначених проблем відіграє таке фундаментальне особистісне утворення, як локус-контроль. Ставлення людини до своєї діяльності та умов праці, її екстернальність чи інтернальність мають значний вплив на успішність цієї діяльності й на ефективність її організації.

Особливого значення сьогодні набуває дослідження локус-контролю в студентському віці, коли процес особистісного та професійного становлення молодої людини, отримання нею бажаної освіти, а згодом і роботи за фахом пов'язані зі значними, часто непередбачуваними труднощами, детермінованими зростаючими вимогами суспільства до майбутніх фахівців.

У психолого-педагогічній науці звернення до висвітлення сутності, змісту й розкриття механізмів розвитку локус-контролю є досить поширеним, про що свідчать численні праці дослідників – К. О. Абульханової-Славської, А. Б. Збанацької, О. Г. Ксенофонтвої, Д. Рісмента, Дж. Роттера та ін. Натомість із-поміж широкого кола робіт варто відзначити науковий доробок І. П. Андрійчук, Т. В. Кириченко, В. І. Юрченка й ін., присвячений вивченню особливостей розвитку локус-контролю в майбутніх представників учительської професії, без належного рівня якого неможливим є успішне виконання ними своїх професійних обов'язків.

Одним із психологічних феноменів, що відображає індивідуальні особливості мотивації досягнення й цілеспрямованої поведінки людини, є локус-контроль. Відтак, різні аспекти концепції локус-контролю відображені передусім у поведінкових теоріях, а саме: віра в долю або випадок як прояв неефективності суспільної системи (Ч. Веблен), віра в долю як захисний механізм, що дає можливість зберегти самоповагу в разі життєвих невдач (Р. Мертон) тощо.

Натомість класичний підхід до розуміння поняття «локус-контролю» пов'язаний із теорією соціального научіння Дж. Роттера. На його думку, інтернальність та екстернальність є достатньо стійкими властивостями особистості, сформованими в процесі її соціалізації. В першому випадку людина вважає, що події, які відбуваються, перш за все, залежать від її компетентності, цілеспрямованості, здібностей і детермінуються власною активністю й зусиллями особистості. В другому випадку людина переконана, що її успіхи та невдачі визначаються, в першу чергу, дією зовнішніх обставин, везінням, випадковістю, вчинками інших людей.

Погляди, співзвучні попереднім, висвітлені й у типології соціального характеру, запропонованій Д. Рісменом, який виділив тих, хто «скеровується зсередини», і тих, хто «скеровується іншими». Поведінка, яка «скеровується зсередини», регулюється внутрішніми цілями та цінностями особистості, а та, що «скеровується іншими», – зовнішніми цінностями оточуючих.

У зв'язку з цим, зважаючи на наведені вище підходи, слід відмітити, що в загальному випадку екстернальний локус-контроль формує орієнтацію на стан, а інтернальний – орієнтацію на результат. Проявляючись таким чином як характеристика активності особистості, локус-контроль, на думку К. О. Абульханової-Славської, має дві складові – рівень ініціативи й рівень відповідальності, які визначають успішність та ефективність різних видів діяльності людини.

Зокрема, А. Б. Збанацька, досліджуючи роль локус-контролю в учбово-професійній діяльності студентів, зауважила, що основою індивідуальних стилів цієї діяльності майбутніх фахівців із високою академічною успішністю виступають їх особистісні характеристики, серед яких одне з провідних місць належить інтернальності.

За словами В. І. Юрченка, рівень суб'єктивного контролю можна розглядати як один із можливих емпіричних проявів поведінкової складової Я-концепції особистості, зокрема студента, що регулює його відносини з навколишнім світом. У випадку «посягання» поведінки або обставин життя на цінність і цілісність образу «Я»-людини, що супроводжується підвищенням рівня її тривожності, особистість може вдатися до механізму психологічного захисту – раціоналізації, пояснюючи причини своїх невдач зовнішніми обставинами (екстернальний контроль) чи внутрішніми причинами (інтернальний контроль).

Відтак, беручи до уваги окреслені вище теоретичні викладки, нами було проведено дослідження, спрямоване на розкриття психологічних особливостей розвитку суб'єктивного локус-контролю в майбутніх представників педагогічної спільноти. В опитуванні взяли участь студенти III-IV курсів, а також магістри V курсу історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

У зв'язку з цим, звертаючись до первинних даних дослідження за методикою «Локус-контролю» О. Г. Ксенофонтової, необхідно підкреслити, що переважна більшість бакалаврів (70 %) відрізняється екстернальним і тільки 30 % респондентів – інтернальним локусом контролю (див. табл. 1).

Таблиця 1

Особливості розвитку локус-контролю в студентів III-IV курсів

Рівень локус-контролю	Кількість досліджуваних	
	абсолютна	відносна, у %
Інтернальний	6	30
Екстернальний	14	70

На наш погляд, перевага екстерналів над інтерналами є не випадковою, а характерною для сучасної студентської молоді. Адже зовнішній локус контролю, по суті, означає зняття суб'єктом відповідальності за все, що відбувається з ним, із самого себе, і вона перекладається на об'єктивне: на інших людей, випадок, обставини, долю тощо. Така позиція студентів III-IV курсів є зручним для них психологічним захистом, який дозволяє юнакам виправдати власні лінощі, недостатність докладання зусиль у навчанні, відсутність організованості, цілеспрямованості, наполегливості в досягненні бажаного результату, не вміння спілкуватись із оточуючими, конфліктність власної поведінки й т. п.

Результати, протилежні за своїми кількісними показниками до попередніх, отримано під час проведення аналогічного дослідження серед магістрів V курсу історичного факультету (див. табл. 2).

Таблиця 2

Психологічні особливості розвитку локус-контролю в студентів V курсу

Рівень локус-контролю	Кількість досліджуваних	
	абсолютна	відносна, у %
Інтернальний	12	60
Екстернальний	8	40

Як видно з табл. 2, у студентів-завтрашніх випускників університету переважає інтернальний локус контролю (60 %), який є показником їх особистісної зрілості та відображає прагнення студентської молоді зазначеної групи перед важливими життєвими подіями (завершення навчання у виші, працевлаштування, створення сім'ї, її матеріальне забезпечення тощо) брати відповідальність за належну реалізацію своїх життєвих планів у власні руки. Такі студенти переконані, що сили, які впливають на долю людини, знаходяться всередині неї самої, а тому відповідальність за власне життя лежить на самій особистості, а не на зовнішньому оточенні.

Таким чином, як показали результати проведеного нами дослідження, переважання в студентів різних курсів полярних видів локус-контролю є відображенням рівня їх особистісного розвитку. Поштовхом для генезису особистості студентства виступають зовнішні умови, вимоги суспільства (найбільш значущі, глобальні з яких постають перш за все перед випускниками ВНЗ), які, переломлюючись через внутрішній світ кожного юнака, зокрема його погляди щодо відповідальності за власне життя, визначають функцію поведінкового самоконтролю особистості. Саме це пояснює домінування в студентів перших курсів екстернального, а в майбутніх фахівців старших курсів – інтернального локусу контролю, який виступає механізмом саморегуляції студентської молоді на різних етапах її професіоналізації у вищому навчальному закладі.

УДК 316.74:7

Гладишук Я.А., студентка II курсу, група ЕП-45, факультет економіки та менеджменту
Науковий керівник – Кругляк М. Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Вплив на становлення особистості людини специфічної соціальної групи «Театральна майстерня»

Важливу роль у формуванні та розвитку особистості, регуляції її свідомості та поведінки відіграє соціальне мікросередовище – сукупність малих груп, до яких належить індивід і в яких здійснюються його міжособистісні контакти. Через соціальне мікросередовище справляється вплив на особистість суспільства та великих соціальних груп. Макросередовище – мікросередовище – особистість – такою є загальна спрямованість впливу суспільства на особистість.

Мала група – це соціальна група, де індивіди перебувають у безпосередній взаємодії і кожен член групи має досвід спілкування з усіма іншими. Саме сукупність малих груп, що функціонують у різних сферах життєдіяльності суспільства, становить соціальне мікросередовище, яке безпосередньо впливає на формування та розвиток особистості.

Не секрет, що таке мікросередовище має досить значний вплив на людину, але варто звернути увагу на важливість саме специфічних соціальних груп, які не лише спрямовують людину до адаптації в середовищі та у суспільстві в цілому, але й розвивають її творчі здібності, креативність, підвищують рівень її соціально-політичної активності та спрямованості. Окрім цього, такі групи дають індивідові змогу розкрити потенціал у тій чи іншій сфері, подолати певний соціальний бар'єр та здобути успіхів у мистецтві.

Однією з найвагоміших і найдієвіших у плані здобуття та розкриття творчих здібностей людини взято конкретну специфічну соціальну групу, а саме: театр-студію.

Чому саме театр? Відповідь проста: театральна студія розвиває особистість не лише у певному виді мистецтва (такому, як вокал, ораторське мистецтво, хореографія, образотворче мистецтво, дизайн, мистецтво фотографії тощо), театр дає змогу розвиватися в усіх перелічених сферах мистецтва. Окрім цього, саме в театральній студії людина розкривається не лише у своїх талантах і творчих здібностях, але й розвиває свої соціальні навички. Якщо взяти людей закритих, інтровертів, людей некоммунікбельних, нетовариських, то театр допоможе їм розкритися і знайти друзів. Саме тут панує тепла атмосфера хаосу, яка при цьому створює неповторний комфорт та подобу сім'ї.

Доцільно вказати важливість позашкільної творчої діяльності саме для осіб середнього шкільного віку, а особливо школярів 7-9 класів. Саме цей вік є перехідним у розвитку повноцінної особистості, підлітки змінюються не лише фізично, але і на психічному рівні. Вони в силу цих змін є досить вразливими до багатьох факторів та можуть елементарно піддатися негативному впливу суспільства. Тому є досить важливим знайти спрямування тій величезній енергії у правильне русло.

Може впевнено сказати, що театр відбирає багато сил і плідної праці, але результат цієї роботи призводить до колосального ефекту. Така соціальна група також надає певну дисциплінованість, відповідальність, забезпечує розкриття особистості та мінімізацію скутості і замкненості.

Для даного періоду характерним є розвиток самосвідомості, усвідомлення себе як особистості, переорієнтація життєвих цінностей. Спостерігається нестабільність самооцінки, на формування якої впливають як ставлення авторитетних осіб, референтної групи, так і власні уявлення про те, якою особистістю бажано бути. Змінюється, порівняно з молодшим шкільним віком, значущість певних властивостей особистості. Якщо у молодших школярів спостерігається орієнтація на якості, що виявляються в навчальній діяльності, то в підлітковому віці важливу роль відіграють якості, що виявляються у взаємодії з іншими. До кінця підліткового віку самооцінка стає значним регулятором поведінки особи. Зміст і характер уявлення про власну особистість значною мірою залежить від досвіду спілкування з однолітками й дорослими і рівня залучення школяра до різних видів діяльності.

Варто зазначити, що театр надає школяреві той асортимент направлень у житті, який дозволяє знайти себе у тому чи іншому жанрі чи сфері життя.

Прикладом є театр-студія «Юність» при МКСЦ м. Житомира, де можна спробувати себе в мистецтві театру, а саме: взяти участь у виставі/етюд/п'єсі, стати актором і відчувати всю важкість даної професії. Окрім цього, практикуються хореографічна та вокальна майстерність, ораторське мистецтво, яке допомагає у багатьох сферах життя за причини того, що вміти правильно і чітко висловлювати свою думку потребує кожен. Окремо варто виділити сценічне та артистичне фехтування – благородне мистецтво володіння холодною зброєю. Отже, театр дає змогу розкрити себе, подолати скутість та сором'язливість, а в окремих випадках навчає самообороні та важливим навичкам у житті.

Соціальна група в більшості випадків являє собою певну вікову однорідність, але специфіка театру дає змогу звести декілька вікових груп у єдине ціле. Є такі поняття, як старша група, середня група та

молодша група, середній вік яких складає 25, 19 і 14 років відповідно. Така комбінація дозволяє передавати досвід від старших до молодших, постійне збереження новизни та нестандартних підходів до різних ситуацій за рахунок відмінних типів мислення, а також дає навички спілкування з різними віковими групами, починаючи від дітей-підлітків і до юнацтва-молодого віку.

Варто зауважити, що керівниками театральної студії є досить освічені люди з суттєвим багажем досвіду та знань, вони є не лише творцями, але і психологами, свого роду наставниками та менторами для молоді.

Спостереження за поведінкою людей, які вирішили відвідувати театральну студію, дозволили зробити висновок, що протягом місяця зникає скутість та з'являється впевненість у словах та власних переконаннях, впродовж 2-3 місяців людина активно бере участь в обговоренні спірних питань, у дебатах, розширює комунікаційні здібності та власний багаж знань. Менше, ніж через півроку, особистість знаходить свій власний шлях розвитку, а набуті знання, навички та зв'язки допомагають їй у досягненні мети.

Якщо взяти гіпотезу, що театр цікавить лише театр, це є помилковим, адже тут обговорюються всі сфери життя – від політичної та економічної до соціально-культурної. Як відомо, в суперечці народжується істина, тож кожна думка тут враховується і обговорюється. Є частим практика обговорення свіжих новин та законів, тож театр дає змогу бути більш обізнаним не лише в культурі минулого, але і в проблемах сучасного.

Сам факт того, що специфічна соціальна група «театральна майстерня» є ланкою мистецтва, дозволяє зауважити про розвиток особистості в духовно-культурній сфері. Театр дозволяє полинути у минулі епохи, дає змогу «приміряти» на себе різні ролі, незважаючи на справжній рівень матеріальної забезпеченості або ж незабезпеченості, на рівень освіченості (який тут, безумовно, росте), на расову чи вікову приналежність тощо.

Окрім цього, саме така специфічна група цінує нестандартну зовнішність, адже типажні персонажі є досить важливою ланкою кожної театральної трупи. Доцільно сказати про нестандартний лексикон та діалект. Особливістю театральної групи є приналежність до мови аристократів минулих століть, до мови інтелігентів, застосування таких усталених звертань, як «сударь», «сударыня», «пан» «пані», «сеньйор». Цінується грамотність та значне зменшення лайливих та згублених виразів у лексиконі учасників групи.

Вихідці з таких специфічних груп отримують величезний багаж знань та навичок, який допомагає у досягненні власних цілей та виборенні першості серед інших. Якщо займатися театральним мистецтвом впродовж 5-10 і більше років, з підліткового віку і до юнацтва, такий досвід дає якісний «квиток у життя» не лише на регіональному, а й на міжнародному рівні. Театр допомагає розвивати не лише стиль мови, якість подачі своєї думки та переконань, він надає обізнаність у сфері культури і не тільки. Частими є практичні застосування різних мов та акцентів, на заняттях можна почути і українську, і російську, і польську, і англійську, і чеську, і французьку, й іспанську мови. А як відомо, чим більше мов знає людина, тим краще вона адаптується до нового суспільства.

Звичайно, що театр є відкритим для всіх вікових груп, але орієнтований він, перш за все, на молодь. Це не означає, що більш старші вікові групи не можуть цікавитись театром, це означає, що проникнути у саме його ядро, стати його частиною, зробити театральне мистецтво невід'ємною ланкою свого життя доцільно ще змалечку, бо це є стрімким кроком до життя та забезпеченням величезного досвіду для подальших життєвих перешкод. Саме така специфічна група у творчій формі дає плідні знання в багатьох сферах повсякденності.

Тому висновком до роботи є доцільність впровадження таких специфічних груп, важливість їх фінансування, поширення інформації щодо їх діяльності, залучення дітей та підлітків до відвідування театру. Варто також цікавитись не лише внутрішньою структурою театру, а й зовнішнім його проявом, тобто ходити на різноманітні вистави від визнаних режисерів, цікавитись літературою «золотого» та «срібного віку», не нехтувати культурою та мистецтвом, бути обізнаним у сучасному мистецтві та різноманітних сферах життя. Саме такими передумовами є вплив театру на становлення особистості людини.

Гладищук Я.А., студентка II курсу, група ЕП-45, ФЕМ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Сучасна молодь і пріоритети її політичного вибору

Значну роль у політичному житті відіграє молодь як найбільш мобільна соціальна група, яка схильна до інновацій. У політичній сфері саме вона здійснює значну підтримку новообраного політичного курсу, сприймаючи західні демократичні цінності з урахуванням власних національно унікальних традицій, виступаючи не лише об'єктом, але й активним суб'єктом нової політики. Проблема в тому, що їм передує незацікавленість у політичному розвитку держави.

На сучасному етапі ідейно-політична зрілість свідомості та культури молоді, а, насамперед, студентської молоді, перебуває на суперечливому етапі становлення: формування нових політико-ціннісних орієнтирів, переконань і соціально-політичних почуттів, установок на вироблення політичної компетентності, а також розуміння того, що розвиток усіх сфер життя України рухається в неправильному напрямку. При цьому, досить великим є показник недовіри і невдоволення громадян соціально-політичним становищем країни. Це викликано низкою таких причин, як: зменшення довіри до влади, загальне погіршення економічної, соціальної, культурної та інших сфер життя країни. Окрім цього, зростає тенденція загальної депресивності населення, а молоде покоління бачить все менше і менше перспектив у межах власної країни, не знаходить шляхів розвитку – як індивідуального, так і суспільного.

Проте, зважаючи на останні події в Україні, з кінця 2013 року і до сьогодні, молодь надзвичайно активізувалася щодо вирішення політичних проблем. Зростає рівень патріотизму, національного піднесення, сучасна молодь прагне долучитися до розв'язання проблем регіонального рівня. Отже, рівень політичної активності та національної свідомості за останні п'ять років росте в арифметичній прогресії. Водночас з цим, виникає нова проблема – політичної неосвіченості. Молоде покоління, навіть прагнучи змінити становище в країні, недостатньо освічене щодо діяльності влади, легко піддається провокаціям з боку амбіційних політиків та йде не в тому напрямку. Отже, з однієї сторони, існує проблема пасивності громадян, з іншої – занадто висока та неякісна активність.

Варто наголосити, що саме в 2017–2018 роках політична активність громадян, а особливо студентів, не лише кількісно, але й якісно зросла. Стимулювання молоді та студентської громади дає свої результати, забезпечуючи потенційний успіх у сфері політики, соціального розвитку, культурних надбань та інших важливих сфер життя населення. Прикладом є створення молодіжних рад при міськвиконкомах, молодіжних організацій, проведення конференцій політичного і соціологічного спрямування, круглі столи тощо.

Слід зазначити, що демократичному світогляду молоді притаманна роздвоєність. Більшість визначає необхідність вільного вибору, відкидає обмеження з боку держави. Молоді люди цінують такі демократичні цінності, як свобода, незалежність, справедливість, не бажають контролю з боку держави за особистим життям. Взяти за приклад блокування певних сайтів російського походження. З однієї сторони, це є вдалим кроком задля зменшення певної негативної пропаганди або збору додаткової інформації про громадян України сумнівними особами, але затвердження цього закону викликало величезну хвилю невдоволення людей, а особливо молоді. Однією з причин є певне порушення їх прав, пригнічення їх свободи та збільшення контролю з боку держави. Зворотним боком цього процесу є криза ідентичності, в якій знижується роль колективістських начал, наростає розщеплення, певна індивідуалізація особистості у суспільстві без достатніх соціально-психологічних компенсаційних механізмів, що веде до поглиблення відчуження людей один від одного. Внаслідок цього зростає рівень депресії, невміння жити в соціумі, відсторонення від суспільних проблем, певні прояви соціопатії або ж замкненості тощо.

Молодь у нашій країні – це величезна сила, потенціал якої щоденно зростає. Тому основною задачею є спрямування цієї сили щодо розвитку нашої країни, розвитку політичної системи. Звичайно, є й інша, протилежна думка. На жаль, на політичному рівні молодих людей розглядають у якості звичайного електронного ресурсу. А це зумовлено тим, що сама молодь проявляє недостатню активність у вирішенні своїх проблем.

Молоде покоління України становить близько третини населення країни. До того ж цей соціальний прошарок людей – не просто значна частина електорату. Адже молодь є найбільш активна і радикальна частина суспільства, тому цю силу потрібно застосувати законно і у найбільш креативних перетвореннях нашого суспільства і держави.

Грабченко В.А., студентка I курсу, група МЕ-3, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Проблеми молоді (причини виникнення, шляхи подолання)

Молодь – це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні тощо властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей. Молодь тому і є специфічною спільнотою, що її суттєві характеристики і риси, на відміну від представників старших поколінь і вікових груп, знаходяться в стані формування і становлення. Сутністю молоді та проявом її головної соціальної якості є міра досягнення нею соціальної суб'єктності, ступінь засвоєння суспільних відносин та інноваційної діяльності.

Початок XXI століття можна охарактеризувати різким загостренням соціальних проблем молоді у різних країнах світу. У більшості з них молодь приблизно вдвічі частіше, ніж представники старших вікових категорій, опиняється у складному становищі при виборі професії, непропорційно великою є її частка в когорті безробітних. В умовах формування ринкового середовища сучасна молодь вимагає та потребує особливої уваги, соціальної підтримки та захисту як така, що перебуває в стані формування і утвердження життєвих позицій, складає більше половини працездатного населення держави, має свої думки, інтереси і потреби, вподобання у різних сферах, болісно відчуває на собі тягар економічної кризи та недостатність державних асигнувань на соціальні потреби.

Водночас молодь – це майбутнє держави, а тому від забезпечення стартових умов її діяльності залежить подальший розвиток нинішнього суспільства, його вкладу у сфери економіки, політики, медицини, освіти і культури, творчості та у розвиток країни в цілому.

В умовах глибокої кризи економіки, культури, ідеології, моралі, освіти і виховання наша молодь усе більше втрачає духовно-світоглядні орієнтири, не відчуває твердого ґрунту при формуванні життєвих планів, плутається в загальнолюдських цінностях.

Однією з важливих та, на жаль, найпоширеніших проблем є погіршення матеріального становища молоді або й зовсім відсутність коштів на свої потреби і розвиток власної особистості. Саме ця проблема штовхає молодь на протизаконні вчинки, змушує вийти за межі допустимого. Неробство стає звичним способом життя частини молодого покоління.

Для значної частини молодих людей гострими стали проблеми бідності, безпритульності, безробіття та насильства. В останні роки обмежені ресурси спрямовувалися головним чином на лікування та надання невідкладної допомоги, а профілактиці захворювань та популяризації засад здорового способу життя не приділялося належної уваги. Опитування «Становище молоді в Україні» констатує наявність такої молодіжної проблеми, як низька доступність медичних послуг (65 %).

Сьогодні спостерігається стрімке падіння загального рівня культури молоді, девальвація моральних цінностей. Значно зменшився потяг молодих людей до отримання знань, до науки. Це вже стає «не модно».

За останні роки кількість споживачів наркотичних засобів та психотропних речовин збільшується, вік наркозалежної молоді має тенденцію до омолодження. За останні 10 років частка наркоманів серед неповнолітніх збільшилася у 6-8 разів. Смертність серед осіб цієї групи зросла у 40 разів. Має наркотичну залежність переважно непрацююча молодь. Поглиблення цих явищ викликає загрозу демографічної безпеки, оскільки середній вік уражених на наркоманію становить 26 років, тобто є найактивнішим репродуктивним віком.

Здорового способу життя дотримуються небагато юнаків і дівчат (69 %). Доведено, що формування здорового способу життя є набагато ефективнішою й економічно доцільнішою стратегією, ніж постійне збільшення витрат на лікування наслідків нездорового способу життя.

За соціологічними дослідженнями, майже кожна друга особа віком від 16 до 35 має шкідливі звички (куріння, вживання алкоголю, наркотичних засобів тощо). Звичайно, це має негативний вплив і на здоров'я, і на матеріальне становище, адже на цигарки, алкоголь витрачається неймовірна кількість грошей. Можемо зробити висновок, що сучасна молодь неправильно розставляє пріоритети і замість того, щоб вкласти ці гроші у власний розвиток, витратити на корисні речі, вона травить себе. Ще однією важливою проблемою молоді є втрата ідеалів, соціальної перспективи, життєвого оптимізму.

Саме через цей фактор зростає кількість самогубств. Якась частина молоді йде на такий крок через нестачу уваги, намагаючись у такий спосіб привернути до себе увагу оточуючих. Та, на жаль, велика кількість підлітків йде на такий рішучий жадливий крок через неможливість знайти себе у цьому житті, через відчай та страх. І це є великою проблемою сьогодення, яку можна вважати соціальною катастрофою.

Проблеми молоді неодноразово ставали в тій чи іншій мірі предметом вивчення багатьох вчених. Ще в древні часи такі грецькі філософи, як Піфагор та Гіпократ, займались визначеннями вікових меж молоді. В XIX столітті в Україні дослідницькі інтереси були націлені на способах поширення просвітницьких ідей серед молоді (Я. Головацький, І. Вагилевич, М. Шашкевич, Т. Шевченко, І. Франко), а в XX-му – на міждисциплінарних аспектах її формування, розвитку й реалізації потенціалу. Саме в такому ключі слід розглядати роботи вітчизняних та зарубіжних демографів (Ю. Корчак-Чепурковського, А. Рославського-Петровського, Б. Урланіса, С. Пирожкова), психологів (Ш. Бюлер, Т. Титаренка, С. Васильківа), соціологів (К. Мангейма, Г. Шельського, С. Іконникової, О. Балакіревої, В. Пічі, Н. Черниш), антропологів (П. Парсонса, Дж. Колемана), економістів (М. Зібера, І. Лукінова, П. Самюелсона, М. Бурдо, Г. Манківа).

Молодіжне законодавство України складається із Законів України «Про освіту», «Про дитячі та молодіжні організації», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про фізичну культуру і спорт», «Кодексу про шлюб та сім'ю»; Постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002–2012 роки», «Про затвердження Програми підготовки та залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання», «Про затвердження Типового положення про молодіжний центр праці».

До числа особливо тривожних тенденцій у молодіжному середовищі відносяться відставання рівня освіти від рівня, досягнутого найбільш розвиненими країнами; прискорення падіння престижу загальної і професійно-технічної освіти; збільшення числа молоді, що починає трудову діяльність із низьким рівнем освіти або взагалі не має бажання продовжувати навчання; орієнтація багатьох ланок освіти на «потокове» відтворення робітників, службовців і спеціалістів без урахування вимог споживачів; непідготовленість кадрів вищої, професійної і середньої школи до роботи в нових умовах; відставання матеріально-технічної бази всіх рівнів від нормативних вимог; зниження інтелектуального рівня аспірантського корпусу – майбутнього української науки, відтік обдарованих юнаків і дівчат із багатьох вишів і з країни.

В умовах глибокої трансформації суспільних відносин значна частина української молоді втратила позитивні життєві орієнтири, можливість реалізації життєвих планів та прагнень. Ослаблення дії старих регулятивних чинників і несформованість нових спричинили істотне посилення негативних явищ, поширення поведінкових стереотипів, хибно сприйнятих за вияву свободи особистості. Молодь потребує: забезпечення матеріальних потреб для свого розвитку та продовження свого роду; повноцінного спілкування, що породжує проблему самогубств; важливою є можливість працювати за спеціальністю з достойною винагородою за працю.

Необхідно розробити державну програму на десять-двадцять років, в якій будуть визначені професії і спеціальності, що користуватимуться не просто популярністю, а відповідатимуть запиту держави на конкретних фахівців у майбутньому. По-друге, слід розробити і впровадити систему пільг для роботодавців, які забезпечуватимуть молоді першим робочим місцем. Збільшити державне замовлення на фахівців у конкретній професійній галузі з обов'язковим подальшим працевлаштуванням. Впровадити іпотечні програми й довгострокові банківські кредити на розвиток власного малого бізнесу для молодих спеціалістів. Сьогодні, як ніколи, молодь потребує саме державної підтримки. Також необхідно створити належні умови для реалізації соціальних гарантій молодих людей на ринку праці та сприяння їх працевлаштуванню:

- поновити метод працевлаштування молодих людей на перше робоче місце шляхом надання дотацій роботодавцю, запровадивши дотаційні виплати з другого року роботи молодого спеціаліста;
- вдосконалити механізм контролю за дотриманням норм закону щодо п'ятивідсоткової квоти, запровадити заповнення до 1 % середньооблікової чисельності працівників особами з числа молоді;
- відновити можливість фінансування оплачуваних громадських робіт для юнацтва у літній період та у вільний від навчання час за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового соціального страхування;
- упровадити стажування молоді упродовж всього періоду навчання, встановити контроль за дотриманням обов'язків роботодавцем;
- розробити фінансовий механізм заохочення молодих людей для закріплення на першому робочому місці, зокрема у бюджетній сфері та державній службі.

На думку молодого покоління, найважливішими його соціальними проблемами є безробіття, зростання цін, низький рівень заробітної плати, загальне зниження рівня життя, зростання злочинності, зубожіння населення, наркоманія, СНІД. Серед проблем, що стосуються забезпечення здорового способу життя, – стан довкілля, екологія, низький рівень медичного обслуговування, зловживання палінням, недостатні можливості для занять фізичною культурою та спортом, алкоголізм, низький рівень поінформованості про здоровий спосіб життя.

Гурін А.С., студентка IV курсу,
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Науковий керівник – Юрчук О.О., д.філол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Типологія жіночих образів у романі Софії Андрухович «Фелікс Австрія»

Як відомо, творення літературних образів обумовлене не тільки творчою манерою письменника, а й літературними стратегіями, що домінують у конкретній історичній епосі, на яку припадає діяльність митця. Тривалий час в українській літературі пріоритетною при моделюванні жіночих образів була патріархальна традиція. Аксіоматичною для неї залишалася вимога оберненості на фольклорні здобутки, за якими жіночі образи втілювали етичний та естетичний ідеали. Стратегії сентименталізму, романтизму, реалізму ускладнювали «жіночі» образні кліше, доповнювали їх новими атрибутами, адаптували відповідно до соціокультурних вимог часу. Водночас вимагає констатації той факт, що від початків модернізму в українській літературі стрімко зростає презентативність жіночої нарації, у якій жінці належить особливе місце. Феміністичний дискурс модернізму артикулював різноманітні моделі «жіночого я», що апробуються в сучасній українській літературі. Відтак особливої значущості набуває творчий здобуток сучасної письменниці, постфеміністки Софії Андрухович. Незважаючи на популярність і знаковість постаті письменниці в сучасному літературному процесі, її творчість залишається недостатньо дослідженою, зокрема аналізу потребує роман «Фелікс Австрія». Саме це й обумовило актуальність запропонованої студії.

Засадничими для нашого дослідження стали погляди: С. Павличко, яка досліджувала модернізм в українській літературі, зокрема її бачення «історії» українського фемінізму, творчості Ольги Кобилянської та Лесі Українки; Н. Білецької, Н. Білоус, які виділяють різні типи жіночих образів в українській літературі; а також рецензії і відгуки читачів на творчість Софії Андрухович; інтерв'ю, коментарі та зауваження самої письменниці щодо своєї творчості.

Статус і соціальна роль жінки у різні часи були не тотожними, що, безперечно, позначилось на творенні образів-типів жінок в українській літературі. В історичній ретроспективі жіночі образи пройшли своєрідну еволюцію, вони поступово «емансипували», стали більш відкритими, а подекуди розкутими. Русійним чинником такої еволюції жіночих образів у літературі модернізму, постмодернізму вважаємо зміни світоглядних стратегій, особливо знаковим, на нашу думку, був фемінізм, який пропагував ідею емансипації жінки.

М. Ревакович вважає, що творчість Софії Андрухович «укладається в концептуальні рамки тенденції, що її на Заході окреслюють, як постфемінізм». Відтак не дарма Софію Андрухович називають постфеміністкою, до того ж у своїх інтерв'ю вона неодноразово говорила про гендерну рівність, гендерні стереотипи, про вплив іменитого батька: «Насправді в мені яскраво виражена ця проблема – яка є водночас і моєю перевагою, особливістю, тим, що робить мене мною і дає мені сили. Останніх два роки відчуваю, як в мені відбувається бурхливе становлення, і я починаю більше розуміти, рефлексувати і бачити, як і що робить з мене людину і особистість. Власне, мені дуже пощастило, що я народилася жінкою, бо я думаю, якби у свого батька я була сином, то з писанням мені було б набагато складніше... я відчуваю свою впевненість і відмінність і від свого батька, і від чоловіка».

У романі «Фелікс Австрія» виокремлюємо два типи репрезентації жіночого.

«Рожева пані»: жіночий аристократичний код

Жіночий аристократичний код презентує героїню Аделя – дочка доктора Ангера, панянка, котра у своєму житті мала практично все, чого тільки могла забажати. На перший погляд, звичайне життя звичайної панянки кінця XIX – початку XX століття на Галичині за часів Австро-Угорської імперії. З одного боку, Аделя – натура неглибока, вона звикла отримувати те, що хоче, бути в центрі уваги, сприймає усе, як належне, не замислюючись над тим, як воно до неї потрапляє, але з іншого, – чутлива і дуже вразлива натура, яка потребує опіки, захисту, котра сама не в змозі доглядати за собою. Тобто, панянка створює враження такої собі тепличної квітки, якою треба милуватися, оберігати і нічого більше. Аделя є наївною жінкою, «Вона хоче вірити в чудеса, вічна дитина». Незважаючи на свою «тепличність», Аделя все ж була здатна домагатися того, чого вона хоче, маніпулювати людьми. Панночка не могла витерпіти того, що нею захоплюється не кожен.

«Панська натура» підкреслюється і поведінкою Аделі, вона знає усі манери, яких повинна дотримуватися аристократична леді, вміє гідно триматися у спілкуванні, за словами Стефи, вона мала звичку кокетки, котра здатна безповоротно заманити практично будь-кого у свої тенета. Помітна й егоїстичність панянки, певною мірою, навіть розбещеність. Проте не завжди Аделя показувала свою вищість, не завжди піддавалася своїй «панській егоїстичній половині», здатна вона була і терпіти не зовсім ідеальні умови, до яких не звикла.

Образ Аделі ілюструє жіночий аристократичний код, якому і належить імпульсивність, мрійливість, емоційність, спонтанність. За типом темпераменту, швидше за все, у неї переважає тип холерика, вона у більшості випадків не здатна приховувати свої емоції, злитися – якщо має образ, плаче – якщо їй боляче, але й може бути підступною у ті ж самі моменти, щирість, відкритість межує із замкненістю – відчувається своєрідна роздвоєність.

«Темна жінка» або тип служниці-жертви

Ще однією головною героїнею роману є Стефа – формально, служниця Аделі, практично її подруга, яку ще в дитинстві врятував доктор Ангер, забравши її до себе після пожежі, в якій загинули її батьки. Стефа мала особливу прив'язаність до сім'ї Ангерів. Постійно перебуваючи у їхньому середовищі, вона відчувала вдячність, у неї сформувалося почуття провини, боргу, який вона збиралася повернути.

«Я, Стефанія Чорненько – жилага, смаглява і бистра, міцна, як хлоп, зовсім негарна» – ось як характеризує себе сама Стефа. Ці слова показують сутність героїні. Вона сама називає себе некрасивою, нежіночною. Навіть прізвище її натякає на те, що вона «темна жінка». Стефанія – повна протилежність Аделі, їй ідеально пасує роль служниці.

Але не такою вже й «темною» є Стефанія. Вона мала освіту, нічим не гіршу від Аделі, адже здобували вони її разом, а подекуди навіть перевершувала свою господиню. Незважаючи на визнання Стефою своєї «нижчості», вона знала і свої сильні боки. Стефанія – людина розумна, мисляча. В одному із своїх інтерв'ю Софія Андрухович зазначить: «Моя героїня Стефа дискримінована не лише соціальним середовищем, але й сама собою» – тобто Стефа сама зробила себе жертвою.

Образ Стефи у романі рухомий. З появою у її житті нових людей Стефа починає змінюватися. Особливий магічний зв'язок у неї виник із Феліксом, який тягнувся до неї, відчував у ній споріднену душу. Велику роль відіграв у житті Стефанії отець Йосиф.

У фіналі роману, розчарувавшись у собі, в оточуючих, Стефанія розповіла усім, про стосунки Аделі та Йосифа. Але неочікувано для себе, вона дізналася правду, що її ніхто не зраджував, що Аделя дивом завагітніла, а отець Йосиф молився за неї, збирався хрестити дитину. Виникло страшне непорозуміння, Стефанія неправильно зрозуміла побачене. У межовій ситуації Аделя і Стефа нарешті сказали одна одній правду, лише тоді Стефа зрозуміла себе, побачила своє життя, ніби знову народилася: «То ось чому мені тепер так легко. Пташка вилетіла зі своєї клітки. Камінь упав з душі». Зауважимо, що О. Грищенко справедливо називає Стефу ілюзійною, яка «вводила в оману й себе, й публіку».

Отже, Софія Андрухович належить до письменниць постфеміністок, в текстах яких моделюється жіночий простір як фемінінний, а, отже, відкритий, щирий, самоіронічний, що відрізняє його від чоловічого. Вона здатна епатувати читачів, однак, так само здатна порушувати важливі, принаймні для жіноцтва, проблеми: жіночої дружби, вибору партнера, любові й вірності, жіночих комплексів. Роман «Фелікс Австрія» побудований навколо двох жінок, які переживають власний «мармулядовий апокаліпсис». Стефа й Аделя – образи-антиподи, доля котрих переплетена взаємозалежністю, садо-мозохістською моделлю взаємодії.

Деркач Н.В., студентка IV курсу, група ОА-81, ФОФ
Науковий керівник – Литвинчук О.В., к.філос.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Гендер як фактор життєвого самовизначення студента

У культурі суспільства існує сукупність ідей, норм, моделей поведінки, традицій, які передаються від покоління до покоління; ціннісних уявлень про те, якими повинні бути чоловіки та жінки, які соціальні ролі відігравати.

Соціальні статуси є складовими соціальної структури будь-якого суспільства. Це позиції, з яких відбувається взаємодія з іншими людьми. Соціальні ролі визначаються сукупністю очікувань щодо поведінки індивіда, котрий займає певну позицію в процесі взаємодії. Гендерні ролі зумовлені диференціацією всіх членів суспільства на дві категорії – чоловіків і жінок, та передбачають очікувану від них ціннісну й нормативно визначену поведінку.

У сучасному світі проблема гендеру і гендерних стереотипів сформувались у самостійний предмет дослідження нещодавно. У 70-ті роки, за винятком окремих публікацій Б. Г. Ананьєва і деяких його учнів, проблема статі не знайшла достатнього відображення. І тільки з часом ця проблема привернула до себе увагу відомого вченого І. С. Кона, який актуалізував необхідність аналізу цієї проблеми, сформулював теоретико-методологічні проблеми вивчення статевої диференціації і статевих відмінностей. «Наука не може, – наполягав вчений, – цілком ігнорувати таку фундаментальну біосоціальну властивість, як стать».

Сучасні науково-практичні дослідження досить часто стосуються виявлення відмінностей у сфері життєвих інтересів чоловіків і жінок, у кар'єрі та лідерстві (С. Бем, Б. С. Волков, Н. С. Пряжиков та ін.). Виникає необхідність поглиблення уявлень про те, яким чином взаємопов'язаними і взаємозалежними є гендерні типи та процес життєвого самовизначення, що в цьому процесі є домінуючим: належність до певного гендерного типу або обрана ціль впливає на зміну гендерних стереотипів маскулітності-фемінності.

Результати наукових досліджень показали певні відмінності між юнаками і дівчатами в процесі життєвого самовизначення, а також подальшого становлення образу Я, в їх динамічних і особистісних характеристиках.

Від народження кожна людина одержує приписаний статус відповідно до статі, тобто статус дівчинки/жінки та хлопчика/чоловіка з відповідними очікуваннями щодо їх поведінки. Проте гендерні соціальні ролі не слід розуміти як поділ усіх соціальних статусів, а, відповідно, й ролей, на такі, що їх можуть виконувати лише чоловіки або жінки. Всі інші соціальні ролі, які мають гендерне маркування, тобто очікування щодо виконання представниками однієї з двох статей, зумовлені соціально-культурними, а не біологічними чинниками. Іншими словами, доглядати й навчати дітей, прати, прибирати, куховарити, вишивати, ткати, виконувати секретарську роботу, забивати цвяхи, ремонтувати, видобувати вугілля, пілотувати літаки, здійснювати наукові відкриття, керувати, підіймати штангу може будь-хто, незалежно від біологічної статі.

Досі продовжують відтворюватися ціннісно-нормативні очікування до жінок щодо виконання ними соціальних ролей матері-виховательки, домогосподарки, доглядальниці, за новітньої доби припустимою стала й робота поза домом, бажано сумісна з сімейними ролями, а від чоловіків – щодо виконання соціальних ролей батька-годувальника, захисника, здобувача засобів для існування, працівника поза домом, лідера й керівника.

Культура кожного суспільства, як і уява соціалізованого в ній індивіда, містить узагальнені уявлення про те, якими є чоловіки й жінки та чим вони повинні займатися. Такі узагальнені усталені уявлення стосовно спільнот чоловіків і жінок загалом називають гендерними стереотипами. Зазвичай вони можуть бути далекими від реальності, неточними, стійкими відносно нової інформації та вельми віддаленими від реальних рис і поведінки конкретного індивіда.

Гендерні стереотипи, як узагальнені уявлення про чоловіків і жінок, виявляються насамперед як гендерно-рольові стереотипи, що стосуються прийнятності різноманітних ролей і видів діяльності для чоловіків і жінок, а також як стереотипи гендерних рис, тобто психологічних та поведінкових характеристик, притаманних чоловікам і жінкам. Ці два компоненти гендерних стереотипів тісно пов'язані між собою. Переважання будь-якої соціальної ролі для людини певної статі обґрунтовується мірою наявності в неї певних рис і характеристик. Тож нерідко доводиться чути, що жінки занадто емоційні й не здатні мислити раціонально, щоб бути лідерами та керівниками, а чоловіки – позбавлені чутливості й терпіння, щоб доглядати маленьких дітей. Характерною ознакою таких стереотипних уявлень є неврахування наявних у конкретної особистості психологічних і поведінкових рис.

Судження будується на тому, що ця людина є чоловіком/жінкою, яким притаманні такі-то риси, які є прийнятними або неприйнятними для тієї чи іншої діяльності.

У дослідженні життєвої мотивації чималий інтерес займає проблема гендерних відмінностей. Поняття «гендер» визначається як соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення поняттям «чоловік» і «жінка». Оскільки стать є біологічною категорією, науковці часто посилаються на гендерні відмінності, які обґрунтовані біологічно, як на «статеві».

Гендерна рівність посідає важливе місце у забезпеченні розвитку здорового суспільства та знаходиться в центрі економічного та соціального прогресу. Вона передбачає однаковий статус для чоловіків та жінок й означає, що чоловіки та жінки мають однакові умови для реалізації своїх людських прав та однаковий потенціал для здійснення свого внеску у національний, політичний, економічний, соціальний та культурний розвиток, а також рівні права на користування результатами цього розвитку.

Вчені довели, що гендерні стереотипи впливають на вибір майбутньої цілі. Типово чоловічий образ включає в себе набір рис, пов'язаних з життєвою компетенцією, раціональним мисленням і активною життєвою позицією, а типово жіночий – з соціальними і комунікативними навичками, душевною теплотою і емоційною підтримкою.

Універсальної життєвою цінністю на сучасному етапі серед представників різних професій виявляється прагнення до досягнення поставлених цілей, і в цьому поєднуються як традиційно фемінні, так і маскуліні переваги. Це дозволило визначити різницю сприйняття гендерних ролей реальних значущих дорослих і гендерних стереотипів на прикладі узагальнених образів чоловіків і жінок.

Отже, засвоєння людиною тієї чи іншої гендерної ролі детермінує всі інші її особистісні якості.

Особливе зацікавлення в нас викликає вплив гендерних стереотипів на професійне та життєве самовизначення молоді. Завжди існував поділ праці між статями, специфічними для чоловіків і жінок. Виконувані чоловіками й жінками соціальні ролі, безумовно, змінювалися, і в цьому легко переконатися, порівнявши їхні заняття у мисливсько-збиральницькому, аграрному та індустріальному суспільствах. Проте основна суть гендерного розподілу праці, який прийнято називати традиційним для патріархального суспільства, більшою чи меншою мірою зберігалася завжди. Досі продовжують відтворюватися ціннісно-нормативні очікування до жінок щодо виконання ними соціальних ролей матері-виховательки, домогосподарки, доглядальниці. За новітньої доби припустимою стала й робота поза домом, бажано сумісна з внутрішньосімейними ролями, а від чоловіків – щодо виконання соціальних ролей батька – годувальника, захисника, здобувача засобів для існування, працівника поза домом, лідера й керівника.

За такими стереотипами, міцно укоріненими уявленнями, чоловіків прийнято оцінювати за трудовими, професійними успіхами, а жінок – насамперед за наявністю сім'ї та дітей. Певні види хобі та занять у вільний час також набули чіткого гендерного забарвлення, як-от, наприклад, мисливство, рибальство, гра в шахи чи доміно – для чоловіків або вишивання, плетіння, квітникарство – для жінок.

Самовизначення пов'язане з цінностями, з потребою формування смислової системи, в якій центральне місце займає проблема значення життя, з орієнтацією на майбутнє. Особистісне самовизначення має ціннісно-смилову природу. В основі самовизначення в підлітковому і юнацькому віці знаходиться особистісне самовизначення, що має ціннісно-смилову природу, активне визначення позиції щодо суспільно-відпрацьованої системи цінностей, отримання на цій основі значення свого власного існування.

Особистісне самовизначення не завершується в юнацькому віці. Воно є підставою для власного розвитку. Особистісне самовизначення задає особистісно значущу орієнтацію на досягнення певного рівня в системі соціальних відносин. Вимоги, що пред'являються до нього, задають соціальне самовизначення. На основі соціального самовизначення формуються вимоги до певної професійної області, здійснюється професійне самовизначення.

В ході дослідження гендерності та того, яким чином гендер може впливати на формування життєвих цілей та позицій, ми дійшли певних висновків. Нам вдалося встановити, що різні типи самовизначення не завжди пов'язані між собою (професійне, соціальне і особистісне). В основі професійного самовизначення знаходиться усвідомлення особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності. Аналізуючи зміст гендерних стереотипів, ми доходимо висновку, що вони по суті є нічим іншим, як сукупністю ідей, ставлень, норм, моделей поведінки, традицій, ціннісних уявлень про те, якими повинні бути чоловіки та жінки, їх соціальні статуси. Фактично гендерні стереотипи виступають як узагальнені уявлення про чоловіків і жінок, в основі яких знаходяться психологічні та поведінкові характеристики, притаманні чоловікам і жінкам. Особливо сенситивним стосовно виникнення життєвого, професійного самовизначення постає юнацький вік.

Живун І.С., студентка II курсу, група ПУА-1, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Геополітичні стратегії України сучасності

Сучасний світ стрімко змінюється. В умовах глобалізованого світу кожна найменша зміна торкається будь-якої держави, незалежно від того, де вона розташована, які її національні інтереси. На міжнародній шахівниці кожен грає свою роль, чи то він пішак, чи то кінь, королева та й сам король, або пішак, що намагається приміряти корону.

Так вже склалось, що Україна теж виконує свою роль у геополітичній площині. Протягом 1991–2017 років наша країна постійно переосмислювала свою потенційну роль, котру вона має грати на міжнародній арені, якого вектору має триматися та й для чого це взагалі. Адже за весь цей час в українській суспільній думці панували лише дві ідеї щодо того, до якого блоку має вступити держава – з одного боку ЄС/НАТО, з іншого – Російська Федерація, і, до того ж, надзвичайно слабкою була ідея «третього шляху» або так званого «україноцентризму». Найбільшою проблемою для України було те, що навіть її громадяни та політики не розглядали свою державу як можливого гравця, суб'єкта геополітики. Можливо, це обумовлено історичним розвитком та відносною юністю політичного суспільства в Україні. Лише з подіями 2013–2017 років прийшло нове усвідомлення своєї ролі на шахівниці. Виклики сучасного глобалізованого світу, Революція Гідності та російський авантюризм у Криму та на Сході спричинили зсуви в сторону творення власного геополітичного проекту як запоруки виживання в сучасному світі, для реалізації її національних інтересів у повній мірі.

Україна має вигідне геополітичне розташування, яке водночас є і власним прокляттям. Якщо говорити про історичну ретроспективу, то Україна завжди знаходилася на так званому «прикордонні», і нікуди воно не відійшло. Навіть сьогодні наша роль – знаходитися в зоні буферу між великими гравцями – Європейським Союзом та Російською Федерацією. Наявність різного роду шляхів і трубопроводів надає нашій території унікальний шанс для здійснення комерційної (і не тільки) діяльності з країнами Заходу та Сходу. Тому цей фактор варто враховувати, перш ніж почати реалізовувати свою програму.

Російський фактор в українській політичній (так і зовнішньополітичній) думці був і буде завжди присутнім ще не одне десятиліття. Протягом усього історичного розвитку Москва була зацікавлена в контролі над Україною. Як говорив американський політолог Джордж Фрідман: «Україна – це м'яка підчеревина Росії, саме в цій території Москва завжди розглядала реалізацію своїх національних інтересів... крім того, ці землі завжди були запорукою національної безпеки». Не маючи власних природних перешкод, крім непрохідних лісів, боліт і клімату, росіяни ніколи в повній мірі не почували себе в безпеці. Жоден з російських правителів не зможе уявити безпеку і процвітання Росії без України. Вигідне розташування України завжди давало росіянам контроль над Чорним морем, контроль над непрохідними Карпатами, Дніпром. Промисловий потенціал, особливо у сфері військово-промислового комплексу, для Росії мав велике значення. Тому росіяни в сучасних умовах вважали територію України своєю буферною зоною. Москві після 1991 р. не було принципово повертати повний контроль над цією територією, їй потрібен був лише буфер з доступом до Чорного моря, який не міг би приєднатися до Заходу. Тому реакція Росії в 2014 р. була більш, ніж очікуваною; відрізавши Крим від України і розпочавши війну на сході проти нашої держави, Кремль спробував вберегти статус-кво, але потерпів поразку. Не знайшовши політичної альтернативи в керівництві для України, Москва загрузла, і цим самим ми отримали шанс воювати з агресором гібридно.

Мета реалізації проекту з врахуванням російського фактору на найближчі 6 років – це послабити ворога на власних територіях, а далі змусити його піти, перетворивши окуповані території на нестерпний тягар. При цьому варто це робити із врахуванням досвіду Хорватії і, насамперед, Ізраїлю. Фактично Донбас отримав схожі риси із Палестиною, а тому слід підтримувати на цих територіях найближчим часом напругу, аби Україна не зникла на інформаційних шпальтах, при цьому дипломати мають стати фактично новими солдатами у цій гроху-вар. Важливим моментом є наголошення того, що окупація Криму і війна на Донбасі – це декілька епізодів єдиної війни, і що статус ОРДЛО має такі ж риси, як і статус АР Крим та м. Севастополь.

Отже, у такій моделі ми бачимо місію України в глобалізованому світі, де будуть яскраво відображені національні інтереси. Окрім цього, твердо переконані, що наша держава, яка має вигідне географічне положення, здатна на власний геополітичний проект, після реалізації якого з нею рахуватимуться провідні країни світу.

Інформаційно-комунікативний прогрес у світовій політиці

Кризові процеси, які сьогодні спостерігаються у світі та в Україні, пронизують різні рівні політичного та соціально-економічного життя. Найбільше криза вразила гуманітарно-політичну систему. Адже із середини ХХ століття в результаті глибоких геополітичних трансформаційних процесів та стрімкого розвитку науки і техніки інформаційно-комп'ютерні технології докорінним чином змінили гуманітарно-політичні умови існування сучасних систем, засоби їх діяльності та способи безпеки. Зрозуміло, що характерною стратегічною ознакою сучасної глобалізованої епохи є прискорені темпи генерування нових форм гуманітарно-політичної безпеки та набуття інформацією всеохоплюючого ціннісного характеру. Попри актуальність даної проблеми, вона ґрунтовно не досліджувалася. Окремі аспекти розглядалися у працях Г. Лассвелла, Т. Адорно, П. Лазарсфельда, Р. Мертон, К. Дойча, Н. Лумана, Е. Тоффлера, В. Ковалевського, Г. Почепцова та ін.

Найчастіше кризові явища ґрунтуються на відповідних соціально-економічних процесах. Подальше розгортання кризи та її системний характер цілком дозволяє їй здійснювати суттєвий вплив на всі інші сфери, зокрема, у сучасних процесах девальвації цінностей. Тому метою дослідження є аналіз кризових геополітичних явищ у сучасній гуманітарно-політичній сфері та узалежнення їх від розвитку комунікативно-інформаційних технологій. Розпочавшись у фінансово-економічній сфері, кризові явища і процеси достатньо швидко проявилися у політичній, соціальній, духовній, культурній, а в Україні на межі 2013–2014 років в особливо критичній формі, – у гуманітарно-політичній сфері. Тому певною можна говорити про системну кризу, в якій опинилася наша країна. Таким чином, особливу роль, часто неоднорідну, у даних процесах відіграє інформаційно-комунікаційна сфера. Це стало можливим завдяки інформаційній революції – зростанню обсягів інформаційного навантаження, цілісності каналів передачі інформації та ускладненню політично-управлінських процесів.

Політична комунікація існувала і раніше, але саме в інформаційну епоху вона набула нового змісту, що пов'язується з розвитком технологій керування та маніпулювання інформаційним впливом, який здійснюється засобами мови, через безпосередні контакти, а також засоби масової інформації та комунікації. Останні складають основу формування сучасних медіакратій, які можуть підсилювати або нівелювати демократичні цінності та процедури. Зокрема, К. Дойч визначав комунікацію підґрунтям нації та держави, виводячи їхню залежність від щільності комунікації. Зв'язок політичної комунікації з комунікацією масовою проявляється в тому, що засоби масової інформації та комунікації є способами і каналами реалізації гуманітарно-політичних основ життя суспільства. Розкриваючи сутність та динаміку комунікативно-інформаційного процесу в контексті гуманітарно-політичної безпеки, необхідно розрізнити в ньому дві взаємозалежні складові. Одну сторону світових трансформаційних явищ представляє собою всезагальна складова, яка є єдиними геополітичними процесами, що обумовлені гуманітарно-політичними та комунікативно-технологічними перетвореннями в сучасній цивілізації. Друга складова визначається специфічною духовно-культурною основою національної методології життєтворення певного народу та формує його власну парадигму національно-сміслового поля та гуманітарно-політичної культури. Взаємодія зазначених сторін пов'язана з адаптацією суспільно-комунікативних структур цивілізації до духовно-культурної специфіки існування певного етносу або конкретної спільноти. А підґрунтям для їх поєднання є процес динамічного розвитку інформаційно-комунікативних технологій.

Сучасні кризові явища сформулювали потребу на ринку праці у фахівцях з антикризового управління. В свою чергу, працівника комунікативної сфери можна вважати антикризовиком, але за умови, що його діяльність покликана вирішувати спеціальні інформаційні завдання, які пов'язані з протіканням кризи, її висвітленням чи поширенням інформації про подолання її наслідків. Тим більше, що комунікативний простір зазнав масштабних віртуальних трансформацій, які в свою чергу сприяють умінню та можливості людини конструювати уявні моделі світу, в тому числі, гуманітарно-політичної моделі поступу людства. Проте значне збільшення кількості людей, які в умовах кризи хочуть працювати в комунікативній сфері, говорить також про існування спрощеного погляду на роботу в них, що розширює поле для маніпуляції масовою громадянською свідомістю. Однак у кризові періоди важливим контекстним питанням стає управління настроями – аби не допустити паніки та некерованого хаосу в умовах наявної інформації про суттєві ризики.

Отже, усі процеси діяльності сучасного суспільства відбуваються та супроводжуються інформацією, яка стала центральною ланкою в системі обміну даними між суспільними суб'єктами. Окрім того, що інформація має відповідати реальним запитам дійсності, вона повинна бути зрозумілою, корисною, своєчасною та мати ціннісні орієнтири. Масові потоки інформації та управління ними в поєднанні з

вдосконаленням ІТ змінюють розуміння конкурентності у суспільно-політичних сферах, яка вже призвела до незворотних революційних змін у геополітичному процесі. І неочікуваним наслідком цього процесу є те, що ІТ та комунікаційні технології є одночасно причиною глобальної кризи та ключовим механізмом стабілізації у світовому порядку ХХІ століття. Таким чином, робиться спроба відійти від стандартного підходу до проблем управління гуманітарно-політичною безпекою.

Засоби комунікації, увиразнюючи модель реальності, в той же час призводять до розширення меж масової культури, а разом з тим, утилітарних цінностей, сприяють наступу авторитарних, спотворених цінностей на гуманістично-ліберальні цінності та потреби як на індивідуальному рівні, так і загальнодержавному, навіть, цивілізаційному. Геополітичні реалії сучасності свідчать, що процес формування нової моделі світового устрою ще не закінчився і продовжує розвиватися з високим ступенем непередбачуваності. Завершення епохи однополярного світу і вихід на міжнародну арену нових глобальних гравців, загострення конкуренції серед них за сфери впливу, подальше поглиблення розриву між бідними і багатими країнами, протиріччя між країнами з різними цивілізаційними світоглядями, загострення проблем обмеженості світових ресурсів, революційний технологічний прорив провідних країн, нарощування їх військово-економічних потужностей, сучасні війни, – все це доводить, що збройна боротьба не втратила ролі інструменту зовнішньої політики. Поява нових воєнних викликів і загроз вимагає від держав пошуку адекватних рішень у забезпеченні оборонної політики.

Глобальний рівень трансформації безпекового простору – це найважливіший аспект геополітичної кризи у світі в ХХІ столітті. Західними і національними експертами розглядаються два основні виміри спектру воєнних загроз: воєнно-політичний – пов'язаний зі змінами в геополітичній розстановці сил; суто військовий – пов'язаний зі зміною характеру воєнних конфліктів в умовах сучасності. При цьому аналізуються два рівні – глобальний і регіональний. Воєнно-політичний вимір показує, що потенціал конфліктності у світі не знижується. На його зростання впливають етнічні, релігійні, соціальні, цивілізаційні та ідеологічні чинники. Певними викликами стають і глобальні проблеми людства, такі, як боротьба за ресурси, кліматичні зміни, активізація міграційних процесів тощо. Особливу роль у зростанні небезпеки у світі відіграє поширення тероризму на транснаціональний рівень. Сучасні концепції національної безпеки визначають тероризм як загальну загрозу – «глобальний тероризм», оскільки він може вразити навіть наймогутнішу країну з будь-якої частини земної кулі. Відповіддю на нові виклики і загрози для країн світу стає зміцнення власного сектору безпеки, членство в системі колективної безпеки, тісна міжнародна співпраця. Аналіз другого виміру – військового – показує, що широкомасштабне використання інноваційних технологій стало основою створення якісно нового покоління засобів збройної боротьби, зміни форм та способів ведення військових операцій. Виклики для воєнної безпеки країн визначаються відповідністю національних збройних сил особливостям сучасних воєнних конфліктів, серед яких: зростання ролі стратегічного неядерного стримування і дистанційних бойових дій; скорочення часових параметрів підготовки та проведення операцій; розширення простору і масштабів збройної боротьби.

Регіональний вимір безпеки на європейському просторі. У воєнно-політичному вимірі загальний стан європейської безпеки і безпеки України визначається відносинами в трикутнику ЄС – США – Росія і впливом такої міжнародної інституції, як НАТО. У цьому форматі існуючі міжнародні інституції ОБСЄ й ООН поступово втрачають свій вплив. Організація договору колективної безпеки (ОДКБ) є більшою мірою формальною міжнародною інституцією і не сприймається європейською спільнотою як інструмент загальноєвропейської безпеки. Тому для ЄС поки що єдиним інструментом гарантування воєнної безпеки залишається НАТО, особливо, в контексті агресивної міжнародної політики Росії.

Підсумовуючи, слід зазначити, що можливості, які надаються політичними комунікаціями для подолання кризи, достатньо широкі, але їхнє інструментальне використання обмежується позицією влади та власників ЗМІ в медіапросторі. Адже комунікація – це інформаційна діяльність у нечіткому інформаційному середовищі. Отже, реальність не одна, а їх багато, – оскільки більшу частину інформації людина отримує з інформаційного середовища, що й змінює дійсність. Адже досить часто «людське суспільство вирішує ті чи інші проблеми, змінюючи інформаційне середовище, що в свою чергу призводить до змін в середовищі реальному». Саме це може стати основним підґрунтям антикризової інформаційної стратегії, яка б розширила поле вибору інформації для всіх зацікавлених осіб – від держави, представників бізнесової еліти до громади. Тому нова влада, яку виборює народ України, зобов'язана відкоригувати політичні комунікаційні позиції, які б ґрунтувалися на поширенні оптимальної, консолідуючої ідеології для всіх політичних, соціальних, національних і особливо регіональних груп.

Зузанська О.А., студентка II курсу, група ЕП-45, ФЕМ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Егоїзм – розумний та не дуже

Теорія розумного егоїзму формувалася паралельно з капіталістичними відносинами. Найбільший внесок у неї зробили французькі мислителі XVIII століття. Вони стверджували, що основою моралі є правильне сприйняття власних інтересів – так зване «розумне себелюбство». На їхню думку, розумний егоїзм – це «золота середина» між альтруїзмом й егоїзмом нерозумним. Під останнім розуміли задоволення сьогохвилинних бажань без урахування наслідків, порушення прав оточуючих людей на угоду своїм інтересам, що веде в перспективі до великих неприємностей. Альтруїзм – це безкорисливе прагнення до діяльності на благо інших; протилежність егоїзму. Це різновид самозречення, бо в умовах соціальної та психологічної відокремленості між людьми у феодальному чи буржуазному суспільстві клопіт про добробут ближнього можливий був лише за умов свідомого обмеження власного добробуту. Це свідоме, нехай і короточасне, обмеження власного егоїзму. Але важливо знайти ту середину. З точки зору теоретиків розумного егоїзму, люди повинні вчитися даного феномену, долаючи впроваджені з дитинства неадекватні заборони та обмеження, і ширше користуватися своїм здоровим глуздом.

Чим сильніше людина вірить у безкорисливість своїх помислів і вчинків, тим вона більш нещаслива. Вона може зробити найбільші подвиги милосердя, але при цьому її власне життя так і залишиться порожнім і позбавленим смаку. Є й інший випадок, коли здається, що людина плює на всіх і живе тільки для себе. Але це та сама проблема, лише навиворіт. Підпорядкування моралі чи бунт проти неї – це одне й те саме. Ці пропалені егоїсти теж перебувають у стані внутрішнього конфлікту з приводу свого егоїзму.

Виховання й християнська мораль навчають нас піклуватися про інших людей, шанувати батьків, допомагати слабким і протистояти тиранам. Ми чуємо, що найвище досягнення – це подвиг, здійснений на благо всього людства. Нам розповідають казки про героїв, які віддали своє життя заради спасіння інших людей, і навчають відчувати провинку за всякий прояв егоїзму, здорового чи невротичного – без різниці. А психологія стверджує протилежне: все, що б не робила людина, вона робить заради свого власного блага. У кожному вчинку людини за ширмою її доброти, благородства та безкорисливості легко виявити егоїстичну мотивацію. І ця мотивація не вторинна: за цією відмовкою сховатися не вийде – егоїстична мотивація завжди первинна. Але в цьому егоїзмі немає нічого поганого. Немає, чого соромитися – така суть природи людини, і боротися з нею – значить, повставати проти інстинкту самозбереження. Розумний егоїст знаходить ціль у самому собі. Він живе власною головою, не дозволяючи іншим людям робити з себе жертву, але і не перетворюючи на жертви інших. Людина, здійснюючи свідомий вибір у повсякденному житті, сама несе за нього відповідальність.

Розумний егоїст не дозволить збити себе з пантелику словоблуддям. Він легко вмикає свій скепсис, а у разі потреби – здоровий цинізм, адже розуміє: «якщо у свій щоденник ти не впишеш свої пріоритети, значить, у ньому виявляться чужі». Чим більш розвинена людина, тим більш вона егоїстична. Тільки так вона може повністю проявити свої здібності. При цьому її розум сприяє «акуратному» прояву індивідуальності, аби випадково не завдати шкоди оточуючим, що живуть зовсім іншими цінностями.

Розумний егоїст, безумовно, скоріше оптимістичний, ніж навпаки. Про себе трохи краще, ніж про інших (індивідуальність); собі – трохи більше, ніж іншим (розумний егоїзм); про світ – трохи краще, ніж він є насправді, і свої шанси в ньому – трохи вище реальних (помірний оптимізм). Чудовий букет якостей, чи не правда? Тут є місце справедливому обміну, а не прихованому чи явному маніпулюванню.

Розумний егоїст знає свою особистісну унікальність і не намагається будувати життя відповідно до недосяжних ідеалів, придушуючи в собі природні людські реакції. Він відчуває себе цілісним суб'єктом, а тому не протиставляє «добру» і «погану» (з т. з. традиційної церковної моралі) частини своєї особистості. Прагнення до насолоди, гумор і безпосередність мирно уживаються з відповідальністю та працьовитістю. У той же час він здатний помічати помилки, виправляти їх і вчитися на них. Така людина уникає не лише зовнішніх, а й внутрішніх кайданів і прагне зробити життя простішим, аби присвятити більше часу самореалізації. Психологічно зрілому суб'єкту не потрібні зовнішні авторитети, бо він проживає своє життя, а не чуже. Він бачить необхідність відокремленості від інших задля досягнення більшої свободи. Тому іноді будує, а іноді руйнує бар'єри. Адже дорослість включає в себе розуміння того, що лише ти знаєш найкращий для себе спосіб життя. Тільки ти, й ніхто інший.

Розумний егоїзм необхідний людині, яка бажає знайти щастя через самореалізацію. Його не слід соромитися. Чим більше від нього ховаєшся, тим більше це принесе шкоди, а чим краще його визнаєш, тим виразніше розумієш, що цей самий егоїзм і змушує нас шанувати свободу та інтереси іншої людини. Усвідомлений розумний егоїзм – єдиний шлях до здорових і конструктивних стосунків між людьми.

Зузанська О.А., студентка II курсу, група ЕП-45, ФЕМ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф, к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Політичні Інтернет-меми та їх роль у період збройного конфлікту на Сході України

Сьогодні Україна переживає дуже складний період своєї історії: військово-дипломатична агресія Росії проти нашої держави, економічна криза, війна на Донбасі, анексія Криму, складна соціально-політична ситуація у середині країни, – усе це сприяє виникненню й поширенню в суспільній свідомості безлічі ідей різного ступеня складності, чії образи полегшуються для запам'ятовування за допомогою політичних Інтернет-мемів.

У наш час стрімкого розвитку Інтернет-технологій мемами можуть вважатися слова, зображення, ідеї, символи, поняття, графічні елементи, фото, відео, навіть манери, стиль поведінки людини в процесі Інтернет-спілкування, тобто будь-які аудіальні або візуальні сегменти Інтернету, висловлювання, картинки чи звук, який мав значення й поширився в мережі. Це поняття зафіксував англійський етолог, еволюційний біолог, вчений та популяризатор науки Річард Докінз у 1976 році, коли людство ще не знало ні Facebook, ні Instagram. У своїй теорії він порівнював еволюцію генів з еволюцією ідей. Докінз стверджував, що провідна роль у цьому процесі належить реплікатору, до складу якого входить нуклеїнова кислота. Своє правило він сформулював так, що «кожна форма життя розвивається завдяки різній спроможності реплікаторів до виживання». Де є життя, там неодмінно мають бути присутні реплікатори. «Я стверджую, що на нашій планеті віднедавна виник цілком новий тип реплікаторів», – заявив Докінз у 1976 році на останніх сторінках своєї книжки «Ген-егоїст» (The Selfish Gene). «Мусимо це визнати. Так, він ще слабкий і незрілий, він поки що вариться у своєму «первинному супі», але саме від нього залежать революційні зміни, що дадуть сто балів уперед старому типу генів». «Первинний суп», про який казав учений, – це людська культура, вектор передачі даних – мова, а ґрунт, що в нього кидається, – зерно інформації у нашому мозку.

Це стало найвизначнішим його відкриттям, значно відомішим і потужнішим за «Гени-егоїсти» чи пізнішу критику релігійного світогляду. «Меми усталюються й множаться, перетікаючи з одного мозку в інший – процес, що можна назвати імітацією в найширшому розумінні цього слова», – писав учений. Вони воюють один з одним за обмежені ресурси людського мозку, за повторюваність і частоту уживання. Вони воюють між собою за нашу увагу.

Меми розповсюджуються, як правило, у соціальних мережах та в Інтернет-середовищі. Їх завдання – стереотипізація та спрощення інформації, «допомога» у розумінні складних процесів, нав'язування необхідних ідей, які в свою чергу змінюють поведінку (політичну, споживчу) людини. У всесвітній мережі меми стали елементами, з якими легше зрозуміти картину світу. Ми сприймаємо їх як смішні картинки з влучними написами, цитатами чи гаслами, які вірусно поширюються в Інтернеті та є чимось на кшталт осучасненої версії народної творчості. Меми допомагають зацентрувати увагу аудиторії, вдало пожартувати чи виокремитися за допомогою влучної метафори. Меми, які виникають у періоди складних і переломних моментів у житті суспільства, викликають особливий інтерес. Відбиваючи ідеї, що хвилюють масову свідомість, вони, безсумнівно, здійснюють на неї свій вплив.

Що ж це таке – політичні Інтернет-меми? Під цим терміном ми розуміємо «специфічний жанр Інтернет-комунікації; у цій якості ми розглядаємо окремі повідомлення в нових медіа, що представляють собою реакцію на ту або іншу політичну подію, що мають різну семіотичну природу (візуальну, аудіальну, вербальну), що відрізняються помітністю змісту й «упакування», що зазнають численного копіювання користувачами й спонтанно поширюються в мережі – а тому здатні бути зарахованими до феноменів меметичної природи». Політичні Інтернет-меми мають певні особливості порівняно зі звичайними мемами, що проявляються в їхньому тенденційному й оцінювальному характері. Володіючи вірусною природою (тобто здатністю швидкого «зараження» аудиторії, легкістю переходу від одного «господаря-комунікатора» до іншого), вони не просто «інфікують» свідомість людини, але й у контексті політичної комунікації змінюють її поведінку й ментальні установки.

Опираючись на дослідження Бредлі Вігінса з Вебстерського університету (Відень, Австрія), основну частину мемів у російсько-українському протистоянні можна віднести до трьох категорій:

- російські за походженням та спрямовані на прихильників Росії;
- українські за походження й спрямовані на прихильників України;
- нейтральні чи без чіткого посилення на сторону.

По-перше, у мемах російського походження зустрічаємо наступні теми:

- характеристика українського керівництва як гомосексуального (отже, слабкого та неефективного). Тут варто згадати дядечка Фрейда – такими мемами додається впливовість образу

виключно гетеросексуального Путіна – його противники виставляються гомосексуалами, що є для суспільства чи не синонімом слабкості: Порошенко «лиже зад Обамі», Джон Керрі у ролі гомосексуала;

- прозахідні та проєвропейські політики часто зображені як зомбі, фашисти, вампіри;

- копрологічні образи – Вінні Пух вихваляє Україну та Майдан із ротом, набитим екскрементами; Україна чи/та українці зображуються у процесі насолодження дощем із сечі, використання прапора України як туалетного паперу;

- путіноцентристські (із позитивним ухилом) – Лавров надирає зад Керрі, Путін втирає носа Меркель, Путін у сонцезахисних окулярах, де відбивається американський прапор, Путін-месія.

По-друге, українського походження. Такі мему створюються у відповідь на російські мему та є реакцією на агресію Росії на Сході та на анексію Криму:

- вони насичені гумором та сарказмом: починаючи від порівнянь теперішньої влади Росії з Гітлером (Путлер) аж до бездоганного обмундирування «самооборони» Донбасу;

- ряд українських мемів посилається на західні фільми – «Матриця», «Хрещений батько», «Остін Пауерс», «Маска», що ми не спостерігаємо у російських відповідниках, тобто використана західна мистецька складова. Тоді, коли російські ж мему посилаються тільки на фантастичні та епічні фільми-катастрофи: «Війна Світів», «Володар пернів» – показують апокаліптичні сценарії, розруху та катастрофи;

- позиціонування російської влади як неефективної та провальної, висміювання культу особи Путіна; Янукович – герой «Сімпсонів», Путін у гальмівній сорочці, Путін-Гітлер, Медведєв-терорист;

- критика інтервенції Росії на Україну – пінгвіни на Алясці з плакатами «Единая Россия», мему з військкоматом («Хочеш у Крим – приходь у військкомат»), гумконвой;

- мем із зображенням найвідомішого пропагандиста російського ТБ Дмитра Кисельова та його «Совпадение? Не думаю»;

- «ватнік» – досить популярне в наш час зображення псевдопатріота-маргінала.

По-третє, нейтральні мему використовуються обома сторонами:

- одним з найбільших трендів стала «Няш-Мяш» або прокурор Криму Наталя Поклонська. Усе почалося із прес-конференції новопризначеного прокурора у березні 2014 р. про події на Євромайдані у Києві. Відео, опубліковане на «Ютуб», потрапило на один із японських каналів, де Інтернет-юзери його сильно популяризували. Звідси і пішла «анімізація» образу Поклонської та створення серії реміксів та мемів із «Няш-Мяш»;

- невизначені посилання на українсько-російську війну: Крим у вигляді надкушеного пирога, активісти Майдану у вигляді персонажів із World of Warcraft.

За допомогою мемів часто здійснюється ідентифікація «свій-чужий». Прихильники «російського світу» в протистоянні диванних Інтернет-військ йменуються «ватниками» і «колорадами», на протилежному боці з'явилися «вишиватники» і «укропи». Прихильників Майдану презирливо йменують «майдаунами», у свою чергу, апологети Новоросії отримали титул «даунбасівці». Росія постає як «рашка», «кацапія», «кацапстан», «путляндія» тощо. Це породжує мемутворчість «у відповідь», внаслідок якої Україна постає як «Уркаїна», «руїна», «укруанда», «хохляндія», «країна 404» тощо.

Відбиваючи в мемах ситуацію соціального й національного роз'єднання, яка, безперечно, дуже часто травмує психіку, протиборчі сили направляють деструктивну енергію у сферу віртуальної боротьби образів і символів. Протистояння з поля реальної битви переноситься у віртуальний простір, захоплюючи все нові й нові ресурси як електронні, так і людські. Здавалося б, символічне протистояння не може супроводжуватися реальними жертвами, тому його значимість не можна порівнювати зі збройним протистоянням. Проте ціною символічних баталій є цілком реальне зростання міжнародної ненависті, ескалація взаємної агресії й справжні приклади розривів відносин не тільки дружніх, але навіть родинних і подружніх. Найбільша відповідальність у період конфлікту – на тих інтелектуальних силах, які здатні створювати Інтернет-мему. Від простого користувача до відомих політиків, кожен повинен замислитися, які ідеї він несе в масову свідомість, прагнучи висловити їх у найбільш яскравій і доступній формі.

Отже, сучасна людина в оцінці подій і опонентів, не має покладатися на яскравість і доступність мемів, а повинна мати власну точку зору, користуватися оригінальними засобами для її вираження. Лише об'єктивний і неупереджений погляд на події та явища, що знаходять відображення в Інтернет-мемах, може забезпечити адекватне осмислення соціальної реальності в її подальших дослідженнях.

Іванисько Н.М., студентка I курсу, група ФБС-2, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Соціологія Макса Вебера

Безперечно, Макс Вебер є одним з найвідоміших соціологів світу. Він знаний не лише як один із засновників соціології, але й як економіст і правознавець.

Максиміліан Карл Еміль Вебер народився 21 квітня 1864 року в Ерфурті, центральному місті Тюрингії. На Різдво 1876 року дванадцятирічний Макс подарував батькам два історичних есе – «Про напрям німецької історії, з особливою увагою до постатей Імператора й Папи Римського» та «Про римський імперський період, від Костянтина до переселення народів». Цікаво, що заняття з викладачами для хлопчика були нецікавими, в той же час Макс потайки прочитав усі сорок томів повного зібрання творів Й. Геге.

До вступу в університет Максиміліан ознайомився з великою кількістю інших творів класиків. Відомо, що станом на 1876 рік, коли Вебер став гімназистом, він уже знав зміст історичних шедеврів Геродота, Тіта Лівія, Тацита, Леопольда фон Ранке, Генріха фон Зібеля, Йоганна Густава Дройзена, Генріха фон Трейчке.

1882 року Вебер вступив на юридичний факультет Гейдельберзького університету. Після річної служби у війську він перевівся у Берлінський університет. 1889 року Максиміліан отримав ступінь доктора юридичних наук, захистивши історико-правову дисертацію про солідарну відповідальність та роздільні капітали в торгових компаніях італійських міст. У період між захистом дисертації й габілітацією Вебер займався вивченням сучасної соціальної політики. А 1888 року він приєднався до Союзу соціальної політики.

Вебер обіймав професорські посади у Фрайбурзькому та Гейдельберзькому університетах, читав лекції й в інших навчальних закладах Німеччини. Окрім викладання, вчений встигав також писати неймовірно велику кількість наукових праць з різноманітних сфер і напрямів наукових досліджень. У них Вебер сформував власну концепцію бачення принципів соціального існування й функціонування людства як системи.

1893 року Вебер одружився зі своєю далекою родичкою Маріанною Шнітгер. Дружина соціолога сама займалася наукою, а згодом вона взяла активну участь у боротьбі за права жінок. На жаль, шлюб виявився бездітним.

Після початку Першої світової війни п'ятдесятирічний Вебер добровільно вступив на військову службу і був призначений офіцером резерву. По закінченні війни він очолив у Мюнхені перший німецький Інститут соціології, проте посаду професора соціології він не займав. Його останні лекції зібрано в книзі «Наука як покликання і професія». У Мюнхені Вебер заразився «іспанським грипом» (так звана іспанка) і 14 червня 1920 року помер від ускладнення. Перед смертю Макс Вебер працював над своїм magnum opus «Господарство і суспільство». Цю працю було видано за сприяння дружини Маріанни в 1921–1922 роках.

М. Вебер залишив значну науково-теоретичну спадщину в різних сферах соціально-гуманітарного знання. Серед найбільш відомих його соціологічних робіт виділяють «Об'єктивність пізнання в області соціальних наук і соціальної політики» (1904), «Протестантська етика і дух капіталізму» (1904–1905), «Про категорії розуміючої соціології» (1913), «Господарська етика світових релігій» (1916–1919), «Політика як покликання і професія» (1919), «Наука як покликання і професія» (1920), «Господарство і суспільство» (1921).

Звісно, про біографію Вебера можна говорити дуже довго, адже ця людина ввійшла в історію соціології завдяки своїм працям та концепціям розвитку соціології.

Зупинимося на найголовніших положеннях соціології Макса Вебера. Ними є: 1) соціологія як наука повинна бути вільною від суб'єктивних оціночних суджень; 2) специфіка дослідницького методу соціології полягає у намаганні зрозуміти сенс вчинків і саму діючу особу; 3) із розвитком суспільства і самої людини в її діях зростає момент раціональності; 4) зростання раціональності в ході історичного розвитку є однією з головних тенденцій поступу людства в цілому; 5) професійна етика соціолога вимагає незалежності від пануючих у суспільстві ідеологій та власних пристрастей і симпатій.

Головною ідеєю соціології, за Вебером, є обґрунтування раціональної поведінки, яка проявляється в усіх сферах людських взаємовідносин. Щоб з'ясувати справжні причинні зв'язки явищ у суспільстві і дати осмислене тлумачення людської поведінки, Вебер створює вилучені з емпіричної реальності ідеально-типові конструкції, які виражають те, що є характерним для багатьох суспільних явищ.

Учений розглядає ідеальний тип не як мету пізнання, а як засіб, що дозволяє розкрити сутність і загальний характер подій. Соціолог вбачав в ідеальних типах насамперед пізнавальний інструмент,

творчий акт, за допомогою якого утворюється специфічний образ дійсності. Згідно з припущенням вченого, ідеальний тип як методологічний засіб дозволяє сконструювати явище чи людську дію так, як вони мали б місце в ідеальних умовах, і розглядати їх слід незалежно від місцевих умов. Завдяки цьому вважається можливим розглянути і вивчити, як відбувалася та чи інша історична подія. Тому Вебер трактує історію та соціологію як два різних напрями наукового інтересу, а не як дві дисципліни.

Коло наукових інтересів ученого характеризувалося широтою розмаху та глибоким аналізом. Його дослідження мали як теоретико-методологічний, так і практично-прикладний характер. Перш за все М. Вебер ґрунтовно займався питаннями методології соціального пізнання та обґрунтування понятійного апарату соціологічного знання, зокрема розробкою таких понять, як: «соціальна дія», «раціоналізація», «соціальна структура», «влада».

Важливе місце у науковій творчості Вебера займала проблема побудови теорії у соціальних науках. Категорії соціальних наук він конструював через так звані «ідеальні типи», які фіксували загальні риси окремих соціальних явищ і процесів.

М. Вебер приділяв багато уваги вивченню релігії. Він досліджував як східні релігійні вчення (іслам, іудаїзм, буддизм, даосизм та ін.), так і християнство, зокрема протестантство, і насамперед під кутом зору їх соціального формування на спрямування. В основному це соціологічні праці про релігію, починаючи із відомої праці «Протестантська етика і дух капіталізму», в продовженні якої Вебер дав порівняльний аналіз найбільш значимих релігій і проаналізував взаємодії економічних умов, соціальних факторів і релігійних вірувань.

Об'єктом соціологічного аналізу в працях М. Вебера були також політичні та правові відносини як минулого, так і його сучасності. Дослідження вченого у цій галузі настільки значні, що зміст основних проблем і понять соціології політики і права і сьогодні значною мірою базуються на його принципах.

Є у Вебера й праці суто історичного характеру: дослідження виробничих відносин у сільському господарстві в античну епоху, загальна історія економіки, роботи, присвячені деяким проблемам тодішньої Європи.

Одна з головних праць М. Вебера – трактат із загальної соціології «Господарство та суспільство». Це робота із загальної соціології, де були викладені проблеми економічної історії, соціології права, політики, релігії. При написанні трактату науковець ставив за мету виявити самобутність західної цивілізації шляхом порівняння з іншими цивілізаціями.

Проте для багатьох Вебер – це, перш за все, основоположник «розуміючої соціології». «Розуміюча соціологія» є вченням про суспільство, яке основну увагу приділяє значенням, які люди пов'язують зі своїм соціальним світом. «Розуміюча соціологія» прагне показати, що реальність створюється самими людьми в їхньому повсякденному житті.

Основні відмінності «розуміючої соціології» від наукової (або позитивістської) соціології: 1) «розуміюча соціологія» вивчає значення, які надаються поведінці, на відміну від позитивістської соціології, яка зосереджується на дії; 2) «розуміюча соціологія» розглядає реальність як сконструйовану людьми, на відміну від позитивістської соціології, яка бачить реальність об'єктивною, незалежною від людей; 3) «розуміюча соціологія» опирається на якісні дані, на відміну від позитивістської соціології, яка прагне до використання кількісних даних.

З позицій «розуміючої соціології» аналізу підлягають не всі дії індивіда, а тільки осмислені і цілеспрямовані на інших індивідів, що володіють «суб'єктивним сенсом», який вкладає в них діючий індивід. Соціолог зобов'язаний «розтлумачити, зрозуміти соціальну дію», тобто з'ясувати ті ціннісні орієнтації, які визначили поведінку індивіда і тим самим обумовили конкретні соціальні явища і процеси, що характеризують співвідношення ідеального типу з реальним об'єктом соціологічного дослідження.

Ще одним здобутком Макса Вебера є сформульовані ним принципи – зростаючої раціональності, віднесення до цінностей, свободи від оціночних суджень, а також раціональності та її прояви у суспільному житті.

На думку М. Вебера, економічна, політична і духовна раціональності є тісно пов'язаними між собою. Науковець доходить висновку, що існує зв'язок між релігійними переконаннями та економічною поведінкою, релігійними установками та характером суспільного ладу. На його думку, існує тотожність духу капіталізму й духу протестантської етики; підґрунтям, на якому виростає капіталізм, є саме цінності протестантського віровчення: сумлінна, копійка щоденна праця в ім'я слави Божої, скерована на отримання прибутку; аскетичне, позбавлене розкошів життя тощо. Ця проблема була окреслена в найвідомішому творі М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму».

Отже, Макс Вебер зробив вагомий внесок у розвиток соціології. Р. Арон назвав його сучасником, «тому що його творчість, як і всіх великих мислителів, настільки багата і двозначна, що кожне нове покоління прочитає його, вивчає і тлумачить по-різному». Його праці багатогранні, з кожним днем все більше і більше людей поринають у вивчення соціологічної спадщини Макса Вебера.

Ігнатюк В.А., студентка I курсу, група МЕ-3, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Вплив соціальних мереж на людину XXI століття

Про популярність соціальних мереж серед молоді можна довго говорити. Всім зрозуміло, що в більшості молодих людей є свої сторінки хоча б одній соціальній мережі. Як доказ – результати соціологічного дослідження, проведеного студентами Житомирського державного технологічного університету восени 2017 року.

Об'єкт дослідження – 50 студентів I курсу факультету обліку і фінансів віком від 16 до 18 років. Головним методом збору інформації виступило анкетування.

Цікавими є деякі результати дослідження. Так, 66 % опитаних позитивно ставиться до соціальних мереж, 28 % – нейтрально і лише 8 % негативно. Серед найпопулярніших соцмереж (було дозволено вказати всі, де є акаунти) у студентів: «ВКонтакте» – 100 %, Viber – 96 %, Instagram – 88 %, Facebook – 86 %, Skype – 72 %, Twitter, WhatsApp та «Однокласники» – по 32 %, Tumblr – 10 %.

На запитання «Скільки часу щодня Ви проводите в соцмережах?» студенти відповіли так: менше години – 22 %, 2-4 години та 5-7 годин – по 32 %, понад 7 годин – 14 %.

Наявність залежності від соцмереж визнали в себе лише 16 %, в той час як 48 % сказали категоричне «ні», а 36 % погодилися, що в них наявна часткова залежність.

На запитання «Що для Вас є соціальна мережа?» (було передбачено декілька варіантів відповіді) 90 % вказали, що це засіб спілкування, для 64 % – це джерело інформації, для 26 % – нові знайомства, по 24 % набрали варіанти відповідей «місце для розваг» та «спосіб витрачання часу», 12 % респондентів використовує соціальні мережі для підробітку.

Що штовхнуло студентів зареєструватися в соціальній мережі? Цікавість (36 %), друг/подруга (14 %), робота/навчання (12 %), «всі реєструються, і я реєструюся» (22 %), бажання познайомитися з іншими людьми (16 %).

66 % опитаних проти закриття доступу до соціальних мереж у навчальних закладах, лише 6 % підтримує блокування й 28 % респондентів погоджуються отримувати обмежений доступ.

Питання «Який варіант проведення вільного часу для Вас найбільш прийнятний?» дало такі результати: поспілкуватися в соцмережах з друзями – 28 %, погуляти з друзями – 22 %, підготуватися до пар – 16 %, перегляд телебачення – 12 %, почитати книгу – 8 %, заняття спортом – 4 %, час із сім'єю – 2 %.

Студенти загалом не погоджуються з думкою про те, що соціальні мережі заважають навчатися. Лише 6 % визнає негативний вплив соцмереж на підготовку, 42 % категорично проти таких висновків і 52 % займають позицію 50/50.

Часткову небезпеку з боку соцмереж для суспільства помітило 64 % опитаних, для 22 % такої небезпеки взагалі нема, хоча 14 % її безумовно відчують.

Цікаво, що лише 14 % опитаних не уявляє свого життя без соціальних мереж, 42 % спокійно уявляє, а 44 % ще не визначилося з чіткою відповіддю.

Безумовно, без соціальних мереж сучасній людині не прожити. Науковці погоджуються з тим, що соцмережі можуть бути й корисними. Так, А. Р. Борзих відзначає, що завдяки ним можна проводити відеоконференції, виконувати групові завдання, застосовуючи такі додаткові опції, як форуми, коментарі, опитування, голосування; соцмережі спрощують процес обміну інформацією, реалізуючи чим принцип безперервної освіти. Відповідно створюються передумови для формування професійних компетенцій студентів, а саме: навичок взаємодії, самоорганізації, формування й розвитку творчого мислення. За таких умов викладач виступає в ролі не тільки «наставника», а й модератора електронного освітнього середовища. Без соціальних мереж були б неможливими груповий і самостійний пошук, зберігання і редагування інформації, виконання домашніх та індивідуальних завдань.

Кожна студентська група прагне створити власну сторінку у «Фейсбуку», аби ділитися інформацією щодо навчального процесу (знайомитися з розкладом занять та змінами в ньому, завантажувати плани лекцій і семінарів, вимоги до самостійної роботи, повідомляти про цікаві події у виші, тримати зв'язок з викладачами й адміністрацією, листуватися щодо виконання домашніх завдань). У більшості вишів, кафедр і деканатів є свої сторінки в соцмережах. Отже, соціальні мережі є необхідним комунікативним вузлом, здатним пришвидшити в разі обмін інформацією й зробити навчальний процес ефективнішим.

Ще одним позитивом соціальних мереж є можливість зустріти однокласників та знайомих, здавалосьь безнадійно втрачених далеких родичів й навіть своє перше кохання. Деяким спілкування з віртуальними друзями допомагає позбутися депресивного стану, коли можна поділитися своїми проблемами, прочитати слова підтримки, почути пораду.

Американський програміст Чарлі Р. Клейвел виділяє 5 переваг соціальних мереж:

- 1) зв'язок з усім світом, завдяки якому можна заводити нових приятелів, встановлювати ділові контакти або просто спілкуватися з друзями, знаходити кохану людину чи шукати роботу, отримувати підтримку від однодумців, ділитися політичними поглядами, мати доступ до новин у реальному часі тощо;
- 2) спільність інтересів, тобто єднання людей на основі хобі, політичних поглядів, інших способів проведення дозвілля;
- 3) обмін інформацією в режимі реального часу (чат) – ідеальний для вчителів та менеджерів, які за допомогою відеоконференцій можуть покращувати роботу з клієнтами;
- 4) цільова реклама;
- 5) зростання швидкості продукування інформації (інформація про теракти, кінопремії, результати спортивних подій).

Найпопулярнішу соціальну мережу СНД – «ВКонтакте» – було запущено 10 жовтня 2006 року. Спершу вона позиціонувала себе як платформа для випускників вишів. За допомогою «ВК» юзери можуть відсилати один одному повідомлення, створювати групи, публічні сторінки й події, обмінюватися зображеннями, аудіо, відео, тегами, грати в браузерні ігри. Станом на грудень 2017 року, «ВК» посідає 11 місце у світі за популярністю серед усіх сайтів й йде одразу після «Фейсбуку» в рейтингу соціальних мереж. 16 травня 2017 року Президент України Петро Порошенко підписав указ, за яким ввів у дію рішення РНБО про оновлення санкційного списку проти деяких російських компаній. Серед них були соціальні мережі «ВКонтакте» та «Однокласники», компанія «Яндекс», електронний поштовий сервіс Mail.ru та інші сервіси. Доступ до них було повністю обмежено з 1 червня 2017 року. Замість цих ресурсів почалася розробка української соціальної мережі Ukrainians. Для порівняння: на момент оприлюднення указу «ВК» посідала 2 місце за популярністю серед сайтів в Україні, Яндекс – 5-те, Mail.ru – 7-ме, «Однокласники» – 8-ме. Станом на грудень 2017 року, найбільш відвідуваною в Україні соціальною мережею залишається «ВК», потім йдуть «Фейсбук» й «Однокласники», на 4 місці – «Інстаграм», на 5-му – «Твіттер», на 6-му – «Пінтерст».

Початком популярності соціальних мереж прийнято вважати 2003–2004 рр., коли запрацювали LinkedIn, Facebook і MySpace. В Україні мода на соціальні сервіси виникла дещо пізніше. Водночас статистичні дані свідчать, що за останні роки кількість користувачів соціальних мереж значно збільшилася й охоплює усі вікові групи. Так, станом на 2014 рік у соціальних мережах «ВКонтакте», «Однокласники», Facebook і Twitter зареєстровано близько 40 млн. українських акаунтів. Серед них значну частку займають користувачі підліткового та юнацького віку.

Тим не менш, відчуття свободи й здатності охопити весь світ є оманливими. Американський програміст Чарлі Р. Клейвел виділяє таких п'ять негативних сторін соціальних мереж:

1) Зворотний зв'язок. Коли потенційно образливий контент розміщується в Інтернеті, кількість відгуків може бути надмірною. Це особливо стосується таких сфер, як політика та релігія. Цей негативний ефект також може мати довгостроковий вплив на майбутнє людини. В наш час, коли селфі є нормою, надмірний їхній показ може змінити наш світогляд, створивши нарцистичне мислення.

2) Кіберзалякування та злочини проти дітей.

3) Ризики шахрайства або крадіжки особистих даних. Так, у Великій Британії грабіжники у 80 % випадків, перш ніж піти на злочин, вивчають інформацію про жертву у соціальних мережах. Після появи соцмереж кількість злочинів на сексуальному ґрунті проти неповнолітніх зростає у 26 разів.

4) Втрата часу. Опитування GlobalWebIndex показує, що 28 % часу, проведеного в Інтернеті, відбувається в соціальних мережах. У доповіді Forbes зазначається, що 89 % респондентів визнали, що витрачають час на соціальні медіа під час роботи. Wired.com опублікував два дослідження, які продемонстрували збитки від продуктивності, спричинені соціальними мережами: Nucleus Research повідомила, що Facebook знижує офісну продуктивність на 1,5 %, тоді як Morse стверджує, що британські компанії втратили 2,2 млрд. доларів через соціальні мережі.

5) Корпоративне втручання у Ваше приватне життя. Соціальні мережі пропонують великим корпораціям вторгнутися у Вашу конфіденційність та продавати Вашу особисту інформацію.

Соціальні мережі є невід'ємною складовою нашого повсякденного життя. Більшість молодих людей мають акаунти в них, а це означає, що маніпулювати їхньою свідомістю відтепер набагато простіше. Поряд з можливостями швидко отримувати інформацію, знаходити друзів й коханих, дивитися улюблені кінофільми й слухати музику, качати книги, обмінюватися з однокласниками інформацією щодо підготовки до занять, соцмережі містять у собі небезпеку деперсоналізації, втрати відчуття реальності, створення ідеального світу з несправжніми друзями та вірою у власне безсмертя, заганяють дітей в депресію. Справжньою загрозою людській ідентичності та життю підлітків стали так звані «групи смерті» («Синій кит», «Червона сова», «F57», «Тихий дім», «Рина», «Море китів», «50 днів до мого...»).

Квасниця М.Г., студентка II курсу, група ТЗ-3, ФЕМ
Науковий керівник – Шулярєнко Л.І., викл.
Житомирський державний технологічний університет

Злочинність неповнолітніх в Україні: стан та способи запобігання

Злочинність – відносно масове, історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність усіх злочинів, вчинених на певній території за відповідний період часу. На сьогодні зростає кількість злочинів, скоєних саме неповнолітніми.

Проблема злочинності неповнолітніх за всіх часів була високоактуальною проблемою суспільства. Не є тут винятком і сучасне українське суспільство. Адже мова йде про ту його частину, яку воно має підтримувати та всіляко забезпечувати її фізичне, психічне та моральне здоров'я, виховання, підготовку до виконання своєї суспільної ролі за природним законом зміни поколінь. Зрозуміло, що виконання цієї суспільної функції багато в чому залежить від нормального соціального розвитку суспільства в цілому. Громадянська незрілість, моральні збочення неповнолітніх, тим паче вчинення ними суспільно небезпечних діянь, якими є злочини, мають викликати (знову-таки, за нормальних соціальних умов) виняткову занепокоєність суспільства, держави, вимагають глибокого аналізу та вжиття всіх необхідних заходів для недопущення таких проявів, запобігання їх вчиненню, найбільш раціонального реагування на вчинені злочини, включаючи застосування покарання та альтернативи останньому.

Злочинність неповнолітніх – це сукупність злочинів у суспільстві, скоєних особами у віці від 14 до 18 років. Злочинність неповнолітніх є складовою частиною злочинності взагалі, але й має свої специфічні особливості, що дозволяє розглядати її як самостійний об'єкт кримінологічного вивчення. Необхідність такого виділення обумовлюється особливостями соматичного, психічного і морального розвитку неповнолітніх, а також їх соціальною незрілістю. У підлітковому, юнацькому віці в момент морального формування особистості відбувається накопичення досвіду, в тому числі негативного, який може зовні не виявлятися або проявитися зі значним запізненням. Найбільш поширеним злочином серед підлітків залишаються злочини проти майна: крадіжки, пограбування, вимагання або шахрайство – у групі підлітків 16-17 років на них припадає приблизно три чверті всіх випадків порушення закону, а в групі підлітків від 14 до 15 років – переважна більшість злочинів відбувалися саме проти чужого майна. За статистичними даними, злочинність неповнолітніх має таку структуру: злочини, пов'язані з наркотиками – 2,8 %; хуліганство – 6,2 %; крадіжки – 70,5 %; злочини проти життя та здоров'я – 2,1 %; інше – 9,4 %. Злочинність серед молоді все більше набуває групового характеру. Питома вага злочинів, учинених групами, становить понад 70 %. Щодня підлітки в Україні вчиняють понад 100 злочинів, у тому числі одне вбивство або злочин із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, одне зґвалтування, 2-3 розбійні напади, 8 пограбувань, 70 крадіжок приватного та державного майна. Ця статистика свідчить про надзвичайну актуальність визначеної проблеми. Від того, як вона вирішується, залежать не лише стан і тенденції правопорушень у майбутньому, а й розвиток моральності в суспільстві в цілому.

Однією з причин злочинності серед неповнолітніх є соцмережі, в яких підлітки «зависають», втрачаючи почуття реальності, зумовлюють мрії про багатство та заможність, що зовсім не належить до моральних цінностей. Особливо діти від 12 до 16 не здатні чітко розмежувати реальні можливості та нездійсненні мрії. Тому жага до мрій та фантазій про гроші та матеріальні статки спонукає підлітків до вчинення правопорушень й злочинів проти власності. Тим більше, якщо їм довелося пізнати скрутне матеріальне становище, нести певні втрати. Тоді в дітей може сформуватися почуття несправедливості, що впливає на деформацію психіки і, як наслідок, призводить до збільшення як кількості злочинів у цілому, так і самого характеру їхнього вчинення у бік підвищення жорстокості. Причиною цього є недостатній інтерес батьків до своїх дітей. Обставини, які складаються у сім'ях, де тільки один з батьків виховує дитину або де у одного з батьків є алкогольна чи наркотична залежність, породжують прогалину у зв'язках і відносинах батьків з дітьми. Батьки повинні цікавитись інтересами дітей та перевіряти їх активність у соціальних мережах або обмежувати час, проведений у них, адже деякі матеріали із соцмереж розвивають надмірну агресію й невмотивовану жорстокість до жертв насильницьких злочинів.

Отже, підліткова злочинність помолодшала, стала більш жорстокою, зростає групова злочинність. Підліткова злочинність – це резерв дорослої злочинності. Держава має більше уваги приділяти дітям, реалізовувати проекти організації дозвілля дітей. Потрібно популяризувати серед однолітків значення права в житті кожної людини, необхідність неухильного виконання правових норм, виховувати стійку повагу до закону. Необхідно прийняти закон «Про профілактику злочинності», посилити контроль за тими органами, які мають відповідати за роботу з неповнолітніми, працюючи з ними індивідуально, а не загалом. Проблема злочинності неповнолітніх повинна стати актуальною для всього суспільства, адже діти – це майбутнє України.

**Ковальчук А.Г., студентка V курсу,
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Науковий керівник – Юрчук О.О., д. філол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Теоретичні аспекти тілесно-міметичного методу в літературознавстві

Поняття тіла та тілесності все частіше озвучуються в межах сучасної світової культури. Оскільки вищезазначені реалії розглядалися науковцями не лише з філософського погляду, а й, наприклад, естетичного, релігійного, досі немає єдиного спільного знаменника, висновку, який репрезентував би чітко уявлення тілесності як категорії, насамперед, онтологічної.

Перші нариси з питань тілесності сягають часів античності. Зокрема мова йде про відомий поділ філософії на матеріалістичну та ідеалістичну. Одні віддавали першість духовності (Платон, Піфагор, Дж. Берклі та ін.), інші – сфері тілесній (Л. Бюхнер, К. Фогт, Я. Молешотт та ін.). Особливої уваги заслуговують надбання Р. Декарта із розрізненням на «res extensa» (протяжність, матерія) та «res cogitans» (річ, що мислить). Такий підхід «психофізичного дуалізму» став достеменно панівним серед європейської інтелігенції того часу.

Натомість український літературознавець Ф. Штейнбук вважає, що особливо прикметним з погляду проблематики буття тілесності є спадщина Я. Беме. Передусім філософ виходить із того, що надає тілу статус Містерії, інакше кажучи, такої центральної ланки, що сполучає усі елементи речовинної мови дійсності, або статус універсального ключа до шифру природи. За Я. Беме «тіло – це не довільно обране джерело аналогій для метафізичних відношень та процесів, яке є надзвичайно зручним через свою загальнодоступність, – це поле для усіх можливих аналогій, за посередництвом яких взагалі може бути відкрито та розтлумачено будь-що <...> лише у становленні тілесності окреслюється ... внутрішня структура смислу, і власне завдяки становленню тілесності істота набуває статус суб'єктної, інтенціональної, волеутворюючої».

Варто також зосередитися на «філософії життя» Ф. Ніцше, де мислитель підносить значення тіла, розкритикувавши феномен «тілоненависництва». Зокрема в розділі «Про тих, хто зневажає плоть» книги «Так казав Заратустра» він говорить: «До тих, хто зневажає плоть, хочу я мовити слово своє. Не переучуватись і переучувати мають вони, а лише розпрощатись із власною плоттю – отожд, заніміти. «Я – плоть і душа», – так каже дитина. І чом би не брати прикладу з дітей? Та пробуджений, навчений мовить: – Я – тільки плоть і ніщо інше, а душа – просто слово для означення чогось у плоті. Плоть – це великий розум, множинність з однією суттю, війна і мир, отара й пастух». Явище тілесності у феноменології досліджували Е. Гуссерль, Ж.-П. Сартр, М. Мерло-Понті. Щодо представників філософії постмодерну, то розгляд питання тілесності лежить у площині соціального, зокрема М. Фуко розглядав тіло як інструмент «для розробки основної теми його досліджень – теми влади».

Межа ХХ–ХХІ століть характеризується пожвавленням інтересу до питань тілесності людини, що, очевидно, можна пояснити змінами у різних сферах буття – політиці, економіці, екології, економіці тощо. Інтерес до проблем людської тілесності виходить наперед в умовах техногенної цивілізації, яка характеризується розвитком новітніх технологій, які невимушено позначаються на людському бутті. На думку М. Прокопюк, «сучасний етап розвитку культури та суспільства у техногенній цивілізації характеризується подоланням вузькоспеціалізованого підходу до вивчення багатьох культурних явищ; він пов'язаний з їх системним розглядом, зверненням до людини як до цілісної, інтеграційної системи». На нашу думку, філософсько-антропологічний аналіз питань людського тіла особливої зацікавленості набуває сьогодні у зв'язку з антропологічним «поворотом» в сучасній філософії, зростанням наукових та технічних досягнень, негативної дії науково-технічної революції на сутнісні сили людини, її фізичний, духовний і психічний розвиток, у зв'язку з реальною загрозою жити людині в штучному, безприродному технічному світі.

Відповідно до сучасних уявлень про людську тілесність як явища онтологічного та її поєднанні із мімезисом (імітацією, наслідуванням) Ф. Штейнбук одним із перших обґрунтовує принципи, категоріальний апарат, спосіб функціонування, специфіку застосування та характер продуктивності так званого тілесно-міметичного методу аналізу літературних творів. Літературознавець переконаний, що «тілесно-міметичний метод аналізу духовного (художнього) досвіду дозволяє брати до уваги його тілесне підґрунтя та сягати смислів, які постають у такому досвіді внаслідок дії механізму мімезису, що трансформує (переводить) тілесне буття у цей духовний (художній) досвід».

Таким чином, поняття тілесності набуває нових значень та ролей у культурі сучасності. Особлива увага до людського тіла спонукає до нових наукових відкриттів, зокрема й у галузі літературознавства. Тілесний мімезис, означений Ф. Штейнбуком, дає підстави говорити про повноцінний літературознавчий тілесно-міметичний метод аналізу художніх творів, що містить у центрі поняття тілесного буття людини.

Колесник К.В., студентка I курсу, група МЕ-3, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Суїцидальна поведінка дітей і підлітків

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, серед населення віком від 15 до 44 років самогубство є однією з трьох головних причин смертності. Щороку у світі близько мільйона людей кінчають життя самогубством, тобто одна людина кожні 40 секунд. Із роками суїцид «молодшає»: про те, щоб накласти на себе руки, думають та здійснюють спроби зовсім ще діти.

Проблема суїциду існує досить давно, покоління описували, розглядали та намагались запобігти добровільній смерті, але, разом з тим, на даний час, ця проблема є досить актуальна особливо для підлітків. Психологічний сенс підліткового суїциду – крик про допомогу, спроба звернути на себе і свою проблему увагу оточуючих. Підліток, який замислюється про суїцид, усе-таки сподівається, що щось зміниться на краще, що хоч хтось побачить, як він потребує допомоги, розуміння й підтримки, як йому хочеться поділитися своїми переживаннями. Для нього уявлення про смерть нечіткі, інфантильні, смерть сприймається як бажаний, тривалий сон, відпочинок від проблем, спосіб покарання тих, хто образив. Істинне бажання покінчити із життям, як правило, відсутнє.

Вік істотно впливає на особливості цієї поведінки. Суїцидальна поведінка в дитячому віці пов'язана, власне, не з самим бажанням померти, а з прагненням уникнути стресових ситуацій або покарання. Більшість дослідників відзначає, що така поведінка у дітей до 13 років – рідкісне явище, і тільки з 14–15-річного віку суїцидальна активність різко зростає, досягаючи максимуму до 16–19 років. За даними дослідження А. Г. Амбрумової, з 770-ти дітей і підлітків, які мають суїцидальну поведінку, наймолодшими були діти 7 років. Більшість склали дівчатка (80,8 %). Найбільш частими способами у дівчат були отруєння, а у хлопців – порізи вен і повішення.

Появі суїцидальної поведінки сприяють різні чинники. Відомо, що підлітки скоюють самогубство через конфлікти у взаєминах з оточуючими, найчастіше це сім'я, школа, друзі. Конфлікт сприймається як надзвичайно важливий, значущий і травматичний, що викликає внутрішню кризу і драматизацію подій. Також суїцидальна поведінка є демонстративною, в неї є ознаки «гри на публіку», тобто привертання до себе уваги. Від 20 до 25 % самогубств відбуваються в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Тривожний та депресивний стани: сум, безсиля, порушення сну, страх невдачі, зниження інтересу до навчання, самокритичність, агресивність, – також сприяють виникненню такої поведінки. Особливо депресивний стан викликає нещасне кохання, через яке дитина здатна на самогубство. Ступінь депресії часто є показником серйозності суїцидальної загрози.

Серед підлітків спроби самогубства зустрічаються частіше, ніж у дітей. А. Є. Личко зазначає, що 10 % підлітків мають справжнє бажання покінчити з собою, у 90 % – це крик про допомогу. Провівши дослідження на групах дітей підліткового віку, вчені виявили, що більшість самогубств трапляються після сварки з однолітками, або як обряд «братання».

Незважаючи на очевидну унікальність кожного випадку, суїцид має ряд загальних характеристик. Суїцидальна поведінка, як правило, супроводжується стресогенним характером життєвої ситуації і фрустрацією провідних потреб. Для суїцидента характерні: нестерпність страждань, пошук виходу із ситуації, переживання безнадійності ситуації і власної безпорадності, аутоагресія, амбівалентне ставлення особистості до суїциду, спотворення сприймання реальності – заикленість на проблемі, «тунельний зір». Усе це призводить до звуження вибору, до втечі в «суїцид». При цьому суїцидальна поведінка, як правило, відповідає загальному стилю життя і особистісним установкам.

Можна виділити три форми суїциду: достеменний (коли людина дійсно хоче вбити себе); афективний (з переважанням емоційного моменту); демонстративний (самогубство як спосіб привернути увагу до своєї особи).

Розглянувши аспекти, що призводять до самогубства, дослідники виявили синдроми поведінки підлітка, які вказують на готовність до суїциду. По-перше, підліток починає бачити кошмари з картинками катаклізмів, катастроф та аварій. По-друге, дитина має невмотивовану агресію. По-третє, прогули, туга, втома, зухвала поведінка, схильність до бунту та вживання психоактивних речовин – найважливіші фактори наближення суїциду.

Період від виникнення суїцидальних думок до спроб їх реалізації називається пресуїцид. Він включає дві фази: предиспозиційна фаза, яка характеризується винятково високою активністю людини (період пошуку «точки опори»), але ця активність не супроводжується суїцидальними виконавчими діями, та власне суїцидальна фаза: вона настає тоді, коли суїцидент не знайшов виходу із кризи, недоотримав підтримки й зважається до замаху на власне життя.

Способи скоєння суїциду варіюють у різних культурах. Повішення – провідний спосіб суїциду в усьому світі. У США приблизно 60 % всіх суїцидів відбуваються з використанням вогнепальної зброї. У Канаді, де зброя не настільки дозволена, відбувається 30 % суїцидів. Отруєння, що викликане передозування лікарських засобів, відзначається в США у 18 % всіх суїцидів. З усіх самогубств тільки 15–20 % людей залишають прощальні записки.

За даними 2017 року, найпоширеніші самогубства траплялися від гри в «Синій кит». Це гра, де учасник мав виконати перелік завдань за певний відлік часу, кінцевим підсумком якої є доведення гравця до самогубства. Зазвичай у гру втягуються підлітки віком від 12 до 16 років, хоча є повідомлення про спроби вербування в гру і молодших дітей. Згідно з повідомленнями ЗМІ, поширення гри розпочалось у Росії наприкінці 2015 року, та поступово гра розповсюдилась по інших країнах. Так, за офіційними російськими статистичними даними, 2014 року було зафіксовано 400 самогубств серед дітей, але вже 2015 року їх число склало 504, а 2016-го – 720. Росія, Україна, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Азербайджан, Латвія і Естонія, Молдова, Польща, Болгарія, Іспанія і Франція, Німеччина, Португалія і Туреччина, Ізраїль, Пакистан і навіть Кенія, – глобалізація спричинила поширення цієї смертельної гри у всьому світі й не лише в російськомовному сегменті соціальних Інтернет-комунікацій.

Спочатку гравець реєструється в грі, розмістивши хештеги з певними словами. Потім куратор групи зв'язується з дитиною та розпитує про її проблеми, чому вона зацікавилася можливістю самогубства. Після опитування новачку дається набір завдань, одне з яких – дати посилання на сайт, який проводить геолокацію (з метою визначення точного розташування гравця, щоб у випадку його дострокової відмови мати змогу його шантажувати), пізніше повідомляється про те, що гравцеві слід підготуватися до скоєння на 50-й день після реєстрації самогубства, та що він не може вийти з гри достроково без наслідків для свого здоров'я, а також здоров'я своїх рідних та друзів. 50 днів підготовки до самогубства, ймовірно, запозичені із книги «50 днів до мого самогубства». За ці 50 днів гравець має щоденно виконувати завдання, надіслані куратором. Ці завдання постійно ускладнюються: так, у перший день гравець зазвичай має намалювати синього кита на руці або вколоти пальця; пізніше він має вирізати або виколоти на шкірі зображення кита, вбити тварину, постояти на краю даху або моста, щоденно прокидатися о 4:20 та дивитися відео із жахами тощо. Усі ці приготування гравець має робити в таємниці від родичів та друзів, а також щоденно має надсилати фотографію або відео зі звітом про виконане завдання. Для посилення ймовірності шантажу учасникам гри часто дається завдання зробити інтимні фотографії. На 50-й день гравець зобов'язаний зробити самогубство, часто із записом його проведення на відео. У випадку відмови куратор шантажує гравця тим, що, знаючи його місце проживання, до нього можуть прийти додому та вбити його та родичів, завдати шкоди його друзям, а також опублікувати інтимні фотографії гравця у відкритому доступі. Шантаж дуже часто деморалізує підлітків, і після нього вони частіше скоюють самогубство.

На жаль, про «групи смерті» доводиться говорити й на початку 2018 року. «Червона сова» і «Зелений кит» – так називаються нові Інтернет-ігри, які затягують все більше і більше українських підлітків. І навіть заборона в Україні й деяких країнах світу, зокрема в Індії, російської соціальної мережі «ВКонтакте» не розв'язала остаточно проблем із дитячими і підлітковими самогубствами. Як обійти блокування, знає будь-який школяр, а тому небезпека потрапити в тенета зловмисників лише зростає, бо усе заборонене, як відоме, набагато цікавіше від дозволеного офіційно. Тим не менш, 28 травня 2017 року Верховна Рада України прийняла зміни до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за сприяння вчиненню самогубства, в тому числі за допомогою мережі Інтернет.

Усі проведені заходи, спрямовані на боротьбу із поширенням гри в Україні, принесли позитивний результат: із січня до серпня 2017 року кількість жителів України, які зареєстровані в «групах смерті», зменшилась на 45 %.

Єдина допомога людям, які бажають скоїти самогубство, – психотерапія та увага з боку близьких. Психотерапія включає в себе парадоксально-шокові прийоми («все надто погано», «передсмертний договір із психотерапевтом», «перехід в інше життя»). Рекомендовано аналізувати причини кризи. Іноді відкривають «забуті в минулому» потреби та інтереси клієнта шляхом їх актуалізації в ситуації блокування «єдиної мети життя». Мета терапії – подолання егоцентризму та одного спрямування в житті, навчанням конструктивному раціонально-емоційному опору життєвим кризам. Щодо допомоги рідних, так це їхня підтримка, розмови і слова, що допоможуть дитині повірити в себе та подолати кризи в житті.

Отже, підлітки рідко бажають померти, вони просто намагаються уникнути нестерпних обставин і в такий спосіб розв'язати власні проблеми або подолати депресію. Необхідно усвідомлювати, що діти насамперед не хочуть підкорятися законам «дорослого життя». Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що юнь потребує більшої уваги дорослих, адже вона тільки зовні справляє враження незалежної і самостійної, а «всередині» хлопці й дівчата дуже вразливі й болісно реагують на життєві негаразди.

**Коломієць А.М., студентка V курсу, історичний факультет
Науковий керівник – Власюк І.М., к.і.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Едуард Шеварднадзе у новітній історії Грузії

Едуард Шеварднадзе – один з найвідоміших політичних діячів Грузії кінця XX – початку XXI ст. Політик прожив три життя: радянського партфункціонера, творця «перебудови» і «нового мислення» та лідера незалежної Грузії. Як і його патрон Михайло Горбачов, Шеварднадзе більше поважають і цінують у світі, ніж на Батьківщині. Одні стверджують, що він послідовно провалював все, за що брався, інші переконані, що його історичні здобутки людство не забуде.

Свій політичний шлях Едуард Амвросійович розпочав з 1968 року, коли був обраний республіканським міністром внутрішніх справ. На цій посаді він зарекомендував себе чесною людиною, яка не бере хабарів. Після річного стажування в ролі першого секретаря Тбіліського міськкому сорокачотирирічний Шеварднадзе в 1972 році очолив республіканську парторганізацію. Покладеного за рангом членства в ЦК КПРС йому довелося чекати до наступного з'їзду – цілих чотири роки. За перші п'ять років правління нового лідера в республіці засудили за корупцію близько 30 тисяч осіб, і ще 40 тисяч позбулися посад.

Шеварднадзе був трудоголіком. Автомобіль першого секретаря ЦК Компартії Грузії можна було побачити на вулицях Тбілісі як о 6 ранку, так і о 12 ночі. Його називали одним з головних соратників Михайла Горбачова в епоху «перебудови», «гласності» і розрядки міжнародної напруженості. Коли в 1990 році Шеварднадзе залишив посаду міністра закордонних справ, газета The New York Times написала: «Пішов краший міністр за всю історію СРСР».

Протягом грудня 1991 – січня 1992 рр. в Грузії відбувся державний переворот, внаслідок якого втік за кордон перший президент Звіад Гамсахурдія. Існує думка, що одним з організаторів перевороту був саме Едуард Шеварднадзе. Як доказ цього, повернення його в Грузію на початку березня. А от вже 10 березня 1992 року Шеварднадзе було призначено головою тимчасового органу вищого керівництва країни – Державної Ради Республіки Грузія, яка змінила Військову раду. У жовтні 1992 року на загальних виборах Шеварднадзе обрали головою Парламенту Республіки Грузія. Незабаром після цього Парламент ввів посаду Глави Грузинської держави, і 6 листопада 1992 року Шеварднадзе був безальтернативно обраний на цю посаду.

З приїздом Е. Шеварднадзе політичні сили і частина населення пов'язували надії на стабільність, міжнародну підтримку та економічне зростання. Але спочатку Грузію охопила небачених масштабів хвиля криміналізації політиків і суспільства в цілому. Це був період двовладдя, коли країною правила кліка «Шеварднадзе-Іоселіані». У цей же час у Грузії виникли центральне і регіональні відділення «Мхедріоні».

Ціною великих жертв Е. Шеварднадзе вдалося провести політичні процеси в законні рамки, але він змішав державні інтереси і особисті відносини із західними лідерами, розв'язав авантюристичної війну в Абхазії. Найбільшою помилкою Шеварднадзе стало запізнення із входом до складу СНД, проти якого були національно-визвольні сили.

Незважаючи на те, що Шеварднадзе вдалося позбутися від багатьох впливових, але неугодних осіб, його кадрова політика, за загальним визнанням, ні в якій мірі не відповідала вимогам часу. На місці одних «чесних» з'являлись інші, нехай менш небезпечні.

Шеварднадзе подбав і про створення власної політичної організації – президентської партії «Союзу громадян Грузії» (СГГ). По суті, це була правляча організація, що була чимось схожа на знайому для Едуарда Амвросійовича Компартію Грузії 1970–1980-х років, позбавлена послідовної ідеологічної бази та не обтяжена політичними або моральними принципами. Основними об'єднуючими факторами служила особиста (втім, досить часто вона виявляється показною) відданість Шеварднадзе, а на ділі – прагнення зробити політико-адміністративну або господарсько-підприємницьку кар'єру в режимі найбільшого сприяння.

У першій половині 1990-х рр. Грузія Едуарда Шеварднадзе підтримувала добросусідські відносини з Росією, і ніщо не віщувало біди.

Хочемо звернути увагу, що Шеварднадзе неодноразово називали «дволиким Янусом». Чому ж? Тому що він з легкістю змінював свою політичну платформу і відрікався від соратників, якщо вважав таке рішення вигідним. Колишній міністр закордонних справ СРСР вів активні переговори на Заході, знаючи, що там є інтерес до створення в Закавказзі плацдарму для НАТО.

На основі аналізу зовнішньополітичної діяльності Тбілісі можна зробити висновок, що прагнення до інтеграції із Заходом почало набувати більш виражені та чіткі контури в останні роки правління президента Шеварднадзе.

У лютому 1997 року на зустрічі з генеральним секретарем НАТО міністр закордонних справ Грузії наголосив на тому, що саме європейська інтеграція є одним з пріоритетів Грузії. Аналіз Концепції зовнішньої політики Грузії вказує на те, що пріоритет в політиці встановлення і побудови міждержавних відносин віддається США і країнам Західної Європи. Але водночас почали погіршуватись відносини з Росією. Справа була не тільки в західному векторі, який став переважати в політиці Тбілісі. Після початку конфлікту в Чечні Москва стала звинувачувати Шеварднадзе в тому, що на території Грузії створюються бази терористів. Едуард Амвросійович з гнівом відкидав претензії, запевняючи, що ніяких бойовиків в Грузії немає, а «є тільки біженці».

Але бачення зовнішньополітичного курсу держави серед політичної еліти Грузії були повністю протилежними. Усе це у сукупності та глибока економічна криза і невирішені проблеми щодо територіальної цілісності держави призвели до кінця правління Е. Шеварднадзе.

До речі, пережив Едуард Амвросійович й два замаху на своє життя. В серпні 1995 року його поранило вибухом бомби, коли він прямував на церемонію підписання нової Конституції Грузії. А в лютому 1998 року з гранатомета і автоматів в центрі Тбілісі обстріляли президентський кортеж – врятував Шеварднадзе броньований «Мерседес», що послугував хорошою рекламою фірмі.

У 2000 році його знову обрали на посаду президента Грузії. Майже 82 % виборців віддали за нього свій голос. Функції президента Едуард Амвросійович мав виконувати до 2005 року, але у 2003 році активувалась опозиція під керівництвом Міхеїла Саакашвілі, яка звинуватила діючого президента у фальсифікації виборів. Тому 22 листопада 2003 року в будівлі парламенту під час виступу Шеварднадзе увірвався Саакашвілі, який очолював натовп опозиціонерів. Охорона евакуювала президента. Згадавши свою міліцейську молодість, Шеварднадзе був готовий придушити протести силою, але в цей момент йому, мабуть, подзвонили «західні друзі», пояснивши, що так робити не варто, і те, що відбувається – не державний переворот, а «Революція троянд».

Отже, Едуард Шеварднадзе відіграв важливу політичну роль у становленні Грузії ще з радянських часів та у 1990-х рр., однак він не зміг консолідувати грузинське суспільство і політикум у складний перехідний час на сучасному етапі.

**Корецька Л.В., студентка III курсу, група УПЕП-31
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – Мазур Н.О., к.е.н., доц.**

Національний університет водного господарства та природокористування

Тенденції формування міжнародних міграційних потоків

У процесі розвитку економіки, політичних змін, поглиблення нерівності країн за рівнем добробуту, воєн, екологічних катастроф та інших явищ переселення народів поступово постає з часом як комплексна глобальна проблема, що торкається інтересів усіх країн світу. Всі вище згадані процеси все більше сприймаються як невід'ємна частина процесу глобального розвитку.

Міжнародна міграція – різновид або тип міграцій, що охоплює представників різних етносів, між якими здійснюється обмін людськими ресурсами. Такий вид руху населення має свої історичні усталені традиції та початки розвитку.

Міжнародна міграція зародилася в середині XIX ст., хоча й до цього часу відбувались значні переміщення населення. Імперії, що існували в Європі (Австро-Угорська, Німецька, Оттоманська, Римська чи Російська), відіграли роль у заохоченні, спонуканні народів до переміщення, часом як способу територіальних зазіхань чи внаслідок численних війн. В цей час виникають нові міграційні потоки в напрямку заморських країн, унаслідок чого склалася чітка тенденція до еміграції. Особливо значною вона стала для вихідців із Австро-Угорщини (більше ніж 7 млн. осіб емігрували у країни Нового Світу та інші заморські держави, з них 3,5 млн. – з Австро-Угорщини, а 3 млн. – з Росії). В більшості міжматерикові міграції із деяких частин Європи (Центральна та Східна) відбувались під тиском політичного гноблення та етнічного протистояння.

Територіальні зміни після Першої світової війни призвели до утворення нових етнічних меншин (2 млн. осіб прибуло в Австрію, Болгарію, Німеччину та Угорщину, 1,5 млн з них через Лозаннську угоду у 1922 році). Міжнародна міграція за океан зменшилася внаслідок скорочення дозволеної еміграції у США, зате збільшилася внутрішньоєвропейська (переважно в напрямку Франції та Бельгії, із Польщі у Францію виїхало близько 500 тис, а з Чехословаччини – близько 200 тис.). Далі, в процесі розвитку історичних подій та початку і перебігу Другої світової війни, міграція мала у більш мирний час трудовий характер, згодом хвиля охопила 30 млн. чол. (станом на 1943 рік – 10 % усього населення Європи), які змушені були покинути свої домівки (репатріація етнічних німців із Австрії, Польщі та Румунії, депортація євреїв у Польщу та Радянський Союз).

Згодом, після Другої світової війни, були викликані наступні напрямки міграційних потоків: в країни Центральної та Східної Європи та в Радянський Союз з Німеччини – 4,7 млн. переміщених осіб та військовополонених та близько 12 млн. німців переїхали до Австрії та Німеччини або втекли туди.

З кінця 40-х років до початку 90-х XX ст. утворилось кілька спрямованих потоків міграції:

- понад 5 млн. східних німців у ФРН;
- 2,4 млн. етнічних німців з Чехословаччини, Румунії, СРСР та Югославії;
- 1,25 млн. євреїв з Румунії та Радянського Союзу в Ізраїль та США;
- близько 1,3 млн. югославських робітників та членів їх сімей в Австрію, Францію, Німеччину, Італію, Швецію та Швейцарію через економічний бум у Західній Європі;
- 1 млн. 700 тис. поляків у 1980-ті роки в пошуках роботи на Заході;

На початку 50-х років XX століття була сформована ще одна вагома причина для спонукання людей покинути свої домівки у пошуках кращого життя – різке зростання виробництва в Європі у 1952–1959 рр., що вимагало значної кількості кваліфікованих робітників. Через це у другій половині 50-х рр. структура еміграції у головних європейських країнах зазнала зворотного напрямку, і Німеччина, Австрія, Бельгія, Франція та Великобританія перетворились на головних імпортерів робочої сили.

Значні зміни в джерелах та структурі міграційних потоків відбулись у 60-х та 70-х роках XX століття. США продовжували залишатись головним імпортером іммігрантів (головним донором постійних мігрантів стала Латинська Америка). У 70-х рр. XX ст. розпочалась широкомасштабна «контрактна міграція». Важливі міграційні потоки були спрямовані з Азії до країн Перської Затоки, а також з Азії та Південної Америки до США та Канади. Яскравим прикладом тимчасової міграції з країн, що розвиваються, був потік азійських робітників до країн Перської Затоки у середині 70-х рр.

Стрімко зростають обсяги міжнародної міграції у 80-ті рр. XX ст. (за даними Міжнародної організації з міграції, в 1985 році кількість мігрантів дорівнювала 105 млн. осіб, а в 1990 році – 154,8 млн). Збільшення видів міграційних потоків стало ще однією характеристикою даного періоду. Тимчасова міграція в її різновидах, таких як «сезонні робітники» та «працівники за контрактом», набуває поширення серед розвинених індустріальних країн у результаті очікуваної гнучкості та ефективності у вирішенні питання тимчасової нестачі людських ресурсів. Змінюється й характер міграції в

індустріалізованих країнах. Потік трудової міграції стає все більше незалежним від попиту і вкорінюється у тих секторах національних економік, яких уникають місцеві робітники.

Період з 1990-х років характеризувався зростанням масштабів та інтенсивності міграційних потоків. Так, кількість мігрантів з країн, що розвиваються, зросла в 1990-х рр. майже до 200 тисяч осіб; з розвинених країн – до 584 (включаючи мігрантів зі східноєвропейських країн, звідки значно посилюється міграційний відтік у країни Західної Європи). З 1991 по 1993 роки із країн Центральної та Східної Європи та СРСР у напрямку більш розвинених країн виїхало і не повернулося 2,3–2,7 млн. осіб. Міграція була зумовлена також збройними конфліктами. Так, на кінець 1993 року у Європі, включаючи СНД, Ізраїль та Північну Америку, було 9,6 млн. біженців, переміщених осіб тощо. На території колишньої Югославії 4,2 млн. осіб були зачеплені цими конфліктами. На кінець 1993 року близько 23 млн. осіб були зачеплені збройними конфліктами, іншими акціями пригноблення та переслідування, що змусило їх залишити звичні місця мешкання. 2,5 млн. осіб виїхали з Центральної та Східної Європи на початку 90-х років з економічних, політичних та інших причин, зокрема – надій скористатися сприятливішими умовами у більш розвинених країнах.

До інших ознак, що притаманні таким значним переміщенням у дані роки, відносять зміну статевікової та кваліфікаційної структури міграції, зростання кількості біженців серед іммігрантів, зміну географії міграційних процесів (зі Сходу на Захід), а також набуття міграційними переміщеннями глобального характеру й охоплення всіх континентів. Через це міграційна політика західних держав стає політикою швидкого реагування й акцентує свої зусилля передусім на короткотермінових завданнях, внутрішньодержавних цілях, імміграційному контролю (система ідентифікації мігрантів за відбитками пальців EURODAC, посилене патрулювання вертольотами й прикордонниками у штатському тощо).

Попри брак повноцінних і надійних даних про масштаби міграції на глобальному рівні, можна стверджувати, що основними тенденціями міжнародної міграції з 90-х років до сьогодні є масова міграція зі Сходу на Захід, якої побоювались на початку 90-х рр. у зв'язку з розвалом Радянського Союзу і лібералізацією міграційної політики у Центрально-Східній Європі. Натомість значно зросла міжнародна міграція до і з країн Центрально-Східної Європи. В той же час традиційні внутрішні міграційні потоки перетворились на міжнародні внаслідок формування нових незалежних держав у цьому регіоні.

Якщо вести мову про міграційні процеси на території України, то в історичному плані виділяють чотири хвилі міграції. «Першу хвилю» зумовили переселенські акції російського й австро-угорського урядів на Далекий Схід і Балкани відповідно та обезземелення значної частини українського селянства Галичини й Буковини. «Друга хвиля» носила політичний характер: з України виїхало багато осіб, які в 1917–1920 рр. брали участь у змаганнях за самостійність України. Спочатку вони осіли переважно в Центральній і Західній Європі, а відтак багато переїхало на американський континент. «Третя хвиля» складалася з осіб, які опинилися поза Україною внаслідок Другої світової війни і відмовилися від повернення. Після війни більшість поселилася в різних країнах Західної Європи та американського й австралійського континентів. «Четверта хвиля» почалась у зв'язку з лібералізацією політичного режиму в СРСР і триває до цього часу. Внаслідок економічної кризи, що супроводжувала становлення незалежної України, мільйони українців виїхали і далі виїжджають на роботу в різні країни світу.

Міграційні потоки, які спостерігалися в Україні з початку 1990-х рр., можна поділити на дві групи. До першої з них належать масова репатріація українців та вихідців з України інших національностей, повернення репресованих та депортованих у тоталітарні часи. До другої групи належать міграційні потоки, які виникли внаслідок демократизації та лібералізації режиму кордонів, відкритості України. Розпад СРСР, утворення незалежної Української держави, міжетнічна напруженість та військові конфлікти в деяких пострадянських державах, глибока економічна криза, падіння рівня життя були визначальними для інтенсивності міграційних пересувань, складу та напрямків міграційних потоків.

Міграційні процеси стали одним з найбільших викликів XXI століття. Добровільні і вимушені міграції супроводжували розвиток людства впродовж усього його існування, але у наш час обсяги міграції досягли найбільших масштабів. Проблема міграції та адаптації мігрантів є дуже актуальною, важливою і неоднозначною. Сучасні тенденції і розвиток ситуації обумовлюють необхідність перегляду і вдосконалення системи заходів для регулювання міжнародних міграційних процесів.

**Корніюк А.В., магістрант V курсу , група БІ-16м, ФІКТ
Науковий керівник – Муляр В.І., д.філос.н., проф.
Житомирський державний технологічний університет**

Філософія, наука, кліпове мислення

З настанням XXI століття ще більше загострився інтерес до проблеми людини. Адже здавна предметом інтересу людей, їх життєвих турбот і філософських міркувань була людина, її життя і смерть, призначення і цінності, природа і сенс існування, перспективи майбутнього, її розвитку. Наростаюча в сучасних умовах критика науки, і особливо природничо-наукового підходу до вивчення людини та її навколишнього світу, усвідомлення обмеженості такого підходу викликали переорієнтацію філософії з науки на культуру. Здійснений цивілізаційний поворот, трансформація індустріальної цивілізації на інформаційне суспільство різко підвищують роль людської індивідуальності, творчого початку в людині у розвитку всіх сфер суспільства.

Відхід з історичної сцени домінуючих ще недавно тоталітарних режимів у багатьох країнах, деколонізація, наростаюча тенденція переходу до соціально орієнтованого, демократичного і правового суспільства, з одного боку, катастрофічне падіння матеріального добробуту і соціального статусу людини в цілому ряді країн світу, з іншого боку, зумовлюють стрімке загострення уваги до осмислення екзистенціальності як життєвого модусу людського буття. І це дедалі більше стає важливою особливістю сучасності. В історії розвитку науки про походження людини склалися дві основні тенденції осягнення людини: натуралістична, що випливає з нерозривного взаємозв'язку людини і природи, та ідеалістична, що акцентує увагу на духовності людини. Тенденції доповнюють одна одну і проявляються уже у філософії античності. В наш час можна спостерігати наполегливі намагання створити так звану розуміючу соціологію, психологію особи та особистості, філософію та педагогіку співпраці, які орієнтовані на актуалізацію максимальної суб'єктності кожної людини в усіх сферах життєдіяльності.

У сучасних умовах наука формує наукову картину світу, філософія ж виступає у якості теоретично вираженого світогляду, де наукова картина світу – лише момент. Для наукової картини світу характерний об'єктивний підхід, де немає волі, спонтанності, творчості. Філософія ж як стрижень світогляду виражає ставлення людини до світу, його пізнання. Філософія – любов до мудрості, як наслідок розуміння власне того, що ж насправді є філософія у нинішній час, доволі розмите, особливо в контекст надзвичайної складності самого феномену мудрості. Адже у сферу філософії входить не стільки навколишній світ людини, як зміст її буття у світі, тому що людина – не просто річ серед речей, а суб'єкт, здатний до зміни світу в самому собі.

Спроба осмислити сучасний стан розвитку філософії приводить до висновку, що в процесі аналізу й розв'язання як внутрішніх проблем свого розвитку, так і проблем, що породжують різні соціальні практики, сучасна філософія невинно прагматизується. Навіть такий її напрям, як, скажімо, аналітична філософія, в сучасних умовах набуває прагматичного забарвлення. Про це свідчать, наприклад, дискусії італійського філософа Дж. Боррадори з американськими філософами, які традиційно прагнули відмежуватися від соціальної проблематики. Зокрема, на її думку, Р. Рорті першим заговорив про постпрагматистський напрям в американській аналітичній філософії, а за ним до цього напрямку долучилися такі провідні філософи, як Х. Патнем, А. Данто, Ст. Кейвл та інші. Дж. Боррадори констатує той факт, що у творчості цих філософів відбувся відхід від «Епістемології-з-великої-літери» до її заміни поняттям «моральної об'єктивності, яка лежить в основі «морального обличчя світу».

Філософія науки теж не залишилась осторонь процесів прагматизації, особливо ж у тій своїй частині, що розглядає проблеми взаємодії, взаємовпливів наукового та філософського дискурсів. Х. Лейсі правильно зазначає, «науковий світ» завжди є частиною «соціального світу» і наукова практика завжди здійснюється у конкретних соціальних умовах, а тому застосування наукової теорії відбувається у певному «соціальному світі». Йдеться про те, чи здатне сучасне суспільство використати досягнення різних галузей науки в інтересах людей, чи, можливо, результати їхнього впровадження приведуть до виродження й загибелі людської цивілізації. Тобто про те, наскільки «комунікативно зрілим» (Ю. Хабермас) є сучасне суспільство, щоб поставити бар'єр на шляху свободи експериментування через встановлення моральної експертизи проектів наукових досліджень.

Співставлення історії філософії та історії науки дозволяє констатувати їх багатоміжковий зв'язок і взаємовплив, які полягають перш за все в амбівалентності філософського й конкретно-наукового знання впродовж усього періоду їхнього співіснування. Причому на різних етапах становлення і розвитку філософії та науки їх взаємовплив не був лінійним і однонаправленим. Хоча філософське знання й виникає історично першим, і вже цей факт свідчить, що філософія для науки є концептуальним фундаментом, наука теж, особливо у періоди свого розквіту, рішуче втручалася у філософське осмислення різних проявів буття.

Сучасна наука є не лише основною формою пізнання природи й суспільства, що забезпечує людину науковими знаннями, а й найважливішим інструментом її життєдіяльності. Як форма суспільної свідомості вона є системою знань про природу, суспільство і мислення, відображає світ у наукових поняттях, законах, теоріях, які апробуються й перевіряються предметно-практичною діяльністю.

Сучасна наука – це сукупність сотень наук, які досліджують різні сфери дійсності. Ті з них, що вивчають природу, виділили в сферу природничих наук, а ті, що – суспільство, – називають суспільними. Звідси, фізику, хімію, астрономію, біологію, фізіологію та ін. класифікують як природничі науки, а такі, як історія, соціологія, політекономія, політологія, філософія та ін., відносяться до блоку суспільних. В їх межах можливі ще й детальніші класифікації. Тим більше, що сучасний розвиток науки засвідчує непинний розвиток диференційних процесів. Тому у структурі традиційних наук постійно відбувається розчленування й виділення все нових і нових напрямів.

З часів виникнення філософії її проміжна позиція між світоглядом і наукою надавала певну можливість отожднювати її або з наукою, або зі світоглядом. Обидві позиції є крайностями, які нівелюють само специфіку філософського знання.

Так, отожднювання філософії зі світоглядом приводить до розуміння її як форми суб'єктивного переживання, як ціннісно-моральної установки, переконаності, життєвої позиції (звідси уявлення про анархію філософських систем, заперечення єдиної історії філософії і спадковості філософських ідей). За своїм змістом, колом проблематики філософія є світоглядним знанням, але повністю зі світоглядом вона не збігається. Специфіка філософії як світоглядного знання полягає у тому, що, по-перше, вічні проблеми людського існування вона вирішує суто логічним, поняттєвим, раціональним способом, і, по-друге, відрізняє філософію від світогляду її статус, основна функція і роль. Якщо призначення філософії суто теоретичне (виконувати пізнавальну функцію), то роль світогляду життєво-практична (орієнтувати людину у житті). Не випадково філософія не претендує на мудрість життя, а лише на любов до мудрості. Безумовно, і сама філософія може бути і повинна бути духовним орієнтиром у житті. Іноді життя може стати втіленням певної філософської позиції, як це було, наприклад, у житті Сократа, Г. Сковороди та ін. Тим не менше, філософія приречена на вічний пошук, її призначення – пізнання і розуміння, нове бачення і переосмислення вічних філософських питань, а не практичне втілення своїх рішень у життя.

Новим інструментом сприйняття сучасного світу стало т. зв. «кліпове» мислення. Феномен кліпового мислення, як і родинні його феномени кліпової свідомості, кліпової поведінки, кліпової культури логічно вписується в проблематику науки і філософії, висвітлену вище. Тому що зачіпає сутнісні виміри як науки з її понятійно-категоріальною структурою, так і філософії як світоглядного явища. Термін «кліпове мислення» у філософсько-психологічній літературі з'явився ще наприкінці 90-х рр. XX ст. і означав особливість людини сприймати світ за допомогою короткого, яскравого посилання, утіленого у формі відеокліпу (звідси й назва). Так, наприклад, в російській науці першим використовує термін «кліпове мислення» філософ Ф. І. Гіренок, вважаючи, що понятійне мислення перестало відігравати важливу роль у сучасному світі. Він стверджує, що сьогодні, зокрема у філософії, відбувається заміна лінійного мислення нелінійним, відзначаючи, що «... ми в собі виховали розуміння картинок. Ми сформували в собі не понятійне мислення, а, як я його називаю, кліпове, ... що реагує лише на удар».

Кліп у даному випадку – це короткий набір тез, що подаються без визначення контексту, оскільки через свою актуальність контекстом для кліпу є об'єктивна дійсність. Таким чином, людина здатна легко сприймати й інтерпретувати кліп унаслідок того, що вона занурена в цю саму дійсність. Насправді, не все так чудово, як виглядає на перший погляд, оскільки, зважаючи на фрагментарність подачі інформації й рознесення пов'язаних подій за часом, мозок просто не може усвідомлювати й осягати зв'язки між подіями. Формат подання інформації у вигляді кліпів примушує мозок робити фундаментальну помилку осмислення – вважати події пов'язаними, якщо вони мають тимчасову близькість, а не фактологічну. Тому не дивно, що поява кліпового мислення – це відповідь на збільшену кількість інформації.

Підсумовуючи, слід зазначити, що таких проблем, які породжені сучасними глобалізаційними процесами і чекають на дослідження та розв'язання, перед суспільством постає чимало. І хоча філософія й наука як різні форми людського духу розглядатимуть їх за допомогою специфічних для кожної з них засобів, не викликає сумніву той факт, що діалогічність філософського й наукового дискурсів дедалі посилюватиметься, даючи вагомні результати для когнітивної та соціокультурної стратегії людства.

Можна констатувати, що сучасне суспільство не може ні існувати, ні функціонувати, ні розвиватися без науки. Воно ставить перед наукою все нові завдання: пошук ефективних форм її організації та діяльності, інтенсифікації циклу «наука – техніка (технології) – виробництво». Виклики, з якими зіштовхується людство, змушують людину по-новому ставитись до науки, рішучіше повертаючи її до потреб виробництва, а виробництва – до неї. З цією метою створюються науково-технічні комплекси, центри та інститути при виробничих корпораціях та концернах. Зрозумілою є й економічна ефективність коштів, вкладених у науку. Їх віддача у десятки разів вища, аніж безпосередньо у виробництво.

Коршак К.С., студентка III курсу, група ТЗ-2, ФЕМ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Музеї XXI століття

Музеї (від давньогрецького τὸ Μουσείον – «дім Муз») – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, які призначено для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини.

Ні для кого не секрет, що в двадцять першому столітті можна створити музей на будь-яку тематику, і можете не сумніватись, що прихильників і бажаючих подивитись на такий музей буде більш, ніж достатньо. За даними Міжнародної ради музеїв (ICOM), наприкінці XX ст. у світі було майже 20000 музеїв, за кожні 5 років кількість музеїв зростала на 10 %, і до середини XXI століття їхня кількість досягне 50000. Хоча поняття «музей» у багатьох асоціюється із художнім музеєм, лише 7 % усіх музеїв світу художні (три чверті з них розташовані в Європі та Північній Америці). Дослідження Institute of Museum Services (США) показали, що у 90-х роках XX ст. у США 12 % людей відвідували художні музеї, 24 % – історичні, а 45 % – природничо-технічні музеї.

Хочу ознайомити вас із декількома музеями XXI століття, які зачаровують своєю архітектурою і незвичністю у формах.

Музей BMW – музей, присвячений історії BMW. Місцем його розташування є Мюнхен (Німеччина). Сам музей знаходиться неподалік від будівлі штаб-квартири BMW. У музеї представлено експозицію автомобілів і мотоциклів BMW за всю історію марки. Роботи зі спорудження будівлі музею BMW було завершено до Олімпіади 1972 року. 2004 року музей було зачинено через реконструкцію (частина експозиції виставлялася недалеко від музею).

21 червня 2008 року музей було знову відкрито. Цікаво, що до його приміщень додався новий павільйон, який розширив загальну площу закладу до 5000 м². Крім автомобілів і мотоциклів минулих років, тут виставлені сучасні та концептуальні моделі BMW. Щорічно музей відвідує понад 250 000 осіб. Така порівняно невелика відвідуваність пояснюється практично повною відсутністю реклами.

Музей Mercedes-Benz – автомобільний музей марки Mercedes-Benz (дата заснування 19 травня 2006 року), розміщений в місті Штутгарт (Німеччина). Музей є частиною цілого комплексу, що знаходиться на одній території, сюди входять: штаб-квартира концерну Daimler AG; магазин ретро- і сучасних автомобілів марки Mercedes-Benz; Мерседес-Бенц-Арена – домашній стадіон футбольного клубу «Штутгарт» та інші об'єкти. Музей Mercedes-Benz є одним з найбільших корпоративних музеїв світу, а також вважається найбільш відвідуваним музеєм Штутгарта станом на 2015 рік.

Нинішню будівлю музею, розміщену прямо навпроти головних воріт заводу Daimler AG в Штутгарті, було відкрито для широкої публіки 19 травня 2006 року. Розробником проекту виступило архітектурне бюро UNStudio. Будівля заснована на унікальній концепції у формі трилисника, що складається з трьох кіл із віддаленим центром, які утворюють трикутний атріум, що нагадує форму двигуна Ванкеля. Архітектура і концепції виставки музею тісно переплітаються, адже і дизайнер виставкових стендів HG Merz був найнятий ще до початку торгів за будівництво 2001 року. Раніше музей компанії розміщувався в окремому будинку на території заводу.

Будівлю було спроектовано в такий спосіб, аби охопити мінімум площі при максимальному використанні простору: на 16 500 квадратних метрів виставкового простору площа займаної землі становить лише 4800 квадратних метрів. Дев'ять поверхів, які з вулиці виглядають як три, створено на базі двох пересічних спіралей пандусів.

Дизайн інтер'єру будівлі музею натхненний подвійною спіральною структурою ДНК, яка несе в собі ген людини. Такий підхід, у свою чергу, ілюструє філософію бренду Mercedes-Benz: безперервне створення принципово нових продуктів для просування справи людської мобільності.

«Соумайя» (дата заснування 1994 рік) – це музей мистецтва в Мехіко (Мексика). Хоч музей було засновано 1994 року, нове шестиповерхове приміщення для нього збудували тільки 2011 року. Видатки на спорудження унікальної будівлі взяв на себе мільярдер Карлос Слім, який вирішив розмістити у своєму рідному місті Мехіко власну колекцію творів мистецтва, що налічує понад 66 000 експонатів загальною вартістю близько 700 мільйонів доларів. Будівництво музею коштувало майже 34 мільйони доларів. Назва музею пов'язана з ім'ям дружини Сліма, яка померла 1999 року.

У постійних експозиціях музею представлено твори як мексиканських, так і європейських художників. Зібрання включає в себе картини французьких імпресіоністів Каміля Піссарро, Клода Моне, Едгара Дега і П'єра-Огюста Ренуара. Крім того, музей відомий однією з найбільших у світі колекцій скульптур Родена (380 експонатів).

Королівський музей Онтаріо (англ. Royal Ontario Museum), відомий також під аббревіатурою ROM, знаходиться в місті Торонто, провінція Онтаріо, Канада. Це найбільший канадський культурний і природно-історичний музей, а також п'ятий за величиною музей Північної Америки.

Колекція музею включає понад 6 мільйонів предметів і понад 40 галерей. Музей відомий своїми колекціями динозаврів, мистецтва Близького Сходу, Африки і Східної Азії, європейської і канадської історії. У музеї періодично організуються виставки.

Місцезнаходження цього об'єкта культури – ріг Блур-Стріт і Авеню-Роуд, на північ від Парку Королеви (Квінс-парк) і на схід від Доріжки Філософа (англ. Philosopher's Walk) у Торонтському університеті.

Установу було засновано 1857 року як Музей природничої історії та витончених мистецтв при Торонтській нормальній школі. 1912 року урядом провінції Онтаріо прийнято Постанову про королівський музей Онтаріо. До 1968 року музеєм керував Торонтський університет, потім він перетворився на самостійну установу, проте до теперішнього часу підтримує тісні зв'язки із університетом, нерідко звертається по допомогу до його експертів або надає свої ресурси для досліджень.

Ще один неординарний культурний об'єкт світової спадщини – Музей МАХХІ – відкрився 2010 року в Римі (Італія). Національний музей мистецтв ХХІ століття в Римі побудовано за проектом Захі Хадід. Вартість проекту склала 150 мільйонів євро. Як і багато інших центрів сучасного мистецтва, МАХХІ розташовано в колишньому промисловому районі, далеко від історичної частини італійської столиці. Головний вхід у будівлю – це фасад знесених для побудови музею казарм Монтелло, за яким розміщується складна структура із переплетених галерей, спроектована Захою Хадід. Авторство найвідомішої жінки-архітектора сучасності вгадується відразу: плавні лінії, контрастне поєднання білого і чорного, глухі бетонні поверхні, підтримувані рядами тонких колон.

Два підрозділи музею мають назви – «МАХХІ Art» і «МАХХІ Architecture». Музей відомий великою колекцією мистецтва ХХ і ХХІ століть, в тому числі і найбільшим вибором італійських художників напрямку арте повірю. Крім того, в музеї постійно проходять виставки: на даний момент там можна побачити роботи Пітера Х'юго, Доріс Сальседо й виставку, присвячену переробці сміття, – Re-cycle.

Museo ABC Мадрид (Іспанія) також було відкрито 2010 року. Центр малюнка та ілюстрації в Мадриді розташовано в будівлі старого пивоварного заводу. Мозаїчний фасад, двір з напівпрозорою підлогою та інтер'єри виставкових зал придумали архітектори з іспанського бюро Aranguren & Gallegos Architects. Колекція музею – це ілюстрація, комікси, мультфільми та твори графічного дизайну, починаючи з 1891 року до нашого часу. Зараз у музеї можна побачити виставку «18+12», приурочену до 200-річчя іспанської Конституції. Вісімнадцять сучасних ілюстраторів з Іспанії і дванадцять з Латинської Америки спеціально для виставки створили роботи, присвячені свободі і демократії.

Наостанок хочеться згадати ще декілька оригінальних музеїв. Взяти хоча б Центр Помпиду-Меє у Франції, який також було відкрито 2010 року. Раніше тихе і провінційне містечко на кордоні Франції та Німеччини, Меє привертав любителів мистецтва лише тим, що вітражі його кафедрального собору були зроблені за ескізами Марка Шагала. Все змінилося 2010 року, коли за проектом японського архітектора Шигеру Бана в місті було побудовано Центр Помпиду. На створення високого даху конічної форми архітектора надихнула китайська шапочка, знайдена ним у Парижі. У перший рік роботи центру його відвідало близько одного мільйона осіб. Крім того, це найбільший виставковий простір у Європі. Зазвичай тут проходять виставки, складені на основі величезної колекції сучасного мистецтва Центру Помпиду в Парижі. Зараз в Меє можна побачити ретроспективу класика американського концептуалізму і мінімалізму Сола Левітта.

2011 року в Тель-Авіві (Ізраїль) було відкрито Tel Aviv Museum of Art. Це музей, що володіє однією з найбільших колекцій ізраїльського сучасного мистецтва, існує вже кілька десятиліть, але нова будівля була відкрита тільки 2011 року. У самому центрі цієї будови розташовано незграбний атриум складної форми, на який виходять прості в плані галереї, що не відволікають відвідувачів од виставок. Отже, тут втілено одразу дві концепції музею сучасного мистецтва. З одного боку, це «білий куб», який не відволікає од експозиції, а з іншого – це музей-атракціон, що привертає увагу своїм архітектурним рішенням. Нещодавно в Tel Aviv Museum of Art проходила виставка малюнків німецьких експресіоністів і Ансельма Кіфера, німецького художника, який використовує у своїй творчості тему Голокосту.

Що ж таке Музей ХХІ століття? Дати чітку відповідь на це питання доволі складно. Перш за все, це музей, революційний не лише за змістом, а й за формою. Ми прагнули згадати найбільш екстравагантні музеї, які хочеться відвідати через унікальні дизайнерські рішення в їх інтер'єрі та екстер'єрі. Хочеться вірити, що за неймовірним зовнішнім виглядом приміщень цих об'єктів культурної спадщини ховається не менш захоплюючий зміст, й саме через це гармонійне поєднання «форма + зміст» ми будемо відвідувати ці музеї знов і знов.

Феномен дитячого музею. Американська модель

У сучасному музеєзнавстві окремим типом називають дитячі музеї. Це музеї, призначені для дитячої аудиторії, їхні колекції та прийоми експонування орієнтовані на інтереси та потреби дітей. У колекціях подібних музеїв можна знайти як унікальні предмети, так і ті, з якими дитина має справу постійно в повсякденному житті. Також тут присутні моделі, спеціально сконструйовані для ігрової діяльності. З іншого боку, дитячими називають музеї, які розповідають про дитячу діяльність, зокрема, музеї дитячої художньої творчості. Перший з них в Україні було засновано Ф. І. Шмітом у Харкові 1920 року.

У наш час у багатьох музеях різних типів і профілів основною аудиторією є діти (школярі), що робить актуальною музейну педагогіку, а також використання спеціальних інтерактивних ігрових програм. Основним моментом у даному випадку є не тематичний зміст колекцій, а спосіб взаємодії з аудиторією, що обумовлює наявність не тільки дитячих музеїв, а й відповідних відділів у великих музеях, спеціалізованих експозицій, виставок, ігрових кімнат. Це дає змогу вести мову про дитячі музеї з точки зору способу роботи з аудиторією, в той час як дитячі музеї, присвячені дитячій діяльності, можна розглядати скоріше як установи музейного типу.

Узагалі ж Батьківщиною дитячих музеїв вважають США. 16 грудня 1899 року колекціонер творів мистецтва Вільям Генрі Гудьєр відкрив Бруклінський дитячий музей. Невдовзі, 1913 року, почав працювати другий дитячий музей у Бостоні, а ще за 4 роки – в Детройті. За даними Американської асоціації юнацьких музеїв, до середини 1990-х років у світі налічувалося близько 400 дитячих музеїв, значна частка яких (близько 300) припадала на США. На європейському континенті дитячі музеї почали відкриватися в 1970-і роки, і до середини 1990-х років їх число перевищило за 30. Найбільш інтенсивним був процес створення дитячих музеїв у Німеччині.

Книга вітчизняного педагога О. У. Зеленка «Дитячі музеї в Північній Америці» (1926) зачіпає питання дитячого музею і відображає власне бажання застосування зарубіжного досвіду в Росії. Прообразом подібної музейної установи в імперії став московський дитячий клуб «Сетлемент», організований 1905 року групою педагогів на чолі з С. Т. Шацьким, Л. К. Шлегер та О. У. Зеленко з метою культурно-просвітницької роботи з дітьми із малозабезпечених сімей. Майже одночасно в 1907-1908 роках в Курську при Семенівській публічній бібліотеці існував музей «Дитячої праці» під керівництвом вчителя М. Г. Гогунцова. З подачі О. У. Зеленка в школах і дитячих садках створюються пізнавальні панорами. О. У. Зеленко був також автором, на жаль, не втіленого в життя проекту Дитячого музею-палацу з відділами «світла й пітьми», «шумів і музики», «смішних і смачних речей» (1926).

Створений 1918 року Музей іграшки тривалий час був єдиним у Росії музеєм подібного профілю. Його перший директор М. Д. Бартрам був музейним працівником, зберігачем і дослідником колекцій, приділяв велику увагу проблемам виховання дитини за допомогою музею. На його думку, дитина повинна мати можливість не тільки подивитися на готову іграшку, почути розповідь про її історію, а й спробувати зробити її самостійно, погратися з нею. З цією метою було обладнано спеціальну майстерню, де діти могли навіть винаходити нові ігри. Музей дитячої книги (Москва) в 1930-і рр. був єдиним дитячим музеєм у Росії. Створений на основі виставки дитячої книги Державного музею з народної освіти НДІ шкіл РРФСР до ювілею Держвидаву (1929), з 1934 року він став самостійним музеєм. Його директор Я. П. Мексин свого часу брав участь у програмах О. У. Зеленка. Експозиція музею була влаштована так, що відвідувачі могли навіть взяти участь у створенні її окремих фрагментів (друкарня, бібліотека і т. д.). Незважаючи на прогресивність і неординарність, музей, однак, закрили незабаром після того, як було репресовано Я. Мексина.

Новий інтерес до відкриття дитячих музеїв в СРСР припав на 1980-ті роки. Це було пов'язано зі змінами в системі освіти. У цей період у музейній діяльності робиться акцент на розвиток чуттєво-емоційної сфери, уяви, фантазії, творчих здібностей дітей, а це передбачає зміну форми проведення екскурсій, коли на перше місце стає діалог дорослої людини і дитини за активного включення останньої в екскурсійний процес. Натомість у світі інтерес до дитячих музеїв відроджується набагато раніше. Так, 1962 року засновано Асоціацію дитячих музеїв (АСМ). Станом на 2007 рік, вона нараховувала 341 члена із 23 країн світу. 1994 року створено Європейську асоціацію дитячих музеїв, членство в якій мали 34 країни (станом на 2007 рік).

Дитячий музей у своїй роботі слідує методу чуттєвого сприйняття, практичного тестування і експериментальності, методу Сократа. Метою музею є формування чуттєвої грамотності, пробудження інтересу до науки і мистецтва, надання активного вираження емоцій через малюнок, танець, декламацію, драматизацію, обмін думками тощо. Виділяють дві моделі дитячого музею:

1) американська – ґрунтується на концепції інтерактивного музею, де діти освоюють предметне середовище і соціальну дійсність шляхом прямого зіткнення і взаємодії з нею. Натхненням для концепції стала визнана в 1950-1960-х роках операційна теорія інтелекту швейцарського психолога Жана Піаже, згідно з якою маніпулювання з предметом є основою формування інтелекту дитини. Головним критерієм цінності музейного експоната в такому музеї є його здатність розширити уявлення дітей про світ, збагатити можливості спілкування з ним, полегшити включення в соціальну реальність;

2) європейська – крім інтерактивності, підтримує ідею занурення в певну історичну реальність, в культурний контекст. Тому тут велике значення надається не тільки освітній, а й музейній цінності колекцій.

Найбільш знаменитими дитячими музеями світу є: в Нідерландах – Дитячий відділ Тропічного музею в Амстердамі і Освітній центр для дітей «Музеон» в Гаазі; у Швеції – Музей Астрід Ліндгрєн на острові Юргорден; у Франції – Музей у траві в Парижі, Івенторіум в місті Ла Вілетт, Замок Шарля Перро неподалік від Парижа, в Австрії – Дитячий музей у музейному кварталі Відня і музей «Дитячий світ» у замку Вельхен; у Великій Британії – Дитячий музей в Единбурзі, «Фабрика відкриттів» у Лондоні і «Єврика» в Галіфаксі, Музей дитинства в Лондоні; у Чехії – Музей іграшок Івана Штайгера; в США – Музей гри Стронга в Рочестері; в Китаї – Дитячий музей у Пекіні. Також дуже популярними є Музей іграшки та гри, «Долина мумій-тролів» (Фінляндія), дитячий музей «Комірчина Германа» в Музеї сучасної історії в Словенії, єдиний у світі Музей іграшкового солдата в Італії.

У США дитячий музей називають новим культурним феноменом, спираючись на той факт, що 75 % сучасних дитячих музеїв країни відкрили за останні 20 років. Так, до 1975 року в Сполучених Штатах було 38 дитячих музеїв. 80 установ з'явилися в період з 1976 до 1990 років, а ще 130 – з 1990 до 2007 років. За підрахунками АСМ, на 2007 рік, на етапі планування було близько 80 дитячих музеїв в США.

Розглянемо детальніше американську модель дитячого музею на прикладі декількох найвідоміших дитячих музеїв Нью-Йорка. Розпочнемо з найдавнішого – Бруклінського. Відомо, що 20 вересня 2008 року цей найперший у світі дитячий музей було відкрито знову для відвідувачів. Нагадаємо, що музей було засновано за пропозицією Бруклінського інституту мистецтв і наук 16 грудня 1899 року в будинку Адамса. Установа функціонувала під керівництвом Бруклінського інституту та отримувала приблизно 70 000 доларів щороку з фондів міста Нью-Йорка. Щомісячна кількість відвідувачів швидко зростала, досягнувши у жовтні 1905 року позначки в понад 13 000 осіб.

Зараз музей працює з вівторка до неділі, з 10:00 до 17:00. Для малюків віком до 5 років відведено зал розваг Totally Tots. А от дітякам до 18 місяців сподобається у Baby Hub. Це справжня оаза яскравих фарб, різноманітних фігур і лабіринтів, де можна безпечно повзати і намагатися зробити перші кроки. У цьому музеї чіпати можна і потрібно все! Не менш цікаво й у водному міні-парку Water Wonders з іграшками. Енергійних непосид чекає сюрприз у вигляді багаторівневої конструкції для лазіння, де можна спілкуватися на відстані за допомогою рації. Пограти в пісочниці з різнокольоровим піском, побудувати хмарочос з великих кубиків усіляких форм і приміряти костюми в маленькому імпровізованому театрі, – в цьому музеї фантазія безмежна. Не забули і про батьків, де в спеціально відведеному місці їм пропонують прочитати цікаві статті про здорове харчування і правильне виховання. У залі для дітей від 5 років «Колекції артефактів» (Collections Central: Artifacts & Specimens) такі історичні об'єкти, як старовинні ляльки, маски, кошки, глиняні горщики, мінерали, стають дитячими іграшками. Дітям пропонують навпомацки вгадати, що за предмет захований перед ними, сконструювати човен і створити химерні візерунки з плитки. Тут же можна намалювати предмети, які припали до душі, і виставити свої малюнки на загальний огляд. У залі «Тварини» (Animal Outpost) дозволено погладити кролика, поспостерігати, як граються і купаються тварини. Якщо пощастить, то можна спостерігати процес годування величезного пітона. Якщо в саду «Кон Едісон» (Con Edison Greenhouse) можна побачити «шоколадне дерево» какао, колючі кактуси й скуштувати їстівні трави, то в Music Mix пропонують пограти на інструментах з усього світу – ксилофоні, акордеоні, африканських барабанах.

Нинішній Нью-Йорк пропонує дітям чимало розваг й в інших музеях. Щодня з 10:00 до 17:00 можна відвідати Американський музей природничої історії. У «Кімнаті відкриттів» (The Discovery Room) пропонують вполювати якусь тваринку, знаходячись у баобабі, або потримати в руках черепи зниклих істот. Тут є і сейсмограф, й мікроскоп. У «Колекції копалин» (Fossil Hall) зберігаються найбільші кістки динозаврів у світі. У Театрі IMAX на величезному екрані можна переглянути безліч цікавих кінострічок, у залі «Життя океану» (The Hall of Ocean Life) спостерігаємо величезного синього кита.

Відкритий для відвідин з вівторка до неділі й Дитячий музей Манхеттена. Це ідеальне місце для відпочинку дошкільнят. Серед розваг – спорудження будинків з іграшкової цегли, водіння дитячого авто, натискання музичних кнопок й біг у лабіринті, а також рольові ігри, вистави в ляльковому театрі й купа шарад. У Дитячому музеї мистецтв щоденно проводять майстер-класи для всієї родини, організовують виставку дитячої творчості.

Отже, на початку ХХІ століття дитячі музеї дійсно можна розглядати як освітньо-виховний феномен і приклад вдалого маркетингового ходу. Хотілося б, аби й Україна долучилася до нього.

Ціннісні орієнтації українського суспільства

Про деякі тривожні тенденції в розвитку державності українців, громадянської позиції говорять результати вивчення їх ціннісних орієнтацій. Зокрема нещодавно було проведено соціологічне дослідження Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), у рамках якого респонденти давали відповіді на запитання, чи задоволені українці різними сторонами життям, і якою мірою від цього залежить їх відчуття щастя. Показовим у цьому контексті є рейтинг безпеки країни як цінності для дорослих опитуваних: вона зайняла передостаннє місце серед 15 запропонованих позицій. На сучасному етапі розвитку суспільства можемо говорити про певний рівень кореляції між ідентичністю громадянської позиції, державництва та цінностями українців. Поки що факти ілюструють деякий рівень відчуженості громадян від вказаних вище цінностей. Це зумовлено, безсумнівно, низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів. Однак можемо констатувати факт: Українська держава і владна еліта сучасної України протягом усієї доби незалежності не зробили кардинальних кроків у бік громадянина, поваги його потреб, інтересів, цінностей, створення умов пошуку власної ідентичності, які б оптимально узгоджувались з інтересами і країни, і Української держави. Українці, як дуже часто у своїй історії, більше займаються собою, відсунувши на другорядні місця справи загальні, всеукраїнські, державницькі. Вони не надто пов'язують своє життя, майбутнє з такою очевидною для будь-якої сталої держави цінністю, як безпека власної держави.

Іншим аспектом певної відчуженості українців від цінностей громадянства та державництва є перевага цінностей, які характеризують вічні риси українців, – екзистенціалізм, індивідуалізм та ін. Так, за результатами згаданого вище соціологічного дослідження КМІС, найвищий середній бал отримали такі цінності, які дають можливість найкраще виявити свою ідентичність. Це цінності сім'ї (середній бал – 86), роботи (середній бал – 81), упевненість у завтрашньому дні (середній бал – 76). Для громадян, які працюють, аналогічні показники середнього балу становлять відповідно 87, 81, 74.

Як бачимо, більше восьми опитаних з десяти важливий вимір власної ідентичності пов'язують з роботою, трудовою діяльністю. І це природно, адже людина – істота діяльна, і лише завдяки діяльності, зокрема професійній, кожен з нас ілюструє свою цінність. Разом з тим, якщо порівняти за вказаними вище результатами досліджень КМІС цінність роботи і цінність самореалізації особистості, то ми знаходимо суттєвий розрив. Рейтинг такого виміру опитування, як «Можливість реалізувати свої здібності» склав для дорослих українців лише дев'яту позицію із середнім балом 54. Дещо вищий він у відповідях дорослих українців, які працюють, – п'ята позиція із середнім балом 61, що пояснюється саме фактором працюючого громадянина. Однак для обох типів опитуваних (непрацюючих дорослих і працюючих дорослих) рейтинг самореалізації виявився нижчим, ніж рейтинг, наприклад, матеріальної забезпеченості. Остання для обох вказаних категорій українців займає третю позицію в рейтингу, а її середній бал суттєво вищий від середнього балу цінності самореалізації (75 проти 54 для дорослих громадян України та 75 проти 61 для дорослих, які працюють).

Наведені порівняння говорять про те, що сучасні українці не повністю ідентифікують себе з роботою. Велика частка з них швидше пов'язують свою роботу із можливістю заробити, а питання розкриття і реалізації своїх потенційних сил є важливими лише для певної частини громадян. Для доказу цієї думки наведемо дані проведеного міжнародним кадровим порталом опитування, відповідно до якого 39,5 % опитуваних найближчим часом планують змінити місце роботи. Майже кожен третій (28,1 %) наразі замислюється над звільненням зі своєї компанії, організації. А 6,1 % настільки не люблять свого працедавця, що готові йти геть за першої ж можливості. І тільки 26,2 % працівників не планують нічого змінювати. Що ж стосується мотивів змінити місце роботи, то чверть від усіх опитаних бажають більше заробляти, інші опитані хочуть мати справу з компанією, яка володіє хорошою репутацією, ще одна частина розраховує на цікавий досвід: участь у міжнародних проектах, додаткове навчання і професійний розвиток. Як бачимо, самореалізація особистості, на жаль, не є домінуючою в системі цінностей сучасних українців у розрізі формування і розгортання власної ідентичності. Зауважимо, що в Євросоюзі, за даними дослідження, проведеного соціологічною службою «Eurobarometr», лише чверть жителів незадоволені своєю роботою.

Особливої уваги в контексті досліджуваного питання заслуговує проблема молодіжного середовища та його цінностей у сучасній Україні. Молодь найбільшою мірою в порівнянні з іншими віковими категоріями працюючих громадян зіштовхується з об'єктивними факторами невизначеності власних цінностей.

Існує багато факторів, що мають вагомий вплив на розвиток молоді людини та формування її ціннісних орієнтацій, по-перше, це стан стресовості, через який кардинально міняються базові засади

буття молоді людини. Стрес викликає фізичну, емоційну та психологічну напругу. Він дезорганізовує життя людини в цілому, вимагає швидкого перелаштування, а значить, веде до різноманітних психологічних порушень, викликаючи депресію, неврози, різноманітні тривожні стани. За даними Щорічної доповіді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні, загалом зазнають стресу молоді люди: у державних установах та закладах – 38,8 %, на вулиці та в громадських місцях – 33,8 %, у навчальному закладі, у якому навчаються, – 21,3 %, з сім'єю, родичами, що проживають разом, – 51,3 %, на роботі – 44,6 %. Як видно, показник найвищої стресовості молоді людини створюють сімейні стосунки, а далі іде робота, відсоток стресового характеру якої доходять майже до половини опитаних. Саме з нею пов'язані такі явища сучасного життя, як відчуття спустошеності та безсилля, прояви черствості, безсердечності, цинізму або брутальності. Сьогодні в молодих людей нерідко виявляють таку хворобу нашої епохи, як синдром хронічної втомленості.

По-друге, важливим виміром самовизначення молоді людини є вибір професії, набуття освіти, подальша робота. Тут тенденції спостерігаємо досить суперечливі. З одного боку, українська молодь покладається на віру у власні сили, щоб впевнено дивитися в майбутнє. З іншого боку, майже чверть студентів навчається за спеціальністю, за якою не бачить своєї професійної самореалізації на ринку праці в майбутньому. Очевидно, що пояснень цьому фактові досить багато. Однак, як здається, не останньою причиною тут виступає нерозвинута достатньо гостро потреба у формуванні чітких ціннісних орієнтацій.

Безробіття серед молодих українців – одна з прямих причин потрапляння молодих людей у ситуацію невизначеності та розгубленості. У нашій країні ця проблема дуже гостро проявляється і є досить складною. Так, за даними згадуваної вище Щорічної доповіді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні, станом на кінець 2010 року молодь становила майже 1 млн., або 54,6 %, усіх офіційно зареєстрованих безробітних. Починаючи з 2000 року, рівень безробіття молоді поступово зменшувався у всіх вікових групах аж до 2008 року і стрімко зріс у 2009 році на 4,5 % для вікової групи 15–24 років та на 3,4 і 3,1 % для молоді віком 25–29 та 30–34 років відповідно. Як бачимо, цифри красномовні. Для цього скажемо, що частка молоді стосовно всього населення України на 1 січня 2011 року становила 31,9 %, а частка безробітної молоді щодо всіх безробітних в Україні становила 54,6 %. Це наводить на серйозні роздуми і висновки щодо формування ціннісних орієнтацій молоді.

За даними Держкомстату України, згідно з методологією Міжнародної організації праці, кожна п'ята молода людина в Україні не працює і не навчається через пошук першого місця роботи. За тими самими даними, середня тривалість працевлаштування в нашій країні складає півроку. Чотири із десяти українців знаходять роботу менше, ніж за три місяці, кожен четвертий – від трьох до шести місяців, кожен десятий – від шести до дев'яти місяців, ще 6 % перебувають у пошуку роботи до одного року. При цьому кожен п'ятий український безробітний шукає роботу більше року. Експерти сходяться в тому, що основною причиною такого стану речей серед молоді є загальна соціальна ситуація в країні, яка, проєктуючись на кожну конкретну людину і підкріплюючись матеріальною базою, визначає життєву позицію кожного. Проблема молоді людини полягає в тому, що вона лише визначається в своїх життєвих пріоритетах, має лабільну психологічну та світоглядну структуру власного «Я» і певною мірою не виробила твердих смисложиттєвих основ свого буття. Саме це на тлі невлаштованості трудового життя є сильнодіючим фактором неадаптованості молоді людини, включаючи всі негативні її наслідки.

Головним ознакою несформованості ціннісних пріоритетів у сучасній молоді на рівні окремої людини є те, що вона зіштовхується з явищем поступової або швидкої загрози руйнування і навіть втрати власного «Я», своєї унікальності, своєрідності, своєї ідентичності. Одночасно це стає головною проблемою сучасного українського суспільства.

Аналізуючи стан процесів і пов'язаних з ними проблем пошуку формування ціннісних орієнтацій, ми зачепили далеко не весь спектр цього суспільного явища. Безумовно, схожі процеси відбуваються серед інших різних соціальних груп сучасної України, таких як бідняки, люди похилого віку, нова українська елітна група, мігранти тощо. До них обов'язково варто включити учасників ліквідації Чорнобильської катастрофи, які зазнали глибокого стресу як під час самої ліквідації, так і після неї. Те ж саме можна сказати про воїнів-інтернаціоналістів, насамперед «афганців», які до сьогодні своїм здоров'ям нагадують суспільству про страхіття війни. Не можна також забувати і про учасників Празьких подій 1968 року, і угорських подій 1956 року. А ще є ветерани та очевидці Великої вітчизняної війни, які пережили справжню біль, відчувши на собі кардинальний стрес, що принесла війна. І, звісно, обов'язково потрібно нагадати про сучасних учасників АТО. Однак послідовний аналіз проблеми даного дослідження на прикладі вказаних соціальних суб'єктів не змінить загального висновку. Мова іде про те, що проблема формування ціннісних орієнтацій в умовах сучасної України – це надзвичайно гостра, багатопланова, різновекторна, а головне, нагальна проблема кожного окремого індивіда, так і всього українського соціуму в цілому. І вона вимагає цілісного послідовного осмислення і практичного вирішення. Лише сформувавши для себе чіткі цінності, ми усвідомлюємо, хто ми є і ким прагнемо стати.

Макарчук І.С., студент III курсу, 31 група, історичний факультет
Науковий керівник – Білобровець О.М., к.і.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Організація та діяльність Волинської повстанської армії

Історія і досвід організації боротьби за національні інтереси в прикордонних територіях є цінним і на сучасному етапі. Територія Волині стала ареною боротьби різних армій і державних інтересів. Дана тема є недостатньо дослідженою, оскільки була забороненою в радянський час. До питань повстанських рухів у 20-х рр. ХХ ст. зверталися сучасні історики П. Стегній, Д. Архірейський, М. Ковальчук та ін. Дана стаття ставить своїм завданням з'ясувати умови та обставини виникнення Волинської повстанської армії, проаналізувати плани та перспективи її діяльності.

У 1920 році після відступу військ Української Народної Республіки Волинь стала прикордонним краєм між поляками і більшовиками. Повстанський рух на цій території не припинявся навіть після невдачі Другого Зимового походу. Однак не всі учасники Листопадового рейду, які пережили ті події, повернулись в табори інтернованих до Польщі. Частина вояків, які були поранені і залишилися на лікування в селян, щоб уникнути розстрілу, осіли на цій території і включилися в антибільшовицький рух опору. Серед них був Опанас Петрик, який з'явився в с. Дідковичі Коростенського повіту Волинської губернії. За допомогою колишнього сільського старости Л. Костюшка він зв'язався з отаманом С. Зубрійчуком та іншими отаманами, що діяли в цьому районі, і створив повстанський комітет. Метою організації була підготовка до виступу Армії УНР.

1 травня 1922 р. зібралася повстанська нарада, на якій О. Петрик доповів про роботу комітету. Він звітував, що організація вже охопила більшу частину Київського Полісся, територію між річками Тетеревом і Ужем: Чорнобиль-Димер, Хабно-Тетерів, Малин-Радомисль, Коростень-Житомир, Звягель-Полонне цілком контролювалися комітетом, а далі від річки Уж до Гориня і польського кордону. Радянська влада існувала тільки в районах розташування прикордонних застав. Членами організації ставали сільська інтелігенція, а також найвпливовіші з селян, особливо селяни-фронтовики. В організації були старшини із загонів Мордалевича, Соколовського, Орлика. О. Петрик вважав, що повстанком треба переформувати в губернську військову організацію під назвою «Волинська повстанська армія» (ВПА). Нарada прийняла рішення утворити ВПА і почати підготовку до повстання власними силами. Командуючим армії став О. Петрик. На нараді сформовано штаб ВПА, створено систему зв'язкових, які повинні були збирати відомості про рухи Червоної Армії, затверджено прапор і печатку ВПА.

На початку жовтня група вже була готова до виступу. На Покрову штаб зібрався в с. Дідковичах на останню нараду, де Костюшко оголосив план дій. Удари планувалося вести по 5 напрямках. Таким чином, місцевість навколо річок Прип'ять, Тетерів, Случ, Уборть мала бути очищена від військової і цивільної влади ще до переходу через кордон регулярних частин УНР. Місцем головного штабу ВПА на чолі з наказним отаманом Л. Костюшком було обрано м. Коростень. Ставилось завдання на крайніх станціях розірвати телефонні дроти, розібрати на найбільшу віддаль залізничні колії. Окремі ударні загопи повинні були поспувати лінії зв'язку і сполучення по Мозир-Київ-Бердичів-Шепетівка включно.

Але кекісти вже давно слідували за ВПА, в складі якої діяло кілька провокаторів. У ніч з 4 на 5 жовтня було заарештовано близько 750 українських підпільників, з них 3 командири дивізій, 3 начальники штабів дивізій, командир бригади, начальник штабу бригади, 3 старшини особливих доручень, 18 командирів полків, 100 командирів рот і взводів. У березні 1923 року в Житомирі судили учасників ВПА. Як повідомляла преса, 106 осіб засудили до розстрілу, 132 – до різних строків позбавлення волі. Доля інших заарештованих залишилася невідомою. ВПА як цілісна організація перестала існувати. Справи зі звинувачення в участі у ВПА піднімалися і далі. Зокрема, як приклад, можна навести справу Грищука (Наливайка) Романа Даниловича, жителя с. Велика Фосня Овруцького району Коростенської округи Волинської губернії, засудженого за вироком губсуду до 10 років ув'язнення з подальшою поразкою в правах на 5 років. Його обвинувачено як колишнього військовослужбовця Армії УНР, який під час перебування в лавах Червоної армії вербував товаришів по зброї до підпільної націоналістичної організації «Волинська повстанська армія».

Таким чином, з закінченням боротьби регулярної армії УНР збройна боротьба на території України не припинялася. Не винятком стала Волинська губернія, яка мала важливе стратегічне значення не тільки прикордонної території, а й майбутнього плацдарму для всеукраїнського повстання. Саме тому тут виникла така організація, як Волинська повстанська армія, яка з перших днів своєї діяльності почала об'єднувати повстанські сили цього регіону і готувати повстання. Однак відсутність серйозної підтримки з боку уряду, наявність більшовицької агентури в лавах організації, а також придушення повстанського руху стали ключовими причинами викриття і припинення діяльності цієї організації.

Індивідуальність у пізньоантичній філософії

Система норм життєдіяльності, напрямком формування свідомості індивіда, його ментальності зумовлюються тією соціальною спільнотою, до якої він належить з народження. У традиційному суспільстві індивід виступав не як автономний елемент суспільства, а як повністю залежна, інтегрована частина певного мікросоціуму, прикована до нього і повністю підзвітна йому. Аналізуючи життєдіяльність людини давніх часів, можна стверджувати, що питання індивідуальності, індивідуалізації набуває особливої ваги в пізньоантичній філософії. Саме в цей час відбувається ломка установлених віками відносин рабовласництва.

Розпад рабовласницького суспільного укладу закономірно поставив питання про взаємини індивіда з соціумом, про природу самого індивіда. Занепад життя, яке будувалося на вікових традиціях, зумовив відокремлення індивіда від поліса. Людина пізньоантичного світу – це індивід, який почав усвідомлювати своє існування як самочинне, автономне по відношенню до зовнішнього світу. В цей час різні філософські школи (епікурейці, стоїки, скептики) стали пов'язувати індивідуальність з ідеєю самоцінності та автономності індивіда. Більше того, якщо раніше, в часи, наприклад, Демокрита та Левкіппа, індивідуальне як атом сприймалося через призму загального, як органічна частина логосу, то в епоху елліністичного розвитку атом має свій внутрішній зміст. Індивідуальне тепер – не просто окремішне, а те, що претендує на «замість» індивіда. І ця «замість» – не пасивна і залежна від загального порядку в соціумі, а навпаки, прагне власного розвитку.

Однак ідея індивідуальності і свободи індивіда в часи пізньоантичної філософії ще не дійшла до рівня її суспільного конституювання. В основному вона проявлялася філософією пасивного публічного життя, своєрідної внутрішньої міграції індивіда, відсутності турботи про життя всіх. Це особливо помітно на прикладі філософських поглядів видатного давньогрецького філософа Епікура. Можна стверджувати, що його теорія атомної будови світу – своєрідна революція у поглядах не тільки на світ в цілому, але насамперед у поглядах на людину, її свободу волі. Приймавши вчення Левкіппа-Демокрита майже в незмінному вигляді, Епікур вніс в нього невеличку зміну. За Епікуром, атоми рухаються не прямолінійно, а змінюють свою траєкторію. Так само і людина – її життєвий шлях не є прямою лінією. Це шлях вибору, на якому кожен індивід має досягати однієї мети – задоволення від життя. Таким чином, якщо Демокриту атом як індивідуальне потрібен для того, щоб показати структуру світу та суспільства і, завдяки цьому, знайти ключ до їх пізнання, то Епікур ставить інше завдання. Він виводить атом як індивідуальне з метою незворушності самосвідомості індивіда. Індивідуальне в трактовці Епікура – не те, що виражає загальне (до чого певною мірою прагнув, наприклад, Платон). Це те, що має власний шлях, який не збігається із загальноприйнятим порядком. І це незбігання полягає, насамперед, не в активній зміні навколишнього світу, а в пасивному відстороненні від загальних проблем. Індивідуальність Епікура – це індивід, що одержує максимальне задоволення від того, що не звертає ніякої уваги на «суету сует», будує своє життя на основі самозаспокоєння і безтурботності.

Менше цікавила людина реальна стоїків, увага їх була спрямована на створення образу людини, якою вона повинна бути. Зенон та Хрисіп стверджували, що моральна досконалість не залежить від природних схильностей людини та набутих нею звичок, а всім цим керує Бог.

Подібні думки стверджує і римський філософ Сенека. Ідучи в руслі філософської думки стоїків, він розглядає світ як єдине, розумно-божественне ціле, всі частини якого органічно пов'язані між собою. Таке розуміння оточуючого дозволяє йому, по-перше, знаходити у світі опору для душевної рівноваги і, по-друге, оголосити рівність всіх людей за природою, в тому числі вільних та рабів. Сенека однозначно визначає місце людини в оточуючому світі і, визнаючи божественну волю, повністю відкидає думку про людину активну, діючу, про можливість людини самій вирішувати свою долю. Він закликає бути байдужим до долі, незалежно від того, милує вона чи карає. Адже долю неможливо вблагати, її не зачіпають ні благання, ні страждання; вона «веде того, хто хоче, і тягне того, хто не хоче» йти за нею.

Завершуючи аналіз проблеми індивідуальності особистості в соціальній філософії пізньоантичного періоду західноєвропейського стародавнього світу, важливо підкреслити, що мислителі лише окреслили окремі сторони даної проблеми і показали певні варіанти її розв'язання в контексті відносин «індивід-суспільство». У подальшому проблема індивідуальності особистості зайняла одне з центральних місць у соціальній філософії.

Індивідуальність особистості – це прояв, насамперед, внутрішньої свободи особистості. Це доказ того, що індивід здатний поставити себе в ситуацію, яка корінним чином змінить його ество. Бути індивідуальністю – це, певною мірою, мати мужність показати свою оригінальність серед стандартизованого соціуму.

**Мартиненко О.М., студентка II курсу, група МЕ-2, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет**

Правова держава та громадянське суспільство в Україні

В Україні зберігає свою актуальність та значущість проблема наукового осмислення тих фундаментальних ідей та положень, які лежать в основі як самої моделі правової держави, так і процесу її формування і розвитку в тих чи інших конкретних політичних, культурно-національних, економічних та історичних умовах. Проблема формування та розвитку громадянського суспільства обумовлена потребами практики, насамперед, утвердженням такої глобальної тенденції, як демократизація суспільних процесів, що поступово, але невідворотно охоплює собою все більш помітний масив народів і країн світу, розгортається на теренах України все з більшою активністю і перспективою.

Неодмінною умовою становлення прогресивної демократичної держави та формування нації є зародження та розвиток суспільних інститутів, що утворюють громадянське суспільство. Ось уже двадцять сьомий рік поспіль Україна, як незалежна держава, робить невпевнені кроки на шляху до побудови економічно ефективного, соціально захищеного, політично стабільного ладу, заснованого на принципах свободи, правотворчості та гуманізму. Держава й громадянське суспільство – це певна антиномія, яка допомагає охарактеризувати поділ цілісного суспільного організму на дві взаємопов'язані та взаємообумовлені сфери – політичну й соціальну. Для держави характерні тенденції до централізації, впорядкування суспільного життя, переважання вертикальних та ієрархічних зв'язків. Для громадянського суспільства властиві тенденції до децентралізації й свободи особи та домінування горизонтальних, невладних зв'язків.

Ці зв'язки утворюють декілька рівнів. Фундамент – це відносини, які характеризують систему збереження життєдіяльності суспільства. Другий прошарок – це соціокультурні відносини. Третій – відносини, пов'язані з індивідуальним вибором, політичними й культурними уподобаннями, ціннісними орієнтаціями. Тут є різні групи інтересів, клуби, політичні рухи і партії тощо. Структура громадянського суспільства доволі складна. Вона охоплює як первинні спільноти людей (сім'ї, господарські та громадські організації й об'єднання, соціальні спільноти тощо), так і недержавні політичні відносини (економічні, соціальні, духовні, національні, релігійні тощо). У правовій державі вся система громадянського суспільства захищена законом від втручання держави.

Розвинене громадянське суспільство можливе лише у правовій державі, яка має реагувати на запити й потреби асоційованого громадянства, сприяти його розвитку, запобігати виникненню конфліктів. Взаємовідносини держави й громадянського суспільства мають будуватися на основі діалогу й співпраці, що, у свою чергу, сприятиме демократичному розвитку держави. Порушення рівноваги між державою і громадянським суспільством призводить до гіпертрофії владних структур, диктатури держави, відчуження і політичного безсилля народу.

Правова держава є правовою формою здійснення державного суверенітету народу. Завдяки народному представництву і правам особи та громадянина, що гарантують політичну самодіяльність як особи, так і суспільних груп, належне виконання державних функцій залежить від самодіяльності народу. Народ відповідальний за функціонування правового порядку і державних установ. Відносини правової держави з іншими елементами політичної системи будуються на основі консенсусу, партнерства, взаємодії, політичного плюралізму.

Формування в Україні громадянського суспільства відбувається досить повільним шляхом. Причиною такого повільного його розвитку є те, що частина суспільства просто не усвідомлює необхідності демократичних реформ, а інша, значна частина, тяжіє до повернення тоталітарного управління радянського зразка. Країни Західної Європи, на відміну від нашої держави, вже пройшли цей процес, навіть значно раніше.

Гарантії успішного розвитку України мають бути забезпечені створенням і приведенням у дію системного механізму її саморозвитку. Це означає, що потрібно створювати спільні інститути, спроможні забезпечити регулювання в умовах ринкової економіки, розвиток нових виробничих і соціальних аспектів інфраструктури, а також боротися з бідністю і нерівністю в розподілі. Це означає проведення політики на розширення демократії, розбудову громадянського суспільства, активне управління складностями зростання, розвитку і, особливо, перемоги у війні щодо подолання агресії Росії.

Мирончук О.А., студентка III курсу, група ТЗ-2, ФЕМ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Музеї кіно в Україні

Своєрідним музейним феноменом можна вважати музеї кіномистецтва. Україні пощастило: ми можемо пишатися декількома чудовими музеями кіно, які привертають увагу значної кількості туристів.

Спершу хочеться розповісти про Музей кіно Одеського відділення Національної спілки кінематографістів України. Він розташований на території Одеської кіностудії у старовинному особняку, що належав до революції Демидовій-Сан-Донато.

У музеї знаходиться понад десять тисяч одиниць зберігання. Перед нами матеріали, які красномовно свідчать про кінематографічну діяльність в Одесі, починаючи із часу винаходу кінематографа й до наших днів.

Тільки в одній кімнаті площею у 28 м² розгорнуто загальнодоступну експозицію, яка хронологічно охоплює період від винайдення одеситом Йосипом Тимченком першого (за два роки до французьких братів Люм'єр) апарату для зйомки і демонстрації рухомого зображення, перших в Одесі кіноательє «Мірограф», «Мізрах», Борисова, Харитонова та інших й до роботи Одеської кіностудії художніх фільмів аж до 1941 року, коли почалася для Радянського Союзу Друга світова війна.

Решту приміщень заповнюють стелажі (аж до самої стелі), що зберігають раритети, артефакти, історичні матеріали про кінематограф в Одесі, які, через брак експозиційних площ, поки не можуть бути широко оприлюднені.

Музей пропонує індивідуальні талони на консультацію для студентів, які працюють над питаннями історії кінематографа і розвитку культури в Одесі. За останні роки ними було створено каталог фільмів одеського виробництва з 1917 по 2004 роки з ілюстраціями та описами.

Крім цього, в наш час у розробці знаходиться довідник про всіх продюсерів кіностудії та їх роботи. У музеї представлено монографії відомих діячів кіномистецтва Кіри Муратової, Володимира Висоцького, Василя Решетникова, Людмили Попової.

Музей популярний серед істориків і людей, що вивчають і цікавляться історією кіно. У гостьовій книзі знаходимо відгуки од відвідувачів з Великої Британії, Бельгії, Німеччини, Ізраїлю, Італії, Польщі, США, Японії, Угорщини, Канади, Франції.

Свого часу Музей співпрацював з московським і київським телеканалами «Культура», а також із провідними організаціями мовлення компаніями Одеси. Багато їхніх програм і передач створено завдяки матеріалам Одеського музею кіно. Про роботу музею регулярно пишуть у місцевих газетах. Серед цікавих експонатів музею можна виділити унікальний апарат, на якій колись знімав Олександр Довженко; 96 альбомів акторських проб; 147 альбомів постановочних проектів до фільму; аудіозаписи найцікавіших кіноподій; плакати до фільмів Одеської кіностудії; призи та нагороди, які отримали зняті на Одеській кіностудії картини.

Директором музею був заслужений діяч мистецтв Вадим Васильович Костроменко (1934–2017).

Ще одним цікавим музеєм кіно в Україні є Хата-музей кінофільму «Тіні забутих предків». Перенесемося до селища міського типу Верховини Верховинського району Івано-Франківської області. Точніше, нашими координатами є присілок Жаб'євський Потік на околиці Верховини. Тут знаходимо унікальні експонати, які зберігають залаштункові секрети акторів і знімальної групи культового мистецького шедевр. Картину, створену геніальним С.Параджановим 1964 року, пошанували численними нагородами як за кордоном, так і в країнах колишнього Радянського Союзу.

Музей розміщено в типовій сільській хаті, зведеної у гуцульському стилі. Цікаво, що саме в цьому будинку впродовж семи місяців мешкав Сергій Параджанов під час зйомок картини. Датою відкриття музею в хаті Петра та Євдокії Сорюків є 2000 рік. У музеї представлено такі експозиції, як: «Життя видатних людей» (серед експонатів – предмети, зокрема світлини та газетні статті, що знайомлять з життєвим і творчим шляхом акторів, кінорежисера та інших людей, причетних до створення фільму); «Побут та етнографія» (посуд, знаряддя праці, одяг місцевих мешканців); «Історико-культурна спадщина» (матеріали, що інформують про історичні місця регіону). Кожен відвідувач може переглянути культову стрічку, а також помилуватися світлинами зі зйомок фільму, якими прикрашені стіни хати. За окрему плату дозволено приміряти гуцульський одяг та сфотографуватися.

Нагадаємо, що в основі сюжету фільму – трагічна любов хлопця і дівчини з двох гуцульських родів, які ворогували. Коли дівчина загинула, хлопець намагався забути горе, одружившись з іншою, але йому так і не вдалося знайти щастя. Фільм відзначено нагородами на фестивалях у Салоніках, Мар-дель-Платі, Римі та Києві в 1965–1966 роках.

**Миронюк М.А., студентка I курсу, група МЕ-3, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет**

Доля жінки-покритки

«У традиційному українському суспільстві існував сценарій, прописаний для кожного – народився, одружився, лишив дітей після себе і помер... Якщо хтось вибивався із цієї програми, ставав маргіналом, і ставлення до нього було відповідним» (Ірина Ігнатенко).

За даними статистичної служби Європейського Союзу, третина дітей в ЄС народжена поза шлюбом. А в таких країнах, як Естонія, Швеція, Словенія та Франція, позашлюбною є кожна друга дитина. В Україні ж, то, за офіційними даними, – кожна п'ята. Так, за даними Державної служби статистики України, частка дітей, народжених жінками, які не перебували в зареєстрованому шлюбі з 1990 по 2016 рік, зростає майже удвічі. В 1990 р. вона становила 11,2 %, в 2000 р. – 17,3 %, в 2010 р. – 21,9 %, а в 2016 р. – 20,1 %. Ці дані дають привід стверджувати, що українське суспільство стає більш розкутим та вільним від стереотипів, але, з іншої сторони, це свідчить про кризу сім'ї як суспільного інституту.

Проте так було не завжди: в традиційному українському суспільстві народити дитину без чоловіка було не лише величезною ганьбою, що лягала клеймом на всю родину жінки, а й злочином. Дівчину, яка не вберегла своєї честі й народила позашлюбну дитину (байстрюка), називали покриткою, від слова «покривати». Покритці як заміжній жінці покривали голову хусткою. Даний обряд покривання мав застережливий та виховний ефект, він був спрямований не тільки на покритку, а й на молодь, для того, щоб попередити наступні здійснення такого виду злочину.

Колись у селі таку дівчину звали ще стригною, бо, караючи за гріх, її публічно обстригали. У творі Панаса Мирного «Нечесна» є такі рядки: «Вона непутня виходила заміж. Пан і люди присудили обстригти її, обмазати дьогтем і обтикати пір'ям, – і так водили голу по селу». Якщо порівняти Середню Наддніпрянщину, наприклад, з Поліссям, можна відзначити тут вкрай нетерпиме, жорстоке ставлення до покриток. За нормами звичаєвого права XVIII – поч. XIX ст. у цьому регіоні, покритка підлягала жорстокому осуду, вилучалася з громади, а подекуди таку жінку навіть жорстоко карали – її могли прив'язати до стовпа, закидати камінням. Коли ж позашлюбну дитину охрещували, покритка повинна була стояти протягом всієї служби на колінах на певній відстані від церкви. Крім того, народний закон змушував відрікатися від покритки її батьків. Це підтверджується зіставленням Литовського Статуту із звичаєвим правом є артикул № 7, пункт 1 восьмого розділу, де йдеться про умови, за яких батько може відректися від синів чи дочок. «Узаконюємо, що батько і мати можуть відректися від сина і доньки з таких причин: якщо син або донька, забувши страх Божий, осмілилися підняти на своїх батьків руку і вдарити або штовхнути їх у гніві». За це Литовський Статут передбачав суворі покарання аж до смертної кари (арт. 7, п. 1). Батьки можуть відректися від дітей, якщо ті без дозволу захопили їхнє майно; якщо свідчили в суді проти батьків без відповідних на те підстав; якщо не хочуть ручитися за своїх батьків у суді; якщо діти покинули немічних батьків; якщо діти не захотіли викупити з полону батьків; батько може відректися від доньки, якщо вона веде розпусне життя.

Виходячи з наявних фактів, можна стверджувати, що жінка-покритка переживала не лише моральне, але й фізичне приниження. Це ярмо лягало не тільки на неї, а й на її дитину. Такі діти зазнавали різноманітних утисків, їм з дитинства доводилося чути образливі назви і прізвиська. У зрілому віці їм нагадували ясно про їхнє походження.

Проте траплялися випадки, коли жінка зазнавала насильства. І зрозуміло, що ці випадки не залишалися поза увагою громадської думки. Проте, аби відбулось покарання безпосередньо молодого чоловіка, жінка мала надати суду не менше від трьох свідків та очевидні сліди насилля або на собі, або на чоловіку. Після цього вже й вирішувалася доля жінки. Та, незважаючи на всю важкість долі жінки-покритки, можна було вийти з цього стану і зменшити свою ганьбу. Такій жінці потрібно було вийти заміж, її дитина узаконювалася і таким чином покритка ніби знімала з себе осуд оточуючих.

Підсумовуючи вище сказане, варто підреслити, що в суспільства викарбувався певний стереотип щодо жінки-покритки. Покритка – це жінка, яка вчинила злочин та має бути покарана, вона є об'єктом засудження тільки через те, що пішла проти усталених норм суспільства. Складність її долі полягає в тому, що вона залишається одна з дитиною. Вона відчуває себе покинутою і нікому не потрібною, вона розуміє, що її залишили, а з дитиною її вже можуть не полюбити. Суспільство теж не може прийняти її, адже в ньому існують чіткі правила, а в умовах загального важкого життя чужій дитині ніхто допомагати не буде. Але й жінка не може відмовитися від дитини, адже в неї є материнський інстинкт і сильна любов до того, кого вона народила. Отже, довгий список трагедій, що сипалися на долю української жінки, поповнився ще однією – трагедією покинутої жінки-покритки.

Мисик С.В., студент I курсу, група ГГ-25, ГЕФ
Науковий керівник – Саннікова С.Б., ст. викл.
Житомирський державний технологічний університет

Діалекти української мови

Діалектизм – це слово або стійке словосполучення, яке не входить до лексичної системи літературної мови, а є елементом лексики певного говору (діалекту). Діалектизми – це слова, поширення яких обмежується територією певного наріччя (діалекту). Кожне мовне явище має свою територію поширення (ареал). У сучасній літературній мові діалектна лексика зустрічається дуже рідко і зовсім не використовується в діловому мовленні, науковому та публіцистичному стилях. Літературна мова обслуговує найвищі форми суспільно-політичних, культурних відносин, тому й багатша за своїм лексичним складом, граматичною будовою. Вона має унормований словник, граматичні форми й систему вимови, що є обов'язковими для всіх, хто нею користується.

Діалектизми не використовуються в науковому та офіційно-діловому стилях, крім тих випадків, коли вони є предметом опису та вивчення (у таких науках, як діалектологія та етнографія). Діалектна лексика представлена словами, що обмежені у функціонуванні конкретною територією. Діалектизми зрозумілі тільки певному колу людей, які проживають у регіонах поширення такого діалекту, і незрозумілі мешканцям інших місцевостей. Так, у північних діалектах наявні слова гурок (огірок), жаркий (коричневий), ясниця (веселка), у південно-західному діалекті – файний (красивий), гаптувати (вишивати), вуйко (дядько по матері або старший за віком чоловік), стрій (дядько по батькові), чічка (квітка), лапати (хапати, ловити).

Слова діалектної лексики часто позначають явища природи, сільськогосподарські процеси, реманент, свійських тварин, умови сільського побуту. Такі слова широко використовуються в художніх творах для типізації їх героїв, як засіб стилізації мовлення. Слід зазначити, що надмірне використання в художніх творах діалектної лексики призводить до незрозумілостей тексту.

Поза лексичними, граматичними та орфоепічними нормами літературної мови, крім діалектизмів, знаходяться просторічні слова. Різниця між діалектними та просторічними словами полягає у тому, що діалектизми – це слова певної місцевості, а просторічні слова поширені по всій території функціонування української мови. Вони використовуються для зниженої характеристики предмета, ознаки або процесу, наділені експресією згрубілості, фамільярності, неповаги до того, що зазначається.

Діалектизмами підкреслюють територіальне походження персонажів, їх характери, індивідуальні особливості, освіту, розвиток, гумор, дотепність, душевний настрій у момент зображення тощо. Діалектизми не входять до складу літературної мови. Письменники звертаються до діалектизмів з метою передати особливості говірки своїх героїв, достовірніше відтворити етнографічні деталі, місцевий колорит описуваних подій. Укрупнення діалектизмів у художній текст має бути помірним і стилістично виправданим. Порушенням стилістичних норм мови є використання діалектизмів у науковому та офіційно-діловому стилях.

Діалектизми широко використовуються майстрами художньої літератури і в авторській мові: в етнографічно-побутових описах, у створенні характеру зображуваної місцевості, з метою стилізації мови і таке інше. Діалектні слова здебільшого називають поняття, для позначення яких у загальнонародній мові існують інші назви (бинда – «стрічка», нездалий – «невмілий, нездатний», файний – «гарний, красивий») або місцеві реалії, відомі лише в межах певного говору (колиба – «житло чабанів і лісорубів»), табівка – «гуцульська шкіряна торбина з орнаментом, яку носять на ремені через плече») тощо. Етнографічні діалектизми є назвами місцевих реалій, невідомих або невикористовуваних за межами певного говору.

Кожна природна мова характеризується наявністю територіальних відгалужень – наріч, діалектів, говірок. Їх виникнення сягає глибокої давнини, ще родоплемінного періоду, а територіальне закріплення сягає часів феодалізму. Певні висновки можна зробити з розгляду етнолінгвістичної карти України. В Києво-Могилянській академії було запроваджено поняття «мови, якій надається перевага» (мова, яку вільно обирали студенти для відповідей на запитання, поставлені відразу двома мовами – українською та російською). За даними опитування українській мові віддавали перевагу 43 % студентів.

Діалектизми поділяються на:

- північні діалекти;
- південно-західні діалекти;
- південно-східний діалект.

1. Північний діалект. Розповсюджений у північній частині території України, півдні Білорусі та Польщі, а також в західних районах Брянської області (Росія). Сюди традиційно відносять три основні діалекти на території України (східнополіський, середньополіський і західнополіський говір). Говори

північного наріччя відрізняються між собою певними пережитковими елементами. Серед них зустрічаються особливості: вживання закінчення -є замість -а після довгого приголосного: житте, весілле, зілле; вживання закінчення -и замість -і в прикметниках у називному відмінку множини: добри, здорови, гарни. У північно-східному діалекті існує чимало термінів, схожих з польською і білоруською мовами. Вищезазначені мови формувалися в сусідстві з північно-східними говорами. Фактично кожен говір виділяється серед інших своїми специфічними особливостями, наприклад, слово болото в північних говорах означає трясовина, драгва, здвіж, драга́, балота́.

2. Південно-західні діалекти. Розповсюджений у південно-західній частині території України: волинсько-подільський діалект, який об'єднує волинські та подільські говірки, які поширені на території Волині та Поділля; галицько-буковинський діалект, який поширений на територіях історичних областей Галичини і Буковини (сюди відноситься в тому числі гуцульський діалект); карпатський, який об'єднує бойківські (північнокарпатські), закарпатські і лемківські говірки (західнокарпатські). Серед фонетичних особливостей південно-західного наріччя: в галицько-буковинських говорах а після м'яких приголосних і шиплячих переходить в голосні переднього ряду е, і, и: час – чіс, ша́пка – ші́пка); перехід ненаголошеного о в у: гоу́лбка, кужу́х; змішування е та і в словах (живе́, висло́), а в буковинському говорі простежується заміна артикуляції и в напрямку до е (бики -беіке́, же́то – жито); простежується також перехід м'яких приголосних звуків д', т' в г', к': д'ід – г'ід, т'істо – к'істо. Серед морфологічних особливостей південно-західного наріччя: у багатьох говорах збереглися давні закінчення давального і місцевого відмінка множини іменників чоловічого роду -ом, -ім, -ох, -іх (сино́м, бра́тім, на сино́х, на бра́тіх у формах сина́м, бра́там, на сина́х, на бра́тах); також збереглися давні форми давального і орудного відмінка однини особистих і зворотних займенників ми, ти, си з форм мені, тобі, собі, менé, тебе́, себе́; характерне поширення вживання різних форм майбутнього часу (бу́ду чита́ти, бу́ду чита́в, чита́тиму, му чита́ти).

3. Південно-східний діалект. Говори південно-східного наріччя характеризуються багатьма мовними явищами, які зафіксовані в літературній нормі української мови, зокрема, їм властива наявність шестифонемного ударного вокалізму, що включає голосні / а /, / і /, / І /, / у /, / е /, / о /. У той же час для говірок південно-східного наріччя характерні власні риси, які не відображені в літературній мові. До них відносяться такі особливості: збереження м'яких шиплячих: ло [ш'а́] (лоша), ведме [ж'а́] (ведмежа), поспі [ш'а́] т ' (поспішать); присутнє закінчення -ій в багатьох прикметниках твердої групи: прохід [н'ій] (прохідний), мар [н'ій] (марний), б'і [л'ій] (білий) та інші; флексія -ім, -іх в давальному і місцевому відмінках множини іменників, які мають за основу м'який приголосний: ко́ [н'ім] (кона́м), д'і́ [т'ім] (ді́тям), на ко́ [н'іх] (на ко́нях); поширення в формах дієслів II дієвідміни флексії -е: хо́д [е] (ходить), прóс [е] (просить), но́с [е] (носить); в деяких говорах відсутнє чергування / х /, / г /, / з /, / с /, / к /, / ц /: порó[г'і] (порозі), ру [к'і] (руці); вимова / ф / як / х /, / хв /: тухлі́, хва́брика. У південно-східних говорах часто зустрічаються русизми, а також тюркізми, болгарізми, запозичення з романських мов.

Крім того, слід зауважити, що мешканці деяких територій України в розмові використовують так званий суржик, тобто суміш лексики російської та української мов з українською фонетикою і граматиною. Звичайно, цей говір не можна назвати мовою і навіть діалектом, адже подібна суміш є звичайним незнанням правил і норм ані російської, ані української мов, тому варто всіма зусиллями уникати подібну вимову в спілкуванні.

Територіальні діалекти – це діти національної рідної мови, рідні діти. Їх існування не йде на шкоду літературній мові. Навпаки, вони є джерелом збагачення, опорою, резервом і запорукою розвитку літературної мови, коли суржик – негативне явище в нашій мові, з котрим потрібно боротися.

Отже, діалектизм відноситься найчастіше до побутової лексики. У художньому тексті вони є важливим засобом надання твору народного колориту, індивідуалізації мовної характеристики персонажів. Діалекти є невичерпним джерелом збагачення літературної мови. Завдяки творчості майстрів українського слова чимало діалектизмів стало надбанням загальноукраїнського красного письменства. Проте без потреби вживати діалектну лексику не слід, оскільки невмотивовано й невдало використані діалектизми засмічують літературну мову, роблять її незрозумілою, важкою для сприймання.

Таким чином, з огляду на кількаразову зміну писемної мови в Україні за довжелезний час існування українських діалектів доходимо висновку, що спадкоємність писемних норм забезпечували щоразу саме живі народні говірки. Тоді як літературна, або писемна форма мови – найкраща, доглянута. Дрібнішають і в'януть болісні суперечки про неологізми 1930-х, заборони 1970-х, нерозв'язані питання правопису і мало не національний символ – отой хвостик угору в літері г. Як сказав індійський філософ Крішнамурті, коли немає бачення цілого, тоді деталі набувають неймовірних розмірів. Хай і хвора на суржик, недоглянута, як хтось вважає, а може, й мурзата, обчухрана, але діалектна українська стихія триває – і триватиме ще довго. Навіть просто так – без літературних щеплень і дозволів тривати.

Мисик С.В., студент I курсу, група ГГ-25, ГЕФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Легендарні вікінги та їхній побут

Вікінги – це переважно скандинавсько-германські мовні групи, які проживали на Півночі Європи в епоху Середньовіччя. Вони вважаються першими піратами Півночі з VIII століття, коли почали набіги на європейські землі та заснували тут свої поселення.

Землі вікінгів були лісисті та гористі й малопридатні для землеробства. Мешкали ці племена невеликими поселеннями, де головою був ярл, тобто найбагатший землевласник. Свої будинки вікінги споруджували з дерева, дах крили черепицею, соломною. У багатьох норманів вдома були раби – «трали», які, проте, часто були вільними.

Вікінги – сильні духом і тілом люди, які ще з дитинства пристосовувалися до труднощів й виховувалися жорстокими методами. У віці 12-13 років їх вели до ярлів, аби вони присягнули їм на вірність. Скандинави дбали за укріплення свого шлюбу та родинних зв'язків, були вірними батьками своїх родин.

Нормани велику увагу не надавали прикрашанню своєї оселі. Прибирання й хатню та побутову роботу виконували раби, інколи жінки. Нерідко жінки також йшли у походи з чоловіками. Таких воїнів називали валькіріями.

За традицією, лише старший син отримував у спадок землю від батьків, а інші діти мали шукати собі нові родючі землі. Це були воїни-пірати, чию зброю складали важкий меч й сокира, якими вікінги вправно володіли: вони грабували кораблі, мирні поселення, монастирі та навіть окремі міста. Зазвичай вікінги зганяли на берег і забивали худобу, вели людей у рабство, а тих, хто пручався, без жалю вбивали.

Вікінги набивали на тілі татуювання певного вигляду. Наприклад, якщо воїн убивав ведмедя або проживав сам декілька місяців у горах, то отримував прізвиська після битв (зокрема, Залізнокіий).

Нормани носили товстий і теплий одяг. Часто вони змащували його різними смолами, аби захиститися від води та зберегти тепло. Під час походів надягали кольчугу та сталеві шоломи. Досі не доведено те, що вікінги носили шоломи з рогами, адже всі знайдені шоломи мали округлу форму, й лише ритуальні шоломи були у формі птахів та інших тварин. Часто волосся вікінгів не вмещалося під шолом через те, що вони його не стригли, так само як і бороди. Тільки справжні воїни носили довге волосся та бороду, зрадникам та тим, хто втікав з поля бою, обпалювали волосся.

Пересування здійснювалося зазвичай водним шляхом завдяки винаходу човна дракара. У походи йшли за наказом або з дозволу ярла. Вікінги – відомі суднобудівники, що створювали найдосконаліші кораблі того часу. Через те що в скандинавському суспільстві було прийнято ховати воїнів разом із човнами, археологи мають доволі непогане уявлення про характеристики кораблів скандинавів.

Значну роль у житті вікінгів відігравала релігія, скандинави були язичниками. Боги скандинавського пантеону не менш войовничі, ніж самі вікінги, а священний міфічний епос сповнений всілякими битвами та поєдинками. Епічний скандинавський епос «Старша Едда» розповідає нам про першу війну між двома групами богів: асів та ванів. Аси – боги небесні, воїни живуть у божественному світі Асгарді, а вани – земні боги родючості, багатства, земних вод. Що не поділили між собою боги, точно невідомо, але кажуть, що все відбулося, як завжди, через золото та жадібність. Тим не менше, жодна зі сторін не змогла здобути перемогу, і боги уклали між собою мир та обмінялись заручниками. А фактично – це просто вікінги, які час від часу воювали між собою, малювали богів за власним образом і подобою.

Головним скандинавським богом був Одін – бог-творець, це він створив Всесвіт, землю, людей та всіх інших живих істот. Одін – ватажок небесного воїнства, правитель божественного царства Астгарті та Валгалли. Це бог натхнення, шаманського та поетичного екстазу, мудрості. Викрикуючи його ім'я, воїни-берсерки, так звані божевільні та найстрашніші солдати поміж усіх вікінгів, з двома сокирами відчайдушно кидались у битву, в якій не знали ані страху, ані болю, ані втоми, вони були неначе сп'янілими від бою та з радістю віддавали свої життя Одіну на полях чисельних битв. Деякі історики вважають, що перед боєм берсерки приймали психоделічні грибочки – мухоморчики, але то тільки припущення. Одіну присвячено чимало скандинавських міфів та легенд, наприклад, в одному з міфів розповідається, як Одін віддав своє око велетню Міміру в обмін на таємні знання та магічну мудрість. І справді, деколи Одіна зображають однооком.

Бог Тор-Громовержець займає почесне друге місце у скандинавському божественному пантеоні. Тор – син Одіна та богині землі Ерд, втілює собою силу (чи грубу фізичну силу, чи якусь тоншу, скажімо силу волі), адже саме сила була головною чеснотою у вікінгів. Громовержець Тор – рудобородий силач з величезним молотом «Мйольнер», за допомогою його він може посилати грім та блискавки. З цією зброєю в руках Тор постійно воює з чисельними велетнями, які час від часу хочуть захопити обитель

богів Астгарт. Культ Тора був дуже популярний у Скандинавії, а його символи – молотки Тора – частенько знаходять на території Скандинавських країн під час археологічних розкопок. Чимось скандинавський Тор схожий на нашого слов'янського Перуна.

Фрея – прекрасна богиня кохання та родючості, одна з небагатьох жіночих богинь. Вона походить з роду земних богів-ванів, донька бога морів та багатства Ньєрда, а пізніше дружина самого Одіна, виступає як покровителька всіх жінок. У скандинавських міфах прекрасною Фреєю постійно хочуть оволодіти велетні. Якось одному з них, велетню на ймення Трюм, вдалось поцупити легендарний молот Тора. В обмін на молот Трюм став вимагати в богів віддати йому за дружину прекрасну Фрею.

Локі – ще один бог – одягає Тора у весільний одяг молодої та веде до велетня-крадія. Бідолаха Трюм не бачачи підстави, приносить молот, Тор його вихоплює та одразу вбиває велетня. Бог Локі – найзагадковіший та найсуперечливіший з усіх скандинавських богів. Локі – бог-ас, брат Одіна, його помічник у справах творення світу. Коли боги задумали побудувати Асгард, головним будівничим став один велетень, який в якості плати за вчасно зроблену роботу вимагав від богів віддати йому в дружину прекрасну Фрею. Локі, щоб зірвати терміни будівництва, перетворився на прекрасну кобилу та відвернув увагу гігантського коня – чудесного помічника велетня. Через цю диверсію терміни було зірвано, об'єкт здано із затримкою, і бідолаха велетень залишився без богині Фреї.

Але Локі не такий добрий, як здається, постать бога Локі змінюється та трансформується. Спершу він виступає просто як бешкетник, а згодом образ Локі і зовсім демонізується, а його витівки вже схожі більше на кримінал. Так, Локі підстроює загибель одного з богів – світоносного Бальдара, сина Одіна. Певний час боги мирились із перебуванням Локі в Астгарді, але і їхньому божественному терпінню урвався терпець. Чимось пантеон скандинавських богів нагадує й інші язичницькі пантеони: Одін втілює найвищу божественну владу та є царем людей і богів, Локі – головний антигерой та супротивник Одіна, Тор – бог-захисник, який захищає землю, людей та богів від підступів злих сил, чудовиськ хаосу, велетнів і, врешті, богиня Фрея забезпечує процвітання, родючість, багатство і найголовніше – кохання.

Вікінги без жертвоприношень не проводили свят та не робили походів. Для родючості землі вони вбивали велику рогату худобу та окроплювали землю її кров'ю, перед битвами робили бойові розфарбовування кров'ю або різною сумішшю. Часто вікінги воювали між собою за землі, золото та інше. Ярли часто воювали між собою, але й укладали мирні угоди, коли мова йшла про похід на Англію чи Францію. Походи найчастіше відбувалися влітку; напередодні робили жертвоприношення: майже завжди приносили в жертву тварин, але іноді і людей.

Данські вікінги щороку грабували прирічкові міста Франкської держави, здійснювали розбійні походи до Астурії та Португалії (844 р.), на Балеарські острови, у Прованс і Госкану (859-862 рр.), підкорили та Нортумбрію та Північну і Північно-Східну Англію. Окремі вожді – вікінги зі своїми воїнами вирушали в похід на великих безпалубних човнах, ніс яких прикрашало зображення дракона і які вмщували до 100 воїнів.

Норвежці просунулися далеко на північ і захід. У VIII ст. вони спустошували береги Шотландії, Ірландії, заснували свої колонії в Ісландії та Гренландії, а близько 1000 р. навіть досягли берегів Північної Америки, але там їм не вдалося закріпитися і створити постійні поселення, тому шлях в Америку надовго був забутий. Шведські вікінги здійснювали походи на східноєвропейські простори. Закликані слов'янськими і фінськими племенами, вони прийшли під проводом Рюрика на територію Новгороду. Близько 1000 р. відбувалася християнізація, і вікінги стали осілими.

Засновуючи стоянки в гирлах великих рік, нормани піднімалися на човнах угору за течією, грабуючи і спалюючи все на шляху. 848 року вони спалили Бордо. Чотири рази оточували Париж (у 845, 856, 861 і 885 рр.). Згодом від розбійницьких набігів нормани стали переходити до захоплення земель для поселення. У Північно-Східній Англії вони почали осідати в першій половині IX ст., поступово зливаючись із місцевим населенням.

991 року король Франції Карл змушений був поступитися одному з ватажків норманів, Ролону, територією і гирлі ріки Сена на умовах васальної залежності. Так на початку X ст. утворилося герцогство Нормандія. Вихідці з Нормандії на початку XI ст. проникнули через Гібралтарську протоку в Середземне море, протягом кількох десятиріч (1030–1080) захопили велику частину Південної Італії та відвоювали в арабів Сицилію. У цих областях вони заснували кілька графств і герцогств, що об'єдналися 1130 р. в єдине Сицилійське королівство.

Набіги норманів в IX–XI ст. набрали такого широкого розмаху, тому що політично слабкі в той час феодално-роздроблені держави Західної Європи не могли чинити їм рішучий опір. Ці вторгнення погано відбивалися на економіці, оскільки супроводжувалися грабунками і спустошеннями, загибеллю великої кількості людей, перешкождали розвитку сільського господарства і ремесла, заважали встановленню постійних торгових зв'язків. У середині XI ст. походи вікінгів припинилися, що пояснюється насамперед соціальними змінами в Скандинавських країнах. У X–XI ст. у вікінгів формуються передумови розвитку феодалізму, починає зміцнюватися королівська влада.

Мошковська К.А. студентка II курсу, група ТЗ-3, ФЕМ
Науковий керівник – Шулярєнко Л.І., викл.
Житомирський державний технологічний університет

Трудовий договір, його складові та принцип укладання

Трудовий договір – угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом (далі власник), за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник – виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором й угодою сторін. Працівник має право реалізувати свої здібності до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, в установах, організаціях, якщо інше не передбачене законодавством, колективним договором або угодою сторін.

Відповідно до Конституції України будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору залежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, роду і характеру занять, місця проживання не допускається.

Трудовий договір може бути:

- 1) безстроковим, що укладається на невизначений термін;
- 2) на визначений термін, встановлений за погодженням сторін;
- 3) таким, що укладається на час виконання певної роботи;
- 4) контракт.

Строк дії трудового договору визначається залежно від його виду. Так, безстроковий трудовий договір вважається укладеним на невизначений строк. Під час укладення строкового трудового договору і контракту строк дії визначається сторонами в самому договорі (контракті). Укладений на час виконання певної роботи трудовий договір діє до моменту завершення цієї роботи. Якщо після закінчення строку, зазначеного в трудовому договорі, жодна зі сторін не вимагає його припинення і трудові відносини фактично тривають, дія договору вважається продовженою на невизначений строк.

Строковий трудовий договір укладається у випадках, коли трудові відносини не можуть бути встановлені на невизначений термін з урахуванням характеру наступної роботи, або умов її виконання, або інтересів працівника та в інших випадках, передбачених законодавчими актами. Трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі, і також за вимогою працівника.

Принцип укладання трудового договору. При укладенні трудового договору громадянин зобов'язаний подати: паспорт або інший документ, що посвідчує особу, трудову книжку, також документ про освіту (спеціальність, кваліфікацію), про стан здоров'я та інші документи. Подання трудової книжки є обов'язковим і навіть тоді, коли наймачем є фізична особа. Особи, які вперше шукають роботу і не мають трудової книжки, повинні пред'явити паспорт, диплом або інший документ про освіту чи професійну підготовку. Варто відзначити, що при укладенні трудового договору забороняється вимагати від осіб, які поступають на роботу, відомості про національну приналежність, походження, реєстрацію місця проживання чи перебування та документи, подання яких не передбачено законодавством.

Особливою формою трудового договору є контракт, спрямовування якого – створювати умови для виявлення ініціативи та самостійності працівника. Контракт – це правовий документ, що засвідчує певну домовленість між підприємством, організацією чи установою й працівником про умови спільної виробничої й творчої діяльності, обумовлену певним терміном.

Контракт може укладатися як з ініціативи керівника підприємства, так і особи, яка наймається на роботу, є підставою для видання наказу про прийняття працівника на роботу з дня, встановленого у контракті. Відрізняється від трудового договору тим, що укладається на певний термін, проте чітко встановлюється від скількох до скількох років, а також у контракті зазначаються додаткові гарантії та компенсації моральної та матеріальної шкоди.

Ознайомившись з умовами трудового договору, ми розуміємо свої обов'язки та права на даній посаді, також трудова угода підтверджує офіційне працевлаштування. Це важливо ще й тому, що в разі виникнення розбіжностей між роботодавцем і працівником, саме трудовий договір буде використаний в якості урегулювання. Тому при прийомі на роботу так важливо ознайомитись з усіма пунктами документа, що підписується, і переконатися, що організації, яка бере Вас на роботу, в точності перенесла обіцяні умови на папір.

Дещо про феномен міфу

Феномен міфу надзвичайно широко поданий у народній історії людей, описаний у духовній культурі, досліджений у науці та мистецтві. Зокрема, в Гомера, Гесіода, Платона, Арістотеля, Августина Блаженного, Т. Мора, Т. Кампанелли, Дж. Віко, Є. Мелетинського, М. Куна, В. Шварца, М. Мюллера, О. Афанасьєва, В. Вундта, О. Шпенглера, А. Гуревича, П. Флоренського, К. Г. Юнга, О. Ф. Лосєва та у багатьох інших. Міф і сьогодні є надзвичайно актуальним. Вирізня деякі особливості цього феномена.

Перша і фундаментальна особливість, а тому і значущість міфу полягає в тому, що міф є іманентною онтологічною сутністю людини. Це значить, що міфологічна частина людського духу присутня завжди, скільки існує людина як родова істота. Цей закон поширюється на всі щаблі соціальної організації людини як істоти. А значить, міф присутній як органічна складова духу не тільки кожної людини, але й на рівні людських спільностей.

Одним з перших серед дослідників міфу це зрозумів німецький інтелектуал Вільгельм Вундт, який висунув ідею спільного духовного життя цілого народу. Вже в першій своїй праці «Лекції про душу людини і тварини» (1863 р.) В. Вундт висловив ідею створення так званої «другої гілки» психології, присвяченої психологічному аспекту творення культури, а фактично психології народів. З цією метою він увів у науковий вжиток поняття «народна душа», вважаючи, що явище «народної душі» має таке саме реальне життя, як і явище індивідуальної душі, адже духовні процеси, які виникають за спільного життя людей, є не менш фактичними складовими частинами дійсності, ніж аналогічні процеси окремого індивіда. Специфічною ознакою душі народу В. Вундт вважав послідовність і спадковість духовної історії народу при постійній загибелі індивідуальних носіїв. Німецький мислитель виділив три сфери, в яких найбільш концентрованим чином реалізується душа народу: мова, міфи, звичаї. При цьому мову В. Вундт розглядав як інтегративну складову функції мислення, яка зумовлена попереднім духовним розвитком народу; як ланцюг процесів, де закони мови є адекватними законам розвитку душі народу; як загальну форму уявлень, які живуть у душі народу, та законів їх зв'язку. Міфи криють у собі первісний зміст цих уявлень в їх зумовленості почуваннями і потягами. Нарешті, звичаї – це загальні направлення волі, що виникли з цих уявлень та потягів. Таким чином, у мові, міфах і звичаях, вважав В. Вундт, повторюються якби на вищому, загальному рівні ті самі елементи, з яких складаються дані, наявні стани індивідуальної свідомості. Однак духовна взаємодія індивідів, із загальних уявлень і потягів яких складається дух народу, не є арифметичною сумою індивідуальних духів, а створює нові умови, які примушують народний дух проявитися у двох різних напрямках, що відносяться один до одного приблизно як форма і матерія – у мові та міфах. Мова перетворює духовний зміст життя (міфи) у ту зовнішню форму, яка вперше дає їй можливість стати загальним надбанням, а у звичаях цей загальний зміст переходить у форму подібних мотивів волі. Тому мова, міфи і звичаї, як вважав В. Вундт, настільки спільні духовні явища, що є немислимі одне від одного, а їх дослідження повинно бути ключовим завданням психології народів.

Таким чином, можемо стверджувати, що міфи – це не якась вигадана на порожньому місці історія, події тощо. Міфи – це перетворена у мові та звичаях душа народу, її особливості, своєрідності, її спільна індивідуальність. Тому міфи і присутні у кожного народу впродовж всієї його історії. Таке розуміння міфу означає, як мінімум, два висновки: про природу міфу та його сучасність у будь-які епохи. Очевидно, що міф як явище має суто людську природу, незважаючи на те, що лівова частка його змісту знаходиться по той бік людської свідомості, поза раціональністю. Суто людське походження міфу дає право стверджувати його вічне існування в середовищі людей. Міф існує стільки, скільки існує рефлексуюча здатність людини як істоти, і міф стільки ж буде існувати, скільки зберігатиметься вказана людська здатність. З цієї точки зору доволі сумнівним є заяви про те, що сучасна людина не схильна до міфотворчості, оскільки вона достатньо раціональна, озброєна науковим світоглядом, користується високою технологічною інфраструктурою тощо. Думається, що це глибока методологічна помилка, а точніше – міф, який ця сучасна людина не помічає за собою. Насправді міф існує і сьогодні, оскільки зберігаються об'єктивні умови, які його породжують.

Тут варто зазначити, що міф ніколи не буває одним і тим самим. Все залежить від «душі народу», а значить, від історії народу, його природного середовища, умов існування, світоглядно-духовного фундаменту тощо. На рівні ж окремої людини до вказаних факторів додаються особливості психіки, освіти, виховання, структури людських сил тощо. Оскільки ж перераховані вище фактори ніколи не бувають однаковими (навіть природні ресурси, клімат і т. д.), то і міфи людей ніколи не бувають раз і назавжди даними. Особливо важливо розуміти органічну залежність міфу від перехідних часів розвитку соціуму. Останні, як відомо, у своїй сутності є часами трансформаційними, такими, що ламають усталені

стандарту як матеріального, так і духовного буття народу в цілому та окремих індивідів зокрема. Такі часи – благодатний ґрунт для «відмирання» застарілих міфів та «проростання» в масовій свідомості нових міфів.

Якщо ж звернути увагу на історію, то ми побачимо, що з часів Відродження європейська історія відкрила широкі можливості для прискореного розвитку людини і суспільства. Однак ушвиднення історії стало явним і чітко фіксованим лише в минулому столітті, яке в наш час переросло в так звану стабільну нестабільність світу. Остання, помножена на постійну руйнацію старих міфів, створює об'єктивну основу постійного виникнення все нових і нових міфів. Відбувається, з одного боку, наростання у вигляді снігової лавини все нових і нових міфів, з іншого – серйозне «вимивання» долі формоутворювальних для кожного народу міфів, тих, на яких, як «на трьох китах», тримається соціум. І це зумовлює ту світоглядно-духовну плутанину, в якій нерідко губиться сучасна людина. На тлі роздрібненості буття, незахищеного подвійного, потрійного і т. д. світогляду відкриваються «шлюзи» для виникнення найнесподіваніших міфів, цілої системи міфотворчості. Як це не парадоксально, але можна стверджувати, що в людській історії настала епоха суцільних міфів, об'єктивна база посилюється. А тому людина в умовах такої епохи стає людиною міфу, постійного втягування в процес міфотворчості. Думається, що це – фундаментальна особливість як сучасного світу, так і сучасної людини. Тому будь-які наукові дослідження, які стосуються проблематики життєдіяльності сучасної людини і світу, будуть збідненими без урахування вищевказаного висновку як базового методологічного виміру.

Варто звернути увагу і на те, що сутність міфу, безсумнівно, знаходиться у сфері несвідомого, тобто позарационального. Можна сказати, що міф і в найдавніші часи, і в наш час виникає, насамперед, завдяки нездатності людини раціонально, з логічними доводами, з аргументами пояснити і витлумачити те чи інше явище світу. Однак в силу того, що людський дух за своєю природою не допускає порожнечі, то відсутність знання чи раціонального тлумачення людина замінює додумуванням. А останнє і лежить в основі міфу. Зважаючи ж на те, що і сучасна людина далеко не все може пояснити науково, підстави для міфотворчості будуть завжди. Окрім того, у людському сприйнятті світу в цілому та його окремих різноманітностей завжди зберігається відмінність між тим, яким є явище, і тим, яким воно має бути з позиції суб'єкта. Завдяки тому, що людський дух здатний «забігати наперед» і «творити» світ, ми завжди бачимо реальне і належне. Ця різниця потенціалів і створює об'єктивну основу виникнення міфу. Власне кажучи, міф і є дуже часто тим належним і в силу цього повною мірою нездійсненим, але втім дає нам сили, щоб його досягнути. Міф за своєю суттю – це компенсація в духові людини того, чого вона не має в реальному житті, це різниця між тим, ким вона є, і тим, ким вона мріє бути. Зважаючи на те, що такий стан людського духу є вічним, то вічним і є міф.

УДК 159.923.32

Омельчук Н.В., студентка III курсу, 34 групи, соціально-психологічний факультет
Науковий керівник – Майстренко Т.М., ст. викладач
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Дослідження життєвих цінностей старшокласників

Проблема вивчення ціннісної сфери особистості належить саме до тих питань психології, які вимагають систематичного дослідження. Потрібно зауважити також те, що цінності з часом змінюються, оскільки змін зазнає як саме суспільство, так і відносини між людьми. Простежуючи динаміку змін життєвих цінностей населення, можна зробити висновки про подальший культурний і духовний розвиток суспільства.

Незважаючи на численні дослідження, проблема формування життєвих цінностей у старшокласників залишається актуальною. Б. Г. Ананьєв вказував на те, що юнацький вік є сенситивним періодом засвоєння духовних цінностей. Адже саме в юності людина починає усвідомлювати власний внутрішній світ, а також починає розуміти необхідність у спілкуванні з іншими людьми. Саме у цьому віці молода людина свідомо та серйозно підходить до розуміння себе та своїх можливостей. Старшокласник пізнає життя і своє місце в ньому, що є поштовхом до розуміння власних стосунків з іншими людьми.

Поняття «цінності» не має однозначного трактування. Воно доволі поширене як у психології, так і у дотичних науках. Існує декілька підходів до визначення терміну «цінність». До першого підходу належать ті визначення, які роблять наголос на тому, що речі здатні задовольнити потреби людини. Другий підхід є дуже близький до першого, але між ними існує певна відмінність. Основною відмінністю є те, що увага акцентується на важливості предметів та явищ для життєдіяльності соціальних об'єктів та їх інтересів. У третьому підході звертається увага на те, що цінність є результатом практичної взаємодії з оточуючим середовищем. У цьому підході підкреслюється не стільки значущість об'єктів для суб'єкта, скільки ставлення до нього, яке можна виразити за допомогою певної оцінки. Існує також і четвертий підхід, де цінності розглядаються як певні утворення у свідомості людини, які є ідеалами і загальними уявленнями про блага.

У ранньому юнацькому віці відбувається формування системи життєвих цінностей та ціннісних орієнтацій. Адже юнаки намагаються брати участь у різних видах діяльності, що значною мірою сприяє розширенню системи цінностей. Юнаки у процесі самовизначення та численних спроб розібратися у навколишньому житті намагаються знайти сенс життя. У результаті цього у них відбувається формування переконань та поглядів. А головне, формується світогляд – система переконань, яка показує ставлення юнака до зовнішнього світу і його головних ціннісних орієнтацій.

Представлене дослідження спрямоване на вивчення гендерних особливостей життєвих цінностей юнаків. У дослідженні взяли участь 40 учнів 10-Б класу (20 дівчат та 20 хлопців). Дослідження проводилося з використанням методики І. Г. Сеніна «Опитувальник термінальних цінностей». Даний опитувальник базується на двох припущеннях:

- життєві сфери, які представлені в житті людини в тій чи іншій мірі, для різних людей мають різну ступінь значимості;
- в кожній із цих життєвих сфер реалізуються різні для кожної людини, бажання та прагнення, які є одним із компонентів спрямованості особистості.

Для обрахунку отриманих результатів використовувався спеціальний ключ. За допомогою цього ключа вдалося обрахувати оцінку кожної термінальної цінності у всіх сферах життя людини.

Для того, щоб збільшити наочність, отримані результати було згруповано за статевою ознакою. Це дало змогу з більшою наочністю спостерігати за відмінностями відповідей старшокласників.

Отже, для дівчат цінними є:

- високе матеріальне становище у сфері навчання та життя і у сфері сімейного життя;
- досягнення у сфері навчання та освіти і у сфері захоплення;
- духовне задоволення у сфері професійного життя.

Для хлопців цінними є:

- власний престиж у сфері професійного та сімейного життя;

• високе матеріальне становище у сферах професійного та сімейного життя та у сфері навчання та освіти;

- досягнення у сферах захоплення та сімейного життя

Після інтерпретації отриманих результатів можна порівняти результати. З отриманої інтерпретації можна виділити такі відмінності між життєвими цінностями дівчат і хлопців:

- для хлопців важливішим є власний престиж і високе матеріальне становище у сфері професійного життя;

- для дівчат важливими є духовне задоволення у сфері професійного життя;
- для хлопців важливими є високе матеріальне становище та активні соціальні контакти у сфері навчання та освіти;
- для дівчат у сфері навчання та освіти важливими є високе матеріальне становище та досягнення;
- у сфері сімейного життя хлопці цінують власний престиж, високе матеріальне становище та досягнення;
- для дівчат у цій сфері важливим є високе матеріальне становище;
- у сфері захоплення хлопці цінують власний престиж, досягнення та розвиток себе;
- для дівчат важливим у цій сфері є розвиток себе та досягнення.

Висновки. По-перше, життєві цінності є предметом дослідження багатьох науковців. Перш за все, дослідженнями займалися філософи, психологи та соціологи. Існує багато методик, завдяки яким можна дослідити систему життєвих цінностей.

По-друге, для того, щоб дослідити життєві цінності старшокласників, була використана методика «Опитувальник термінальних цінностей» І. Г. Сеніна. Варто сказати, що для старшокласників цінними є високе матеріальне становище у навчанні та освіті та у сімейному житті. Також важливе значення вони надають розвитку себе та досягненні у сфері захоплення.

По-третє, зробивши порівняльний гендерний аналіз життєвих цінностей, можна сказати, що наша гіпотеза підтвердилася – відмінності дійсно існують. На основі інтерпретації можна виокремити такі відмінності:

- хлопці більше цінують власний престиж та високе матеріальне забезпечення у таких сферах: професійне життя, навчання та освіта, сімейне життя та захоплення;
- для дівчат цінними є духовне задоволення та досягнення у сфері професійного життя та навчання та освіти.

**Остапчук О.О., студентка II курсу, група ОО-1, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет**

Морально-етичні аспекти політичного маніпулювання

Політика – це мистецтво управління державою, – так вважали давні греки. Тому мистецтвом управління політичною поведінкою можна скористатися для досягнення різних політичних цілей. Політика впливає на духовне і матеріальне життя суспільства. У взаємодії моралі та політики провідна роль у сучасному суспільстві належить політиці. Мораль формується під сильним впливом політики, яка чинить істотний вплив на характер моральних поглядів кожного класу.

Однією з найголовніших етичних проблем є проблема вибору засобів досягнення поставлених цілей, проблема співвіднесення обраних форм політичної боротьби з наявними в суспільстві нормами моралі. Оскільки політики прагнуть прийти до влади, утримати владу, здобути перемогу над іншими претендентами, то неминуче в цій гострій конкурентній боротьбі вони змушені діяти поза межами встановлених морально-етичних норм. Тому у сьогоденні практично не існує жодного політика, жодного політичного руху, які б повністю виключили зі своєї передвиборної кампанії маніпулятивні технології. Політична сфера передбачає те, що всі феномени суспільного життя, в тому числі й самі люди, розглядаються лише як засоби. Тобто можна сказати, що в політиці всі ідеали і цінності розглядаються виключно утилітарним чином, тобто як засоби для завоювання і утримання влади. Ще Наполеон Бонапарт казав, що в політиці немає злочинів, є тільки помилки. Навіть Карл Маркс не уникнув сумнівних висловлювань з цього приводу: «У політиці заради відомої мети можна укласти союз навіть з самим чортом, – потрібно тільки бути впевненим, що ти проведеш чорта, а не він тебе».

Політичні принципи знижують статус людей. Для політика люди всього лише маріонетки, складові того політичного механізму, яким він керує або прагне керувати. Коли люди розглядаються в політиці лише як засоби виробництва (виробництва влади), виникає той специфічний тип жорстокості, який породжений модерном. У контексті політичних принципів жорстокість політика стосовно певних людей виникає не з почуття обурення, ненависті й помсти, а з того, що до них ставляться, як до речі. Однак найбільш гострою є проблема ступеня допустимості вторгнення у свідомість і підсвідомість людини і впливу на неї. При формуванні іміджу політика доводиться вдаватися до прихованого психологічного впливу, до маніпуляції. Деякі автори висловлюють побоювання, що політичні технології, в основі яких лежать методи маніпулювання свідомістю, розробки з області психології сприйняття, націлені на придушення свободи волевиявлення особи.

Приступаючи до виявлення самого факту використання в тій чи іншій сфері духовного життя маніпулятивних практик, необхідно враховувати двояке ставлення до них у сучасному суспільстві: одна частина соціуму вважає можливим і необхідним використання маніпуляцій як інструменту управління, інша ставиться до маніпуляцій різко негативно. Ті, хто вважають можливим усвідомлено використовувати маніпуляції в міжособистісних і масових комунікаціях, найчастіше пояснюють свою позицію тим, що приховане управління людиною заради її ж блага не тільки допустиме, але і бажане. Маніпулятори спочатку налаштовані на досягнення своїх цілей, готові використовувати будь-які засоби та принципово не допускають своєї поразки. Інша частина соціуму і, перш за все, православна церква, вважають, що людина спочатку створювалася Творцем як істота розумна, і тому вона має власну волю. Розум і воля дані людині Богом для того, щоб вона мала можливість самостійно зробити усвідомлений і відповідальний вибір.

Причиною брудних технологій може стати і криза моральних цінностей суспільства і політичної еліти. На жаль, політика і мораль у суспільстві знаходяться в конкурентних відносинах, а мораль викинута зі структури професійної діяльності, куди вона традиційно вбудована як невід'ємна сторона. Моральні категорії «добро», «зло», «справедливість», які використовуються в політичному сенсі, набувають іншого змісту, ніж у мисленні моральному. Н. Макіавеллі писав, що головним у політиці виступає досягнення мети, навіть якщо способи несправедливі й аморальні: «мета виправдовує засоби»!

Ставлення до політичної маніпуляції в суспільстві, як правило, негативне. Засудження викликає сам факт бачення маніпуляторами людини, як не особистості, що володіє свободою вибору, а лише як специфічного засобу для досягнення політичних цілей. Тому, незважаючи на обурення громадськості, політика без маніпуляції – неможлива. До маніпуляції вдаються різні політичні сили, виправдовуючи свої дії суспільно значущими цілями.

УДК 159.9

**Пивовар О.М., студентка III курсу, 31-б гр., фізико-математичний факультет
Науковий керівник – Бутузова Л.П., к.психол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Інтернет-залежність студентів та їх психічне здоров'я

У наш час Інтернет став невід'ємною частиною життя практично кожної людини. Можливості його безмежні. Доступ до будь-якої інформації відкривається після натискання всього декількох клавіш. Не дивлячись на очевидні переваги використання Інтернету, можна спостерігати і суттєвий його недолік – інтернет-залежність. Інтернет-залежність – це нав'язливе бажання увійти в Інтернет, будучи off-line, і незмога вийти з нього, будучи on-line.

Проблема Інтернет-залежності – одна із найбільш обговорюваних тем сьогодення у зв'язку зі зростанням кількості Інтернет-користувачів як в Україні, так і у світі. За статистичними дослідженнями, проведеними в 2017 році серед українців, середній вік користувачів мережі та залежних від неї становить від 18 до 34 років. Ці роки і припадають на період юності та студентства.

Основними причинами того, що студенти звертаються до послуг Інтернету, є: по-перше, потреба в інформації під час підготовки до семінарів, іспитів, виконання завдань. Пошукові системи полегшують знаходження подібних відомостей. Така доступність сама по собі ще не викликає звикання. По-друге, брак часу через навчання змушує студентів до спілкування за допомогою e-mail, skype, viber і т. д. По-третє, важливу роль відіграє висока пізнавальна мотивація, яка є характерною для юнацького віку. Проте варто наголосити, що вагома частка студентів виявляється узалежненими від онлайн-ігор (особливо хлопці) та нав'язливого спілкування у соціальних мережах (таких як Facebook, Instagram, Telegram тощо). Вони відмічають, що відразу після сну виникає велике бажання вийти онлайн (в соціальну мережу або знову розпочати гру), а також не помічають значної кількості часу, проведеного за цими заняттями.

Студент, який надмірно захоплюється Інтернетом, набуває проблем із навчанням та, відповідно, складанням іспитів. Він не може контролювати час відвідування мережі і, як наслідок, має нестачу часу навіть для сну. Поступово накопичується втома, що може призвести до стресу.

Основними передумовами розвитку Інтернет-залежності у студентів є: неповне розв'язання кризи зустрічі з дорослістю; привабливість цієї мережі для подолання цієї кризи за допомогою побудови в ній бажаної, хоч і віртуальної реальності.

Через Інтернет-залежність з'являються проблеми й зі спілкуванням. В Інтернеті студент бачить лише монітор чи екран смартфона, «підкване», який замінює реальне ім'я співрозмовника. Це чинить негативний вплив на комунікативні навички реального спілкування, починають виникати труднощі під час знайомств із новими людьми, взаємодії з одногрупниками, викладачами, друзями та рідними. Також слід відзначити, що Інтернет дозволяє студенту почуватися розкутіше завдяки відсутності можливості його бачити. Це викликає бажання створити свій ідеальний образ для співрозмовника. Виходячи з чату, студента охоплює почуття невпевненості, особистої непривабливості. Все це створює великий ризик самотності.

Особливого занепокоєння викликає той факт, що стан здоров'я сучасних студентів вищих навчальних закладів багато фахівців кваліфікує як психологічне нездоров'я, хоча це, звісно, ще не психічні захворювання. За визначенням В. П. Петренка і Є. А. Щербини, психічне здоров'я – це стан душевного благополуччя людини, що характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і можливістю свідомого регулювання поведінки і діяльності. До сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів, властивостей та станів особистості (наприклад, емоційність, збудливість, нейротизм, чутливість, саморегуляція тощо).

Аналізуючи вплив Інтернету на психічне здоров'я студентів, зауважимо його амбівалентний вплив. Якщо студент використовує Інтернет з пізнавальною метою і має налагоджені конструктивні міжособистісні стосунки в об'єктивному реальному світі (живе спілкування з друзями, батьками, професійна та особистісна самореалізація) та має стійку самооцінку та впевненість у своїх можливостях, то Інтернет швидше чинить позитивний вплив на його психічне здоров'я.

Причини ж, пов'язані з використанням юнаками та юнками Інтернету, які викликають психічне нездоров'я, характеризуються поєднанням суб'єктивних та об'єктивних чинників. В першу чергу, відбуваються зміни у свідомості молодої людини, яка деперсоналізується у зв'язку із нав'язуванням «споживацького способу життя». По-друге, починає наростати внутрішня напруга, посилюватися почуття самотності, знижуватися самооцінка та наростати песимізм. Втрата орієнтирів досягнення у реальному житті підкріплюється ілюзією легкості її досягнення у віртуальній реальності, що манить з неймовірною силою і затягує все нових користувачів мережі.

Ревуцький О.С., студент II курсу, група МЕ-2, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Гібридні війни: аспекти протидії

Divide et impere! Розподіляй та владарюй!

У сучасному суспільстві – це один з найбільш яскравих прикладів як зовнішньої, так і внутрішньої політики. Чому ж так, можете запитати ви? Відповідь досить проста: процеси глобалізації, інтеграційні процеси, створення блоків військового співробітництва унеможливили ведення зовнішньої політики тими методами, які функціонували не тільки 100 років, а й навіть 50 років тому.

Наприклад, XVIII століття: століття воєн в мереживі, галантне поводження, брязкіт шпага та начищені мундири. Або певна країна має потребу в тій чи іншій сировині, а інша країна-сусід саме має гарну сировинну базу, отже, країна оголошує війну, приєднує території, багаті потрібною сировиною, і таким чином покращує свої позиції на політичній арені.

Чи можливе це в сучасному світі? Звичайно, що ні! Адже інтеграційні процеси та процеси глобалізації зробили неможливим марш військових колон на тлі палаючого міста. Тому «унікально-казуальним» явищем кінця XX – початку XXI століть стала так звана «гібридна війна».

Гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державо-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів, з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які, звичайно, досягаються типовою війною.

Військові експерти визначають такий тип воєнних дій, як здобуток сучасності. Насправді ж, якщо звернутися до історичної довідки, де що подібне існувало протягом багатьох століть ведення бойових дій. Шпигунство, вбивства, сепаратизм, ідеологічні війни, розпалювання ворожнечі між різними етнічними групами, підтримка внутрішнього тероризму, – всі ці методи були створені та протестовані у багатьох конфліктах, як військових, так і політичних. Як приклад, можна навести слова герцога Альбрехта Валенштайна: «Якщо мені потрібно захистити це місто від нападу, я скажу своїм солдатам, що ми захищаємо християн від наруги, якщо ж мені потрібно знищити це ж місто, мої солдати знатимуть, що ми вбиваємо відступників та зрадників християнської віри». Це свідчить про те, що ідеологічна складова війни та пропаганда були невід'ємною складовою успіху на війнах завжди.

Що ж стосується сучасності? Сучасна гібридна війна – це бойові дії з використанням різного типу технологій, видів боротьби, поєднання елементів не лише силового, а й ідеологічного, пропагандистського елементів. Наприклад, Натан Фрейер дав таке визначення гібридним війнам: «Війна на основі чотирьох типів боротьби: традиційні сутички регулярних військ, партизанська війна, «катастрофічний тероризм» та винищувальні техніки, що підривають користь військової переваги регулярних військ».

Таким чином, основними методами ведення гібридної війни є:

- створення внутрішніх суспільних протиріч через пропаганду з переходом в інформаційну війну;
- створення економічних проблем через економічне протистояння з переходом в економічну війну та протидію зв'язкам країни-жертви з сусідніми країнами;
- сприяння створенню нерегулярних збройних формувань (повстанців, партизан та ін.) та їх оснащення.

Всі ці методи можна побачити на сучасному етапі агресії Російської Федерації проти України, як в Криму, так і на Сході України. Наприклад, в російських ЗМІ Україна виступає країною-агресором, що ототожнюється з гітлерівською Німеччиною періоду 1939–1941 років. Це яскраво висвітлює нинішня російська кіноіндустрія своїм фільмом «Крим». На думку Олексія Піманова, фільм має на меті у художній формі розповісти історію анексії півострова Криму. Звичайно, що з реальними тогочасними подіями, мало що у цьому фільмі є спільного, але більшість громадян Росії сприйняли це із захватом і широко вірять у справедливість цього геополітичного злочину.

До того ж, учасники тих подій не сприймають, ані даного фільму, ані інших прикладів пропаганди. Вище було наведено приклади певних методів гібридної війни, тобто пропаганди та ідеологічного тиску щодо створення потрібного мислення у власній країні, розпалювання ненависті та ворожнечі.

«Гібридна війна – це війна, в якій переплітаються симетричні та асиметричні компоненти», – таке визначення дав Джон Мак Каен. Але, відповідно до даної концепції, кожна війна є потенційно гібридною. На мою думку, таке визначення варто підкоректувати: гібридна війна – це війна, в якій переплітаються симетричні та асиметричні компоненти, але симетричні відходять на другорядні позиції, віддаючи перевагу використанню асиметричних методів.

Наприклад, відомий військовий експерт Френк Хоффман визначав одним з таких методів оснащення партизанських загонів, диверсії, знищення не тільки військових, а й соціальних комунікацій супротивника.

Таким чином, гібридна війна – це тип військових дій, за якого перевага віддається опосередкованій боротьбі, аніж прямим військовим діям. Головними елементами гібридної війни сучасності є:

- інформаційна війна;
- економічна блокада;
- пропаганда;
- тероризм;
- руйнування комунікацій супротивника;
- розпалювання ворожнечі;
- підтримка незаконних збройних формувань;
- диверсії.

З усіма цими методами Україна зіткнулась, будучи невідповідною і не маючи потрібного досвіду у протидії зовнішній загрозі. Проте сьогодні вже відпрацьовані контрзаходи, створено Бюро протидії гібридній війні, один із співзасновників БПГВ став Тарас Березовець, який зауважив на семінарі-тренінгу на тему «Протидія гібридній війні: практичні аспекти» 24 березня 2016 року, спільно з Генеральним штабом ЗС України: «В подальшому ми плануємо розвивати наші відносини та розробити стратегічну гру, в якій учасникам буде запропоновано в режимі реального часу реагувати на гібридні прояви агресії та набувати навичок щодо протидії негативному інформаційному впливу в сучасних умовах».

Отже, ми можемо побачити, що нині Україна має потрібні інструментарії для протидії гібридним загрозам. Але все ж таки не можна не враховувати попередній досвід зарубіжних країн. Тому, вважаю, що задля успішної протидії гібридним загрозам потрібно:

1) Формувати у населення ідеологію, засновану на протидії пропагандистському тиску з боку країни-агресора. Інформаційна війна, раніше недооцінена, зараз є одним з основних рушійних проєктів розхитування соціальної стабільності ворога. Використовуватися можуть абсолютно різноманітні методи, - від фейкових посилань та статей до кіноіндустрії, від популярної музики до літератури. Тому важливо сформувати в населення рівень критичності до новин, медіаіндустрії тощо. Якими методами? Найбільш розповсюдженими, тобто тими ж, які використовує ворог.

2) Посилювати каральні санкції проти винних у державній зраді та учасників незаконних військових формувань. Вважаю, що відповідальність за злочини, які підривають цілісність та суверенність держави, має бути жорсткішою (наприклад, як у формі конфіскації майна не лише у винного, але й у найближчих родичів).

3) Розширювати повноваження відповідних органів, включаючи надання «карт-бланшу». З приводу цього, хотілося б акцентувати увагу на тому, що згідно з посадовими інструкціями військовослужбовців різних силових відомств право на застосування сили досить обмежене. Тому більш дієвим може стати силовий варіант вирішення, наприклад, коли ворожа диверсійно-розвідувальна група без розпізнавальних знаків на території суверенної України повинна визначатися за нормами міжнародного права як найманці, на яких не розповсюджується Женевська конвенція, тому підлягає беззаперечній ліквідації даної загрози. Але, на жаль, такі дії повинні підтверджуватися командуванням, що потребує часу.

Отже, гібридна війна – це не звичайний спосіб бойових дій, вона зазвичай ведеться не в окопах, а в «політичних кулуарах» та Інтернет-просторі. Уряд країни, що потерпає від загрози подібного типу, має розуміти всю специфіку і зважати на те, що вчасно, наприклад, опублікована стаття актуального змісту може мати більш дієвий характер, ніж касетне бомбардування.

**Саковець М.В., студентка V курсу, 51 групи, природничий факультет
Науковий керівник – Стахова О.О., к.психол.н., ст.викл.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Психологічні особливості усвідомлення студентами-майбутніми педагогами образу ідеального викладача

Як визначено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, одним із пріоритетних напрямів державної політики стосовно розвитку вищої освіти є підготовка висококваліфікованих кадрів, здатних самостійно, творчо, оперативно вирішувати завдання сьогодення. Задовольнити дані вимоги суспільства може лише нове покоління педагогів-професіоналів, зокрема викладачів ВНЗ, яким повинен бути притаманний певний набір професійно важливих якостей, що поєднує в собі, з одного боку, «одвічні», незалежні від часу, цінності, з іншого – «рухливі», котрі відповідають викликам нового часу, якості, компетенції.

У психолого-педагогічній науці звернення до вивчення ідеалів особистості є досить поширеним, про що свідчать численні праці дослідників – Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, І. С. Кона, Т. М. Титаренко, Д. І. Фельдштейна та ін. Натомість, із-поміж широкого кола робіт варто відзначити науковий доробок О. А. Дубасенюк, Ф. Н. Гоноболіна, Н. В. Кузьміної, Л. М. Мітіної, Н. І. Стрелянкової й ін., присвячений проблемі становлення професійного ідеалу педагога, який визначає характер його спрямованості, а отже, рівень успішності в професійній діяльності.

Якщо звернутися до «Психологічного словника» за редакцією А. В. Петровського й М. Г. Ярошевського щодо тлумачення поняття «ідеал», то слід зазначити, що його автори вбачають у даній дефініції щось досконале, чого, можливо, ще немає, але до чого слід прагнути. Як ідеал може виступати сукупність норм поведінки; образ, що втілює найбільш цінні та привабливі людські риси, образ, який служить зразком.

У сучасній психологічній науці, коли мова йде про формування ідеалу особистості, слід мати на увазі перехід від ідеалу, який представлений конкретно особистістю, до деякого узагальненого образу. При цьому підкреслюється, що ідеал має таку особливість, як стійкість. Причому, чим вище узагальненість образу ідеалу, тим він стійкіший.

Ідеал має багато спільного з соціальною роллю, але це більш загальне явище, яке проявляється в будь-якій діяльності, на відміну від соціальних ролей, котрі мають своє представлення лише в суворо визначених ситуаціях.

Ідеал людини не завжди є його ідеалізованим відображенням. В ідеалі нерідко втілюється те, чого бракує особистості, те, до чого вона прагне для того, щоб бути задоволеною своїми планами й мріями. Прагнення досягти ідеалу може виступити як найважливіший мотив поведінки людини, стати тим, що становить сенс її життя. Ідеал у своїй розвиненій формі притаманний особистості, яка здатна випереджати реальну дію ідеальною, уявляти результати праці ще до її початку. Ідеали формуються під впливом соціального середовища та значною мірою визначаються світоглядом людини й менталітетом суспільства.

О. Ф. Лазурський інтерпретує ідеал як «... загальні, основні сторони життя, з якими людина намагається зіставити себе». Дослідник зауважує, що в основі ідеалу лежить справа життя людини. Іншими словами, ідеал – найяскравіша за своїм вираженням спрямованість особистості на ті чи інші цінності. Наявність певного ідеалу в людини визначає особливості її особистісних проявів і характер її діяльності. Ідеал може бути гарантією духовного здоров'я людини, але може, спрямовуючи напрямок діяльності тією чи іншою мірою, являти собою для неї загрозу. Так, ідеал альтруїзму, релігії забезпечує моральне здоров'я особистості. Ідеал влади, навпаки, являє собою загрозу. Людина, прагнучи досягти своїх цілей, не зважаючи на засоби та способи їх досягнення, безжалюно нищить всі перешкоди, що зустрічаються на шляху. Це призводить до деформації людської особистості.

За словами І. В. Бабурової, спрямованість особистості починається з поняття «ідеал». Цінність є результатом реалізації ідеалу, що дає змогу уявити логічно завершений ланцюжок понять: ідеал – цінність – ціннісні орієнтації – спрямованість особистості.

Погляди, співзвучні вищевказаним, висвітлені й у дослідженнях С. Л. Рубінштейна. На думку автора, в ідеалах людини яскраво проявляється її загальна спрямованість. Відображаючись у них, вона через них і формується. Ідеали розвиваються під визначальним впливом громадських оцінок. Утілюючись в ідеалі, через його посередництво ці громадські оцінки формують загальну спрямованість особистості.

У свою чергу, Н. І. Стрелянова зауважила, що становлення ідеалів відбувається не тільки під безпосереднім впливом соціального оточення, але й через спожиту індивідом інформацію.

Н. В. Козлова, працюючи над проблемою особистісно-професійного зростання студентської молоді під час її навчання у ВНЗ, відмітила, що становлення особистості майбутнього фахівця відображається в

образі його ідеального професіонала. При цьому у формуванні цього образу беруть активну участь як самі студенти, так і те середовище, яке складається навколо них, та загальна унікальна атмосфера, яка існує в університеті, насамперед взаємодія з наставниками-викладачами.

Особливо актуальна ця проблема в професійному становленні майбутніх педагогів, оскільки ідеал – основний життєвий принцип, в якому відображається образ світу з погляду його відповідності інтересам особистості, що позначається на спрямованості як самого представника педагогічної спільноти, так і його вихованців.

В. М. Мезинов вважає, що «... початком формування конкурентоспроможності майбутнього педагога» є не тільки «осмислення професійних аспектів» і «формування педагогічних переконань, етичних принципів», а й «засвоєння професійних норм, цінностей, формування професійних ідеалів».

Відтак, зважаючи на окреслені вище теоретичні викладки, нами було проведено дослідження, спрямоване на розкриття психологічних особливостей усвідомлення студентами-майбутніми педагогами образу ідеального викладача. В анкетуванні взяли участь магістри V курсу природничого факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

У зв'язку з цим, звертаючись до первинних даних дослідження за власноруч розробленою нами анкетною «Мій ідеал», в якій студенти повинні були обрати цитати, що характеризують різні сторони (якості) особистості педагога, необхідно зауважити, що переважна більшість юнаків (36 %) обрали твердження про ідеального викладача як добру та емпатійну людину. На їхню думку, доброта наставника полягає в його прагненні допомогти своїм вихованцям, причому не вимагаючи за це подяки. Це властивість душі, що дозволяє не залишатися байдужим до проблем інших, опинитися поруч тоді, коли це так необхідно людині.

35 % респондентів віддали перевагу цитатам, в яких розкривається значення справедливості як професійно важливої якості в структурі ідеального образу педагога, що проявляється в його об'єктивності та неупередженості по відношенню до суб'єктів (учнів, студентів) своєї професійної діяльності.

На патріотичність й сміливість педагога звернули увагу 10 % опитаних, його законслухняність – така ж кількість (10 %) досліджуваних. Мудрість і розсудливість викладача, які, перш за все, проявляються в його здатності приймати найбільш адекватні рішення в складних ситуаціях педагогічної взаємодії, стали пріоритетом для 6 % студентів. За людину, що виражає потяг до прекрасного та вічного, було вибрано 3 % цитат.

Таким чином, як показали результати проведеного нами дослідження, образ ідеального педагога є інтегрованим утворенням, що поєднує в собі, з одного боку, загальнолюдські, особистісні імперативи, з іншого – якості, в яких відображається професіоналізм викладача.

Риторика – основа професійної майстерності

Сьогодні неможливо уявити наше життя без нескінченного обміну інформації та процесу спілкування людей. Новітні інформаційні технології, комунікативні засоби, програмне забезпечення потребують від фахівців-економістів, банкірів, фінансистів нової якості професійної мовленнєвої підготовки. Майбутнім фахівцям знання професійної мови надає значні переваги під час здійснення фінансово-економічного аналізу, маркетингових досліджень, техніко-економічних обґрунтувань, укладання угод, обслуговування клієнтів, обміну інформацією професійного змісту. Отже, соціально-економічні перетворення зумовлюють необхідність підвищення вимог щодо готовності до професійного спілкування фахівців різного профілю. Якість підготовки майбутніх фахівців з різних дисциплін та становлення основ професіоналізму в спілкуванні суттєво зростає у зв'язку з процесом глобалізації в сучасній Україні. Для кожного фахівця своєї спеціальності необхідні знання та навички зразкового володіння грамотною державною мовою. Професійне мовлення було і є важливою складовою частиною успіху майбутнього фахівця. Результативність комунікацій багато в чому визначається тим, наскільки комунікатор володіє ораторським мистецтвом. Володіння мовою сьогодні – найважливіша складова професіоналізму людини. Ораторське мистецтво впливає на компетентність майбутнього фахівця, тому що воно являє собою комплекс знань, умінь і навичок оратора щодо підготовки й проголошення переконливої промови. Цією майстерністю можна оволодіти, навіть якщо у людини немає для цього особливих даних. Завжди ораторство було одним із найсильніших важелів культури. Неможливо уявити, щоб доповідач не був водночас ще й цікавим оратором. Усі найкращі люди в епоху розквіту держав, найкращі філософи, поети, реформатори були в той самий час і найкращими ораторами. По суті для інтелігентної людини погано говорити має бути так само неприйнятним, як не вміти читати та писати. Перед вищою школою в сучасності поставлені завдання, одним з яких є формування комунікативної компетенції майбутнього фахівця. Комунікативна компетенція передбачає володіння навичками спілкування в професійному колективі, уміння створювати та використовувати професійно значимі висловлювання. А для цього майбутньому фахівцю необхідно знати специфіку професійного спілкування, що може забезпечити результативність та ефективність діяльності спеціаліста. Сфера навчання студентів є сферою підвищеної мовленнєвої відповідальності, бо слово стає найважливішим інструментом діяльності педагога, головним засобом реалізації завдань методичного та дидактичного характеру.

Проблеми навчання професійному спілкуванню майбутніх фахівців можуть успішно реалізовуватись, якщо навчання ґрунтується на базі єдиної концепції риторики, яка може бути засвоєна студентами в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Основу такої концепції може скласти курс ораторського мистецтва, в якому розроблені загальні закони та принципи мовленнєвої поведінки. Цей курс дозволяє сформувати комунікативну компетентність у студентів.

Комунікативна компетенція передбачає:

- оволодіння риторичними знаннями про вимоги до мовленнєвого апарату в різних комунікативно-мовленнєвих ситуаціях;
- оволодіння вмінням розв'язувати комунікативні та мовленнєві завдання в конкретній ситуації спілкування;
- оволодіння досвідом аналізу і створення професійно значущих типів висловлювання;
- розвиток творчо активної мовленнєвої особистості, що вміє використовувати отримані знання та сформовані вміння в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Риторичні вміння реалізуються у двох сферах: в педагогіці, як засіб досягнення педагогічних цілей, і безпосередньо в риторичній методикі розвитку ораторських здібностей. Педагогічна риторика – це наука і мистецтво спілкування викладача зі студентами в процесі навчання. Риторика в педагогічній сфері розглядає умови для розвитку мотивації студентів і творчого характеру навчальної діяльності для правильного формування особистості студента.

Основу комунікативної діяльності педагога складають практичні знання про способи використання мовленнєвих засобів для вирішення завдань педагогічного спілкування. Педагогічна риторика розглядає специфіку мовлення як засіб передавання навчальної інформації. Мовлення педагога та студента не тільки обслуговує навчання, але ще є засобом досягнення мети навчання – засобом розвитку мовлення студентів. У зв'язку з цим важливе значення має оволодіння технологією професійно-педагогічного спілкування. А це передбачає виконання певної низки вимог:

- по-перше, точність передавання наукової інформації;
- по-друге, комунікативна компетенція викладача, його вміння орієнтуватися в ситуації спілкування;
- пам'ятати про нормативні функції педагогічного спілкування.

Навчально-наукове мовлення викладача сприймається як зразок для спілкування. Мета педагогічного спілкування успішно реалізується в тому випадку, якщо викладач, який добре знає свою аудиторію, вміє добирати з особистого арсеналу мовленнєвих засобів ті слова мовленнєвого впливу, котрі будуть найбільш адекватними та емоційно співзвучними окремій ситуації.

Основна функція педагогічної риторики – інформативність. Її завдання – пробудити допитливість студентів.

Інформаційне мовлення має відповідати наступним вимогам:

- в ньому не має бути нічого суперечливого;
- воно має викликати інтерес;
- повідомлення має бути актуальним.

Особливість педагогічного мовлення полягає в необхідності підтримки інтересу до навчання в цілому. Особлива увага має бути присвячена вживанню і використанню елементів переконливого мовлення.

Щоби точніше донести до студентів необхідну інформацію, викладач може використовувати наступні мовленнєві прийоми:

- повторення інформації, яке допомагає студентам осмислити інформацію та запам'ятовувати її;
- диференціація навчального матеріалу, котра виокремлює важливу інформацію для розуміння та запам'ятовування від інформації менш важливої, що призначена для ознайомлення;
- прийом ідентифікації, котрий дає можливість студентам співвідносити сказане в перший раз з тією інформацією, яка зберігається в їх пам'яті;
- нагадування про основну мету, що допомагає студентам повернутися до проблеми, що обговорюється, і тримати її весь час в центрі своєї уваги;
- сегментація мовлення, котра пов'язана з дробленням нової інформації, що подається на занятті.

Чим успішніше цей прийом застосовується на занятті, тим точніше й легше студентам зрозуміти і засвоїти новий матеріал.

Крім того, в риториці викладача мають існувати прийоми, які спрямовані на те, щоб студентам легше було слідкувати за розвитком думки педагога. Це перш за все мовленнєві сигнали. Мовленнєві сигнали – це окремі слова, вислови, фрази, які є своєрідними сигналами, що підказують студентам загальний зміст, структурно-сміслові компоненти подальшого повідомлення викладача.

Перерахуємо деякі з них:

- сигнали, що межують нове від старого, тобто сигнали переходу до нового рівня: «Перш за все...», «А зараз...», «Звернемося до розгляду нової ознаки...», «А зараз зверніть увагу на ...»;
- сигнали, що свідчать про те, що далі буде висновок, узагальнення сказаного раніше: «Таким чином...», «Отже...», «Підведемо підсумки...», «Узагальнимо сказане раніше...»;
- сигнали переходу від загального до конкретного: «Наприклад...», «Розглянемо приклади...», «Припустимо...».

Вміле використання цих та інших риторичних прийомів дозволяє викладачу виконувати в процесі педагогічного спілкування роль комунікативного лідера, котрий організовує спільну зі студентами мовленнєву діяльність та управляти цією діяльністю.

Таким чином, педагогічна риторика формує впливову аргументацію в процесі викладання – навчання – освіти та практично забезпечує логіку форм виразного мовленнєвого впливу та взаємодіє в навчальній ситуації.

На основі категорій, законів і принципів загальної риторики може бути створена модель професійної мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців, а це передбачає:

- оволодіння риторичними знаннями про норми спілкування, про вимоги до мовленнєвої поведінки в різних комунікативно-мовленнєвих ситуаціях;
- формування професійної комунікативної компетентності, вміння знаходити оптимальні засоби мовленнєвого впливу та взаємодії як важливого компонента фахової майстерності;
- виховання мовленнєвої особистості як комунікативного лідера, здатності застосовувати правильну технологію впливу та досягнути взаємодії;
- вироблення програм риторичного реагування викладача на різні комунікативні ситуації, в тому числі на спонтанне мовлення та негативні мовленнєві негаразди студентів;
- формування мовленнєвої забезпеченості різних структурних елементів заняття.

Риторика викладача – це величезні можливості з розвитку творчої активної мовленнєвої особистості, що вміє застосовувати отримані знання і формувати вміння в комунікативній ситуації.

УДК 821.161.2

Святненко О.В., студентка V курсу, 53 групи, ННІ філології та журналістики
Науковий керівник – Юрчук О.О., д.філол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Літературознавча рецепція українського постмодернізму

Рецепція постмодернізму в українській літературній науці у ХХ столітті набула дискусійного характеру. Проблемою, яку намагалися вирішити українські літературознавці з появою літературного постмодернізму, було визначити, з чого він постав, що передувало його виникненню та чи можливий український варіант постмодернізму.

Науковці по-різному сприймали нове для української літератури явище – постмодернізм. Адже в європейських літературах постмодерністська ідеологія була своєрідною реакцією на так званий «високий» модернізм, який в українській літературі не був достатньо розвиненим. Так, Андреас Гусен припускає, що постмодерністський виникла з розколу між двома модерністськими явищами: «високим» модернізмом та історичним авангардом, що ставив під сумнів естетичні поняття, пов'язані з розумінням високої культури як самодостатньої.

Сприйняття постмодернізму українськими літературознавцями є досить суперечливим та неоднозначним. Одні сприймають та підтримують його, інші – заперечують його існування на теренах України та вказують на його негативний вплив на розвиток української літератури.

Така критична рецепція українського постмодернізму розпочалася в друкованих виданнях. Найорганізованіша дискусія відбувалася на сторінках часопису «Слово і Час» у рубриці «Літературне рушення 90-х та модернізм, постмодернізм, авангард, молодь сучасна і колишня etc.», у якій було вміщено значну частину матеріалів, які критично осмислювали явище постмодернізму.

Першою, по відношенню до української літератури, термін «постмодернізм» вжила Наталка Білоцерківець. Так вона охарактеризувала творчість літературних угруповань «Бу-Ба-Бу» та «Пропала грамота». Також проблемою появи постмодернізму займалася Галина Сиваченко. У статті «Зрушення кордонів: постсоціалізм чи постмодернізм?» вона визначає передумови появи постмодернізму, хоча ця праця ґрунтується на дослідженнях закордонних теоретиків. На захист постмодернізму також стала Тамара Денисова. У своїй статті «Феномен постмодернізму: контури й орієнтири» вона наполягає на подальшому дослідженні цього явища, а також окреслює витоки постмодернізму.

Іван Фізер у цій дискусії виступає опонентом. У своїй статті «Постмодернізм: POST/ANTE/MODO» він акцентує увагу на тому, що постмодернізм – це порожній термін, який лише вказує на щось, що відбувалося після модернізму.

Сергій Квіт у статті «У межах, поза межами й на межі» також виступає противником постмодернізму. Він намагається пояснити філософське підґрунтя виникнення постмодернізму з власного погляду та стверджує, що постмодернізм лише штучно створює проблеми.

Дарина Попіль у своїй статті «Рецепція постмодернізму в Україні та Польщі. Спільне та відмінне» висуває нову ідею трактування рецепції постмодернізму українськими літературознавцями. Вона акцентує увагу на різному сприйнятті явища постмодернізму письменниками-практиками, які часто емоційно та не зовсім об'єктивно трактують це явище, та дослідниками-теоретиками, праці яких є аналітичними та неупередженими.

Цікавою є рецепція українського постмодернізму Юрієм Андруховичем, який у статті «Повернення літератури?» одночасно і критикує, і захищає його. Також автор подає основні ознаки постмодернізму та визначає його вплив на сучасний літературний процес.

У праці «Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн» Тамара Гундорова дає початок новому виду рецепції, в якому визначає і позитивні, і негативні риси постмодернізму. Вона пояснює явища і процеси, пов'язані зі становленням українського постмодернізму. Визначальною рисою цього дослідження є те, що Тамара Гундорова не лише теоретично обґрунтовує постмодернізм як явище, а й практично досліджує та визначає риси постмодернізму у творах сучасних письменників.

Тамара Гундорова також зазначає, що український постмодернізм відрізняється тим, що він одночасно «стає рефлексією та завершенням українського модернізму», «чинником, який продовжує та розвиває авангардистські тенденції 20-30 років», та «український варіант постмодернізму є явищем саме постмодерного типу».

Сімолюк А.Г., студентка III курсу, 32 група, ННІ іноземної філології
Науковий керівник – Максимець С.М., к.психол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Особливості переживання самотності учнівською молоддю

Актуальність цієї роботи зумовлена практичною потребою вивчення соціальної позиції молодих людей, їх ціннісних орієнтацій, емоційних станів і відносин у сьогоденній соціокультурній ситуації. Дослідження стану самотності, що має як негативну, так і позитивну спрямованість, дозволяє зробити крок до подолання існуючого протиріччя в розумінні ролі і місця самотності в психічному житті людини.

Характеризуючи поняття самотності, слід сказати про те, що самотність – соціально-психологічне явище, емоційний стан людини, пов'язаний з відсутністю близьких, позитивних емоційних зв'язків з людьми і / або зі страхом їх втрати в результаті вимушеної або тієї, що має психологічні причини, соціальної ізоляції. Болючим переживання самотності стає в тому випадку, якщо людина починає сприймати свою відокремленість від інших як відсутність зв'язків з людьми і світом, брак спілкування, уваги, любові, людського тепла, з усвідомленням і переживанням людиною своєї відчуженості та відокремленості від інших людей.

Учні, які переживають самотність, відчувають себе відірваними від оточуючих, відчуваючи при цьому смуток, печаль, образ, а іноді і страх. Як правило, вони не задоволені своїм спілкуванням з однолітками, вважають, що у них мало друзів чи немає вірного друга, який зміг би зрозуміти і при необхідності допомогти. Причому такі учні не завжди самі активно шукають друзів або прагнуть до спілкування. Часто вони, навпаки, всіляко уникають його, незважаючи на наявність гострої внутрішньої потреби в спілкуванні.

З метою виявлення причин та особливостей переживання самотності було проведено дослідження учнів старших класів, в ході якого було опитано 40 респондентів.

З точки зору молоді, основною причиною самотності є соціальне відторгнення: близько 24 % опитаних хлопців відповіли, що самотніми стають через інших людей (в тому числі і батьків), бо інші не зрозуміли, відкинули або забули цю людину.

На другому місці за частотою згадувань у відповідях виявилися риси характеру (егоїзм, самозакоханість і т. п.). Як причина самотності вони були названі в 20 % досліджуваних. Близько 14 % бачать причину самотності в поведінці і манері спілкування людини. Решта ж причин (сором'язливість, невпевненість в собі, страх спілкування і невміння спілкуватися) зустрічаються тільки в 10 % анкет.

Відсутність кола спілкування, близьких друзів і коханих як причину самотності розглядають тільки 14 % учнів. Втому від спілкування зазначено в 16 % респондентів.

Хоча більшість опитаних (62 %) не люблять бути на самоті, вони не вважають подібне проведення часу ненормальним. Багато хто з учасників анкетування (54 %) відчували себе самотніми і покинутими, але більша частина респондентів (80 %) не відчували страху, перебуваючи в такому стані.

2 % досліджуваних показали таку причину самотності, як вживання наркотиків, дурість. І близько 17 % не змогли назвати причини, за якими може стати самотнім.

В цілому, виходячи з отриманих відповідей, можна припустити, що в основному учні вважають перебування на самоті нормальним, а не протиприродним станом.

Провівши теоретичне і практичне дослідження проблеми самотності учнівської молоді, ми довели практичну значущість для роботи психологів і педагогів. Перспективи дослідження вбачаємо у розробці програми психокорекції стану самотності, що є ефективним засобом надання психологічної допомоги та може використовуватися в роботі з молоддю, яка переживає такий стан.

УДК 159.922.8

Соловей О.О., студент V курсу, 53 групи, факультет фізичного виховання і спорту
Науковий керівник – Стахова О.О., к.психол.наук, ст.викл.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Психологічні особливості розвитку емпатії в студентів-майбутніх педагогів

На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах трансформаційних перетворень у системі вищої освіти України особлива увага науковців приділяється проблемі підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців, підготовки кадрів із такими психологічними властивостями, які здатні забезпечити професійну мобільність та ефективну професійну діяльність особистості протягом тривалого часу.

Насамперед ця проблема стосується підготовки педагогічних працівників, зокрема вчителів, майбутня діяльність яких вимагає особливих зусиль і сформованості цілої низки професійних особистісних якостей, перш за все, емпатії, котра відіграє важливу роль у професійному становленні майбутніх фахівців.

Знання механізмів розвитку емпатії, її індивідуально-психологічних особливостей дозволить керувати моральним розвитком майбутніх представників педагогічної спільноти, допомагати їм у гармонізації життєвого й професійного самовизначення, міжособистісних стосунків, а загалом, гуманізувати суспільні відносини, наповнити загальнолюдські ідеали реальним змістом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що первинні форми уявлень про емпатію виникли в межах філософських дисциплін. З часом у процесі становлення психології як науки емпатія перейшла з абстрактної, філософської категорії в конкретну властивість особистості, яка стала предметом вивчення передусім зарубіжних психологів (А. Бен, Ч. Кулі, Дж. Мід, Т. Рібо, К. Роджерс, З. Фрейд та ін.).

Щодо вітчизняної психолого-педагогічної науки, то різні аспекти дослідження даної проблеми (особливості розвитку емпатії та її компонентів, співвідношення емпатії й моральності, вплив різних факторів на процес виховання емпатії тощо) знайшли своє відображення в працях Л. П. Алексєєвої, С. Б. Борисенко, Т. П. Гаврилової, Г. Ф. Михайліченко, Л. П. Стрелкової, Н. О. Шевченко, І. М. Юсупова та ін. Водночас на особливу увагу заслуговує науковий доробок Т. В. Василюшиної, Л. П. Журавльової, С. М. Максимець, Н. П. Максимчук й ін., в якому обґрунтовано значення окресленого феномена в професійній діяльності педагога.

Дослідженню емпатії присвячено значну кількість публікацій, але й досі цей феномен залишається предметом гострих дискусій із боку філософів, психологів, педагогів.

Зокрема, давньогрецькі стоїки стверджували, що існує особлива духовна спільність між людьми, завдяки якій вони співчують один одному. У Стародавній Греції співчуття цінувалось настільки високо, що заслуговувало спеціального предмета поклоніння, а в Давньому Китаї воно було залучено до реєстру основних чеснот людини. Наприкінці XVII ст. – на початку XVIII ст. у концепціях А. Шефтсбері та Ф. Гатченсона емпатія вживалася в значенні міжособистісної прихильності, що має психологічний характер. Проте серйозні дослідження емпатії були започатковані лише в XIX ст. в Європі й згодом знайшли своє поширення в різних частинах Земної кулі. Відтак, сьогодні можна виокремити кілька основних підходів щодо розуміння психологічної природи емпатії, які склалися в сучасній психологічній науці.

Так, представники першого підходу (В. Мак-Дугалл, Т. І. Пашукова та ін.) розглядають емпатію як емоційне явище, що забезпечує емоційну співучасть у переживаннях іншої людини та її емоційне прийняття. У процесі соціальної взаємодії особистість емоційно відгукується на почуття іншої, сприймає радість іншого як власну, відчуває його біль як свій.

У контексті другого підходу (Т. П. Гаврилова, О. Г. Ковальов, А. В. Соломатіна й ін.) емпатія трактується як афективно-когнітивне явище, яке забезпечує не лише співпереживання з іншим, а й пізнання іншого, проникнення в його внутрішній світ.

Третій підхід (В. І. Войтко, Р. Б. Карамуратова, О. П. Сопіков та ін.) визначає емпатію як когнітивне явище, яке забезпечує розуміння й аналіз переживань іншої людини. Емпатія трактується як «... розуміння відношень, почуттів, психічних станів іншої особи на відміну від симпатії, для якої характерне співпереживання».

Представники четвертого підходу (С. Б. Борисенко, Л. П. Журавльова, С. М. Максимець, Т. Рібо та ін.) розглядають емпатію як складне інтегральне психологічне явище, яке поєднує в собі емоційний, когнітивний й поведінковий компоненти. Ця сукупність взаємопов'язаних елементів відображає складну ієрархічну структуру та динаміку цього явища, яке в розгорнутому вигляді складається з чотирьох ланок: споглядання – співпереживання – переживання з приводу почуттів іншого – сприяння.

Утім, зважаючи на теоретико-емпіричні розвідки представників останнього підходу, зокрема Л. П. Журавльової, варто відмітити, що в межах своїх концептуальних поглядів дані науковці звернули

особливу увагу на важливе значення емпатії в професійній діяльності педагога, яка, за їх словами, буде неефективною при відсутності або зниженні її рівня. У даному випадку мається на увазі вміння педагога наблизитися до внутрішнього світу іншої людини у відповідності з її емоційним станом, що є неможливим без виражених емпатійних здібностей. Емпатійні прояви можна вважати основними в процесі встановлення контактів із іншими людьми, а тим більше в процесі організації навчально-виховної діяльності школярів, взаємодії з батьківським колективом класу та колегами.

Особливо актуальна ця проблема в професійному становленні майбутніх педагогів, оскільки саме в цей період продовжує розвиватися емпатійне ставлення до інших, мотивується професійне самовизначення. Для майбутнього педагога емпатія є професійно важливою якістю, оскільки в процесі її розвитку студенти набувають таких особистісних якостей, як співчуття, співпереживання, емоційної чуйності, розуміння психологічних станів інших людей, потреби спілкуватися й допомагати іншим.

Відтак, зважаючи на вищевказані теоретичні викладки, нами було проведено дослідження, спрямоване на розкриття психологічних особливостей розвитку емпатії у студентській групі майбутніх представників педагогічної спільноти. В опитуванні взяли участь магістри V курсу факультету фізичного виховання і спорту Житомирського державного університету імені Івана Франка.

У зв'язку з цим, звертаючись до первинних даних дослідження, отриманих за методикою «Діагностика рівня емпатії» І. М. Юсупова, необхідно зазначити, що переважна більшість респондентів (55 %) відрізняється високим рівнем розвитку емпатії, що характеризується чуйністю, товариськістю, швидким знаходженням спільної мови та встановленням контактів. Такі вчителі чутливі до дитячих потреб і проблем, великодушні, схильні багато що їм пробачати. Вони емоційно чуйні, швидко встановлюють контакти й знаходять спільну мову; намагаються не допускати конфліктів, знаходять компромісні рішення. Добре переносять критику на свою адресу; віддають перевагу праці з людьми, ніж на самоті. Постійно потребують схвалення своїх дій із боку колег та керівництва. Учні тягнуться до таких педагогів, а навколишні цінують за щирість.

Група студентів, які мають середній рівень розвитку емпатії, становить 45 % респондентів. Таких педагогів не можна віднести до числа «говстошкірих», утім, як і до особливо чутливих осіб. У взаєминах із людьми судять про них насамперед по вчинках, менше цікавлячись мотивами останніх. Здебільшого тримають виявлення своїх емоцій під контролем. Уважні до співрозмовника, намагаються зрозуміти, що стоїть за його словами, однак при зайвому виявленні ним почуттів утрачають терпіння. У них немає розкутості почуттів, що заважає повноцінному сприйняттю учнів і є перешкодою у становленні повноцінних взаємин співробітництва з учнями в педагогічному процесі.

Аналогічні результати про домінування в 65 % майбутніх представників педагогічної спільноти високого рівня розвитку емпатійності отримано й за допомогою методики «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна та Н. Епштейна.

Таким чином, як показали результати проведеного нами дослідження, переважній більшості студентів-магістрів факультету фізичного виховання і спорту притаманний високий рівень розвитку емпатії. На наш погляд, це зумовлено специфікою обраного фаху, оскільки юнаки, які займаються спортом, здатні сприймати почуття товаришів як свої власні, переймаючись їх хвилюваннями в різних ситуаціях тренувальної та змагальної діяльності. Майбутні педагоги зазначеного факультету під час професійної підготовки у ВНЗ можуть відчути всю ту радість перемоги чи гіркоту поразки, що відчуває інший, адже й самі колись були в подібних ситуаціях. Коли все ґрунтується на довірі, в командних змаганнях спортсмени хвилюються один за одного, співчують, співпереживають один одному, адже результат залежить від спільних дій, від спільних зусиль, від спільної підтримки.

Стужук А.О., студент I курсу, група РР-46, ГЕФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Операція «Вісла»: погляд крізь роки

На тлі загострення відносин між Україною і Польщею варто ще раз згадати наше спільне непросте минуле й спробувати його переосмислити. Однією з трагічних сторінок українсько-польського непорозуміння є операція «Вісла».

Прийнято вважати, що операція «Вісла» – це етнічна чистка, здійснена польським комуністичним урядом 1947 року проти українського населення країни. Її сутність полягала у примусовій депортації українців з Лемківщини, Посяння, Підляшшя і Холмщини (тут проживало понад 700 тисяч українців) на ті території у західній та північній частині Польської держави, що до 1945 року належали Німеччині.

Зауважимо, що «незручне питання» переселення людей у післявоєнний період з території західних областей України до Польщі та у зворотному напрямку довгий час замовчувалося.

Під час Другої світової війни в центрі уваги польського політикуму були проблеми Західної України, яка у міжвоєнний період входила до складу Речі Посполитої. Практично всі польські партії і угруповання виступали за те, щоб ці землі залишилися у складі Польщі після закінчення Другої світової війни. Територія Галичини розглядалась ними як невід'ємна частка «польськості».

Треба зауважити, що українців депортували з їхніх етнічних земель, а от поляків – ні. Під час депортації, як з радянської, так і з польської сторони, застосовувалися численні зловживання і наруга над переселенцями. Як зауважував І. Пелльо: «Від часу татарських нападів в Україні не знали такого лиха й знущань, такого грабунку, як після Другої світової війни від комуністичної влади».

Одразу після повернення радянської влади до Західної України починаються політичні виселення. У повідомленні секретаря Тернопільського обкому КП (б)У І. Компанця секретарю ЦК КП (б)У Д. Коротченку про активізацію ОУНівського руху на території Тернопільської області знаходимо прохання про дозвіл на проведення висилки сімей «учасників бандформувань за межі Тернопільської області». На користь виселення з Польщі національних меншин висловлювалися польські комуністи, які хотіли бачити майбутню Польщу однонаціональною державою. Це розглядалося також як метод розв'язання назрілих національних проблем, зокрема й «українського питання». Прикро, що погляди польських некомуністичних політичних угруповань зі Східної Галичини збігалися з намірами польських комуністів. Задумана сталінською системою та польським «народно-демократичним» режимом акція геноциду мала на меті припинити функціонування вогнища українського національного руху, що його репрезентувало населення «східних кресів» колишньої Польської держави.

У серпні 1945 р. Москва підписала й офіційно опублікувала договір з Польщею про визнання лінії Керзона за радянсько-польський кордон і про «добровільне» виселення приблизно мільйона українців із Закерзоння. Цей договір було укладено на основі рішень Тегеранської (1943 р.) і Ялтинської (1945 р.) конференцій, учасники яких, керівники СРСР, Англії і США, і не думали питати згоди УРСР на відірвання від її території земель Підляшшя, Холмщини, Любачівщини, Надсяння, частини Бойківщини та Лемківщини.

Із вересня 1945 р. на територію південно-східної Польщі було направлено три дивізії Війська Польського з метою здійснення переселення українців. Підтвердженням цього служило рішення Воеводського комітету безпеки в Жешові, який наказав виділити 2/3 особового складу полків для цієї акції. Для виселення українців було задіяно всі силові структури комуністичної Польщі. З вересня 1945 р. уряд Польщі направив на українські землі три дивізії піхоти задля примусового вивезення українців на територію УРСР. Запалали цілі села на Лемківщині, Надсянні, Холмщині. Так, у селі Піскорівичі загинуло 720 осіб, а у с. Павлокома – 365, у с. Малковичі – 140, у с. Вільшани – 18 українців. Згоріли вщент с. Завадка, де під час акцій вбито 32 особи, і с. Кальниця, де загинуло 20 осіб. Делегатів Варшавської конференції заарештували, українські комітети ліквідували. З вересня 1945 до липня 1946 рр. виселили 280 тисяч українців.

Кульмінаційним моментом польсько-українського конфлікту стала операція «Вісла», скерована проти українців Закерзоння і відділів УПА. Як зазначалося на розширеному засіданні Української Всесвітньої Координаційної Ради в Києві 22 серпня 1996 р., до вересня 1946 р. з території Польщі було виселено в Україну 488662 особи. Залишилося на своїх землях ще близько 200 тисяч осіб, на яких, власне, і чекала кривава акція «Вісла». Політика польської комуністичної влади щодо українців здійснювалась відповідно до загальної концепції створення в Польщі однонаціональної держави. Планувалося досягти цього переселенням українців в УРСР, а пізніше, в ході акції «Вісла» – на західні і північні землі Польщі, де вони мали швидко полонізуватися. 23 квітня 1947 р. Політбюро ЦК ПОРП ухвалило створити для українського населення концтабір у Явожні.

Оскільки Договір про переселення українців і поляків між ПНР і УРСР перестав діяти, а уряд УРСР вже не хотів його подовжувати, треба було шукати інші шляхи ліквідації української меншості на території Польщі. І перші проекти переселення решти українського населення на так звані «одзискане» землі (полишені німцями польські землі на Одері та у Східній Пруссії, що входили до складу Німеччини) було представлено першому секретареві ЦК ПОРП В. Гомулці ще в листопаді 1946 р. У лютому 1947 р. заступник начальника Генерального штабу Польського війська генерал С. Моссор чітко висловився з цього приводу: «Навесні провести енергійну акцію переселення цих людей поодинокими сім'ями по цілих повернутих землях, де швидко асимілюються». Тому безпідставною є поширена думка, нібито акція «Вісла» була пов'язана з убивством віце-міністра оборони Польщі генерала К. Сверчевського (28 березня 1947 р.). Це лише прискорило реалізацію цієї акції, бо вже наступного дня Політбюро ЦК ПОРП прийняло постанову: «Швидкими темпами переселити українців та змішані сім'ї на возз'єднані землі (перш за все до Південної Пруссії), не утворюючи груп і не ближче, ніж за 100 км від кордону».

28 квітня 1947 р. оперативна група «Вісла», що налічувала близько 20 тисяч солдатів, функціонерів управління громадської безпеки і громадської міліції, розпочала виселення українців. Акція охопила територію 19500 кв. км – Лемківщину, Надсяння, Холмщину, Підляшшя. Шість дивізій Війська Польського оточили українські села, а відділи НКВС і Чехословацької прикордонної сторожі заблокували кордони на сході і півночі. О 4-й годині ранку операційна група «Вісла» під командуванням генерала Моссора приступила до вивезення українців до воєводств північної і західної Польщі.

Згадана кількість війська розраховувалась на основі того, що військові органи не брали до уваги чисельність відділів УПА, а лише плановану до виселення кількість сіл в районі «S» – Сянік. Розподілили вони по 20–50 солдатів на одне село плюс 30–150 – особовий відділ на кожний з 28 підрайонів, на які припадали від 6 до 21 сіл. Такий розрахунок сил свідчить про те, що основною метою акції «Вісла» було виселення українців, а не боротьба з УПА.

Населенню давали не більше двох годин на збирання речей і залишення села. Всього військо депортувало близько 150 тисяч українців, яких оселено в Ольштинському, Щецинському, Вроцлавському, Познанському, Гданському і Білостоцькому воєводствах. Акцію поширено на всі українські сім'ї, без огляду на ступінь лояльності і політичної приналежності. Переселенню підлягали й сім'ї українців-офіцерів і солдатів Війська Польського, працівників органів безпеки та демобілізованих фронтовиків. Операція тривала з 28 квітня до 12 серпня 1947 р. У польських селах українське населення було розпорошене по 2–3 родини і без права повернення додому. В Ольштинському повіті переселення робили повторно, бо виявилось, що в одному регіоні було занадто забагато українських родин. Людей поселяли у зруйнованих хатах. Деякі господарі, молодь таємно повертались до своїх осель. Але їх відразу ж ловили й повертали назад, а частіше відправляли в Явожно. Цей концтраційний табір для українців у Пришвінському воєводстві майже не відрізнявся від Освенціму, не функціонував лише крематорій. Табір мав 12 кулеметних веж, три ряди огорожі з колючого дроту, а від дороги – стіну з бетону висотою 5 м. В охороні служили 18 офіцерів і 300 солдатів. Серед в'язнів були жінки і діти. Особливо тут переслідували священників, інтелігенцію. За 20 місяців у таборі було ув'язнено понад 3 тисячі мирних людей, з них 136 осіб за короткий період загинуло. В'язні важко працювали по 12 годин у дві зміни за півлітра кави і шматок чорного хліба. Інколи давали цілого пересоленого оселедця без води або суп з риб'ячих голів. У туалет водили за командою. Спали люди на дерев'яних похилих нарах без матраців, за невиконання норми в'язнів жорстоко карали. Їх ставили «на стійку з цеглинами в руках», примушували годинами стояти навколішки, замикали в карцер і мучили допитами. Були випадки самогубства на огорожі, по якій проходив електричний струм. Тільки на початку січня 1949 р. табір перетворили на тюрму для полонених воїнів УПА.

В акції «Вісла» взяли участь 120 тисяч осіб польського війська і різноманітних збройних формувань. Більшовики кинули на проведення цієї акції танкову дивізію та спеціальні протипартизанські загони і заблокували українсько-польський кордон, чехи вислали одну гірську бригаду, декілька піхотних дивізій і старшинську школу з Праги. На тлі безперервних боїв з УПА йде масове насильницьке виселення українців. Спалення українських сіл, вбивства українців, що опирались виселенню, ув'язнення 4000 українських жінок, дітей та людей похилого віку в концентраційному таборі в Явожні – складові депортації українців. На середину 1947 р. депортацію було закінчено. Вивезення українського населення позбавило збройну боротьбу УПА на цих теренах основної мети, зробило її тут безперспективною. Тому Головнокомандувач УПА Р. Шухевич вирішив припинити боротьбу на Закерзонні.

У зв'язку з репатріацією поляків з України та українців з Польщі активізувалась діяльність Армії Крайової, яка часто діяла спільно з УПА проти радянської влади.

Насильницька акція під кодовою назвою «Вісла» залишається однією з найтрагічніших сторінок в історії українського народу. 3 серпня 1990 р. Сенат Польщі засудив її, але величезний пласт юридичних питань у зв'язку з цією акцією ще чекає свого розгляду польським сеймом.

УДК 159.92

Субботкіна Н.О., студентка III курсу, 34 група, соціально-психологічний факультет
Науковий керівник – Майстренко Т.М, ст. викл.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Дослідження взаємозв'язку регуляції навчальної діяльності та академічної успішності студентів

Питання взаємозв'язку регуляції навчальної діяльності та академічної успішності актуальне у зв'язку з необхідністю визначення чинників, які впливають на успішність навчання студентів-майбутніх спеціалістів, щоб мати можливість визначити і створити умови, що сприятимуть її підвищенню.

Проблемі регуляції діяльності присвячені роботи О. О. Конопкіна, Д. О. Леонтєва, Б. Г. Ананьєва, В. І. Моросанової, О. К. Осницького, О. Л. Музики, Т. М. Майстренко.

У представленому дослідженні взаємозв'язку стильових особливостей саморегуляції та рівня академічної успішності взяли участь 45 студентів з різним рівнем академічної успішності. Група включала по 15 студентів відповідно з рівнем академічної успішності «добре», «відмінно» та «задовільно». У ході дослідження було використано опитувальник В. І. Моросанової «Стиль саморегуляції поведінки».

Аналіз результатів дослідження показав таке. У студентів з високим рівнем академічної успішності найкраще розвинені шкали «Планування», «Програмування» та «Оцінка результатів». Це є свідченням того, що досліджувані у цій групі здатні усвідомлено і реалістично планувати свою діяльність, ставити цілі подальшої діяльності. Досліджувані детально продумують свою діяльність та спосіб поведінки, що є найефективнішим для досягнення мети, разом з цим програма їх діяльності досить гнучка і легко змінюється залежно від ситуації. Оцінка себе, своєї поведінки та результату діяльності адекватна, досліджувані чітко формують критерії оцінки результату своїх дій, їм характерно порівнювати отримані результати з цими критеріями, відмічаючи невідповідності, на основі яких роблять висновки про причини неефективності плану дій і в подальшому здійснюють його корекцію відповідно до цього.

У студентів з рівнем академічної успішності «добре» високорозвиненими шкалами є «Оцінка результатів», «Гнучкість», «Планування» та «Самостійність». Тобто цим студентам притаманна адекватна оцінка власної діяльності згідно з встановленими для неї критеріями. Гнучкість сприяє швидкій реакції на зміну ситуації і зміну плану діяльності відповідно до неї, що є перевагою в ситуаціях ризику. Ретельне планування дозволяє чітко уявляти ситуації і будувати план дій згідно з ними, а розвинена здатність до самостійної діяльності дає можливість самостійно працювати і вирішувати проблеми, що виникають у процесі діяльності, без залучення сторонньої допомоги, що позитивно впливає на швидкість виконання завдань.

У студентів з академічним рівнем «задовільно» недостатньо сформовані процеси планування та моделювання, що свідчить про те, що в цих студентів виникають труднощі з визначенням мети діяльності та створенням програми виконання діяльності, через те, що зміна ситуації не завжди швидко помічається, то це може призводити до невдач у виконанні діяльності досліджуваними. А низький рівень розвитку здатності до планування свідчить про часту зміну планів, вони не завжди досягають мети діяльності, тому не схильні будувати плани на далеке майбутнє, а цілі діяльності ситуативні. Проте є розвинутою здатність до оцінки результатів, тобто можливість порівняти результат з метою і самостійність діяльності.

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити такі висновки. Для студентів групи «відмінно» характерний достатньо високий розвиток усіх компонентів регуляції діяльності, а найбільш виражені здатності до планування, програмування та оцінки результатів діяльності. Це допомагає їм обрати ціль, сформулювати програму виконавських дій для її досягнення та оцінити результат прикладених зусиль, враховуючи моменти, які слід змінити для отримання кращого результату. Студенти рівня «добре» мають виражену потребу в самостійності, легко пристосовуються до умов діяльності, здатні до створення чіткого плану дій. Загальний розвиток усіх компонентів діяльності достатній, що сприяє якісній підготовці до процесу навчання. Досліджувані з рівнем успішності «задовільно» мають низькі показники розвитку з деяких шкал регуляції, їм властиві низькі показники планування і програмування, що становить труднощі у встановленні мети навчання. Тобто можна припустити те, що для покращення успішності навчальної діяльності їм необхідна чітка постановка цілі та побудова програми діяльності для її виконання.

Отже, для навчання на високому рівні необхідним є розвиток усіх процесів регуляції. Загальний рівень регуляції навчальної діяльності прямо пов'язаний з рівнем академічної успішності студентів.

Сухаревський О.Г., студент I курсу, група ГГ-25, ГЕФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Правила написання ідеального детективу

Масова література керується нормативною поетикою, де правила створення певних жанрів є жорсткими й чітко регламентованими. В основі кожного жанру масової літератури покладено канон, який передбачає як проблемно-тематичну визначеність, так і жорстку структуру, коли за кожним елементом форми закріплений певний зміст. Канон включає в себе певний тип фабули, освоєння обмеженого поля матеріалу, повторювані типи персонажів і конфліктів, специфічний пафос.

«Правила детективного жанру» є прецедентним випадком встановлення жорсткого жанрового канону. Їх оформлення припадає на так званій «золотий вік» класичного детективу в Європі та США. Йдеться про міжвоєнний час. На той момент уже були відомі класичні зразки детективного жанру Е. По, А. Конан-Дойля, Г. К. Честертон, А. Крісті. Першими до формулювання приписів щодо детективного жанру звернулися письменники – Г. К. Честертон, С. С. Ван Дайн і Р. Нокс.

1925 року Гілберт Кіт Честертон оприлюднив нарис «Як пишеться детективне оповідання». У ньому він виділив принципи детективної творчості, серед них:

- 1) мета детективної оповіді – не морок, а світло. Оповідання пишеться заради моменту осяяння. Письменнику слід не лише приховувати таємницю, але й мати її;
- 2) сутність детективного твору – не у складності, а в простоті. Загадка лише видається складною, а насправді є простою;
- 3) подія чи персонаж, в яких закладено ключ до таємниці, повинні бути центральною подією і помітним персонажем. Злочинець має бути звичною фігурою, яка виконує незвичну функцію;
- 4) детектив – це лише гра, в якій читач бореться не зі злочинцем, а із самим письменником;
- 5) детективне оповідання починається з ідеї, а не лише прагне відшукати її. Автор починає писати із розв'язки, із якогось несподіваного логічного умовиводу.

Г. К. Честертон одним із перших створює уявлення про детектив як про гру, поєдинок автора і читача. Він вважає жанр фантазією, дитячою іграшкою для дорослих, «однією із найбільш штучних форм мистецтва». Письменник описує ідеальну формулу детективу: «це детектив, у якому вбивця діє за задумом автора, згідно з розвитком сюжетних перипетій, в які він потрапляє не за природною, розумною необхідністю, а з причини таємної і непередбачуваної». Отже, Честертон заклав підґрунтя теорії детективного жанру.

1928 року С. С. Ван Дайн, американський письменник і журналіст, уклав «Двадцять правил для написання детективних романів». Він стверджував, що детектив є інтелектуальною грою і спортивним змаганням, де діють певні правила, які можуть бути не писаними, але обов'язковими. Назвемо їх:

- 1) читач повинен мати рівні із нишпоркою можливості для розгадки таємниці злочину;
- 2) усі ключі до розгадки повинні бути ясно означені й описані;
- 3) читача не можна зумисно дурити чи вводити в оману, окрім випадків, коли його разом із нишпоркою за всіма правилами чесної гри дурить злочинець;
- 4) у романі не повинно бути любовної лінії;
- 5) ані приватний детектив, ані хтось із офіційних розслідувачів не може виявитися злочинцем;
- 6) злочинець має бути виявлений дедуктивним шляхом, а не завдяки випадку, збігу обставин чи немотивованому зізнанню;
- 7) у романі має бути детектив, тобто людина, яка вистежує і розслідує. Детектив будує ланцюг умовиводів на основі аналізу зібраних доказів;
- 8) «без трупу» в романі просто не обійтись, і чим натуралістичнішим є цей труп, тим краще. Лише вбивство робить твір достатньо цікавим;
- 9) таємниця злочину має бути розкрита лише матеріалістичним шляхом. Неприпустимі ворожіння, спиритичні сеанси, читання чужих думок тощо;
- 10) повинен бути лише один детектив, тобто лише один головний герой дедукції;
- 11) злочинець – персонаж, який відіграє в романі більш чи менш помітну роль, тобто знайомий і цікавий читачеві;
- 12) автор не повинен робити вбивцею слугу;
- 13) скільки б не здійснювалося в романі вбивств, злочинець має бути лише один;
- 14) у детективному романі недоречно таємні бандитські угруповання, мафія;
- 15) спосіб убивства і засоби розкриття злочину повинні відповідати критеріям раціональності й науковості;

16) у будь-який момент розгадка має бути очевидною, якщо читачеві вистачить проникливості розгадати її;

17) у творі недоречно довгі описи, літературні відступи на побічні теми, витончено тонкий аналіз характерів і відтворення «атмосфери»;

18) провина за здійснення злочину ніколи не повинна покладатися на злочинця-професіонала;

19) злочин не повинен виявитися нещасним випадком чи самогубством;

20) усі злочини повинні скоюватися з особистих мотивів.

Слідчий і читач повинні мати рівні можливості, володіти однаковою інформацією. Уникання цього правила Ван Дайн вважає «шахрайством». Письменник повинен бути сповнений самоповаги й поваги до свого читача; це етична основа жанру.

Автором «Декалогу» для детективістів став Рональд Нокс, англійський священник і письменник, автор «Десяти заповідей детективного роману» (1958). Р. Нокс був прихильником А. Конан-Дойля. Однак автор заповідей бачив і обмеженість детективного жанру, боявся, що детективна формула буде вичерпаною. Оглядаючи сучасні йому детективи, він зауважував, що їх сюжети ставали все більше вдосконалені, але й читачі – більш досвідчені.

1) Отже, злочинцем має бути хтось, згаданий на початку роману, але ним не повинна бути людина, за ходом чітких думок читачеві було дозволено стежити;

2) виключається дія надприродних чи потойбічних сил;

3) заборонено використання більш, ніж одного, таємного приміщення або таємного ходу;

4) неприпустимо використовувати досі невідомі отрути, а також пристрої, які потребують довгого наукового пояснення наприкінці книги;

5) у творі не повинен фігурувати кітаєць;

6) детективу ніколи не повинен допомагати щасливий випадок; він не повинен керуватися несвідомою, але несхибною інтуїцією;

7) детектив не може виявитися злочинцем;

8) наштовхнувшись на той чи інший ключ до розгадки, детектив має негайно подати його для вивчення читачеві;

9) дурнуватий друг детектива Уотсон не повинен приховувати жодного з міркувань, що прийшли йому в голову; за своїми розумовими здібностями він повинен дещо поступатися середньому читачеві;

10) нерозрізніювані брати-близнюки і взагалі двійники не можуть з'являтися в романі, якщо читач належним чином не підготовлений до цього.

У формуванні канону класичного детективу важливу роль відіграло перше «професійне» письменницьке об'єднання – британський Детективний клуб, або Клуб детективістів. Початок його діяльності припадає на 1920-ті роки, «золотий вік детективу». Біля витоків клубу стояли Агата Крісті, Дороті Сейерс, Гілберт Кіт Честертон, Рональд Нокс. Г. К. Честертон був першим почесним головою Детективного клубу, Р. Нокс сформулював відомий «Декалог». Потрапити до членів Детективного клубу було складно, адже вимагалось персональне запрошення, рекомендації двох дійсних членів і схвалення кандидатури всіма іншими членами клубу. Закритість робила Детективний клуб вузькою, замкненою організацією, куди потрапляли найкращі і визнані письменники. Жанровий канон детективу стверджувався й через особливу процедуру набуття членства клубу. Її проводить голова клубу, який запитує в кандидата, чи дійсне його бажання стати членом клубу. Отримавши ствердну відповідь, Правитель вимагає від кандидата дати присягу.

1941 року знаний американський теоретик та історик детективного жанру Говард Гейкрафт надрукував книгу «Убивство задля задоволення», в якій один із розділів було присвячено з'ясуванню «Правил гри». Г. Гейкрафт радить авторові завести «серійного» детектива, що зекономить час. Помічника слідчого – Уотсона – автор рекомендує описувати як повну протилежність Холмсу. Цікавою є порада докладно розробити характери трьох персонажів: детектива, злочинця і жертви. Щодо назви, Г. Гейкрафт вважає, що не варто зациклюватися на її вигаданні до завершення тексту. Письменник рекомендує не зловживати штампами, загадками і не перетворювати роман на «кросворд».

На початку ХХІ століття стали вестися розмови про оновлення правил. Модернізацію канону провела італійська письменниця, мешканка Дубліну, Ріна Брунду Юстес («Двадцять правил для тих, хто пише детективи»). Осучаснення правил детективу може стосуватися і гендерного аспекту цього жанру. Так, Джеремі Хілі в посібнику «Написання детективів» подає узагальнені правила детективів, але вчить, як обходити їх. Так, правило про те, що слідчим має бути чоловік, Хілі вважає неактуальним.

Отже, правила класичного детективу як зразок «жорсткого» жанрового канону вироблені письменниками та дослідниками жанру в «золотий вік детективу», підтримувалися завдяки існуванню професійного об'єднання – англійського Клубу детективістів. Однак, зафіксувавши жанр на певному етапі, вони обмежували його подальший розвиток, який міг відбутися лише через порушення правил. Класичні приписи неодноразово піддавалися модернізації та спрощенню, пристосуванню до вимог ринку масової культурної продукції кінця ХХ – початку ХХІ століття.

**Тарнавська М.П., студентка V курсу, 51 групи, історичний факультет
Науковий керівник – Стахова О.О., к.психол.н., ст.викл.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Психологічні особливості розвитку професійної рефлексії студентської молоді

Однією з актуальних проблем сьогодення є проблема саморозвитку сучасного фахівця. Розв'язуючи її, очевидним є нерозривний зв'язок процесу саморозвитку особистості з її рефлексією, зокрема професійною, яка виступає психологічним механізмом становлення професійної самосвідомості представників певної професії. Займаючи таким чином одне з провідних місць у розвитку професійного «Я» особистості, професійна рефлексія на вузівському етапі підготовки фахівця сприяє формуванню в нього уявлень про майбутню професію, загальний образ професіонала та уявлень про ступінь своєї відповідності професійним еталонам. Визначаючи становлення стійкої диференційованої Я-концепції фахівця, його цілісного Я-образу, позитивного ставлення до себе як до професіонала, професійна рефлексія відображає аналітичну позицію суб'єкта по відношенню до себе й своєї професії, що дозволяє індивіду корегувати власну поведінку та діяльність.

У психолого-педагогічній науці звернення до проблеми рефлексії є досить поширеним, про що свідчать численні праці дослідників – К. О. Абульханової-Славської, Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, В. В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, С. Л. Рубінштейна й ін. Натомість, із-поміж широкого кола робіт варто відзначити науковий доробок І. В. Вачкова, М. М. Карнеловича, В. Є. Курочкиної, С. В. Соколової та ін., присвячений вивченню особливостей розвитку професійної рефлексії в майбутніх представників учительської професії, без належного рівня якого неможливим є успішне виконання ними своїх професійних обов'язків.

У сучасній психології рефлексія розглядається як здатність людини виходити за межі власного «Я», осмислювати, вивчати, аналізувати що-небудь за допомогою порівняння образу свого «Я» з якимись подіями, особистостями.

Феномен рефлексії охоплює всі сфери життя людини – як особистісну, так і професійну. В останньому випадку рефлексія набуває професійного забарвлення й трактується як професійна.

Рефлексивний компонент у професійній діяльності дозволяє фахівцю знайти свій індивідуальний стиль, аналізувати та прогнозувати результати своєї праці.

Утім, підкреслюючи значення рефлексії в професійній діяльності особистості, необхідно зауважити, що переважна більшість науковців спрямували свої зусилля на розкриття ролі цього психічного утворення у формуванні особистості представників учительської професії. Як приклад, слід навести теоретико-емпіричні дослідження Г. О. Бізяєвої, І. В. Вачкова, М. М. Карнеловича, Ю. М. Кулюткіна, В. Є. Курочкиної, Ю. В. Кушеверської, С. В. Соколової, Г. С. Сухобської й ін.

Так, Г. О. Бізяєва, аналізуючи праці Ю. М. Кулюткіна та Г. С. Сухобської, відмітила, що в освітньому процесі рефлексія є одним із основних компонентів діяльності педагога. На її думку, рефлексія вчителя – це його вміння здійснювати аналіз, осмислення й конструювання ціннісної основи своєї діяльності, заснованої на відображенні себе як суб'єкта діяльності, особистості та індивідуальності в системі суспільних відносин. Це здатність займати дослідницьку, засновану на рефлексивних властивостях свідомості, позицію щодо власної практичної діяльності й до самого себе як її суб'єкта, що може слугувати критерієм у визначенні професіоналізму педагога. Водночас професійна рефлексія вчителя – це його здатність відображати внутрішню картину світу свого учня.

С. В. Соколова, досліджуючи особливості розвитку професійно-педагогічної самосвідомості шляхом рефлексивного навчання, підкреслила, що становлення структурних складових професійної самосвідомості майбутніх учителів неможливе без рефлексії, яка є одним із механізмів цього процесу.

В. Є. Курочкина, вбачаючи в рефлексивних і прогностичних здібностях педагога психологічну умову його професійного розвитку в післявузівській освіті, у свою чергу, підійшла до рефлексії як до універсального механізму функціонування професійного «Я» вчителя.

І. В. Вачков, розглядаючи окреслений феномен, із одного боку, як професійно важливу якість особистості, а з іншого – як один із механізмів розвитку професійної Я-підструктури вчителя, зауважив, що даний механізм доповнюється та збагачується в процесі зворотного зв'язку, передусім зі школярами, що дозволяє педагогу регулювати власну поведінку й діяльність.

За словами М. Ю. Варбан, процес формування професійної рефлексії майбутніх фахівців являє собою синтез особистісного та професійного самопізнання й самовизначення, які активізуються у студентської молоді під час її вступу до вищого навчального закладу. Потрапляючи в принципово нову для себе ситуацію розвитку, з початком навчання у виші студент постійно зазнає потребу в рефлексивних знаннях, вміннях і навичках, що стосуються не тільки особистості в цілому, але й процесу її професіоналізації зокрема.

Відтак, беручи до уваги окреслені вище теоретичні викладки, нами було проведено дослідження, спрямоване на розкриття психологічних особливостей розвитку професійної рефлексії в майбутніх представників педагогічної спільноти. В опитуванні взяли участь студенти I курсу історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

У зв'язку з цим, звертаючись до первинних даних дослідження за методикою визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії О. В. Калашнікової, необхідно підкреслити, що переважна більшість опитаних (56 %) відрізняється середнім рівнем її розвитку, який характеризується наявністю стійкої потреби юнаків в особистісно-професійному самовдосконаленні, їх самостійністю та творчою активністю, але ще недостатнім володінням майбутніми вчителями технологіями педагогічної діяльності, труднощами у вирішенні практичних завдань (див. табл. 1).

Таблиця 1

Особливості розвитку професійної рефлексії у студентів-майбутніх педагогів

Рівень професійної рефлексії	Кількість досліджуваних	
	абсолютна	відносна, у %
Високий	8	27
Середній	17	56
Низький	5	17

Показником високого рівня, який притаманний 27 % студентів, є високий розвиток усіх компонентів професійної рефлексії. Всі рефлексивні процеси максимально організовані, що проявляється в здатності респондентів окресленої групи швидко й гнучко реагувати на змінювані умови, адаптувати до них власну поведінку.

І, нарешті, 17 % досліджуваних мають низький рівень розвитку професійної рефлексії. Його ознаками є недиференційована спрямованість самосвідомості, самоаналізу та самооцінки майбутніх учителів у процесі навчально-професійної діяльності, нерозвиненість їх аналітичних умінь і навичок, низька сформованість професійних дій, недостатня мотивація й самостійність, відсутність потреби в професійній самоосвіті та самовихованні.

Таким чином, як показали результати проведеного нами дослідження, майбутні представники педагогічної спільноти відрізняються недостатнім рівнем розвитку професійної рефлексії, який може стати на заваді особистісно-професійному самовдосконаленню майбутніх фахівців. Саме тому формування педагогічної рефлексії повинно стати одним із першорядних завдань у процесі підготовки майбутніх педагогів, зокрема під час проходження ними навчально-виробничої педагогічної практики, яка створює унікальні й необмежені можливості для реалізації цього завдання.

Неможливо досягти того, щоб кожен студент піднявся до найвищого рівня розвитку своїх професійних якостей, але можна створити такі умови в період навчання у ВНЗ, щоб кожен прийшов до усвідомлення необхідності власного розвитку, необхідності постійної зміни та осмислення майбутньої професійної діяльності. Це можливо за умови, якщо студентська молодь навчиться не тільки сприймати, а й пропускати через власну свідомість інформацію, існуючий досвід, рефлексувати, а потім вибудовувати свою практичну діяльність.

**Трухній Ю.Ю., студентка III курсу, 32 група, ННІ іноземної філології
Науковий керівник – Максимець С.М., к.психол.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Вплив Інтернету на становлення особистості юнака

Технологізація сучасного суспільства останнім часом набула лавиноподібного характеру. Практично кожен навчальний заклад чи організація сьогодні оснащена комп'ютером і комп'ютерними мережами. У цьому бурхливому розвитку комп'ютерних технологій особливу соціальну значущість набуває проблема дослідження комп'ютерної залежності в учнівської молоді. Активне впровадження комп'ютерних технологій у повсякденне життя, безсумнівно, накладає певний відбиток на формування і розвиток особистості юнака.

Ранній юнацький вік особливо схильний до різних відхилень у поведінці – це пов'язано з психологічними віковими особливостями. Використання сучасних комп'ютерних технологій практично в усіх сферах діяльності людини – вже доконаний факт. Всього за кілька десятиліть сформувалася комп'ютерна субкультура, зі своїм віртуальним середовищем проживання, сленгом та стилем життя. Можливості Інтернет-мережі дозволяють використовувати її не тільки як інструмент для пізнання, але і як інструмент для спілкування, що не лише розширює горизонти діяльності особистості, а й призводить до різних проблем, зокрема проблеми Інтернет-залежності.

Інтернет-залежність – психічний розлад, нав'язливе бажання підключитися до Інтернету і хвороблива нездатність вчасно відключитися від всесвітньої мережі.

Залежність від Інтернету – складне та багатомірне явище, в якому людина реалізує певні потреби (пошук новизни, емоційна розрядка, можливість виговоритися, одержати підтримку та схвалення).

Метою дослідження стало вивчення впливу Інтернету на становлення особистості юнацтва.

В результаті нашого дослідження ми з'ясували, що частина наших респондентів є залежними від Інтернету (43 %), тобто значну частину свого часу вони проводять в «мережі». За даними опитувань, надмірне використання Інтернету призводить до значних труднощів у житті залежних. Такі особи не контролюють свій час, перебуваючи on-line. Задля того, щоб довше побути в мережі, ігноруються домашні обов'язки, такі особи відмовляють собі у сні та у спілкуванні із реальними людьми. Наслідком такої поведінки є погіршення академічної успішності та продуктивності праці через надмірну заглибленість у віртуальну мережу. Лише 17 % є незалежними від Інтернету, 40 % молоді знаходиться в «групі ризику».

Виявилось, що серед залежних Інтернет-користувачів високий рівень тривожності зустрічається удвічі частіше, ніж серед незалежних. За даними опитування, ступінь агресивності серед групи Інтернет-залежних користувачів мережі знаходиться на високому та середньому рівні: близько 40 %. 50 % звичайних користувачів Інтернету мають низький рівень агресивності, є стриманими та спокійними, 33 % мають середній рівень агресивності і лише 17 % опитуваних виявились агресивними та нестриманими.

Порівнявши дані опитувань обох груп на визначення рівня агресивності, можна зробити наступні висновки: звичайні користувачі всесвітньої павутини є менш агресивними та нестриманими. Удвічі більше опитуваних серед звичайних користувачів мережі Інтернет виявило легкість і гнучкість поведінкових реакцій порівняно із Інтернет-залежними користувачами. Натомість сильно виражена ригідність більш притаманна залежним користувачам Інтернет-мережі.

Отже, можна стверджувати, що залежність від Інтернету негативно впливає на психічні стани людини, тому доцільним є запобігання Інтернет-залежності серед звичайних користувачів мережі.

L.I. Fursova, senior lecturer
Department of foreign languages
Zhytomyr State Technological University

**ADVANTAGES OF LEARNING ENGLISH FOR FIRST-YEAR STUDENTS
WITH NEW TEXTBOOK ISSUED AT ZHYTOMYR STATE TECHNOLOGICAL UNIVERSITY**

Strategic approach.

The knowledge of a foreign language is a must for a specialist of any field at the modern stage of science, culture and technology development. The increasing role of teaching students a foreign language is caused by the increasing necessity in a communication competency for a current professional society. That is why, training a foreign language has to be communication-oriented and professionally-oriented at a non-linguistic higher educational institution.

Teaching English for technical specialities aims at students' obtaining the high level of communication competency that allows them to use the foreign language practically in a professional activity as well as to increase their level of self-education.

According to the standards of teaching English at a non-linguistic higher educational institution, a specialist has to be ready to set up cross-cultural scientific connections, to participate in international conferences, to learn a foreign experience in a particular branch of science, technology, culture and to realize business and partner contacts – such activities require from technical specialists the good knowledge of the language.

It is important that the students of non-linguistic higher educational institutions show their interest for further learning of foreign languages, understand the importance of such learning, and are ready to get the knowledge. The main reasons for learning English are to become a postgraduate or a Master student, to communicate with foreigners abroad, further employment.

Purpose-oriented Audience.

The textbook “English” was issued for the first-year students of Zhytomyr State Technological University for their class and independent work. The aim of the textbook is to learn the essential vocabulary of the topics suggested, to develop communication abilities and skills, and to improve writing abilities.

Textbook Structure.

Every part includes the vocabulary on a certain topic, surveying lexical tasks, communication exercises and situations for verbal and writing speech. The structure of all the parts follows the goal, that is, to help students to expand, generalize and systematize the knowledge of the English language.

The textbook advantage is that the tasks can be performed both together with a lecturer at lessons and individually at home. The educational material is presented thematically according to the curriculum for the students of I – II years of study.

The vocabulary is getting gradually bigger and more complicated. Every part includes the viewing of the basic vocabulary through lexical tasks, communication-oriented exercises (the dialogues to be trained with a partner and in small groups, discussions, role plays), the tasks to develop the skills in writing (writing letters, essay), and also thematic social-cultural tasks for independent fulfilment (preparing presentations).

To contribute to the development of communication abilities and skills the authors of the textbook apply the various communicative situations, which are realized through different kinds of tasks, namely, a situation-exercise, a situation-illustration, a situation-estimation, a situation-information inquiry, a situation-statement, a situation-problem.

The textbook material is proposed to check the level of English as the textbook includes the tasks for carrying out different types and forms of students' knowledge checking in accordance with the credit-modular system: current, modular, and total.

The textbook is also useful for a wide range of individuals with various level of English skills and abilities.

References:

“Англійська мова” для студентів 1 року навчання. “English” for first year students: навч.-метод. посіб. для студ. всіх спец. вищ. навч. закл. / І.С. Ковальчук, О.Б. Сивак. – Житомир: ЖДТУ, 2017. – 148 с. – (Серія “Англійська мова”).

Хитрич А.В., студентка II курсу, група ЕП-45, ФЕМ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Інтернет, свобода та відповідальність

Український користувач Інтернету витрачає в середньому більше чотирьох годин у день на соціальні мережі, як показують дослідження. А звичайний користувач Facebook «просиджує» там близько восьми годин на місяць. Загальна тривалість відео, які щохвилини завантажують на YouTube, становить шістдесят годин. Ми зробили Інтернет невід'ємною частиною нашого життя. Для когось ці цифри здаються майже нереальними. Як здорова глуздом людина може дозволити собі шосту частину доби просидіти біля екрану? Деякі вважають, що це марна трата часу, але я розумію, навіщо ми це робимо.

У соціальній мережі суспільство здається не таким складним. Ти сам обираєш, кого долучити до друзів, а кого заблокувати назавжди. Заповнюючи свій профіль, можна створити нового себе. Соціальна мережа стала шансом на новий початок.

Відчуваєш себе творцем свого маленького світу, де можна обрати кожен деталь собі під настрій. Згодом, на підсвідомому рівні, ти стаєш впевненим у собі не лише на просторах Інтернету, а й в реальному житті. Так життя в соціальній мережі надихає до перевтілень у буденності. З'являється бажання творити та перетворювати все навколо себе.

Ось чому зараз ми маємо досить ініціативну та ідейну молодь, яка готова йти на ризики та прагне змінити світ на краще. Я вважаю, що це є досить важливою перевагою соціальних мереж.

Свобода слова в Інтернеті є необмеженою. Але такого роду воля несе за собою велику відповідальність. Зі збільшенням одного, збільшується інше. Та що являє собою свобода та який її прояв у сучасному суспільстві?

Свобода. Незалежність. Воля...

Бути вільним – це, в першу чергу, розуміти свободу. Свобода – це здатність людини чинити у відповідності до власних бажань, інтересів, цілей на основі знання про об'єктивну дійсність. Свободи людина досягає тоді, коли кожен її вчинок є проявом відповідальності за своє життя та те, що відбувається навколо. Тут є важливим ставлення особистості до змін та оцінки того, як вони на неї впливають. Саме тому воля є фундаментальною характеристикою людського життя. Медард Босс вказує, що свобода – це не те, що людям належить, це те, ким (чим) ці люди є. Іммануїл Кант, наприклад, під свободою розумів недоступну чуттєвому пізнанню сутність людини. Для Йоганна Готліба Фіхте свобода – єдина абсолютна реальність. Гегель розумів під свободою багатопланову реальність, що у всіх своїх проявах являє форму об'єктивації абсолютного духу.

Чим же є свобода для сучасного члена суспільства та яка її роль у мережі Інтернет? Загальна декларація прав людини каже, що кожен має право на свободу вираження власної думки. Всі мають рівні права, і люди народжуються та залишаються вільними.

Вони можуть вільно сидіти чотири години на добу в соціальній мережі.

Вільно коментувати фото друзів.

Вільно заблокувати незнайому людину.

Вільно критикувати в мережі того, до кого не вистачає хоробрості підійти у реальному житті.

Вільно витратити кошти на рекламу, щоб долучити до друзів безліч незнайомих та байдужих тобі людей.

Наше суспільство безперервно розвивається. Поширення Інтернету значно збільшує можливості для вираження власних поглядів. Соціальні мережі дають нам шанс відчувати свою важливість. Ти можеш зайти на свою сторінку у Facebook та написати відгук до будь-якого закладу твого міста. Зайти на сторінку міської ради та взяти участь у громадському опитуванні чи поставити питання політичній особі з твого міста або навіть країни (отримаєш ти відповідь чи ні – це вже інше питання). Тут немає кордонів для спілкування. Ніхто не заважає тобі знайти друзів в Англії, Індонезії чи будь-якій іншій країні світу.

Розповідаючи про свободу, я намагалась не занурюватись у тему відповідальності. Але все було б занадто просто, якби ми отримували так багато переваг від такої волі та не віддавали б нічого у відповідь.

Чому, використовуючи всі переваги соціальних мереж, ми несемо відповідальність не лише за себе, а й за інших людей? Коментатор, який полюбить критикувати твори авторів у спільноті підліткової творчості, своїми образливими словами змушує школяра назавжди забути про кар'єру журналіста. Чи несе він відповідальність за, невиключно, вагомий вклад у майбутнє дитини?

Не можна стверджувати, що це так на 100 %, але такого роду люди мають вплив навіть у реальному житті. Але тут їх менше. Чому? Тому що важче підійти до живої людини та сказати у вічі, ніж просто натиснути декілька клавіш на клавіатурі. В мережі Інтернет вони мають повну волю для своїх дій.

Можна обрати будь-кого, знайти давніх сусідів, які заважали гучною музикою, та залишити їм декілька «ласкавих» слів.

За цілий день на роботі тобі добряче насолили і ти розлючений на весь світ? Чому б не зайти на випадкову сторінку та не виплеснути весь гнів на незнайому людину? Ви ніколи не побачитеся, не потрібно брати відповідальність за свої слова. Впевненості в собі таким користувачам вселяє фактор «анонімності». Ця можливість дозволяє висловити свою думку та залишитись непізнаним.

Деякі люди створюють спеціальний профіль лише для того, щоб «поливати брудом» інших користувачів. Так з'являються дискусії та суперечки в Інтернеті, які, на жаль, в 90 % випадків закінчуються невинуватою агресією та грубістю. В цій течії учасники називають себе «хейтерами». Вона отримала назву від англійського слова «hate», в перекладі означає «ненависть». У них своя політика та розуміння світу. Це люди, які живуть в Інтернеті та агресивно реагують на будь-яку інформацію, яку вони тільки бачать.

Навіщо вони це роблять?

У новому середовищі це їх спосіб самоствердитися, підняти свою планку та самооцінку. Такі люди не несуть відповідальність за свої слова та не думають про їх значення. Вони байдуже ставляться до інших користувачів та не зважають на наслідки. Хоча, насправді, слова мають свій вплив. Із поширенням мережі Інтернет все більшою стає хвиля негативу та агресії на звичайних користувачів. З нею неможливо боротися, тому що її творці не вміють використовувати свою свободу у вірному руслі.

Як часто ти знаходиш друзів з іншої країни в соціальній мережі?

Напевно, досить часто. Лише у Facebook число користувачів у 2017 році становило до двох мільярдів. Майже четверта частина всього людства має можливість контактувати між собою без будь-яких кордонів. Це прорив, який змушує відчувати себе чимось більшим, ніж просто жителем міста чи користувачем Інтернету.

Ти є частиною великої та безмежної павутини, яка дозволяє як ділитися цінностями свого народу з усім світом, так і переймати та розуміти крихітні частки буденності інших. Такий зв'язок виховує в сучасній молоді толерантність та повагу до людей різних культур. Тоді чому, коли в громадському транспорті їде іноземець, сусіднє місце біля нього завжди пустує? Куди зникає наша відкритість до спілкування?

Це люди, чії цінності ми, можливо, не поділяємо. В реальному житті ми часто уникаємо спілкування з іноземцями або зводимо його нанівець. Деякі на підсвідомому рівні бояться, що вони будуть погрожувати нашим, українським, цінностям. Було б непогано мати таку функцію, як у Facebook, – просто заблокувати їх, але так не піде. Бо ми забуваємо, де живемо. Якщо ми погоджуємося з ідеєю про те, що всі люди повинні бути вільними і мати рівні права, як в реальному житті, так і в мережі, невже ми не повинні боротися за збереження цих цінностей абсолютно для всіх?

Чому існує суспільство?

Вільям Годвін казав, що без суспільства людина була б жалюгідною. Ми живемо в суспільстві, тому що люди потрібні одне одному. Взаємодія з іншими людьми може бути важко. Важко з тим, з ким ти не згоден, або з тим, хто не хоче чути нікого, окрім самого себе. З тим, хто думає по-іншому. Це може бути людина іншої культури або знайомий з твого університету, або давній однокласник у Facebook.

У сучасному суспільстві з рівними правами ми повинні слухати та розуміти одне одного. Можливо, краще спробувати сфокусувати свою увагу на чомусь спільному, а не на розбіжностях. А що, якщо ми думаємо про людей найгіршим чином, і саме це вони хочуть нам показати?

Все-таки ми маємо право щодоби сидіти по чотири години в соціальній мережі. Хтось до нас боровся за це право. Чому б не використати наше право на щось більше. Бо саме від нас залежить те, які цінності будуть переважати в майбутньому. Ми будемо підґрунтя для наступного покоління. Вони будуть зовсім іншими.

Чому б не створити основу, яка буде без заперечень та вагань визнавати кожному людину у світі рівною не лише на сторінках профілю, а й в реальному житті.

Чи можемо ми стати тими, хто почне боротьбу з агресією та грубістю не лише в суспільствах країн світу, а й на просторах Інтернету. Якщо не ми зможемо обрати терпіння, відкритість та щедрість, якщо не ми відшукаємо в одне одному добро, якщо не ми будемо боротися за справедливість, то хто все це зробить замість нас?

Хімач К.Ю., студентка II курсу, група МЕ-2, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Глобальні виклики у сучасному світі

У наш час політологія все більше звертає увагу на актуальні, надзвичайно важливі питання сучасного світового розвитку. До них слід в першу чергу віднести глобальні проблеми. Особливості глобальних проблем у тому, що вони мають планетарний характер, тобто зачіпають життєві інтереси всього людства. Вони створюють серйозні труднощі для досягнення світовою спільнотою сприятливого майбутнього, а також загрожують загибеллю цивілізації, якщо не буде знайдено їх конструктивне рішення. Дані проблеми вимагають для їх подолання колективних, узгоджених зусиль усіх країн і народів.

Глобалізація сучасного світу є об'єктивною закономірністю: її не можна зупинити, оскільки вона приносить величезні прибутки передовим державам світу. Глобалізація змінює традиційне розуміння держави, оскільки з'являється новий актор міжнародних відносин – транснаціональні корпорації, які володіють величезними ресурсами.

Поняття «глобалізація» стало нині не лише найбільш вживаним, а й найбільш лайливим. Проблеми глобалізації сьогодні обговорюють усі: вчені й політики, журналісти і бізнесмени, люди різних країн. Цей планетарний феномен, який має свої витoki і свій генезис, визначає життя людства в останні 30–40 років. Процес глобалізації дає поштовх новим соціальним, політичним, економічним, культурним дискурсам і стимулює до рефлексії. Як центральне поняття у площині розгляду соціальних змін, що відбуваються в економічній, політичній і культурній сферах, свідомості людей, глобалізація характеризується надзвичайно широкою амплітудою оцінок – від амбіційної апологетики до категоричного несприйняття. В численних працях економістів, юристів, політологів, соціологів, представників інших суспільних наук і навіть письменників її розглядають як історичне явище, де населення виступає одночасно і продуктом, і творцем світових процесів, і як об'єктивну закономірність розвитку людства, а то й міф.

На сьогодні вже цілком очевидним є той факт, що модернізація світу не може здійснюватися за єдиним вектором розвитку. Для цього необхідною є інституціоналізація різних національних і регіональних ціннісних систем, які виборюють своє право на глобальний вплив. Сучасна держава являє собою політичний інститут, який має вищу юрисдикцію на всій відведеній йому території. Нині чітко формується глобальна політика, що впливає на суверенітет національних держав.

Політична глобалістика видозмінює сучасний світовий порядок шляхом реконструкції традиційних форм національної державності та перебудови міжнародних політичних відносин, глобальна політика змінює загальноприйняті уявлення про відмінності між внутрішньою та зовнішньою, внутрішньодержавною та міжнародною політикою тощо. Політичні рішення та дії в одній частині світу швидко віддзеркалюються у всьому іншому світі. Центри політичної дії та прийняття рішень можуть, завдяки сучасним засобам комунікації, перетворюватися на складні системи спільного прийняття рішень і політичної взаємодії.

Політична глобалістика є одним із напрямків глобалістики. Вона виникла на початку 90-х рр. XX ст. для вивчення політичних аспектів глобальної проблематики, політичних причин виникнення і загострення загальнолюдських проблем, а також для пошуку шляхів їх розв'язання, які пов'язані з політичною сферою життєдіяльності суспільства.

Отже, можна зробити висновок про те, що сформована в кінці XX століття політична глобалістика представляє собою важливий і динамічно розвинений напрямок сучасної політичної науки. Якщо на початку представлений напрямок виник як реакція на потреби політологічного вивчення причин виникнення та загострення глобальних проблем, то в наш час коло дослідницьких завдань політичної глобалістики значно розширилося. У фокусі її уваги опинився процес глобалізації сучасного світу і перш за все політична складова цього найважливішого феномену світового розвитку початку XXI століття.

**Ходзінський Б.Д., студент I курсу, група МЕ-3, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет**

Залучення жінок у прийнятті рішень, або гендерний мейнстрімінг

Рівні громадянські права жінок із чоловіками та їхня активна участь у професійній та політичній сферах (уперше за останні кілька десяти тисяч років людської цивілізації) є одним із соціальних переворотів, про який ми часто забуваємо. Позаяк саме зміна гендерної ролі жінок трансформує наше суспільство в цілому – на користь усіх. Логіку цих процесів спробуємо продемонструвати далі на прикладах економічної та політичної активності жінок.

Економічна залученість жінок. Традиційні гендерні ролі чітко закріплюють зони дому та сім'ї, дитинства, догляду – за жінками, а публічної праці, заробітку, конкуренції й досягнень – за чоловіками. Інакше кажучи, чоловік – «здобувач», жінка – «берегиня дому». Згідно з есенціалістською логікою, ці ролі є вродженими і природними, розглядаються як щось, що є суттю ідентичності (як колір шкіри чи волосся). Феміністки розглядають гендерну роль як перформанс або щось, що здійснюється – робиться щоденно. Відтак «природна жіноча суть» виявляється щоденною множиною різних праць, які не помічає й мало цінує суспільство. Феміністичні тренінги пропонують похвилинно записувати час, витрачений на домашнє господарство чи догляд за собою, – і ці результати яскраво демонструють, скільки роботи виконує жінка, поки «сидить удома».

Які ще наслідки має залучення жінок? У жінок інші економічні стратегії, які пояснюються іншим досвідом, ніж у чоловіків. Жінки змушені навчатися ефективно справлятися з подвійним навантаженням, економити час. Вони більш орієнтовані на сталий розвиток, а не на миттєвий результат, бо знають, що перед ними неодноразово поставатимуть ті ж самі виклики. Тому вважається, що слід мати хоча б 30 % жінок у вищих органах влади. Одна з можливостей це зробити – запровадити гендерні квоти, зокрема, на жіночу участь у правліннях. Так, німецька компанія Deutsche Telekom 2010 року запровадила 35 % квоту задля збільшення кількості жінок-менеджерок. Мета квотування – надати можливість талановитим працівницям реалізуватися професійно, адже 60 % випускниць університетських програм зі сфери бізнесу – це жінки.

Політика залучення жінок до рівня прийняття рішень. Аби підтримати видимість і важливість жінок, приймаються різні гендерні квоти. Вони діють не лише в бізнесі, а й у політиці та інших сферах публічного життя (освіта, збройні сили тощо), де розподіл ресурсів є нерівномірним. Гендерні квоти в політиці є законодавчі та добровільні партійні. Понад 100 країн у світі вже більше ніж три десятиліття запроваджують ті чи інші квоти. Звісно, добровільні партійні квоти є прикладом справедливої демократичної політичної культури, коли партії розуміють ті обмеження, із якими стикаються жінки, і готові підтримати їх. Саме такий тип квот є найбільш популярним у країнах ЄС. Партії таких країн, як Австрія, Велика Британія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція, запровадили добровільні партійні квоти. Хоча законодавчі квоти теж не є рідкістю в ЄС, вони існують у Бельгії, Греції, Ірландії, Іспанії, Італії, Польщі, Португалії, Словенії та Франції. Аби квоти були дієвими, вони повинні мати мандат на місце (розміщувати жінок у прохідній частині списку), а також дієвий механізм (санкції або нагороди за дотримання).

Гендерні квоти – це приклад так званих спеціальних заходів із доступу жінок до прийняття рішень. На рівні гендерної політики ЄС визнано два типи політик – спеціальні заходи й гендерна пріоритетизація (або гендерний мейнстрімінг). Перший тип політик стосується окремої уваги до жінок як групи з меншим доступом до ресурсів – на рівні соціальної реклами, законодавства розробляють стратегії залучення жінок. Другий тип політик працює з різними сферами суспільного життя – від соціальної до сільського господарства, де гендерне питання є пріоритетом. Тобто оцінюється значення і вплив тієї чи іншої політики на жінок і чоловіків як окремих груп, що мають різні інтереси. Нагадаємо, що репродуктивна праця досі закріплена саме за жінками – ці особливості доцільно враховувати, плануючи бюджети та різні заходи.

Гендерний мейнстрімінг – це визнана на глобальному рівні стратегія втілення політики гендерної рівності. Його було записано у Пекінській Платформі дій і затверджено офіційно на Четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок (1995 р.). Гендерний мейнстрімінг передбачає (ре)організацію, вдосконалення, формування та оцінку політичних процесів у такий спосіб, щоб учасники та учасниці процесу прийняття політичних рішень використовували гендерний підхід в усіх галузях політики і на всіх етапах. Існуючі відмінності між чоловіками та жінками враховуються для визначення негативних наслідків, а не підтримки нерівностей чи ієрархій, які склалися у суспільстві. Гендерний мейнстрімінг застосовується, зокрема, у бюджетних процесах, так званому гендерному формуванні бюджету.

У Рамковій стратегії Європейської спільноти гендерної рівності (2001–2005) уже зазначається про «пропагування рівної участі та представництва жінок». Зокрема, піднімається питання поліпшення гендерного балансу в процесі прийняття політичних рішень; говориться про заходи, орієнтовані на оцінку впливу виборчих систем, законодавства, квот щодо забезпечення гендерного балансу у виборних політичних органах; впровадження інформаційно-просвітницьких заходів для громадян про необхідність гендерного балансу у виборних політичних органах і всередині структур політичних партій. У Дорожній карті із забезпечення гендерної рівності (2006–2010) серед шести основних пріоритетів визначено також і «забезпечення рівного доступу чоловіків і жінок до участі у прийнятті рішень».

Рівність у прийнятті рішень була названа 2010 року президентом Європейської Комісії Жозе Мануелем Баррозу у «Жіночій Хартії» одним з ключових принципів політики гендерної рівності на рівні ЄС. У Стратегії забезпечення рівності між жінками та чоловіками (2010–2015) зазначено, що «жінки недостатньо представлені в процесі прийняття рішень – як в парламентах, так і в національних урядах».

Європейська комісія пропонує цільові ініціативи для покращення ситуації, пропагує більшу участь жінок у виборах до ЄП. Щороку Європейська комісія звітує стосовно виконання цілей забезпечення рівності між чоловіками і жінками в ЄС відповідно до низки індикаторів, серед яких і рівень залучення жінок до прийняття рішень. Зокрема, у Звіті за 2013 рік зазначено, що жінки становлять 37 % членів новообраного Європейського Парламенту, 9 із 28 нових Комісарів і 7 із 28 суддів Європейського Суду.

Наведемо два приклади. У міській адміністрації Відня є Департамент гендерного мейнстрімінгу, завдання якого – аналізувати міську політику та корегувати її. Із численних напрямів роботи Департаменту розглянемо таку, як організація публічного простору. Гендерно чутливе регулювання міського руху починається з урахування різних типів пересування. Якщо для чоловіків це переважно приватні автомобілі та громадський транспорт і поїздки на роботу та додому, то для жінок пересування містом ускладнюється необхідністю робити численні додаткові подорожі (у дитсадок, музичну школу з дитиною, магазин, пральню, відвідати літніх батьків тощо). Більшість із цих подорожей здійснюється пішки. Крім жінок, основними користувачами пішохідних хідників є діти та літні. Пішохідний рух тривалий час був «сліпою плямою» міського планування – вулиці створювали для автомобілів. Міська адміністрація Відня врахувала цей недолік. У результаті значно збільшили ширину тротуарів, зробили безпечнішими пункти переходу дороги, обладнали необхідні місця пандусами, встановили лавочки для перепочинку, навіси для тіні й питні фонтани. Ще одним ключовим моментом стала безпека вулиць, які обладнали інтенсивним нічним освітленням, а також, за можливості, зробили простір більш відкритим. Жодних хащів і закапелків – замість них доріжки (приміром, від автобусної зупинки до житлових будинків), які добре проглядаються з усіх боків. Ці та інші заходи гендерного мейнстрімінгу зробили Відень безпечнішим містом, у якому приємно й комфортно жити – усім, а не лише жінкам.

Наступний приклад – зі сфери українського законотворення. З ініціативи міжфракційного об'єднання «Рівні можливості» 2015 року внесли зміни в законодавство щодо боротьби з домашнім насиллям. Раніше таке правопорушення каралося штрафом, або громадськими роботами, або виправними роботами з відрахуванням 20 % від заробітку, або адміністративним арештом. Після змін покарання передбачає лише громадські роботи або адміністративний арешт. Застосування штрафів, на думку розробників проекту Закону, так само, як покарання у вигляді виправних робіт із відрахуванням 20 % заробітку в дохід держави, не були ефективними, бо в переважній більшості впливали не на порушника, а на його сім'ю загалом або ж на жертву, оскільки 20 % заробітку сплачується з сімейного бюджету, а штраф сплачується або з сімейного бюджету, або з кишені самої жертви, якщо правопорушник ніде не працює. Застосування ж до осіб, які вчинили насильство в сім'ї, громадських робіт або адміністративного арешту спричинюють негативні наслідки особистого характеру саме для правопорушника.

Наведений приклад – лише маленький крок до подолання епідемії насильства в Україні. Упоратися з цим соціальним викликом допоможе розуміння, що насилля в сім'ї – це зовсім не особиста справа, у якій «двоє винні». Діти, які ростуть у ситуації насилля, часто мають порушення психічного розвитку та фізичного здоров'я, більш схильні до самогубств, зловживання наркотиками, а також до скоєння насилля вдома чи поза ним. Дорослі, залучені в ситуації насилля, є менш психологічно адекватними в інших сферах свого життя; жертви насилля (а це в більш ніж 90 % випадків саме жінки) не мають достатньо ресурсів для особистого розвитку, громадської активності, креативності. Більша частина бездомних жінок стали такими, утікаючи від домашнього насилля. Значний відсоток викликів швидкої допомоги жінками – це саме потерпілі в «домашніх боях». Якщо враховувати всі наслідки цієї проблеми, стає очевидно, наскільки далеко вони виходять за двері помешкань.

Целуєв Д.О., студент II курсу, група ПУА-1, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Сучасна євроінтеграційна зовнішня політика України

Необхідність формування зовнішньої політики є однією з найбільш актуальних проблем сучасного соціально-економічного розвитку України. У зв'язку з реалізацією євроінтеграційної стратегії трансформація політики України має відбуватись на основі імплементації основних принципів спільної політики ЄС у національне законодавство України, що прискорить реалізацію підписаної з ЄС Угоди про асоціацію.

Визначаючи основні напрями формування сучасної політики України, необхідно враховувати досвід країн ЦСЄ в умовах європеїзації на їх шляху до членства в ЄС, тобто їх досвід адаптації до наявних спільних політик ЄС, у тому числі і до спільної зовнішньої політики. Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС».

Інтеграція України до нової Європи відбувається в процесі реорганізації ЄС і прийняття його спільної стратегії щодо України. Нашу державу активно підтримують Німеччина, Франція, Італія, Іспанія та інші країни, допомагаючи економічно й політично.

Виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувається на основі затвердженого 17 вересня 2014 р. Кабінетом Міністрів України плану заходів з її імплементації на 2014-2017 роки, який був оновлений 25 жовтня 2017 р.

З приводу питання щодо торгово-економічного співробітництва, то у 2016 році Європейський Союз продовжував зміцнювати свої позиції ключового торговельного партнера України. За рік загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС склав 35923,2 млн. дол. США, з яких 30635,2 млн. дол. США припало на торгівлю товарами, а 5287,5 – на торгівлю послугами.

Питанням співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки присвячений Розділ III Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, у якому визначені основні напрямки взаємодії сторін. Важливою метою співробітництва визначено утвердження верховенства права та зміцнення відповідних інституцій, зокрема у сфері правоохоронної діяльності та встановлення правосуддя, зміцнення судової системи, гарантування її незалежності та неупередженості. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки відбувається на основі принципів поваги до прав людини та основоположних свобод.

Останні роки розвиток політики євроінтеграції України можна визначити як етап швидкої зміни оптимістичних надій європейської спільноти розчаруванням інтеграційною риторикою України та прагнення ЄС до створення східної зони стабільності навколо власних кордонів. Але й у цьому варіанті, зупинившись в інтеграційному поступі на півдорозі, Європа ризикує знову стати континентом великих конфронтацій. Українське ставлення до євроінтеграційних процесів не зазнало істотних змін: його, як і на попередньому етапі, характеризує превалювання риторики над практичними реформаторськими кроками. Таким чином, є підстави говорити про досить значний термін, упродовж якого відбуватиметься підготовка України до вступу в ЄС. За цей період нашої державі необхідно буде: по-перше, забезпечити динамічний внутрішній розвиток, який передбачив би створення надійних механізмів для подолання потенційних ризиків євроінтеграції; по-друге, побудувати конкурентноспроможну економіку, здатну стабільно функціонувати в разі появи кризових явищ; по-третє, знайти оптимальну модель українсько-російських відносин.

Проте, не дивлячись на всі труднощі, Україна йде впевненим шляхом реформ, тому слід розуміти, що підписання угоди про асоціацію можливе в найближчому майбутньому.

Адже в сучасних умовах європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин та у ефективній протидії і захисті від військово-політичної агресії Росії щодо України.

**Черниш В.Ф., студентка II курсу, група ОО-1, ФОФ
Науковий керівник – Загурська-Антонюк В.Ф., к.політ.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет**

Формування геополітичних пріоритетів України в сучасних умовах

На сьогодні місце та значення будь-якої держави в сучасному світі багато в чому визначається її геополітичним становищем. Не маючи знань про геополітичну стратегію України, ми не можемо визначити її національні інтереси, спрямування зовнішньої політики та й загалом оцінити економічне становище країни.

На формування українського багатогранного політико-географічного мислення негативно впливала тривала бездержавність, обмежуючи розроблення підходів до оцінки політичного становища держави, її регіонально-політичного розвитку. З огляду на складні державно-політичні реалії формування геополітичних пріоритетів України повноцінно можна розглядати лише з часу здобуття її незалежності.

Україна має ряд сильних переваг, що є перспективними і вигідними у сучасному світі. Природні багатства, чисельність населення, розміри території, науковий та інтелектуальний потенціали змушують сприймати Україну як вагому європейську державу. Для підвищення свого геополітичного статусу в процесі глобалізації країна вже тривалий час спрямовує свої сили щодо покращення економічного та політичного співробітництва з країнами Європейського Союзу та США.

15 лютого 1991 року відбулося створення Вишеградського об'єднання країнами Центральної Європи. У руслі політики Східного виміру ЄС, яка була запропонована Польщею у 2003 році, Вишеградською групою був запроваджений формат «В4+», який полягає у запрошенні представників України на робочі засідання «четвірки», зустрічі прем'єр-міністрів центральноєвропейських країн.

Співпраця Вишеградської групи з Україною ведеться щорічно в різних формах у політико-безпековій, військовій, енергетичній, соціокультурній і регіональній сферах. Вишеградська четвірка, як і Україна, надає великого значення розвитку регіонального та транскордонного співробітництва. Дана співпраця є надзвичайно вигідною економічно, тому що йдеться насамперед про необхідність створення належної прикордонної інфраструктури (включаючи технічну модернізацію пунктів перетину на кордоні України з Польщею, Словаччиною та Угорщиною), а також розвиток співробітництва прикордонних областей України та країн-сусідів, рух робітників.

27 вересня 2017 року відбулася прес-конференція послів Вишеградської групи в Києві. Представники всіх країн зазначили, що готові й надалі підтримувати Україну в її європейських прагненнях, боротьбі з корупцією та інших кроках, спрямованих на реформування й демократизацію держави. Незважаючи на незадоволення угорським урядом через українську освітню реформу та різні погляди на історію, що стали причиною конфлікту із Польщею, усі промовці одностайно наголошували на тому, що їхній міждержавний союз залишається відданим партнером України.

На шляху реформ Вишеградська четвірка послідовно підтримувала й підтримуватиме український уряд. А щоб надавати консультаційну та фінансову підтримку було зручніше, учасники В4 певною мірою розподілили між собою галузі української економіки. Скажімо, Польща підтримує реформу самоврядування, а також надає грантову підтримку малому й середньому бізнесу України. Чехія ж опікується сферою мас-медіа, антикорупційною складовою та питаннями освіти.

Варто також зазначити про перспективи військового співробітництва між Україною та Вишеградською групою. В минулому році було досягнуто домовленість між президентом України Петром Порошенконом і міністром оборони Польщі Антоні Мацєревичом щодо участі Збройних сил України у військових навчаннях країн «Вишеградської четвірки».

Співпраця з Україною є вигідною насамперед і для країн Вишеградської групи. По-перше, це збільшить ринок збуту, кількість споживачів продуктів та послуг; по-друге, це розширення бізнес-в'язків; по-третє – дешева робоча сила, кваліфіковані працівники, співпраця у сфері туризму, інвестиції у певні прибуткові сфери та інше. Для України ця співпраця приносить також надзвичайно багато. По-перше, це нові інвестиції та фінансові потоки у різні галузі; по-друге – двосторонній розвиток туризму; по-третє – розвиток місцевих підприємств у регіоні, залучення іноземних інвесторів.

Використовуючи дане співробітництво, ми зможемо відкривати канали для втілення інтеграційних проектів на терені України. Хоча сьогодні такі проекти ще не до кінця прописані, але сам формат таких відносин сприятиме їх наповненню у міру знаходження спільних інтересів між Європейським Союзом і Україною.

Федеративна Республіка Німеччина – це також один з важливих і надійних партнерів України, один із найбільших її інвесторів. Від часу російської анексії Криму та війни на Донбасі Берлін став найближчим союзником Києва в ЄС у стримуванні агресії Москви, у тому числі за допомогою санкцій.

Німеччина, станом на 1 жовтня 2017 року, інвестувала в економіку України \$ 1,8 млрд., з яких \$ 1,1 млрд. – це інвестиції в промисловість. Двостороння торгівля між Україною та Німеччиною за 9 місяців 2017 року зросла на 27 % у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року, а загальний товарообіг склав майже \$ 6,6 млрд. Дані факти свідчать про вагомe значення співпраці з Німеччиною в економічній сфері та вплив її на розвиток промисловості України.

Щодо співпраці у сфері освіти та культури, то невдовзі після підписання німецько-української угоди про культурний обмін (1993 р.) у Києві було відкрито Гете-Інститут, який став центром сприяння вивчення німецької мови та культури в Україні. 2017-2018 навчальний рік оголошено роком української мови в Німеччині та німецької мови в Україні. Про це заявили в Берліні на спільній прес-конференції за підсумками двосторонніх переговорів глави МЗС України Павло Клімкін і ФРН Франк-Вальтер Штайнмайєр. «Я особисто дуже підтримую ідею зробити наступний рік Роком німецької мови в Україні і Роком української мови у Німеччині», – заявив Клімкін. Він уточнив, що йдеться не про календарний, а про навчальний рік, що розпочався в середині 2017 року.

Партнерство з Німеччиною є багатообіцяючим та перспективним. ФРН є одним із ключових торговельних партнерів для України у світі. Під час останньої зустрічі Канцлер Німеччини Ангела Меркель зазначила, що між двома країнами сформувалися тісні взаємини. «За останні 2,5 роки ця дружба стала ще міцнішою. Ми хочемо продовжувати цю співпрацю в атмосфері довіри. Ми хочемо допомагати Україні словом та ділом», – наголосила вона. Зважаючи на вагому роль ФРН у Європейському Союзі, Україна зацікавлена в поглибленні співпраці з Німеччиною в усіх сферах, які вирішальним чином впливають на реалізацію стратегічного завдання поетапної інтеграції України до Європейського Союзу.

За останні роки також значно посилюється рівень співпраці між Україною та США. В минулому році виповнилося 25 років існування Американської торгової палати в Україні. Президент США Дональд Трамп висловив свої привітання у зв'язку з цим, а також зазначив, що США є партнером України у викоріненні корупції та в залученні інвестицій.

Сполучені Штати своєю фінансовою допомогою та вимогами до українського уряду провокують ряд реформ та необхідних країні прогресивних змін, що призводить до розширення сфер співпраці між двома державами. Перспективи співробітництва між Україною та Сполученими Штатами Америки неоднозначні через зміну правління у США, однак підтримка України – це стратегічний пріоритет США. Основним завданням для України в зазначеному процесі є налагодження контакту з новим керівництвом Сполучених Штатів та розширення сфер співробітництва обох країн.

Найбільшим геополітичним викликом суверенній Україні була, є і ще тривалий час буде проблема взаємин з Росією. З часу проголошення незалежності саме звідти виходять основні загрози державній самостійності та цілісності України. Виходячи з цього, найголовнішим завданням геополітичної діяльності України є збереження її територіальної, економічної незалежності та цілісності. У 2018 році Україні необхідно налагоджувати стосунки з колом країн-сусідів, а також поглиблювати співпрацю зі зростаючими світовими економіками.

Пріоритетними напрямками зовнішньої політики України залишаються:

- 1) підвищення рівня співпраці з країнами Європейського Союзу та США;
- 2) посилення співробітництва з провідними країнами світу для протидії російській агресії;
- 3) залучення іноземних інвестицій для розвитку економіки;
- 4) пошук ринків збуту для українських виробників;
- 5) лібералізація вільного режиму між Україною і ЄС;
- 6) розвиток перспективних напрямів зовнішньої політики України з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону, Близького Сходу та Латинської Америки.

Спираючись на досліджені матеріали, можна зробити висновок, що геополітичний курс України передбачає взаємовигідну співпрацю з усіма сусідами при збереженні пріоритетного значення західного вектору. Доведено, що саме він значною мірою може забезпечити Україні незалежний статус і успішний соціально-економічний розвиток, необхідну конкретну допомогу в реформуванні суспільства і створення нової ринкової економіки.

Контроль держави за злочинністю

Згідно зі ст. 3 Конституції України призначенням держави є всебічне забезпечення прав і свобод людини, захист її життя і здоров'я, честі, гідності й недоторканності як найвищих соціальних цінностей. Однією з найважливіших функцій держави у сфері боротьби зі злочинністю є правоохоронна функція. Вона багатогранна і досліджується суспільними та юридичними науками, зокрема кримінологією. Серед важливих і недостатньо досліджених напрямів у кримінології є державний контроль за злочинністю як складова частина соціального контролю в загальній теорії боротьби зі злочинністю.

Прагнення приборкати злочинність вимагає заходів щодо зміцнення державного контролю. Державний контроль за злочинністю здійснюється трьома напрямками: 1) засобами кримінального законодавства, 2) застосування кримінально-правових норм, 3) спеціально-кримінологічного попередження злочинності та окремих злочинів. Названі напрями тісно пов'язані між собою і обумовлюють один одного. Пріоритетною, однак, має бути стратегія попередження.

Попередження злочинності повинно стати не лише декларативним, а й реальним засобом державного впливу на злочинність. Пріоритетними повинні стати: а) попередження агресивної (деструктивної) злочинності; б) скорочення економічної злочинності; в) протидія організованій злочинності.

У широкому розумінні попередження злочинності тією або іншою мірою здійснюється всіма складовими державного контролю над злочинністю. Призначення покарання має на меті не лише відтворення справедливості, але й попередження нових злочинів засудженим та іншими особами.

Адже попередження складає соціальну цінність не лише скороченням сфери застосування кримінально-правових норм, але й зменшенням так званої ціни злочинності, її шкідливих наслідків.

Всю злочинність можна поділити на чотири блоки: 1) загальнокримінальна корислива злочинність (крадіжки, шахрайства, грабежі, розбої, вимагання тощо); 2) агресивна некорислива злочинність (умисні вбивства, тілесні ушкодження, звалтування, хуліганство тощо); 3) економічна злочинність (розкрадання, хабарництво та інші прояви корупції, фальшивомонетництво, торгівля наркотиками та інші); 4) неагресивна і некорислива злочинність, яка відображає правовий нігілізм, свавілля та необачність правопорушників (необережна злочинність, дезертирство тощо).

У сучасних умовах економічної кризи та переходу до ринкової економіки корупція чиновництва набуває загрозливого поширення та системного характеру.

Для протистояння цьому злу пріоритетними стають заходи попередження:

- а) запровадження морального кодексу державного службовця;
- б) вдосконалення системи оплати праці;
- в) проведення адміністративної реформи;
- г) оприлюднення високими посадовими особами даних про прибутки та подарунки;
- д) раціоналізація державних програм та стратегій;
- е) вдосконалення процедури здійснення закупок для державних потреб;
- ж) організація спостереження за посадовими особами на предмет корупційної діяльності, створення антикорупційних установ;

з) підзвітність судової системи;

- и) залучення до боротьби з корупцією засобів масової інформації;
- к) міжнародна співпраця у боротьбі з корупцією та легалізацією злочинно надбаних грошей.

Зменшенню корумпованості службовців сприятимуть такі заходи:

- спрощення прийняття рішень та їхнього документального оформлення;

- посилення контролю за роботою підлеглих;

- створення каналів, якими підлегли та відвідувачі могли б передати заяви та скарги стосовно корумпованості керівників;

- максимальне зменшення монопольної влади окремого бюрократа; передбачення законних варіантів вирішення проблем, наприклад, можливість отримати дозвіл на підприємницьку діяльність або свідоцтво на право управління транспортним засобом в іншому місці або в іншого службовця.

Попередження організованої злочинності здійснюється головним чином завдяки якомога раннього припинення їхньої злочинної діяльності.

Важливе місце серед профілактичних заходів належить співпраці з правоохоронними органами сусідніх держав, обмін оперативною інформацією та приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Стратегія державної протидії зростаючій злочинності повинна будуватися таким чином, щоб звести до мінімуму криміногенну діяльність державної влади і підвищити рівень ефективності її правоохоронної і виховної місії.

**Шумакова Н. О., студентка V курсу, 51 групи, історичний факультет
Науковий керівник – Стахова О.О., к.психол.наук, ст.викл.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

Психологічні особливості розвитку організаторських здібностей майбутніх педагогів

В сучасних умовах інтенсивного розвитку всіх сфер людської життєдіяльності постає нагальна потреба в підготовці активних, ініціативних особистостей, які здатні організувати себе та інших людей навколо себе. Це стосується й педагогічної діяльності. Адже ефективність і продуктивність навчально-виховного процесу залежить від низки професійно-педагогічних знань, умінь, навичок та здібностей учителя, в тому числі й організаторських. У зв'язку з цим, в педагогічній освіті зростає роль формування й розвитку організаторських здібностей майбутніх педагогів.

У психолого-педагогічній науці звернення до висвітлення психологічних аспектів майстерності вчителя є досить поширеним, про що свідчать численні праці дослідників – П. П. Блонського, Л. С. Виготського, П. Ф. Каптерова, Б. М. Кедрова, Г. С. Костюка, Д. Ф. Ніколенка, А. В. Петровського, Л. М. Проколієнко та ін. Натомість, із-поміж широкого кола робіт варто відзначити науковий доробок О. І. Абдуліної, О. А. Дубасенюк, Ф. Н. Гоноболіна, О. В. Ілліної, Н. В. Кузьміної, В. О. Сластьоніна й ін., присвячений проблемі розвитку організаторських здібностей представників учительської професії, без належного рівня яких неможливим є успішне виконання ними своїх професійних обов'язків.

Здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовами успішного здійснення будь-якої діяльності. Здібності утворюються в діяльності й проявляються в таких її динамічних характеристиках, як швидкість, глибина, міцність засвоєння.

Для успішного опанування педагогічною діяльністю, для її ефективного здійснення вчитель має володіти певним набором педагогічних здібностей, серед яких одне з чільних місць належить організованості особистості.

На думку В. Ю. Новіка, організаторські здібності педагога – сукупність практичних дій на основі осмислення цілі, принципів, умов, засобів, форм і методів управлінської педагогічної діяльності, пов'язаної з постановкою задач та організацією педагогічних ситуацій. Вони проявляються у вигляді планово-проектувальних, виконавчо-діяльнісних і контрольних-корекційних організаторських умінь.

Н. В. Уйсімбаєва розглядає організаторські здібності як «...здібності організовувати свою власну діяльність і діяльність підлеглих, створювати колектив як інструмент вирішення виробничих завдань й розвитку особистості. До організаторських здібностей зазвичай відносять такі властивості, як гнучкість та динаміку сприйняття, спостережливість, уміння бачити головні властивості, вміння передбачити наслідки колективної діяльності».

О. Г. Ковальов доводить, що організаторські здібності перебувають у тісному зв'язку з характерологічними рисами особистості, зокрема чуйністю, уважністю до людей, справедливістю, які є допоміжними властивостями цих здібностей. Комунікативні здібності пов'язані з організаторськими такими спільними компонентами, як розуміння інших людей, особливостей спілкування з ними.

У свою чергу, Л. М. Мотозюк, досліджуючи організаторські здібності майбутнього керівника, звернувся до їх структури. Автор наголошує, що детермінантами успішного виконання організаторських повноважень є наявність: високого рівня волевої організації особистості; інтелекту, що відповідає високому й середньому рівню; високого рівня розвитку специфічних якостей особистості (психологічної впливовості, комунікативної компетентності, психологічної проникливості, схильності до лідерства).

Утім, незважаючи на багатоманітність у поглядах щодо сутності, структурної організації досліджуваного феномена, всі представники психологічної та педагогічної науки визнали незаперечне значення організаторської діяльності вчителя, яка покликана активізувати пізнавальну позицію педагога, викликати бажання докласти для досягнення загального результату свої зусилля й креативні здібності.

Зокрема, Ю. С. Головська підкреслює, що організаторські компоненти педагогічної діяльності формують якість і рівень практичної роботи викладача. Як організаторські прийнято тлумачити такі: вміння організувати свою власну діяльність відповідно до поставленої мети; вміння раціонально розподіляти час діяльності; здатність до самоконтролю, вміння дотримуватись плану діяльності; вміння організувати та контролювати навчальну діяльність учнів; уміння спрямовувати діяльність школярів завдяки системі доцільних і розумних вимог.

Таким чином, як засвідчив аналіз науково-педагогічної, психологічної літератури, сучасний учитель має вміти організувати навчальну інформацію, діяльність учнів й власну педагогічну діяльність, використовуючи різні як традиційні, так і інноваційні форми, методи та засоби навчання.

Відтак, зважаючи на окреслені вище теоретичні викладки, нами було проведено дослідження, спрямоване на розкриття психологічних особливостей розвитку організаторських здібностей майбутніх

представників педагогічної спільноти. В опитуванні взяли участь магістри V курсу історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

У зв'язку з цим, звертаючись до первинних даних, отриманих за методикою «Комунікативні та організаторські здібності (КОЗ-2)» Б. А. Федоришина, необхідно зауважити, що 40 % студентів притаманний середній рівень організаторських здібностей, а тому майбутнім фахівцям окресленого щабля слід серйозно зайнятися підвищенням показників розвитку своїх організаторських здібностей (див. рис. 1).

Рис. 1. Рівні організаторських здібностей майбутніх педагогів

25 % студентів відрізняються високим рівнем організаторських здібностей. Це свідчить про те, що такі респонденти ініціативні, активно займаються громадською діяльністю, з задоволенням беруть участь в організації різних заходів, здатні приймати рішення в складних ситуаціях взаємодії з оточуючими.

У 15 % студентів – дуже високий рівень організаторських здібностей, що характеризує опитаних даної групи як дуже ініціативних особистостей, здатних самостійно приймати рішення, обстоювати власну точку зору; вони люблять і вміють організовувати колективні справи.

Водночас дослідження виявило, що 20 % майбутніх представників учительської професії мають нижче середнього (10 %) та низький рівень (10 %) організаторських здібностей, а тому для продуктивної й успішної педагогічної діяльності їм потрібно цілеспрямовано, систематично, планомірно працювати над розвитком цього внутрішнього потенціалу.

Таким чином, як показали результати проведеного нами опитування, переважна більшість студентів-магістрів характеризується недостатнім рівнем розвитку організаторських здібностей, що свідчить про необхідність його подальшого підвищення, вдосконалення та врахування психологічних умов фахової підготовки майбутніх педагогів, що передбачає розвиток таких рис характеру юнаків, як активності, ініціативності, цілеспрямованості, комунікативності, налагодження студентами навчально-виховного процесу в освітніх закладах під час проходження ними виробничих практик, залучення студентської молоді до громадської діяльності тощо.

Щедрова В.І., студентка I курсу, група ОО-2, ФОФ
Науковий керівник – Кругляк М.Е., к.і.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

Растамани як представники молодіжної неформальної субкультури

Часто запитують: «Хто такі растамани?». Растамани – це переконані пацифісти, які особливо протестують проти расизму.

Растаманами традиційно називають послідовників растафаріанства. Це релігійний рух, який зародився в середовищі афроамериканців, нащадків негрів-рабів, що включає в себе систему поглядів, тип поведінки і музичний напрямок.

На початку 1990-х років на пострадянському просторі утворилася особлива молодіжна субкультура, представники якої також називають себе растаманами. При цьому вони часто не є істинними прихильниками оригінальної релігійно-політичної доктрини африканської більшості, а зараховують себе до цієї групи, в першу чергу, за ознакою вживання марихуани та гашишу. Деяким цього достатньо, аби вважати себе справжніми растаманами, а дехто є більш наближеним до растафаріанської концепції, тому що слухає Боба Марлі і музику регі. Однак мало хто щиро відстоює ідею повернення американських чорношкірих в Африку, дотримується растафаріанського посту «Айтал» тощо. Марихуана для сьогодення растамана – це засіб не насолоди, а самопізнання.

Растаманський побут також передбачає здоровий спосіб життя, заборону на тютюн і алкоголь, вегетаріанство, заняття мистецтвом. Символами цих молодих людей є червоно-жовто-зелена шапочка «пацифік», натягнуті на косиці дреди (дреди – це природний стан вільного волосся). Часто растамани носять майки із зображенням коноплі, в'язані шапочки й сумки, штани-аладдіни й тонни фенечок. Модно носити одяг з натуральних тканин – з льону чи коноплі, який зазвичай шийють в Індії, Камбоджі, Ефіопії.

З точки зору растаманів, можна: любити людей, палити траву, байдикувати, осягати сенс життя, розповідати іншим про растафарі, філософствувати, грати на барабанах, носити дреди і слухати регі; не можна: їсти свинину, молосків, сіль, оцет, рибу без луски, вживати коров'яче молоко, палити тютюн, пити ром і вино, носити речі з чужого плеча, їсти приготовану іншими їжу, грати в азартні ігри, торкатися мертвих, проповідувати негідним.

Основа растафаріанства – це любов до ближнього і відмова від західного суспільства, яке растамани називають «Вавилон». Вони проголошують Святу Землю, Сіон первісною батьківщиною. Растафаріанство включає в себе різні афроцентричні соціальні і політичні завдання, наприклад, такі, як соціально-політичні погляди і вчення ямайського публіциста і організатора Маркуса Гарві, якого часто розглядають як пророка. У растафаріанстві поширене духовне споживання канабісу. На переконання послідовників растафаріанства, це жодним чином не впливає на здоров'я людини, а, навпаки, поліпшує стан, дає можливість очищення від непотрібного розуміння світу, «бо іншими шляхами це невилікувати», крім марихуани і коноплі. Згідно з християнським тлумаченням растафаріанської інтерпретації Біблії, чорношкірі, подібно до ізраїльтян, були віддані Єговою (Джа) в рабство білим (європейцям та їхнім нащадкам, які колонізували Африку) в покарання за гріхи і повинні були жити під гнітом Вавилону, сучасної соціально-політичної системи, заснованої на західних ліберальних цінностях, в очікуванні пришествя Джа, який звільнить їх і поведе в «рай на землі», тобто в Ефіопію.

Відмітною властивістю релігії Раства є те, що вони не займаються наверненням у свою віру, тому що людина повинна відкрити в собі Джа самостійно. В очікуванні Виходу растаман (послідовник растафарі) повинен культивувати «африканську» самобутність, прагнути відрізнятись від «слуг Вавилону» як зовні, так і внутрішньо. Їх етична система ґрунтується на принципах братської любові, доброзичливості до всіх людей і неприйнятті західного способу життя. До 1997 року налічувалося близько 10000000 растафарі в усьому світі.

Раства називають Бога Джа і вважають, що частинка його присутня в кожному з нас. Тому вони надзвичайно дбайливо ставляться один до одного. Обман у растаманів вважається особливо тяжким гріхом, бо це зброя Вавилону. Раства завжди кажуть те, що думають, або просто мовчать. Раства вважають, що сучасні люди не чують голосу Джа в собі, вони є слабкі духом, а також втратили контакт із природою. Способом спілкування з Джа та єднання з природою є, на їхню думку, куріння конопель (ганжа).

Музика растаманів з'явилася приблизно в 60-х роках ХХ ст. на Ямаїці. Вона представляла собою суміш народної музики Ямайки, Латинської Америки і ритм-енд-блюзу, який крутили тоді по радіо. Також у становленні регі відіграла свою роль ска-музика.

Регі – це не тільки музика, а ціла релігія, світогляд і спосіб життя багатьох людей. Релігія, названа растафаріанством (на честь імператора Ефіопії, якого до коронації звали Рас (принц) Тафарі Маконнен), разом з музикою регі, поширилася по всій Ямаїці і довколишніх країнах. Незабаром після цього вона

охопила всю планету завдяки найвідомішому у світі регі-виконавцю Роберту Неста Марлі (1945–1981). Боб Марлі був першою зіркою світового рівня, що вийшла з країн третього світу і яка домоглася такої величезної популярності на всіх континентах. В середині 1970-х років його музика просочилася в Європу, а його пісні займали перші місця в хіт-парадах Англії і Німеччини. Завдяки цьому до регі виник інтерес з боку продюсерів, стали виникати попсові регі-колективи, наприклад UB40 (деякі з учасників колективу теж були родом з Ямайки). Відомими виконавцями регі на Ямаїці в той час були: Burning Spear, Peter Tosh (починав свою діяльність разом з Бобом Марлі в групі The Wailers), Aswad, Culture.

The Wailers був першим регі-гуртом із Ямайки, який домогся великої популярності в Європі і Америці. Все життя на Ямаїці в той час крутилося навколо музики. Можна було заробити двома способами: або стати бандитом, або регі-виконавцем. На Ямаїку приїжджали багаті американські продюсери записувати місцевих хлопців за копійки, потім із записами поверталися до Америки і робили на них непогані гроші. Суть регі-музики, на думку ямайських виконавців, полягає в позитивних вібраціях, які транслює мелодія.

Після передчасної смерті Боба Марлі 1981 року растафарі не перестало поширюватися світом. Растамани вже нікого не дивують, наприклад, в Польщі, де вони складають переважну більшість серед суб- і контркультур. Це ж можна сказати про Італію. Але розуміння растафарі в Європі відмінне від розуміння його ямайцями. Для його білих прихильників це напіврелігія, подібна своєю ідеологією до хіпі, але набагато екзотичніша своєю музикою, обрядами й історією. Мало хто сьогодні пам'ятає, що раста – це не звичайна субкультура, а справжній національний, релігійний, соціальний, політичний рух.

На жаль, більшості українців ще не відома природа руху растафарі, тому і виникають твердження, на кшталт: растамани – це наркомани, торговці коноплею, злочинці і таке інше. Насправді ж це люди, позитивно налаштовані й зовсім не агресивні. Для них характерні віднайдення своїх коренів, власного походження, збереження традицій, національної культури, протистояння зовнішньому тиску, духовний пошук та самоочищення.

Прикро, що растафаріанство недооцінюється оточуючими. Більшість людей, і в тому числі навіть ті, хто називає себе растаманом, не розуміє, що суть субкультури растафаріанства полягає не в курінні травки, а в пізнанні чогось більшого. Багато хто забуває про те, що растафарі – велика субкультура, яка прийшла до нас здалеку і принесла багату мистецьку спадщину поколінням, в тому числі і гімни від Боба Марлі, які, можливо, найбільш хвилюючі з усіх створених у ХХ столітті. Історію растафарі варто знати і шанувати кожному, а особливо тому, хто вважає себе її послідовником.

Одне з головних правил растаманів-растафаріанців – не намагатися навернути людей у свою віру. Вважається, що людина може сама прийти чи не прийти до цього. Розуміння цього відбувається за допомогою марихуани (в раста-культурі вона називається «травною мудрості»). На Ямаїці марихуану називають Brain food (їжа для мізків). За легендою, вона вперше виросла на могилі царя Соломона, який вважався наймудрішим із мудрих. На думку растаманів, марихуана допомагає людині прийти до Бога і по-справжньому зрозуміти цей світ.

Узагальнимо головні ідеї растаманів:

- растамани – це релігія бога Джа (спотворене «Єгова»). У них є свої заповіді («Айтель»), яких вони завжди дотримуються, як заповів великий Джа;
- слід бути вегетаріанцем, хоча іноді й можна споживати м'ясо, крім свинини і моллюсків;
- оскільки Бог створив людину за своїм образом і подобою, будь-яке осквернення божественного вигляду є гріхом. Заборонено оскверняти вигляд людини надрізами і татуюваннями, небажано голити голову, бо у волоссі міститься значна магічна сила;
- визнаючи Джа, в той же час необхідно шанобливо ставитися й до інших релігій;
- треба любити і поважати все людство, насамперед всіх раста;
- необхідно відкинути ненависть, ревності, заздрість, обман, віроломство і зраду;
- заборонено приймати насолоди, які надаються Вавилоном та його пороками;
- растафарі покликани створити у світі порядок, в основі якого лежить братерство. Обов'язок кожного растафарі полягає в тому, аби простягнути руку милосердя кожному, хто потрапив у біду, будь то людина, тварина чи рослина;
- варто поважати традиції свого народу і традиції растафарі;
- ні – расизму;
- марихуана – це засіб пізнання растаманів, а регі – найпотужніший канал трансляції їхніх ідей;
- кумир для растаманів – Боб Марлі.

Отже, життя растамана – це щоденна боротьба, а часто боротьба в прямому розумінні. Історію растафарі варто знати і шанувати кожному, а особливо тому, хто вважає себе її наслідувачем.

Життєвим кредо растамана можна взяти таку цитату: «Якщо ти знаєш, чого варте життя, ти будеш шукати своє на землі: і зараз ти бачиш світло, і зараз обстоюєш свої права» (Боб Марлі).

Юрківська Ю.В., студентка IV курс, 41 група, історичний факультет
Науковий керівник – Магась-Демидас Ю.І., к.і.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Проблема авторства «Історії Русів»

«Історія Русів» – одна з найбільш видатних книг XIX ст. Тарас Шевченко називав її «другою після Біблії», а Олександр Оглоблин «Маніфестом українського патріотизму» та «одною з найвизначніших пам'яток української історіографії кін. XVIII – поч. XIX ст.». Праця неодноразово вивчалася дослідниками як минулого, так і сучасності. Та попри це, так і не вдалося з'ясувати, хто є справжнім автором «Історії Русів». Стосовно цього є ряд гіпотез, зокрема:

- У першому виданні Осипа Бодяньського автором «Історії Русів» був зазначений Георгій Кониський (архієпископ Оршанський, Мстиславський і Могильовський), ім'я якого було поставлене на більшості найдавніших списків, але не відомо, хто це зробив: сам автор чи переписувачі. Але пізніші дослідники спростовують цей факт. Ця проблема має складну та довгу історію. Рукопис, знайдений у м. Гриневі, був не підписаний, висновок про авторство Кониського можна зробити лише з передмови до нього. Але М. Максимович, ознайомившись зі справжніми історичними працями архієпископа, поставив під сумнів цей факт і дійшов висновку, що невідомий автор лише використав ім'я відомого співвітчизника. Але не всі дослідники відкинули цю теорію. В. Крисаченко у праці «Українознавство» назвав Кониського ймовірним автором «Історії Русів», посилаючись на існування аналітиків, що це доводили. Але їх імена не вказані.

Вслід за Максимовичем й інші вчені почали сумніватися в достовірності авторства Кониського, виникла низка інших припущень, що авторами могли бути:

- Григорій Полетика (Д. Дорошенко, М. Василенко, О. Лазаревський, В. Іконников), зв'язок з яким спостерігається у передмові до твору. Він працював над певною історією України, але, за свідченнями сина, так і не завершив її. На його користь свідчать наступні аргументи:

- 1) згадка про велику пожежу в Києві, яка знищила Печерський монастир та його бібліотеку;
- 2) закінчення подій твору початком війни 1769 р. з турками, яка «невідомо чим завершиться»;
- 3) те, що рукопис було знайдено на Стародубщині.

Але дослідники виявили невідповідність поглядів Полетики поглядам автора «Історії Русів».

- Василь Полетика (В. Горленко, І. Борщак, А. Єршов, М. Драгоманов) – автор передмови до «Історії Русів». Він теж писав, чи хотів написати власну історію, на основі фактів, опрацьованих батьком. Але вирішальним аргументом проти цієї теорії, як і в попередньому випадку, стало розходження в історичних поглядах, які у Василя буди ідентичні з батьковими. Тому не отримала підтвердження і гіпотеза Д. Майкова, М. Грушевського, Є. Онацького про спільне авторство батька і сина Полетик.

- Олександр Безбородько (М. Слабченко, А. Яковлів, М. Возняк) – у його маєтку знайшли рукопис, тому іноді цю гіпотезу вважають найсерйознішою. У листі до батька 1769 р. він просить надати «історії малоросійські літописні» та інші матеріали до історії України. Історики навели ряд непрямих аргументів для підтвердження теорії, які все ж не змогли протистояти головному контраргументу – високий російський сановник не міг написати такий нелояльний до російської влади твір.

- Два Якові Марковичі (М. Возняк) або Олександр Маркович (О. Ільїн, Ф. Шевченко):

- 1) називається «єдиною особою Чернігівщини, яка могла написати подібний твір у той час»;
- 2) вказується на «Щоденник» Я. Марковича як джерело натхнення для написання;
- 3) героїзм образу родича Марковича гетьмана Полуботка;
- 4) відставка з державної служби у 1812 р. і семирічна перерва в літературній діяльності пов'язується з роботою над написанням праці.

- Архип Худорба (О. Оглоблин, В. Шевчук) – член Новгород-Сіверського патріотичного гуртка. Для доказу його авторства наводять наступні факти:

1) згадка в листі фон Брігена «Історії Маоросії», яка цінувалася нарівні з «Історією Кониського» і була написана приблизно в один час з нею;

2) яскраво виражений інтерес автора «Історії Русів» до роду Худорб'їв. Неодноразово згадуються його представники, вихваляються їхні заслуги як справжні, так і вигадані, їм приписуються ключові ролі у перебігу багатьох відомих історичних подій;

3) добре знання автором географії Правобережжя півдня України.

- Існує й ряд інших можливих авторів: Андріян Чапа, Микола Ханенко, В. Лукашевич (М. Петровський), О. Лобисевич (О. Оглоблин), князь М. Репнін-Волконський (М. Драгоманов), але на їхню користь не було наведено жодних переконливих доказів.

- Валерій Шевчук на основі даних з «Історії Русів», вибраних дослідниками, спробував сформулювати ймовірний образ автора. Вийшло, що:

- 1) він жив у другій половині XVIII ст.;
- 2) навчався в Київській академії, коли в ній використовувалася книжна українська мова;
- 3) можливо, продовжив навчання в Росії;
- 4) був землевласником;
- 5) належав до козацької старшини;
- 6) проживав на Чернігівщині, можливо, на Новгород-Сіверщині чи Городнянщині;
- 7) мав зв'язок з новгород-сіверським культурним осередком;
- 8) був схильний до глибокого українського патріотизму, до вільнодумства;
- 9) мав досить широкий політичний світогляд, негативне ставлення до російського самодержавства.

Таким чином, попри широку історію досліджень (дослідження М. Максимовича, В. Горленка, М. Слабченка, М. Костомарова, Д. Дорошенка, М. Драгоманова, О. Грушевського, О. Оглоблина тощо), історіографи досі не змогли її розв'язати. Можна лише підсумувати, що автор жив у другій половині XVIII ст., навчався в Києві, негативно ставився до російського самодержавства, відзначався вільністю думки, широким політичним світоглядом та великим прагненням написати цілісну історію України. Існує ряд гіпотез та теорій про авторство різних культурних діячів, істориків тощо, але жодна з них так і не була доведена. На сучасному етапі це питання залишається відкритим.

Ястреб М.М., студентка V курсу, історичний факультет
Науковий керівник – Власюк І.М., к.і.н., доц.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Політичні відносини між Польською Республікою та Російською Федерацією у 90-х рр. XX ст.

90-ті роки XX ст. – складний, переломний етап у політичній історії Республіки Польща та Російської Федерації. У розвитку обох країн це період кардинальних політичних та соціально-економічних перетворень. Ці зміни проходили в умовах нової геополітичної реальності та стали поштовхом до перегляду перспективи взаємовідносин. Розпад СРСР змінив геополітичне положення Росії, чий міжнародний вплив і статус різко знизився та послабився. Польща ж досить швидко самовизначилася та переорієнтувалася як складова частина Західного світу.

Обидві сторони спочатку вважали, що стратегічні інтереси обох країн не будуть суперечливими та сприятимуть розвитку міждержавного співробітництва. Міністр закордонних справ Росії А. Козирев метою російської політики по відношенню до Польщі визначив збереження вже існуючої інфраструктури взаємовідносин за одночасної зміни основ, на яких ці відносини будувалися. За критерієм змісту та інтенсивності в розвитку політичних відносин між Польщею та Росією у 90-х роках XX ст. можна виділити два етапи.

На першому етапі (1990–1993 рр.) вдалося звільнитися від імперської залежності та виробити нові принципи взаємних договірних відносин. Основним моментом, що визначав польсько-російські відносини в 1992–1993 рр., було питання виведення російських військових сил з польської території. Росія погодилася вивести війська без будь-яких вимог, що обмежували б польський суверенітет на міжнародній арені.

На початку 1990-х набуває розвитку міжрегіональне співробітництво, організацію та діяльність якого було закріплено в угодах між урядами країн. Частими стають взаємні візити глав держав, урядів, міністрів закордонних справ. Протягом перших трьох років вдалося створити правову основу польсько-російських відносин та підписати близько 20 різних документів, що регулювали практично всі сторони міждержавного співробітництва.

Другий етап (1993–1999 рр.) характеризується систематичним погіршенням двосторонніх стосунків, що було пов'язано, головним чином, із прагненням Польщі вступити до НАТО та ЄС, перемістивши польсько-російське співробітництво на другий план. Погіршенню відносин сприяли також взаємні політичні ігнорування та демонстрації на рівні глав держав обох країн.

Про зниження ролі і місця Польщі в російській зовнішній політиці свідчить факт, що протягом восьми років (1994–2001 рр.) не було жодного офіційного візиту Президента Росії в Польщу і шести років – прем'єр міністра.

Процес погравлення двосторонніх стосунків пов'язаний із приходом до влади у Польщі А. Квасневського. Було затверджено Комплексну програму польсько-російських відносин, Угоду про молодіжне співробітництво, розглянуто пропозиції щодо створення зони вільної торгівлі та безвізового режиму для громадян обох країн. Уже в другій половині 1990-х нарешті було вирішено боргову проблему, що перейшла у спадок від СРСР та ПНР. Російською стороною було погашено заборгованість за рахунок поставок спецтехніки.

Питання розширення НАТО, як і раніше, розділяло Варшаву та Москву, проте уже не так сильно впливало на взаємовідносини, особливо після того, як Росія, розуміючи неминучість цього процесу, почала в 1997 р. переговори з Північноатлантичним альянсом, що завершилися підписанням угоди Росія – НАТО.

Оптимістичні прогнози, що вступ Польщі в НАТО призведе до покращення польсько-російських відносин, не виправдалися. Кінець 1990-х ознаменувався рядом скандалів, пов'язаних із висланням російських дипломатів із території Польщі та вибухом антипольських настроїв та демонстрацій у Росії. Ці негативні події завадили формуванню добросусідських партнерських стосунків.

Польські вчені вважають, що існуючий тоді сценарій розвитку польсько-російських відносин був єдиним можливим, адже стратегічні інтереси обох держав, особливо в регіонів ULB, перетиналися занадто сильно для рівноправного партнерства.

Отже, польсько-російські стосунки 1990-х років – це так звані «американські гірки», що рухалися від очікуваного перелому до чергової кризи. Політичний досвід, набутий у період становлення міждержавного, залишається цінним і сьогодні.